Kutbu'l-Ârifîn, Gavsu'l-Vâsilîn
Mürşid-i Kâmil El-Hâc
AHMED AMÎŞ EFENDİ
Kaddesellâhü sırrahu'l azîz

(1807 - 20 Şaban 1338-9 Mayıs 1920)

Hazırlayan
İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

HAKK'A YÜRÜYÜŞÜNÜN 92. YILI HATIRASINA

ISBN: 978-9944-355-16-2
ismailhakkialtuntas@gmail.com
http://ismailhakkialtuntas.com

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak : **Haluk Şükranoğlu**
Baskı- Cilt : **Gözde Matbaacılık**

06.01.2012

İsteme Adresi:
Gözde Matbaacılık Mücellit
& **Reklam Hizmetleri San. ve**
Tic. Ltd. şti Tel: 0 212 481 81 69

“Hazreti Rasûlüllah sallallâhü
aleyhi ve sellemden bana gelinceye
kadar bu tecelliye
kimse mazhar olup erişmedi.
Ben ise Rahmanirrahim
Tecellisine mazharım.
Benden şer beklemeyiniz.”

Ahmed Amîş Efendi
Kaddesellâhü sırrahu’l azîz

İÇİNDEKİLER

AHMED AMÎŞ EFENDİ'NİN KRONOLOJİSİ

RUMÎ	MİLÂDİ	YAŞI	DURUM
1222	**1807**		Doğumu: Tırnova / Bulgaristan
1236	**1821**	14	Yanık Selvi Bektaşi Dergâhı ziyareti
1241	**1826**	19	Sıbyan mektebinde Muallimlik yapmaya başlıyor.
1242	**1827**	20	Kadızâde Ömer'ül Halvetiye intisab ediyor.
1259	**1844-43**	37	Kuşadalı İbrahim Efendi Hacca gittiği kafilede bulunduğu düşünülüyor.
1262	**1847**	40	Kuşadalı İbrahim Efendi Hakk'a yürüdü
1267-68	**1851**	44	Kadızâde Öme'ül Halveti' den icâzet aldı
1269	**1852**	45	Manevi işaretle Hammami Muhammed Tevfik Bosnevi ile İstanbul'da görüştü. Rabıta izni ve hilafet aldı.
	1852	46	Dönüşte muallimliği bırakıp Muhammed Tevfik Bosnevi gibi Tırnova'da hamamcılık yapmaya başladı.
1269	**1853**	47	Osmanlı-Rus - Kırım Harbi'ne tabur imâmı olarak katıldı.
1269	**1853**	47	Kadızâde Ömer'ül Halveti Hakk'a yürüdü.

1270	**1854**	48	Tekrar sıbyan mektebin-de muallimlik yapmaya devam ediyor.
1282-83	**1866**	60	Zübeyde Hanım'dan kızı Ayşe Hanım dünyaya geldi.
1283	**1866**		Muhammed Tevfik Bos-nevi Hakk'a Yürüdü
			Ahmed Ziyâüddîn-i Gü-müşhânevî İstanbuldan icazet gönderdi
1284	**1867-68**	62-63	Yakup Han ile İstanbul'da görüştüler
	1876	63	Abdulhamid Han Tahta çıktı
1293	**1877**		93 Moskof Muharebesi
1293	**1877**	70	Tırnova'dan İstanbul'a göçtü
1293	**1877**	70	Bulgarlar 13 Haziran'da Tırnova'yı ele geçirdiler
1293	**1878-79**	72	Türbedâr Bekir Efendi Hakk'a yürüyünce Fatih Türbedarı oldu.
1302	**1886**	80	Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ile Selânik'te görüştü.
1310	**1893-94**	88	Lokmacı Tekkesi'ne de-vam ettiler.
			Fatih Türbedârlığı'na devam etti.
1336	**9 Mayıs 1920**	114	Hakk'a yürüdü.

بِسْــمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد

وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

Kutbu'l-Ârifîn, Gavsu'l-Vâsilîn El- Hâc AHMED AMÎŞ EFENDİ

Kaddesellâhü sırrahu'l azîz

El-Hâc Ahmed Amîş Efendi, Tırnovalı'dır. Hangi tarihte doğmuş olduğu, belli değildir. Abdülâziz Mecdî Efendi'nin beyanlarına göre Ahmed Amîş Efendi:

"Tevellüdüm (1223)' tedir, derlermiş." [1]

Ahmed Amîş Efendi'ye, mürşidi Kadızâde Ömer'ül Halvetî:

"Ahmed senin tevellüdün, belli değildir."

dermiş. Bu söz mecazî ve tasavvufîdir. Böyle demekle hakikati, ruhî yönüyle ne zaman doğduğun, yani mevcut olduğun belli değildir, demek istediğini Abdülâziz Mecdî Efendi izah ederlerdi.

Memleketinde medrese tahsili görmüştür. Ancak Ahmed Amîş Efendi, henüz 14 yaşında bir genç

---

[1] Hicrî 20 Şaban 1338 senesi (9 Mayıs 1336 – 9 Mayıs 1920) irtihal buyurdukları zaman 116 (?) yaşında olduğu da rivayet edildiğine göre, bu tarihlerde meselâ- 1222 (1807) de doğmuş oldukları tahmin edilmektedir.

iken hak ve hakikat sevdası gönlüne düşerek bir mürşide ulaşmak ister. O sırada Rumelinin Sevlievo (Selvi-Servi) kasabasında[2] **Yanık Selvi Bektâşi Dergâhı'nda** [3] **Sadık Efendi** adında bir müftü, aynı

---

[2] **SELVİ- BULGARİSTAN**

Sevlievo: Bulgarca: Севлиево ya da Selvi, Bulgaristan'ın orta kesimlerinde yer alan bir şehirdir. Gabrovo iline bağlı 27.000 nüfuslu bir yerleşimdir. Bulgaristan'ın en zengin şehirlerindendir.

Osmanlı döneminde Türkler tarafından **"Selvi", "Servi"** olarak bilinen Sevlievo, Tırnova Sancağı'na bağlı bir kaza merkezi olup 1848 nüfusu 2020 kişidir. Aynı tarihte kendisine bağlı 35 köy bulunmaktaydı ve köyleriyle beraber toplam nüfusu 82.120 kişidir.

93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 yıllarındaki Osmanlı-Rus savaşında Anadolu'ya ve Trakya'ya göçen bazı Sevlievo'da yaşayan vatandaşlarımız; Türkiye'de Banarlı, Bukrova (Şu anda adı Sağlamtaş Kasabası), Bunak (Şu anda adı Çınarlıdere Köyü) Karacakılavuz, Kaşıkçı, Ferhadanlı, Büyük Yoncalı ve Bıyıkali köylerini kurmuşlardır. Şu anda Banarlı, Sağlamtaş, Karacakılavuz, Kaşıkçı, Ferhadanlı ve Büyük Yoncalı Belediye statüsünde olup Tekirdağ ili sınırları içindedir.

[3] **"Bulgaristan'da Tırnova kasabasında Slovi'de bir Bektaşi topluluğu varmış. Bana bu bilgileri veren (Mithad Bey Freşari), burada bir tekke olup olmadığını bilmiyor. Görüce Melcan tarafında bir Arnavut dervişi Tırnova'da bir tekke bulunduğunu ve Balkan savaşından önce yıkıldığını söyle-**

zamanda uyanık bir mutasavvıf varmış. Ahmed Amîş Efendi, bulunduğu Tırnova kasabasından Servi kasabasına gidip, bu zata intisap etmeye niyetlenir. Müftü Efendi, o günlerde ziyaretçilerin çokluğundan kendisini görmek istiyenlere karşı itizar (özür) edilmesini adamlarına tembih etmiş bulunur. İşte müftü efendi bu kararı verdikten sonra 14 yaşında bir genç çıkagelince, adamları, verilen emre rağmen, 9 saatlik bir yoldan yürüyerek gelmiş olan ateşli bir gencin görüşemeden dönüp gitmesini muvafık görmeyerek keyfiyeti Sadık Efendi'ye haber verirler. Gelmesine ve görüşmesine müsaade edilir. Genç huzuruna girince:

"Oğlum daha gençsin, vaktin gelince ırkı temiz birisi gelip seni bulunduğun yerde irşâd eder."

diye tebşir etmiş, bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi Tırnova'ya dönerek o vaktin gelmesine ve ırkı temiz bir adamın kendisini irşâd etmesine intizar etmiştir. Yaşı yirmiye geldiği zaman Ömer'ül Halveti Kaddesellâhü sırrahu'l azîz seyahat tarikiyle Tırnova'ya uğrar, onunla görüşür ve onu irşâd eder.

Vak'ayı kendi ağzından naklen söyleyen Abdülâziz Mecdî Efendi bu konu hakkında derdi ki:

"Ahmed Amîş Efendi bunu anlatırken عرقي تميز

---

mişti." (Von HASLUCK, Bektaşîliğin Coğrafî Dağılımı, Geographical Distribution Of The Bektashi, Trc-Düzenleme: Turgut KOCA — A. Nezihi ERGİNSOY, İstanbul — 1991, s.23)

(ırkı temiz) cümlesindeki (ع) (Ayın) maruf tabiriyle çatlatarak söylerlerdi."

Yaşı 20'ye geldiği zaman Kadızâde Ömer'ül Halveti Efendi seyahat tariki ile Tırnova'ya geldiğinde onunla görüşür ve Ahmed Amîş Efendi'yi irşad eder.[4]

Müderris Ahmed Amîş Efendi aradığını bulmuş ve ona bağlanmış. Fakat bu sefer başka bir problem çıkmıştı. Ancak dergâhlara ve meşayıha muhalefeti olan eski medrese hocası, talebesi Ahmed Amîş Efendi'ye

"Sen Hoca olacaksın! ilim ehlisin!. Nasıl olur da gider bir şeyhe bağlanırsın ha? Eğer oraya bir daha gidersen, hakkımı helâl etmem sana!.," deyip tutturmuştur. Bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi, üzerinde emeği bulunan Hocasını daha fazla fitneye düşürmemek için, dergâha gitmemeye ve Kadızâde Ömer Efendiyle görüşmemeye gayret gösterirmiş. Bütün gayretlerine rağmen, bir gün nasılsa çarşıda karşılaşmışlar. Kadızâde Ömer Efendi:

"Ahmed", biz senin ciğerine kancayı taktık! Nereye gidersen git, delik Allah'tan tarafa!.."

"Nereye yönelirsen yönel, bütün yönler Allah'a" demiş.

Bir zaman sonra, Yanık Selvi Dergâhı'nın şeyhi Sadık Efendi, son demlerinde, dervişlerini toplayarak:

"Bizden sonra, bizim yerimize, sizin başınıza

---

[4] (SAYAR, 1994), s.314

bir şeyh gelecek amma... Onun gelmesi biraz uzayacak! Yeni şeyhiniz gelinceye kadar Ahmed Amîş Efendi vekildir, o idâre edecek sizi!”demiş.

Ondan sonra, Sadık Efendi Hakka yürüyünce, işte o Yanık Selvi Bektaşi Dergâhı’nda vekâlet ettiği günlerde, Ahmed Amîş Efendi, dergâhın meydancısına:

“Biz geldik burada vekâleten de olsa şeyhlik yapıyoruz ama, canlar ne diyorlar bizim için?” diye sormuş.

Meydancı:

“Çok İslah (çok iyi, çok güzel, çok derli toplu-adam) **amma, çok namaz kıldırıyor” diyorlar!”,** demiş.

Bu arada **Ahmed Amîş Efendi, Tırnova’da iken sert bir hoca olarak tanınmıştır.** İdare ettiği müessese **Amîşin Mektebi** diye şöhret bulmuştur. Amiş Efendi son derece şedid bir insan olduğu için kendisiyle geçinmek oldukça zordur. O kadar ki Ahmed Amîş Efendi hiddetlendiği zaman dövdüğü talebesinin üzerinde sopa kıracak kadar ileri giderdi. İstanbul’a vâki olan o büyük göçten sonra yıllar ötesinden Tırnova’daki sıbyan mektebindeki hocalığını hatırlayan Ahmed Amîş Efendi tatlı tatlı güler ve:

“Ben kimi dövdümse okudu, adam oldu. Yalnız bir talebem vardı. Çok zayıftı. Onu dövmeye kıyamazdım. Ne var ki herkes okudu, bir tek o okuyamadı”

Ancak insanlar çocuklarının eğitimi için sıbyan mektebinde dersleri sert bir hoca olarak tanınan

Ahmed Amîş Efendi vermekten çekinmezlerdi. [5]

---

[5] Ahmed Amîş Efendi'den okuyan birçok kimseler, sonraları mühim memuriyetler işgal etmişler, aynı zamanda tahsillerini ilerletmişler, ilimde, bilhassa din ve tasavvuf sahasında da eserler bırakmışlardır. Bazıları şunlardır.

a — **İsmail Fenni Bey:** 1271 (1855) de Tırnova'da doğdu. Daha Tırnova'da iken maliye hizmetine girmiş, 93 harbinden sonra İstanbul'a gelerek divanı muhasebatta çalışmıştır. En son memuriyeti Dâhiliye Nezareti muhasebeciliğidir. Arap, Fars, İngiliz ve Fransız dillerini çok iyi öğrenmiştir.

Mufassal hal tercümesiyle 13 ciltten ibaret olan eserleri **Son Asır Türk Şairleri**nde gösterilmiştir. Bu eserlerin ancak beşi basılmıştır. Resmî mesleği olan maliyecilikten başka edebiyatta, diyanette ve bilhassa felsefe ile tasavvufta, hattâ musikide ihtisas peyda ettiği yazmış olduğu eserlerden anlaşılmaktadır.

b — Mustafa Enver Bey: Medrese tahsili görmüş, lisan mektebine girerek fransızca öğrenmiş, posta ve telgraf memuriyetine intisap ederek muhaberat müdürlüğüne kadar çıkmış ve 1325 (1909) de ölmüştür. Profesör Doktor A. Süheyl Ünver, bu zatın oğludur. Ahmed Amîş Efendi'nin yönlendirmesi ile hazırladığı eserleri şunlardır:

1-Hikem-i Ataiyye tercümesi. (Atâullah İskenderaninin 310 hikemi ve felsefi sözünün tercümesidir.)

2- Mizan-ı Hakikat (İbni Kemal'in bu addaki eserinin tercümesidir)

3-Tedbirat-ı İlâhiye: Muhyiddîn Arabî'nin bu addaki eserinin yalnız sekizinci babının tercümesidir. Kitabın bu kısmı şer'i ve hikemi ferasetten bahseder. Şair Hakanî, Hilliyesinde bu bahisten istifade ederek o güzel beyitleri söylemiştir. Mütercim; eserinde. Hakaninin beyitlerini Muhyiddîn Arabî'nin sözleriyle karşılaştırmıştır.

4- Hacc-ı sûri ve manevi;

5-Mücmerat-i nabigatüzzübyanî tercümesi: (Manzumdur ve 61 beyitten ibarettir.)

6-Kalb ve ruh (İhya-ül-ulüm'dan tercümedir.)

7-Levayih tercümesi (Eser Molla Camінindir);

8-Hidaye tercümesi (Esirüddin Epherinin Hidaye adlı kitabının sonunun tercümesiyle birlikte şerhidir.);

9-Fenâ Fil-müşahede tercümesi (Eser Muhyiddîn Arabî'nindir);

10-Hilyetül-ebdal tercümesi (Eser Muhyiddîn Arabî'nindir.) Mütercimin yalnız bu eseri 1326 (1910) da basılmıştır. Bütün eserleri oğlunun hususi kütüphanesindedir. Değerli ve faziletli oğlu, babasının birçok dinî eserleri ihtiva eden kütüphanesini Bayazıtteki inkılâp kütüphanesine vakfetmiştir. (SAYAR, 1994), s.43

Bu kısımda Mustafa Enver Beyi'in arkadaşı Bayezid Kütüphanesi Müdürü **İsmail Saib [Sencer]** Efendi'ninde (d. 31 Ocak 1873'te - ö. 22 Mart 1940) Ahmed Amîş Efendi'ninde talebesi olduğunu hatırlayalım.

Bugün Beyazıt Devlet Kütüphanesi olarak hizmet veren “Kütüphane-i Umumi Osmani”’de kütüphaneci ve idareci olarak 43 yıl hizmet etmiş, sıradışı hafızası ile tanınmış bir kimsedir. Kitap toplayıcılarının, araştırmacıların, ünlü şarkiyatcıların ve sahafların uzun seneler başdanışmanı olmuştur. **"Ayaklı Kütüphane”, “Fihrist-i Ulûm”, “Canlı bir bibloğrafya” ve “Çağın Cahızı”** gibi sıfatlarla anılırdı.

31 Ocak 1873’de Erzurum’da dünyaya geldi. Küçük yaşta İstanbul’a gitti. Kocamustafapaşa Askerî Rüştiyesi’ni bitirdikten sonra Fatih ve Süleymaniye Camii’nde öğrenim gördü. Öğrenimi devam ederken Maarif Nezareti’nin açtığı bir sınavla Bayezid Umumî Kütüphanesi’ne (bugünkü Beyazıt Devlet Kütüphanesi) ikinci müdür tayin edildi. Birinci müdür Hoca Tahsin Efendi’nin vefatından sonra 1896’da birinci müdür olarak tayin edildi.

Arap Edebiyatı konusunda bir uzman olan İsmail Saib, Farsça, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Latince de bilirdi. Bilgisini arttırmak amacıyla Tıp, Eczacılık ve Hukuk eğitimi almıştı.

Kütüphanedeki görevinin yanı sıra çeşitli medreselerde Arap edebiyatı ve Arapça öğreten İsmail Saib Efendi, 1921’de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Medresesi Edebiyat-ı Arabiyye (Arap Edebiyatı) derslerine müderris olarak atandı. Bu görevi Şapka Kanunu’nun çıktığı 1925’e kadar sürdürdü. Kanunun çıkmasından sonra prensiplerinden ödün vermemek adına derslerine son verdi ve Beyazıt

Kütüphanesi’ne çekildi

Eski müelliflerin yazılarını tanımada, yazma eserlerin bozuk bölümlerini okumada, gördüğü bir yazının hangi yüzyıla ve hatta hangi hattata ait olduğunu tahmin etmede üstün bir kabiliyeti vardı. Bu özellikleri ile araştırmacılara çok büyük yardımı dokunuyordu. Çeşitli konularda geniş bir bilgi birikimi olmasına rağmen hayatı boyunca eser vermek yerine araştırmacı ve okuyuculara yol göstermeyi tercih etti[. Ne var ki bazı eserlerin onun tarafından dikte ettiği rivayet edilir. Bu eserler arasında İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "Osmanlı Tarihi" ve Bursalı Mehmet Tahir Bey'in üç ciltlik "Osmanlı Müellifleri" vardır. Kitapları farelerden korumak için kütüphanede çok sayıda kedi beslemesi ve kedilere düşkünlüğü ile tanınırdı.

1939 yılında kütüphanedeki görevinden emekli oldu. 22 Mart 1940 tarihinde İstanbul’da hayatını kaybetti. Zengin şahsi kütüphanesi vasiyeti gereği Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ne bağışlanmıştır.

c-Hasan Rıza Efendi: Hattat Hasan Rıza Efendi (1848-1920)

1849 da Üsküdar da dünyaya geldi. Babası Tırnova posta müdürü Ahmed Nazır Efendi, posta ve telgraf memuru bulunduğu sırada Ahmed Amîş Efendi’den okumuştur. Sonra İstanbul’a gelerek medrese tahsili görmüş, yazı meşketmiştir. Son devrin en meşhur hattatlarındandır. Aynı zamanda müzehhiptir. Muzikai hümayunda vazife almıştır.

İsmail Fennî Bey’inde yetiştiği Kadızâde

Orada imamlık ve yazı muallimliği yapmıştır.

Hat yazısını önceleri Yahya Hilmi Efendi den öğrendi ve Hattat Şevki Bey ile Muzıka-ı Hümayun da öğrenerek icazetini aldı. Ta'lik yazıyı Hattat Sami Efendi'den öğrenmiştir. Hattat Şefik sayesinde Kazasker Mustafa İzzet Efendi’den oldukça istifade etmiştir. Muzıka-ı Hümayün de hat öğretmenliğine tayin edildi. 1914 yılında açılan Medresetü'l Hattatin de; sülüs, nesih ve reyhani hocası oldu.

Sülüs ve Nesih' te çok yetenekli olduğundan, Hafız Osman’dan sonra en değerli hattat sayılır. 19 Kur'an-ı Kerim yazmıştır. Yazılarının güzelliği, açık ve okunaklı olduğu için daima tercih edilmiştir.

Sultan Reşad' ın isteği üzerine 8 ciltlik Buhari-i Şerif, en önemli eserlerinden sayılır. 1920 de vefatı üzerine Rumeli Hisarı mezarlığına defnedilmiştir. Hattat Halim Özyazıcı' nın da hocasıdır.

Medresetül- hattatin’de de sülüs ve nesih gösterirdi. Musikiye de âşinâ olduğunda şüpde edilemez.

كل خطاط جاحل sözüne istisna teşkil edenlerdendir. Çünkü İmam Gazalî’nin **Kitabü’l keşf vet’tebyin fî gurûri’l halk-i Ecmeîn** adındaki eserini tercüme etmiştir. Eserin aslı ile metninin güzel yazısiyle biricik nüshasını, Profesör Doktor Süheyl ünver’in hususî kütüphanesindedir. Edebiyata da intisabı vardır. Sûfiyane manzumeleri ihtiva eden divanı, oğlu lise edebiyat muallimlerinden Süreya Beydedir. 2 Mart 1335 (1919) da Hakka yürümüştür.

Ömer'ül Halveti hakkında şu malumatları anlatmıştır.

Halk arasında **"Şeyh Ömer Efendi"** diye bilinirdi. Tırnova'nın Bulgar mahallesinde, şehrin fatihlerinden **Kavak Baba** adına vaktiyle yapılmış, fakat zamanla mahv-ü münderis olmuş olan tekkeyi ihya ve inşa ettirerek Halveti tarikatini orada neşre başlamıştır. Tekkenin evkafı ise oldukça zengindi.[6]

Şeyh Ömer'ül Halvetî, Tırnova'da az zamanda feyizli bir muhit vücuda, getirerek birçok irşâda ve tenvire kabiliyetli ve hakikate müştak kimseleri başına topladığı gibi Hıristiyanlarla Musevilerden bir hayli kimsenin İslâm dinine girmelerine de sebep olmuştur. İsmail Fennî Bey bunların birçoğunun adını saymakta, hattâ kendi arabacılarının da o mühtedilerden biri olduğunu söylemektedir.

---

[6] Tırnova'da İkinci Bulgar Çarlığından kitabeler taşıyan ve Osmanlı döneminde **Kavak Baba Zaviyesi Camisine** (Tekye Camisi) dönüştürülen Sv. Çetirideset Mıçenitsi (Kırk Şehitler) Kilisesi (1230) Rusların şehri işgalinden sonra tekrar kiliseye çevrildi. (Bulgaristan'da Osmanlı Maddi Kültür Mirasının Tasfiyesi (1878-1908) Elimination of the Ottoman Material Cultural Heritage in Bulgaria (1878-1908) Aşkın **KOYUNCU**) Bu makale çeşitli ilave ve değişikliklerle yazarın Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız danışmanlığında hazırladığı Kalkanlarda Dönüşüm, Milli Devletler ve Osmanlı Mirasının Tasfiyesi: Bulgaristan Örneği,(1878-1913) başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 2005)

Yine bunlar arasında **Marko** denilen biri varmış. Memleket hekimi olan bu adam; Bulgarların o komitecilik ve azgınlık devrinde bile müslümanlara iyi muamele, hattâ iyi hizmet edermiş. Halk; bu türlü kimselere, gizli din taşır, der. Markonun bu hizmeti Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi'nin de gözünden kaçmamış olacak ki bir gün Müridi Ahmed Amîş Efendi'ye:

"Ahmed, der, Marko hastalanmış. Git, benim adıma onu ziyaret et, halini, hatırını sor ve şu pusulayı kendisine ver."

diyerek gönderir. Ahmed Amîş Efendi; bu emir üzerine gidip Marko'yu ziyaret eder ve şeyhin selâmını ve afiyet temennisini söyledikten sonra pusulayı da verir. Marko, derhal pusulayı açar ve içinde kelime-i şahadet yazılı olduğunu görünce:

"Biz ona çoktan inandık ve iman getirdik!" [7]

diyerek, bir hafta sonra da ölür.

Ölümünü haber alan Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi, yine müridi Ahmed Amîş Efendi'yi çağırarak:

"Marko ölmüş, git, benim tarafımdan cenazesinde bulun!"

buyururlar. Bu emir üzerine Ahmed Amîş Efendi de gidip cenaze merasimine iştirâk eder. Fakat Tırnova gibi bir İslâm muhitinde başı sarıklı bir mektep hocasının, bilhassa papazlarla birlikte bir Hıristiyan cenazesinde bulunuşunun müslümanlar tarafından iyi karşılanmıyacağı da bildiğinden ce-

---

[7] Bu yapılan hareket imanını ibraz için iki şahit getirilmesi hikmetini gösterir.

nazeyi bir müddet uzaktan takip eder, aynı zamanda şeyhinin emirlerini harfiyen yerine getirmek arzusu da kendisini bilfiil merasime iştirake ve Marko'nun tabutunu bir kaç adım olsun taşımağa zorladığından kiliseye yaklaşıldığı bir sırada yanındaki bir papaza

"İlmi çok iyi bir adamdı, ben de son insanî hizmetimi yapmak isterim!" der.

Papaz, bunun için öndeki büyük papaza müracaat etmesini söyler, öyle yapar ve o da müsaade edince Amîş Efendi, Markonun tabutu altına girerek bir müddet taşır, bu suretle de şeyhinin emrini yerine getirmiş olur.

İsmail Fenni Bey, Tırnova'nın en şöhretli âlimlerinden **Kelemençeli Hacı Mustafa Efendi** ile Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi arasında geçen bir muhavereyi ve bir hâdiseyi de şu suretle anlatmıştır.

Hacı Mustafa Efendi; camii kebirde tefsir dersi okuturdu. Komşumuz olduğu ve ulemadan bulunduğu için kendisine hürmet eder, her zaman elini öper, hattâ derse giderken kocaman tefsir kitabını elinden alıp camiye götürerek rahlesinin üstüne kor ve yaşımın küçüklüğüne, tefsir dersinden bir şey anlamama rağmen, dersi de dinlerdim.

Hacı Mustafa Efendi, ihtiyar, şişmanca, aynı zamanda kelli, felli bir zattı. Evi de **Cami-i Kebir**'e yakındı. Bir gün yine evinden çıkıp derse giderken Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi ile yolda karşılaştılar ve selâmlaştılar. Aralarında şöyle bir konuşma oldu: Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi:

"Hocam, seni artık derviş yapalım." Mustafa Efendi:

"Biz enbiyanın mucizelerine, evliyanın kera-

metlerine inananlardanız. Sizden de böyle bir şey görmeyince teslim olmayız!"

"Bir şey istemediniz ki!"

"Pek âlâ. Ben Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi şimdiye kadar rüyada görmedim. Delâlet ve şefaat buyurunuz da bu şerefe nail olayım."

"İşte ben de onu niyaz etmeğe gidiyorum."

Konuşma buraya gelince Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi selâm vererek ayrıldı ve her zaman elinde taşıdığı âsasına dayanarak hızlı hızlı, epeyce uzakta olan dergâhına doğru gitti.

Hacı Mustafa Efendi, o gece rüyada ne görmüş ve nasıl görmüşse görmüş, her halde arzusuna çok uygun olacak ki, sabaha kadar sabır ve tahammül edemeyerek, o ihtiyar haliyle, o mülâhham (şişman) vücuduyla ve o azametli ulema kıyafetiyle gece yarısı evinden çıkıp hayli uzakta olan dergâha gitmiş, bizzat kapıyı açan şeyhin hemen ayaklarına kapanarak arz-ı teslimiyet ve inabet etmiştir.

Yine İsmail Fenni Bey, Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi'nin dergâhına kendisinin de arasıra gittiğini, orada yapılan zikirleri gördüğünü ve dervişler arasında en çok heyecan gösteren ve bu heyecanla kademe kademe yürüyerek gözüne girercesine şeyhe en çok yaklaşanın Ahmed Amîş Efendi olduğunu gördüğünü söylerdi.

Ahmed Amîş Efendi, Kadızâde Ömer'ül Halvetî Efendi (hyt.1853)'den 1851 tarihinde hilâfet almıştır.[8]

---

[8] (Carl VETT, 1993), s.247

Yine Ahmed Amîş Efendi'nin İstanbul'a gelmeden önce Tırnova'da sıbyan mektebi muallimliği yaptığını, bir aralık İstanbul'a gelerek **Hammamî Tevfik Efendi** ile görüşüp döndükten sonra Tırnova'da bir hamam kiralayıp onun gibi hamam işlettiğini ve daha önce tabur imamlığı yaparak 1269 (1853) Kırım muharebesine bu sıfatla, iştirak etmiş olduğunu da, İsmail Fenni Bey'de haber vermektedir.

1294 (1877) de Tuna vilâyetinin elden çıkması üzerine Ahmed Amîş Efendi Tırnova'dan çıkmışlardır. [9]

Bazı kitaplarda (DİA) 1846 yılında icazet aldı denilmektedir.

[9] "1294 hicri senesi Cümadelahiresi 1293 mali yılı. Haziranın onikinci günleri, mağrur düşman Tuna'yı geçerek Ziştovi'yi zapt etti. Burayı koruyan askerlerden dörtyüz kadar Müslümanı al kana boğdu. Ahali ağlayarak şaşkın ve perişan yollara düşüp dağıldı. Yatak köyü halkını tamamını katliam ettiler. **Servi** ahalisi dahi Ziştovililerden beter bir hâlde ninni ve türkülerle, şefkat kucaklarında beslemekte oldukları ömürlerinin meyvesi çocuklarını yollara atarak Şıpka Balkanından aşıp Kızanlık'a döküldüler... Haziranın önüçünde **Tırnova** şehrinin istilâ edildiği söylenirken, Gabrova'nın zaptı haberi geldi. Kalofer ve Hayın köyü taraflarında bazı Kazakların görüldüğü de bildirildi. Bu haberler üzerine şehrin ileri gelenleri kaçmaya karar vererek, arabalarına az bir şey yükletip, çiftliğe gidecekmiş gibi hazırlanmışlardı. Fakat **Kızanlık kazası kayma-**

İstanbul'a tekrar gelmişlerdir. Ahmed Amîş Efendi hakkında bilinen şey; uzun zamandan beri Fatih türbedârlığında bulunuşudur.

Bu türbede her zaman iki zat müstahdem bulunurdu. Kendileri buraya geldikleri zaman, **Bekir**

---

kamı Kıbrıslı Akif Efendi, bu haberleri livaya ve ta Yıldız'a telgrafla bildirmişti. İşin ehemmiyeti sebebiyle Abdülhamid o gece telgrafhanede bulunmuş ve Balkan havalisindeki bütün muhabere memurları da makine başında beklemişlerdi. Bunun üzerine eşrafa da teminat verildi. Onlar da firar etmekten vazgeçtiler".... Eski Zağra'nın düşman eline geçmesiyle etraf Türk köylerinde yağmalama, yakıp yıkma ve işkenceler geniş boyutlara ulaşıyor: "Zağra'nın istilâsı üzerine intikamcı ve yağmacı Bulgarlar, Yaka Boyu'ndaki Hriste, Külbe, Bükümlük, Hızır Bey Canbazören köylerine yürüyüp para umdukları zengince müslümanları işkencelerle öldürüp, kadın çocuk demeyip ele geçenleri katliam eylediler! Kurtulabilenler ise çırılçıplak Zağra'ya can atabilmiştir. Bükümlük Bulgarları, yüziki müslümanı bir samanlığa doldurup yaktılar. İçlerinden dört tanesi yaralı olarak kaçıp yeni Zağra'ya Rauf Paşa'ya çıkmışlar. Zulümden şikâyet edip hallerini bildirmişlerse de benzerleri gibi bunlar da tekdir olunarak hapsedilmişlerdir. Yaraları bile sarılmadan...Zehî insaniyet!" (EDEBİYATIMIZDA BALKAN TÜRKLERİNİN GÖÇLERİ Prof. Dr. Hayriye-Memoğlu-Süleymanoğlu "Eski Zağra Müftüsünün Hatıraları")

Efendi adında biri türbedâr bulunuyorlarmış.[10] Bekir Efendi irtihal buyurduktan sonra Ahmed Amîş Efendi bu vazifeye tayin olunmuşlardır.

"Bekir Efendi Hazretleri âlem-i cemâle yürümeden birkaç gün evvel, pek sevgili müridi mükerrem ve halef-i muhteremleri Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine:

"Artık ben gideceğim. Benim yerime birinci türbedâr ol ve evkafa git, muamelesini yaptır."

Buyurmuşlar. Ahmed Amîş Efendi emr-i cenab-ı mürşid-i âzama tebaiyetle evkafa gitmiş, fakat o gün muamele bitmemiş. Akşam olup gelince, vaziyeti şeyhine anlatmış.

"Peki, yarın muhakkak yaptır."

Buyurmuş. O gün de gitmiş. Bununla beraber yine muamelesi bitmemiş. Bekir Efendi daha ertesi gün:

"Git, üç saate kadar yaptır, gel!"

demiş. Üç saate kadar da bitmedikten başka, daha da üç saat geri kalmış ve nihayet Ahmed Amîş Efendi resmen birinci türbedâr olarak türbeye gelmiş; odada oturan Bekir Efendi Hazretlerinin huzurlarına varmış:

"Ahmed nerede idin? Üç saattir seni bekliyordum!"

diyerek vefatlarının bu suretle üç saat sonraya bırakılmış olduğunu ihsas etmişlerdir.

"Hah şöyle!. Benim de vaktim tamam oldu!. Eğer senin bu işin olmasaydı, ben ruhumu teslim edecektim ve senin bu türbedarlık işin olun-

---

[10] Asıl adı Ebubekir'dir. Bekir ismiyle anılmıştır.

caya kadar, burada hiç ölmemiş gibi oturacaktım!”, diyerek hemen o anda zamanın sahibinin virdi **olan HAYYÛN KAYYUM** esmasını ta’lim buyurmuşlar**.”**

“Ahmed’im!

“Artık ben gidiyorum. Senin yanında ölürsem; belki dayanamazsın. Birkaç dakika çık da, dışarda şöyle bir dolaş, gel!”

demiş. Ahmed Amîş Efendi:

“Peki, Efendim!”

diyerek çıkmış ve Fatih türbesini şöyle bir dolaşıp geldiği zaman Bekir Efendi’nin oturduğu yerde ruhunun âlemi bâlâya pervaz ettiğini anlamış. Fakat onu hâlâ oturur vaziyette görmüştür.

Ahmed Amîş Efendi bu bahsi anlatırken ağlar ve

“O, Ölmedi; ben öldüm. O, kaldı.”

buyururlar ve bu suretle ondan lemeân eden yüksek hakikatin kendisine intikalini ifade ederlermiş.

Abdülâziz Mecdî Efendi, mürşidinden naklen derdi ki:

“Türbedâr Bekir Efendi, ömrünü kuru ekmek ile geçirmiştir. Fakat kutbiyeti ve manevî derecesi itibariyle ne dese, ne istese derhal olurmuş. Meselâ bir sözüyle fakiri zengin, yoksulu bay edermiş. Bu kudret ve bu vazivet karşısında kendi fakri halini ve maişet darlığını hatırlıyarak:

“Yarabbi! Ben senin üvey kulun muyum?”

derlermiş.

Türbedâr Bekir Efendi hakkında şu hatırayı naklederler.

“Hükümet, Rusyadan Türkiyeye akın eden Çer-

kesleri Tuna vilâyetinde olduğu gibi; Giritte de yerleştirerek orada bulunan 200.000 raddesindeki Rum ekseriyetine karşı ancak 100.000 kişiden ibaret olan müslüman ekalliyetini çoğaltmak istemiş; fakat Girit beyleri, yani ileri gelen müslümanları bu karara son derecede muhalefet etmişler ve olanca kuvvet ve kudretleriyle Hükümeti, bu yolda icraatta bulunmaktan men'e çalışmışlardır.

Giritlilerin Hükümete karşı takınmış oldukları bu hal ve vaziyetleri Bekir Efendi Hazretlerinin huzurlarında bahis mevzuu olurken; sabrı tükenen Bekir Efendi elini Giride doğru uzadıp:

"Allah belâlarını versin!"

demiş, çok geçmeden bu fenâ dua yerini bulmuş ve zavallı Girit müslümanları beyinsiz başlarının cezasını çekmişlerdir."

Bu bahsi Abdülâziz Mecdî Efendi de naklederler ve sonunda:

"Bekir Efendi Hazretlerini bu yolda fenâ dua yapmaya mecbur eden, meclisinde söz söyleyenlerdir. Evliyaullahın meclislerinde çok dikkatle idare-i kelâm etmelidir. Onları gücendirmeğe gelmez. Zira evliyanın gayreti galiptir."

Bekir Efendi Hazretleri hemşehrilerine çok düşkünmüş. Bunu bilen ve huzuruna ilk kez giren birileri, kendisine:

"Nerelisin?" diye sorulduğu zaman, hiç alâkası olmadığı halde:

"Niğdeliyim!" deyince, Bekir Efendi Hazretleri:

"Bak bu yalanı sevdim işte!" der, adamı korur, kollarmış.

Bekir Efendi Hazretlerinin Edirnekapı Mısır Tarlası Kabristanı'nı yanındaki (önceden) Bektaşi

Tekke'sinin bahçesi içinde **Albay Hilmi Şanlıtop**'un kabri ile komşu olarak aremgâhı ebedisinde sırlanmıştır.

Mezar baştaşında şu ifâde yazılıdır.

Tarîkat-ı aliyye-i Şabâniyyeden merhum Kuşadalı Seyyid Şeyh İbrahim Efendi Hazretlerinin hulefâsından Seyyid Şeyh Bosnevî Hacı Mehmed Tevfik Efendi Hazretlerinin hulefasından, Sultan Ebul Gazî Fatih Mehmed Han Hazretleri'nin türbedârı Şeyh Bekir Efendi Hazretlerine fâtiha... sene: 1296/1878

Ahmed Amîş Efendi Hazretleri, Şeyh Bekir Efendi Hazretlerinden söz ederken:

"Siz ümmî şeyhin lezzetini bilmezsiniz! Hiç tortu karıştırmadan her şeyi aslından, anasından söyler!", dermiş.

Ahmed Amîş Efendi, Türbedâr Bekir Efendi'nin yerine birinci türbedâr olduktan sonra, kendi yerlerine de Kayserili Mehmed Efendi getirilmiştir. Mehmed Efendi de maneviyatla meşgul ve kendilerine yakın bulunacak, mahremi esrar olacak kabiliyette uyanık bir kimse imiş.

Ahmed Amîş Efendi bu zata dermiş ki:

"Mehmed, seni öyle bir yetiştireceğim ki, kıyamette seni görenleri şaşırtacak ve bu adamı kim yetiştirmiştir?" dedirteceğim.

Bununla beraber Ahmed Amîş Efendi; irtihallerinden birkaç gün evvel, Mehmed Efendi'ye:

"Mehmed, seni önüme katardım, amma şuûnu bozmak lâzım gelirdi. Ben önüme başka birini kattım."

buyurarak kendisinden sonra gelecek zatın yüksek makamını anlatmışlardır.[11]

Her mürşidin dünyayı terk ettikten sonra yaşanılan bir fetret dönemi vardır. Ahmed Amîş Efendi bendegânında da bu durum zuhur etmiştir. Bu mevzu etrafında bir gün haremi âlileri (hanımı) ile görüşürlerken:

"Artık ben gidiyorum."

Buyurmuşlar. Haremi âlileri de:

"Bu işleri yapmadan nereye gidiyorsun?" demişler. Cevap olarak: .

"YERİME ZORLU BİRİNİ BIRAKTIM. ONU ÖYLE BİR SEÇTİM Kİ BU İŞLERİN HEPSİNİ TEMİZLER VE

---

[11] Mehmed Tevfik Kayseri: Kayserili olmaları dolayısıyla **"Kayseri"** lakabıyla marufturlar. Göztepede tren istasyonu yakınındaki cami-i Şerifin bitişiğindeki, (bilâhare yanmış olduğundan şimdi mevcut bulunmayan) köşkte ve ihvanından Nüzhed Hanım Efendi'nin evinde 1927 senesi Haziran ayının 26'sı Pazar günü ebedî âleme göç eylemiştir. Kabr-i Şerifleri Sahra-ı Cedid'de bulunup başucundaki mermer tablet üzerinde şu ifadeler yer almaktadır:

Fâtih sertürbedârı seyyid-ül evliya Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin halifesi Şerefrâz-ı âşıkîn, Muktedây-ı vasılîn, Pîşivây-ı ehl-i yakîn, Mişkât-ı nuru nübüvvet, Misbah-ı sırrı velayet, Türbedâr Kayserili Mehmed Efendi Hazretlerinin ruhuna Fatiha.

Sene 26 Haziran1927 Pazar / 26-Zilhicce-1345

DÜZELTİR.”

buyurmuşlardır.

BU ZORLU ADAM KİMDİR?

Bunu; Allah Teâlâ’dan ve bu sözü söyleyen Ahmed Amîş Efendi ile yerine geçen zattan başkası bilemez. Ancak hatırlatmak uygun olacak ki; Ahmed Amîş Efendi Hazretleri’nin Hakk’a yürüyüşünden sonra Abdülaziz Mecdî Efendi bir rüya görüyor.

Ahmed Amîş Efendi, Abdülaziz Mecdî Efendi'ye, rüyasında diyor ki:

“Mecdî!. Benim vekilim, nedimim, mahbubum Mehmed Tevfik Efendi’dir!”

Abdülaziz Mecdî Efendi bu rüyayı gördükten sonra, **Ahmed Tahir Maraşî** Hazretlerine:

“Ben, diyor, gidemiyorum! Siz gidiyorsunuz! Bu rüyamı lütfen Mehmed Tevfik Efendi Hazretlerine arz edin; ben onun metbuu olayım, o benim matlubum olsun!”, diyor.

Ahmed Tahir Maraşî Hazretleri;

“Ben bu rüya meselesini Mehmed Tevfik Efendi’ye arz ettiğim vakit, hüngür hüngür ağlamaya başladılar.” ve ondan sonra da şöyle buyurdular ki:

“Hoca!. Bu rüyayı ben görseydim, gider başımı Mecdî'nin ayaklarının altına koyardım!. Verilen geri alınmaz, fakat Mecdî de gelip buraya diz çökmedikçe menzil alamaz!” buyurmuşlar.

Yine, Babanzâde Ahmed Naim Bey, Ahmed Amîş Efendi damadının kızı Avniye Hanım (Tayşi-Serinken) ile evliydi.[12] Ahmed Amîş Efendi Hakk’a

[12] Araştırmamıza rağmen Nüfus kayıtlarında Avni-

yürüyünce Dârulfünûn'un baş müderrisi Ahmed Nâim Bey'de ümmî olduğu için Mehmed Tevfik Efendi'ye teslim olamamıştı. O da bir rüya görmüştü.

Rüyada Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi görüyor, eline varıyor, fakat Efendimiz, Ahmed Amîş Efendi'yi işâret buyuruyor. Ahmed Amîş Efendi'ye varıyor, o da yanındaki zâtı gösteriyor!. Bir bakıyor ki gösterilen zat, Mehmed Tevfik Efendi!. Ondan sonra sırayla, evvelâ Mehmed Tevfik Efendi'nin, sonra Ahmed Amiş Efendinin ondan sonra da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin elini öpmek şerefine nâil olunca, ertesi gün doğruca Fatih'in Türbesine gidiyor. Daha kapıdan girer girmez, Mehmed Tevfik Efendi;

"Nâim!."[13]

"Ben çağırmasaydım, sen de görmeseydin, gelmeyecektin!" buyurmuşlar. Ondan sonra Naim Bey de biat etmiştir.

Hulâsa, Ahmed Amîş Efendi'nin irtihallerinden

---

ye Hanım hakkında tam kesin bir bilgiye ulaşamadık. Sakızağacı şehitliğinde Hacı Sabri Efendi'nin kızı olarak geçmektedir. Avniye Hanım'ın anesi Ahmed Amîş Efendi'nin Ayşe Hanım olduğuda nüfus kayıtlarında kesin görünmemektedir. Rivayetlerde bir kapalılık göründüğü kesindir.

[13] **Naim:** Taze, körpe. * Kılçıksız, yumuşak, kemiksiz. * Etli sebze.

Naîm: cennet, bolluk. **Nâim**: uyuyan. Burada **"uyuyan"** manasında kullanılmıştır. Rüya ile uyarılan kimseler için bu durum sözkonusudur.

sonra bu mesele, mensupları ve hürmetkârları arasında çok bahis mevzuu olmuş, Mehmed Efendi ahirete intikal buyurduktan sonra da yine tazelenmiş ve bir takım muhipleri tarafından birçok kimselere bu manevî makam bir hüsnü zan ile tevcih, olunmuş ise de; doğrusunu herkes tarafından bilmek ve bulmak mümkün olamamıştır.

Mesela; Hacı Bayram Veli Kaddesellâhü sırrahu'l azîzden sonra da, muhibbanı aynı vaziyet ve zanda bulunmuşlar; emaneti kutbiyetin kime geçtiğinde görüşler teşettüte [14] uğramıştır..

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'nin manzum, mensur bir satır yazısı görülmemiştir. Yalnız ağızdan tenvir ve irşâtta bulunmuş; yani Hacı Bayram Velînin tavsiye ettiği şekilde, sineler hâkketmiş, canlı kitaplar yazmışlardır.

Bu türlü eserlerin yazılmayışının sebeplerini bir dereceye kadar yine büyük mutasavvıfların tuttukları yolda aramak lâzım gelir. Bu büyük zatların dediklerine, göre: **Sûfiyâne Hakikatler Ulu Orta Yazılamaz, Herkese Söylenemez.** Bu türlü hakikatler daha ziyade ağızdan ağıza nakledilirler ve bu suretle bu yüksek hakikatler hem ehil ve erbabı arasında döner, dolaşır; hem de bu fikri taşıyanlar ve yayanlar zihni dar veya garazkâr insanlarca iz'âç edilmiş, cezaya çarptırılmış olmazlar.

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; tenevvürü ve

---

[14] Teşettüt: Dağınık olma. Dallara ayrılma. Çatallaşma. Dağılma. Perişan olma.

Ömer Sikkîni ve Akşemseddin kaddese'llâhü sırrahuma'l azîz arasındaki durum gibi.

yüksek hakikatlere erişmeyi kastederek:

“Bu iş kitapla olmaz; fakat kitapsız da olmaz,” buyururlarmış.

Yine Ahmed Amîş Efendi, daha ileri giderek, Muhyiddîn Arabî’ye atfen:

“Allahü taâlâ benden ne istersin dese: Yarabbi, beni tekrar dünyaya gönder, yazdığım kitapları toplayıp yakayım,” demiştir.[15]

---

[15] **Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu’l azîz bu sözü teyid mahiyetinde olacak şekilde buyurdu ki;**

.....

İmâm-ı Gazâlî, Muhyiddîn el-Arabî’ye dedi ki:

—”Beni tanıyor musun?”

Muhyiddîn-i Arabî:

—”Evet tanıyorum dedi.”

İmâm-ı Gazâlî buyurdu ki:

—”Sen beni nasıl ve ne vâsıta ile tanıdın?”

Muhyiddîn-i Arabî cevâben:

—”Evet zaman-ı tahsilimde biraz hicâp vâki oldu.”

İmâm-ı Gazâlî dedi ki:

—”Sen ilmini kimlerden öğrendin ve kimlerden icâzet aldın?”

Muhyiddîn-i Arabî cevâben dedi ki

—”Ben şimdiye kadar 700 kimsenin meclis ve sohbetlerinde bulundum ve bunlardan ders aldım.”

İmâm-ı Gazâlî hazretleri dedi ki:

—”DERS OKUDUĞUNUZ VE İCÂZET ALDIĞINIZ KİMSELERDEN 500 KİMSE EHLİYET SAHİBİ DEĞİL

VE ONLARDAN TAHSÎL ETMENİZ LEHİNİZE DEĞİL, ALEYHİNİZEDİR. ONLARDAN TAHSÎL ETMENİZ SANA CENÂB-I HAKK TEÂLÂ HAZRETLERİ'NİN PEK ÇOK ATÂYÂSINDAN MAHRUM KALMANIZA SEBEP OLMUŞTUR."

Oğlum dinle.

—"Men takemmele bi sohbeti'l muarrizine an rabbiküm, fekat nâdâ alâ nefsihî. Ennehû min men ehânehullâhe ve men yuhînullâhu, femâ lehu min mukrimîn... Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretleri'nin hududundan tecâvüz eden ve Hakk yolundan sapan kimselerin sohbetleri ile kendini iyi bilen ve onlarla sohbet etmek güzel ve iyi olduğuna (hüsn-ü niyetli olan) îtikat eden kimse, kendi nefsine ilân etmiş ki (Ey nefs sen Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın zelîl ettiği kimseden oldun) diye ilân etmiş olur. Ve böyle olan kimse bu âyet-i kerîme'nin sırrına mazhar olur. » buyurdu. Bu âyet-i kerîme'yi okuduktan sonra 500 adet ulemânın isimlerini birer birer zikr ve tâdât buyurdu (saydı). "İŞTE BU KİMSELERDEN İLİM TAHSÎL ETMEK, SENİN İÇİN ÇOK ZAMAN HİDÂYETTEN MAHRUM OLMANA SEBEP OLDU."

—"Oğlum bizden ilim ve feyz almak isteyen kimse **«Esteîzübillah... fe ağrız an men tevellâ an zikrinâ ... »** (Necm,29. "Ey Muhammed! Bizi anmaktan yüz çevirenlere ve dünya hayatından başka bir şey istemeyenlere aldırma.") âyet-i kerîmesi'nin muktezâsı ile amel etmek lâzımdır. Bir kimse için sû-i hâtime'nin eshâbından birisi de bizi tasdîk etmeyen ve bizden i'râz eden kimselerle serbest

olarak oturup sohbet etmek ve sözlerini dinlemektir. Ricâl-i ümmet ve ehlullâhi'l-kirâm'ı inkâr eden câhil kimselerle muânese (ünsiyet) ve mukâlete (karışma) **«Esteîzübillâh... ve men yuhinullâhü femâ lehû min mükrim »** (Hacc,18. "...Allah'ın alçalttığı kimseyi yükseltebilecek yoktur..") âyet-i kerîmesi'ne mazhar olmağa sebeb-i uzmâ-dır."

İmâm-ı Gazâlî hazretleri Ramazân-ı Şerîf'in onuncu gecesinden itibâren sonuna kadar bu mesele üzere vaaz ve nasihat buyurdu ve Muhyiddîn-i Arabî hazretlerine dedi ki: **"<u>Muârizîn ve münkirîn olan kimselerle muânese (yani yakınlık, ünsiyyet) ve mücâlese etmek (yani aynı mecliste oturup sohbet etmek) senin için hakîkî ilmin husulüne mâni olmuştur.</u> Oğlum, memleketinizden seni buraya getiren kurtların kuvvetini gördün mü? Onların icâbında ne kadar iftiraz kuvvetine mâlik olduklarını anladın. Bu kurtların kuvve-i iftirasiyesinden, o muârızların kuvve-i iftiraziyesi fazladır. Ve bir saat zarfında binlerce insanı iftiraz ederler. Ve Tarîk-i Hakk'tan ayırırlar. <u>Onlarla beraber oturmaktan hâsıl olan hastalığa ve o kimseler tarafından katlolunan kimseyi ihyâ edecek ilaç yoktur.</u> Valiahi'l-azîm kelâmım hak ve doğrudur. Sen bana bak ve bana itbâ et, o zaman ben seni bir ilm-i hakîkîye delâlet ederim. Seni buraya gönderen kişiden Allah râzı olsun. <u>Eğer o muârizîn kimselerle oturmazdan mukaddem (önce) bana gelmiş olsa idin, size öyle bir necâbet ve fıtrat olacaktı ki, benim gibi kimseleri yüz sene zarfında irşâd etmeğe mukdedir olan bir kimse</u>**

Bununla beraber yine Ahmed Amîş Efendi buyururlarmış ki:

"TASAVVUF KİTABI OKUMAYIN. ONLAR SİZİ IDLÂL EDER". YALNIZ NİYAZİ DİVANINI OKUYUN.[16] ZİRA O SÜLÛKÜ BİTİRDİKTEN SONRA SÖYLEMİŞ VE YAZMIŞTIR."

Ahmed Amîş Efendi esasen az, fakat o nisbette de kısa söz söylermiş, hattâ sözlerinin mânası birdenbire anlaşılmazmış bile. Hayatının son zamanlarında ziyaretlerinde bulunan (Füsus) ve (Mesnevi) şârihi Ahmed Avni Bey merhum, bazı sözlerini

---

olacaktınız ve yani yüz sene zarfında beni irşâdla meşgul olursanız, yine ilim ve kemâlâtına ben vâsıl olamam. Fakat ehliyetin harab olduktan sonra tesâdüf ettiniz."

....

Gazâlî dedi ki:

—"Yâ Muhyiddîn, unutmuş (olduğunuz) ve kaybettiğiniz ruhunuzun babasını arayınız ve bulunuz. Artık benden geçtin."

MUHYİDDÎN-İ ARABÎ ONDAN SONRA EBÛ MEDYEN-İ MAĞRİBÎ HAZRETLERİ İLE MÜLÂKÎ OLDU VE KEMÂLÂTI ONDAN ALDI.

(Hasan BURKAY, Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. III, s. 7-24)

[16] Bazı Kaynaklarda Mesnevi diye geçiyor. Fakat biz bu rivayetin doğru olduğu üzerinde duruyoruz. Mesnevi de tasavvuf mesleğinin seyr-i sulûk meseleleri üzerinde pek durulmamıştır.

kayt ve zaptetmiştir.[17] Bundan başka uzun müddet konuşmak ve görüşmek şerefine mazhar olanların da toplamış oldukları bazı bahis ve cümlelere rast gelinmektedir.

Kendilerini büyük bir hüsnü zan ile ziyarete koşanlar, daima vahdete dair, tasavvufî zevk ve hali arttırıcı sohbetleri ile izahları ile tenevvür ederlerdi; hattâ zâirlerinden (ziyaretçiler) bazıları da, her halde bu yoldaki istidat ve kabiliyetlerinin katkısı da olsa gerek, huzurlarında havarik kabilinden bir takım ruhî hâletlere ve niyetlere de mazhar olurlardı; zaten maruf olan **mazanna-i kiram** [18] tabiri de halkın ekseriyeti tarafından haklarında hüsnü zan beslenen kimseler demek değil midir? Ahmed Amîş Efendi merhum da manevî neş'e ve zevkinin ilâhîliği, yüksekliği, inceliği ile mazanna-i kiram'dan bir zat telâkki ve kabul olunmakta idi. Aklın, mantığın çok fevkinde olan kalbî halât, sırrî fütuhat ile temayüz etmiş bulunması, muhiplerinin sayısını günden güne attırıyordu.

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; damadı müderrisi Ahmed Naim Bey'in Şehzâdebaşı'nda Fevzive Çarşısı başındaki evinde irtihal buyurmuşlardır..

İhtilaflar bulunsada Ahmed Amîş Efendi'nin dünya hayatı hakkında bendegân arasında ömrü yüzyirmi ve daha fazlası olarak anılsa da kanaatimizce **114** yaşında olmasıdır.

---

[17] Bkz: BARKÇİN Savaş Ş. Ahmed Avni KONUK [Kitap]. - İstanbul: Klasik Yay. , 2011.

[18] Mazanne (Mazınne) Zannolunduğu yer. Zan götüren. * Ermiş sanılan.

Vücud-u şeriflerini **Fatih İmamı Bekir Efendi** gasletmişlerdir. Bu gasil keyfiyeti dolayısıyla şöyle bir fıkra da nakledilmektedir:

İkamet buyurdukları ev Şehzâdebaşında olmasına ve gaslin de tabiatiyle Şehzâde Camii imamı tarafından yapılması icap etmesine rağmen, o gün bu camiin imamı mahallede bulunamadığı için Fatih Camii İmamı Bekir Efendi getirtilmiştir. Bekir Efendi, gasil işini büyük bir tazim ve itina ile yaptıktan ve kefenini giydirdikten sonra, hazretin elini ve yüzünü öperek ayrılmış ve hâdiseyi gören Ahmed Naim ve Evranoszâde Sami Beylerle diğer yakınları, Bekir Efendi'nin gösterdiği hürmet ve tazimi ve aynı zamanda takbil keyfiyetini hayretle karşılamaları, üzerine, bu zat, onların hayretini ve kendisinin neden böyle yapışının, sebebini şu tarzda anlatmıştır.

"Bundan on sene önce bir sabah **Sarıgüzel Hamamı'**na gitmiştim.. Bir kurnanın başında çok yaşlı, aynı zamanda zaif ve nahif bir zâtın güçlükle yıkanmağa çalıştığını gördüm. Yanına gittim. Türbedâr Ahmed Amîş Efendi olduğunu anlayınca, yaşına ve takatsizliğine hürmeten, kendisini yıkamak istediğimi söyledim ve müsaadelerini rica ettim.. Kendi kendine yavaş yavaş yıkanacağını ve bu tekliften memnun olduklarını bildirdikten sonra:

"Sen beni sonra bir iyice yıkarsın!"

buyurdular.

"Ben o zaman bunun mânasını anlayamamıştım. Şimdi bu vazife ve bu hizmet bana düşünce anladım ve kerametlerinin şu suretle zuhur ettiğini görerek hayatta iken bu büyük zata intisap etme-

diğime cidden çok üzüldüm. Şefaatine mazhar olmak için elini öperek gördüğünüz gibi, hürmet ve tazim ile huzurlarından ayrıldım."

Ahmed Amîş Efendi'nin namazlarını da üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi kıldırmışlardır. Üstâd bunu anlatırken:

"Pîri tarikat Hazreti Nasuhi'yi mâna âleminde gördüm."

"Ahmed Amîş Efendi'nin namazını kıldırmak hususunda sana teklif vaki olacaktır. Bunu kabul ve îfâ et!"

buyurdular.

"Ben de, o esnada vâki olan imamet teklifini bu emir ve işaret üzerine kabul ve îfâ ettim." derlerdi,.

Tabutları musalla taşında dururken:

FATİH TÜRBEDÂRI AHMED AMÎŞ EFENDİ HAZRETLERİNİ;

HÂMİL-İ EMANÂT-I SÜBHÂNİYE, CÂMİ-İ KEMALÂT-I İNSANİYE, KUTB-ÜL-ÂRİFİN, GAVS-ÜL-VÂSILÎN OLMAK ÜZERE TANIRIZ.

EY CEMAAT-İ MÜSLİMİN, SİZ DE BÖYLE TANIR VE ŞAHADET EDER MİSİNİZ?

diye, orada bulunan cemaate sormuşlar, onlar da hep bir ağızdan:

"Biz de böyle tanırız ve şehâdet ederiz."

demişler, bu suretle aralarında bulunan bir kısım ulemaya da en son dakikada ve maalesef, irtihallerinden sonra Amîş Efendi'nin yüksek şahsiyetlerini ve ulu mertebelerini tasdik ettirmişlerdir.

Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi bu büyük zatı, yani türbedâr Ahmed Amîş Efendi'yi bir yazılarında:

"İlm-i mektûmu İlâhî'nin alâme-i bî-nazîri

Zamanında keşf-i hakikate nâil olan eâzîmin Seyyid-i Kebîri;

İlm-i hakîki çeşmesinin âb-ı hayatı;

Sırrı kâinâta müteallik hakîki idrâkin cam-i kemâlatı;

Derecât-ı akliyenin mâfevkindeki makâm-ı bâla terk-i ihtişâm ile kürsî nişini;

Hulasâ; Zamânın hakâik-bîni idi" [19]

diye tarif ve izah etmişlerdir.

Fatih camii hazîresinde metfundurlar. Mezar taşındaki yazı şudur ve müridlerinden Evranoszâde Sami Beyindir: (hyt: 1953)

"Rûh-i pâk-i mürşid-i yekta cenâb-ı Ahmede.
Sâye-i arş-i ilâhîdir mualla âşiyân
Matla'-i feyz-i velayettir o kutbu'l-vâsılîn
Sırr-i ferdiyyet olurdu vech-i pâkinden iyân
Râh-i Şâbân-i Velide ekmel-i devrân olup
Ehl-i hilme kıble-i irfan idi birçok zaman
Ah kim yükseldi lâhûta, muhit-i vahdete
Oldu envâr-i tecellî-i bekada bî nişan.
Neşvebâr oldukça envar-i cemali kalbime
Parlıyor pişimde eşvak-ı sayfa-yı cavidan
Cezbe-i vahdetle Sami söyledim tarih-i tam

---

[19] Hakâik-bînî: Hakkı hakikatleri görme, tanıma.

كيتدي كلزار جماله پيرافرد جهان = 1337 +1 = 1338

20 Şa'bân 1338/(9 Mayıs 1920)

Mezar baştaşındaki yazı şöyledir:

Hâmili emânâtı Sübhâniyye,
Câmi'i makâmâtı insâniyye,
Mürebbî-i sâlikânı Rahmâniyye
El Hâc Ahmed Amîş el-Halvetî eş-Şa'bânî
kuddise sırrûhû hazretlerinin
rûhi şerifleri için
EL-FÂTİHA

AMÎŞ KELİMESİ ÜZERİNE

Ahmed Amîş Efendi'nin ismi üzerinde bu ek kısım uygun olacaktır, diye düşünüyorum. "Amiş"- **"Amîş"** ismi Osmanlı arşivlerinde araştırıldığında halk içerinde kullanılan bir isim olduğu görülür. Kelimenin hangi kökten geldiği ve ne mana çağrıştığı hususunda tam bir kesinlik yoktur.

Mustafa KOÇ Beyefendi'nin **"Bâleybelen"** isimli kitabında **"Amîş"** kelimesi ile uyumlu bulduğumuz kelimeler şunlardır.

" 'amşî" bkz: " 'âmet" yaşlı nesne, (meblûl; nem-dâr)

" emiş " fuka ki fuka'dur.

" 'âm " insanlar (nâs); yaş; ter; (ter kerden, ağeşten, ḫısîden) AMEM, 'AMNEM, BÜLEM, TEREM. VEMEM;

" 'âm " yaş (ter)**;** BÛL, TERE, VÂM

" 'âmaş" terḫun (enkerîdî, ernepîz, 'nanuşût): VEMÂŞ, ZİRAM

" 'âmîm" 1.yaşlı, (nem-nâk) 2. Musîn [20]

Kök itibarıyla incelenince ilgili kaynaklarda şu ibareler göze çarpmaktadır.

عموجه **(Amuca)** Türkçede'de esasen "ayn" harfi olmamasına nazaran Arabi olan **" 'am "** kelimesinden

---

[20] KOÇ, Mustafa, " **Bâleybelen, Muhyî-i Gülşenî, İlk Yapma Dil, İlk Kutsal Dil"**, İstanbul, 2005.

alınmış olması varid-i hatırdır. (A. Ziyaeddin. S. 22) (Galatat Sözlükleri)

“Amîş kelimesinin Arapçadaki **amş** veya **a’meş**’le ilgisi yoktur. Bu kelime Rumeli’de amca mânâsında **“ammi”** “halk ağzında emmi” nin tasğir (küçültme) sigası olup **“amcacık”** demektir. Rumeli’de çok sevilen çocuklar, bu tâbirle çağrılırdı. Ahmed Amîş Efendi’de **“Türbedâr” veya “Türbedâr Ahmed Efendi”** isimleriyle de tanınmaktadır.”

“Süheyl Ünver ise bir yerde bu yüce kişiden **“Tırnova’lı büyük amcam Ahmed Amiş Efendi”** diye bahsetmiştir. Süheyl Ünver’in burada onun Ahmed Amîş Efendi’ye **“büyük amcalık”** tevcihi Rumeli Türkçesinde **‘amcalık’** anlamına gelen Amiş ile alakadar değildir. Zannediyorum bu tevcih Ahmed Amiş Efendi ile Babası Mustafa Enver Bey arasındaki manevî râbıtaya işarettir ki özünü Kuranı Kerim’de bulan ve **“ancak inananlar kardeştirler”** (Hucurat,10) ayeti ile vurgulanan kardeşe işaret olsa gerektir. **‘Büyük amcalık’** ise bu kardeşlik bağı içerisinde Ahmed Amîş Efendi’nin yerini tesbitten ibarettir.”[21]

Konuyuyu biraz daha açacak olursak;

Âmm: Amca. Babanın kardeşi. Çok cemaat. Herkese âit. Umuma âit. Hususi ve bazılara mahsus olmayan. Umumi.

İstanbul’un pırpırılar argosunda **“Ağabeyciğim”** karşılığı **“Abiş”** denilir. Bu isim zamanımızın aynı boydan insanların arasında **“Abiş”** lafı değişmiş **“Abisi”** olmuştur. Bu söz o zamanların argosunda

---

[21] (SAYAR, 1994), s.31

bir işte en meşhura verilen bir isimdir.[22] Bu meyanda anlaşılan Ahmed Amîş Efendi'de devrinin en büyük mürşid-i kâmilidir denilmek istenmiş olabilir.

"Ami": (Fr) dostça, arkadaşça, cana yakın, samimi; iyi kâlpli, yardımsever, yumuşak, hoş; samimi, candan, içten; kâlbe güç veren; dostça, dostane, barışçıl; demektir.

"Bendegânından Em. Binbaşı Kazım BİRÖN'ün Sohbetname- isimli notlarında **"Ahmed Ammiş Efendi"** olarak yazılıdır."

Kazım BİRÖN Beyefendi'nin 1942 basım tarihli Osman N. ERGİN'nin **"Balıkesirli Abdülazîz Mecdî Tolun Hayatı ve Şahsiyeti"** kitabı gördüğünü ve Ahmed Efendi'nin adı **"Amiş"** şeklinde olmasına rağmen " 1953 daktilo ile yazılı olan **"Sohbetname"** isimli notlarda sürekli olarak isim **"Ammiş"** şeklinde yazılı olunca zühul veya sehven olmadığı görülmektedir.

Ahmed Amîş Efendi'nin mezar baştaşında عمش (A-m-ş) yazmaktadır. Dursun GÜRLEK'in hazırlamış olduğu **"Ayaklı Kütüphaneler"** isimli eserde ise **"Âmiş"** olarak yazılmıştır. Bu kelime Türçe okunuş kurallarına göre aktarım yapılması gerekirse **"Amış"** şeklinde olması gekirdi. Ancak birçok kaynakta **"Amiş"** [23] olarak gelirken, Evranoszâde Sü-

---

[22] (Şevki KOCA- Murat AÇIŞ Halikarnaslı Bohem Neyzen Tevfîk küllîyâtı [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2000, S.84)

[23] (GÜRLEK, 2005),s.136

leyman Sami efendinin el notunda [24] عميش **"Amîş"**

(H. Hasan **KÜÇÜK; Halvetiye-i Şabaniyye Silsile ve Evrâd-ı [Kitap]. - İstanbul: Seçil Ofset)** kitabında **"Amîş"** olarak yazılmıştır. Kitabı hazırlayan olarak bizde **"Amîş"** ismini tercih ettik.

Tasğir konusunda Ahmed Amîş Efendi'nin bendegânından Kayserili Mehmed Tevfik Efendi'ye bağlanan Ahmed Tâhir Efendi de onun 1927'de irtihali üzerine halifesi olarak irşâd faaliyetine başladı. Soyadı kanunu çıkınca mürşidinin adına telmihen (Küçük Mehmed) "**Memiş"** soyadını almıştır.

Yukarıdaki bahsedilen tasgir (küçültme) ile kasdedilen manadan Ahmed Amîş Efendi'nin **"amca"** manasına gelen **"Ammi"**den tasgir olmayıp tasavvufî düşüncesi olan vahdeti vücud felsefesine uygun olarak umum manasına **"Amm"**dan tasgirdir. Amcanın tasgir olmuş olsa idi, Kazım BİRÖN'nün **"Ammiş"** kelimesi uygun olurdu. Ancak bu ismin şöhret bulmadığını görmekteyiz. Ayrıca ileride gelecek sayfalarda Ahmed Avni Konuk'un sohbetlerininde diyaloglar **"Hazret"** veya **"Ahmed Efendi"** ile yazılmıştır. Buradan anlaşılan "Amîş" kelimesi bendegân arasında, **"Türbedâr"** ismi ise halk içinda kullanımda olduğu görülmektedir.

Doğrusunu Allah Teâlâ bilir.

---

[24] Atatürk Kütüphanesi-İstanbul; Ahmed Amiş Efendi'nin hal tercümesi / Sami (ö. 1953 M.) Evrenesoğlu 92- O. Ergin Yazmaları OE_Yz_001858

A. AMÎŞ EFENDİ'NİN ŞECERESİ

Ulaşabildiğim nufüs kayıtlarından bir bölümü aşağıda sunulmuştur.

Ahmed Amîş Efendi'n kızı Ayşe Hanımefendi'nin Aile kabirleri İstanbul Sakızağacı Şehitlik: Ada: 10/Müstakil:2 bulunmaktadır.

AHMED AMÎŞ EFENDİ
(d: R: 1222- 1807)-
hyt: 20 Şaban 1338 (9 Mayıs 1920-9 Mayıs 1336)
eşi: Zübeyde Hanım
kızı: Ayşe SERİNKEN [25]
(Tınova d: 01.07.1866-1938)

(Amîş Efendi'nin Damadı)
Hasan Sabri SERİNKEN (TAYŞİ)
(İstanbul-1848-1902)
(eşi) Ayşe SERİNKEN (TAYŞİ)

Ayşe Hanım'ın Hasan Sabri Efendi'den olan çocukları

Oğlu

Dr. Ahmet Lütfi SERİNKEN (1901-1989) (Sakız Ağacı İstanbul)[26]

---

[25] Mezarlık kayıtlarında **"Serinken"**, Nüfüsta **"Tayşi"** geçmektedir.

[26] **Eşi:** Hatice Melahat TAYŞİ (1915-2008)

Çocukları

Ayşe TAYŞİ- Hasan Sina TAYŞİ-Mehmet Nur

Kızı

Fatma Ulviye TAYŞİ (1885-9 Ekim 1974-) [27]

Kızı

Emine Duriye TAYŞİ (1891-…..)

Kızı

Avniye (Serinken) BABAN (öl:4 Şubat 1966- Defin 5 Şubat)- [28]

TAYŞİ

[27] **Eşi** (Öğretmen)Fahrettin TAYŞİ (d:1879-1940)

Çocukları

Hatice Atifet TAYŞİ - Mehmet Vamık TAYŞİ - Ahmet Haluk TAYŞİ- Fatma Nezihe TAYŞİ

[28] **Kayıtlara göre annesinin Ayşe Hanım olduğunu tam olarak tespit edemedik. Konu üzerinde ayrıntılı araştırma gereklidir. Çünkü yanlış rivayetler çoktur.**

(Eşi) Mustafa Zihni (BABAN) Paşa'nın oğlu (10 Safer 1348-17 Temmuz 1929) **Ahmet Naim BABAN**'dır. (öl: 13 Ağustos 1934- Defin: 14 Ağustos)

HÜSEYİN VASSÂF ANLATIMIYLA

"Kuşadalı hazretlerinin mazhar-ı irfânı olanlardandır. Fâtih Türbedârı idi. Tûl-i ömre mazhar olup, 1338 senesi şehr-i Şa'bânının yirmisinde (9 Mayıs 1920) irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Demek ki, azîzinden sonra yetmişdört sene daha yaşamıştır. Sinn-i mübârekleri yüzü mütecâviz idi. O da Hacı Müezzin gibi çocuk misâli vücûdca ufalmış idi. Kendilerinde neş'e-i melâmet gâlib olup, züvvâr-ı kesîrü'l-mikdârı nush u pend ü keşf-i zamâir ile teshîr ederlerdi. **Halîfe bırakmamışlardır.**

Sîret ve teslîk cihetiyle dahi kendisine bir şu'be müessisi nazarıyla bakılacak derecede **müteceddidînden** olduğunu Sâdık Vicdânî Bey **Tomâr**'ında yazmış ise de, kendilerinden herkes istifâde edebilecek bir meslek ta'kîb buyurmamışlardır.

Mürîdlerini halvet ve riyâzet gibi mücâhedât-ı cismâniyye ile yormaz, onların ma'neviyyâtlarını terbiye ve i'lâya kendi teveccüh ve kuvve-i reşâdetini kâfî bulurdu. Hattâ derler imiş ki,

"Mücâhedâtın bir kısmını Kuşadalı kaldırdı, mütebâkîsini de ben ref' ettim.".

Müşârünileyhin bu kabîl şeylerini işitenler, maksad-ı ârîfânelerine nüfûz edemediklerinden sû-i zanlara düşmüşlerdir.

Trablus nâibü's-sultânı merhûm Şemseddîn Paşa ve urefâ-yı muharrirînden Baban-zâde Naîm Bey ve Evranos-zâde Süleymân Sâmî Bey, müşârünileyhin mahzar-ı irfânı olanlardandır. Süleymân Sâmî Bey müşârünileyhin menâkıbını cem' ederek güzel bir eser vücûda getirmiştir. Kerâmâtından

bahs olunmuştur.

Elyevm Fâtih Câmi'-i şerîfi imâm vekîli Hâfız Bekir Efendi nakl eyledi:

Hazretin irtihâlinden otuz sene evvel müşârünileyhe Karaman Hamâmı'nda tesâdüf ettim.

"Ya ben seni yıkarım; ya sen beni gasl edersin." buyurmuş idi. Bu sözün zuhûr-ı hikmetine müterakkıb oldum. İrtihâlinde beni aradılar; gaslini teklîf ettiler. Otuz sene evvelki sözün mazmûnunu idrâk ettim. Hıdmet-i gasline şitâb ettim. Vücûd-ı şerîfi kuş gibi hafif ve nihâyet derecede zaîf ve gâyet nazîf ve son derece nûrânî ve latîf idi. Ta'zîmât ve tekrîmât ile yıkadım.

Hazret, ufak yapılı, nûr yüzlü, beyâz sakallı idi. Fâtih hazîresinde medfûndur. Türbesi vardır. Mezâr baştaşındaki yazılar:

Hâmili emânâtı Sübhâniyye,
Câmi'i makâmâtı insâniyye,
Mürebbî-i sâlikânı Rahmâniyye
El Hâc Ahmed Amîş el-Halvetî eş-Şa'bânî
kuddise sırrûhû hazretlerinin
rûhi şerifleri için
EL-FÂTİHA .

20 Şa'bân 1338/(9 Mayıs 1920)" [29]

---

[29] VASSAF Osmanzade Hüseyin ve hzl. Prof.Dr. Mehmet AKKUŞ- Prof.Dr. Ali YILMAZ Sefine-i Evliya [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2006, c. IV, s. 155-156

EVRANOSZÂDE ANLATIMIYLA

Ahmed Amîş Efendi'nin hayatına ve sûfiyane mesleğine dair, Gazi Evranos torunlarından Sami Bey bir risale yazmıştır. Beyanları şu şekildedir. [30]

"Câmi-i makamât-ı kemâl, aziz-i kuds-i hisâl Eş şeyh Ahmed Amîş-ül Halvetiyyü'ş şabanî kaddes-allahü sırrehül-âlî Hazretleri Bulgaristanda Tırnova kasabasında mehdârây-ı âlem-i vücud oldular. Tahsil-i iptidaîyi bil'ikmal, Gelenbevî İsmail Efendi-nin tilmiz-i benamı olup Filibede neşr-i ulûm eden Uzun Ali Efendi'nin yetiştirdiği Efadıldan bir zatın ve Vidinli Hoca Mustafa Efendi telâmizinden Kle-mençeli Mustafa Efendi'nin ve sair eshab-ı kemalin derslerine müdavemetle tekmil-i nüsah eylediler ve uzun zaman mektep hocalığı ile meşgul oldular.

Esasen fıtratlarında meknuz olan cezbe-i ışk-ı İlâhî saikasıyla bir rmürebbî-i manevî de arıyorlar-dı. Urefâ-yı tarikat-i Bektaşiyeden Servili Sadık Efendi'ye müracaat ettilerse de:

"Sizin nasibiniz bizden değil, ırkı pâklerdendir. Yerinize gidip ona intizar ediniz." cevabını aldılar ve bir kaç sene hal-i intizarda kaldılar.

O sıralarda âlem-ül-irşâd ve kutb-ül-efrad Kuşadalı Eşşeyh, Es-seyyid İbrahim Efendi, mensûbininden mertebe-i kemale vasıl olan bazı zevatı, kendilerine niyabeteh birer tarafa gönder-

---

[30] Atatürk Kütüphanesi-İstanbul; Ahmed Amiş Efendi'nin hal tercümesi / Sami (ö. 1953 M.) Evre-nesoğlu 92- O. Ergin Yazmaları OE_Yz_001858

dikleri gibi, Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerini de Tırnovaya gönderdiler. Bu suretle memuriyeti maneviyeye irtika edenlerin her biri âlem-i velayeti almış ise de rabıta telkinine salâhiyettar değillerdi. Bu meslek-i âlide rabıta telkin etmek her asırda sahib-i vakitte tecelli eden bir lûtf-i kübradır. **Kuşadalı Hazretleri, hâl-i hayâtta iken kendileriyle şeref-i mülakata nail-olmayanlanın rabıta etmelerini men buyururlardı. Bu gibiler biat ettikleri vekilin delâletiyle âlem-i sülûke dâhil ve istidadı olanlar mertebe-i velâyete vasıl olurlar. Ancak kemâl -bâd-el-kemâl bulmak naib-i ekmel-i Muhammedîye mülâkat ile olur.**

Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretleri Tırnova'ya teşrif edince başta Ahmed Amîş Efendi olduğu halde ulemâdan Emrullah Efendi, eşraf-ı beldeden Hacı Abdullah oğlu Hacı Mehmed Ağa ve takriben 35 sene mukaddem İstanbul'da vefat eyleyen Tırnovalı Süleyman Efendi ve Büyükada malmüdürlüğü maiyetinde müstahdem iken irtihal eden Hacı Nesip Efendi ve diğer birçok taliban-ı ışk-ı Muhammedi; Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerinin, meclis-i pürnur-ı ezkârında sermest-i cezebat-ı hakikat oldular;

1259 senesinde, Kuşadalı İbrahim Efendi, hacca niyetle İstanbul'dan çıktılar. Bâdel-hac İstanbul'a avdet etmeyip Şam'da kaldılar.[31] İstanbul'da ve

---

[31] Ahmed Amîş Efendi'nin hac ziyaret yaptığı kesindir. Fakat zamanı için elimizde tam bir bilgi olmasada, hac ibadetini bu seferde olabileceği öngörülmüştür. Çünkü Sefine-i Evliyâ'da geçen

Anadolu ile Rumelinin birçok yerlerinde, bulunan diğer naipleri ile Kadızâde Ömer'ül Halvetî bil-muhabere (mektupla) emirlerini alırlardı. 1262 sene-i hicriye- sinde, ikinci defa olarak Şam kafilesiyle Hicaza hareket ettiler. Refakatlerinde Şam âyan-ı ulemasından muhaddis Şeyh Küzberî ve Attarzâde olduğu gibi, pîr-i ekremle beraber haccetmek üzere İstanbul'dan gelen **"Hammamî"** denilmekle meşhur Bosnevî Muhammed Tevfik Efendi, üdeba-yi ulemadan Menlikli Hacı Abdi Bey ve daha bir hayli- eshab-ı vecd ve hal- var idi. Medine-i Münevvere'ye muvasalatla huzur-ı lâmi-in-nur-i Seyyid-ül-kevneynde eşvak-i tecelliyat-ı

---

bir bilgi bize işaret etmektedir. Bu durum Ahmed Amîş Efendi'nin yaşı ve kişilik yönüyle mahviyet üzere olduğu için fazla dikkat edilmediğidir.

[Nasûhî-zâde Seyyid Kerameddîn Efendi, Kuşadalı hazretlerinden mazhar-ı feyz olanlardan zevât-ı âtîyi kayd eylemiştir:

Hammâmî Tevfîk Efendi, Fâtih Türbe-dârı Ebubekir Efendi, Ahmed Amiş Efendi, Nâşîr Efendi, Şeyh İzzet Efendi, Bursalı Şevki Efendi (Yukarıda yazdığım mektûb sâhibi), Kapânî Hüseyin Efendi, Ali Fethi Efendi, Keçeci Ali Efendi, Hamdi Efendi, Mustafa Efendi, Ahmed Efendi, Ömer Efendi, Reşîd Efendi.

Hammâmî Tevfîk Efendi'den, Mustafa Enverî Efendi, ondan Ya'kûb Hân, ondan Hacı Kâmil Efendi, ondan Şeyh Mahmûd Celaleddîn Efendi.]((VASSAF, et al., 2006) s.119)

sübhahiyeye- daldılar ve oradan Mekke-i Mükerreme'ye müteveccihen yola çıktılar. Yolda hazret-i pîr-i âzamda kolera asarı görülerek gittikçe istidat [32] edip hüccâcın ehram giydikleri, Rabiğ mevkiinde masivallahtan tecerrüd ettiler. Rabiğ'deki merkad-i münevverleri el' ân mevcuttur.

Envar-ı bakabillah; içinde sırr olan hazret-i sultan Kuşâdalı, makam-ı niyabet-i Muhammediye de, kalb-i âlem olmak üzere Bosnevî Muhammed Tevfik Efendi Hâzretlerini bıraktılar. Hazretin gaybüb'et-i suriyesinden sonra, kemakân Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretleri Tırnova'da irşâd ile neşr-ı feyzi ederek 1268 senesinde evvelâ Ahmed Amîş Efendi'ye, biraz sonra da Emrullah Efendi'ye hilâfet vererek, her ikisini de irşâda mezun kıldılar.

Bir gece Ahmed Amîş Efendi, İstanbuldan Tırnovaya gelen ihvândan iki üç kişi ile sohbet ederlerken Muhammed Tevfik Efendi Hazretlerinin kemalât-ı kutsiyelerine dair söz geçmiş ve aynı gece de müşarünileyh hazretleri zuhur ederek Ahmed Amîş Efendi'yi İstanbul'a davet etmişlerdir.

Ahmed Amîş Efendi, bu hâdiseyi, mürşidi Ömer'ül Halveti Hazretlerine arz ederek aldığı emre imtisalen İstanbul'a gitmiş ve vahid-i zaman Muhammed Tevfik Efendi Hazretlerinden emr-i celil-i rabıtayı telâkkun ile Tırnovaya dönmüşlerdir.

1281 tarihinde Muhammed Tevfik Efendi Hazretleri davet-i, İlâhiyeye lebbeyk zen-i icabet ol-

---

[32] İştidad: (Şiddet. den) Şiddetlenme. * Sertleşme, katılaşma. * Büyüme. Artma, çoğalma, ziyâdeleşme.

duklarında yine İstanbul'a geldiler.[33] Hazretin feyz-i rabıtalariyle ekâbir-i evliya sırasına geçen **Üsküdarlı Hoca Ali; Efendi, evâmir müdürü Rifat Efendi, Üsküdarda Nalçacı dergâhı şeyhi Mustafa Enver Bey,** Kâşgar hükümeti sefiri sıfatıyla İstanbul'a gelerek hazret-i Bosnevîden istifaza eyleyen eâzım-ı ulema-yı islâmdan ve Füsus'ül Hikem şârihlerinden **Yakup Han-ı Kâşgarî [34] ve Fatih türbedârı**

---

[33] İsmi Muhammed Tevfîk'tir. Fâtih civârında bulunan Zeyrek Hamamı'nı işlettiği için "Hammâmî", Unkapanı'nda konağı olduğu için "Unkapanî" ve Bosnalı olduğu için "Bosnevî" nisbeleriyle anılan Muhammed Tevfîk Efendi, 1785 (H.1200) senesinde Bosna'da doğdu. 1866 (H.1283) senesinde İstanbul'da vefât etti. Kabri, Üsküdar'ın İnâdiye semti Nalçacı Hasan sokağında 26 numaralı evin yanındaki Nalçacı Halîl dergâhı bahçesindedir.

[34] **Ya'kûb Han Hazretleri**

1280/(1863-64) senesinde i'lân-ı istiklâl eden Kaşgar Emîri Ya'kûb Han'ın hemşîre-zâdesi olup, Buhârâlıdır ve seyyidü'n-nesebdir. Emîr Ya'kûb Han tarafından Sultân Abdülazîz Han'a arz-ı ma'lûmâta ve ızhâr-ı ta'zîmâta me'mûren İstanbul'a gelmiştir. Evvelce unvânı Ya'kûb Bey iken hânlığa tebdîl olunmuş sefâret-i mahsûsa ile 1290 senesi Cemâziye'l-evvelinde (Temmuz 1873) ve 1292 Rebîu'l-evvelinde iki def'a İstanbul'a gelmiş ve nişânla iltîfâta mazhar olmuştur.

Ya'kûb Han bu resmî gelişinden de mukaddem sûret-i husûsiyyede İstanbul'a gelmiş idi. İlk

teşrîflerinde Fâtih civârında ikâmet buyurmuşlardır. Kendileri esâsen tarîk-ı Nakşıbendî'den me'zûn olup, maa-mâfih burada meşâyıh-ı kirâmın ileri gelenleriyle hem-sohbet olmak ârzûsunda bulunmuşlar ve Fâtih türbedârı Bekir Efendi delâletiyle İstanbul'da bulunan mazanne-i kirâmı ziyâret ve o sırada meşhûr âlim Hacı Feyzullâh Efendi hazretleriyle sohbet etmişlerdir.

Ya'kûb, başka meşrebte mütekellim bir şeyhe mülâkat ârzû ettiklerinden, kalbinde ilişkili kalmış ba'zı mesâili halledecek zât ararken Hammâmî Tevfîk Efendi hazretlerini bulmuşlar ve ilk sohbette o mesâili hallediverince, **“İşte istediğim meşrebte, aradığım şeyh böyle olmalıdır.”** diye ona sarılmıştır. Burada bulundukları müddetce meclis-i enverlerinde mülâzım olup, mazhar-ı feyzleri olmuştur.

Hammâmî hazretlerinin irtihâlinde Ya'kûb Han, İstanbul'da bulunup iki sene sonra memleketine avdet eylemişti. Bu esnâda Mustafa Bey hazretleriyle de hem-sohbet olmuşlar ve aralarında sohbet-i kâmile cereyân etmiştir. Demek ki, Ya'kûb Han'ın İstanbul'a ilk gelişi 1283/(1866-67)'ten evveldir. İstanbul'dan avdeti 1285/(1868-69) senesindedir. Mustafa Bey merhûmun irtihâlinde ihvân mütehayyir bir hâlde iken işâret-i ma'neviyye üzerine Ya'kûb Han üç dört ay sonra İstanbul'u teşrîf eylediler. Âlem-i ma'nâda zuhûr eden bir hâlin te'sîriyle sırr-ı hilâfete sâhib ve esrâr u kemâlâta vâris

oldular. Tarîkat-i aliyye âdâb ve neş'esiyle umûm ihvânın ta'bir ve tesellîsiyle meşgûl oldular. İstanbul'a sefâretle gelip gitmeler bu sıralara müsâdiftir. Bir aralık İstanbul'dan memleketine azîmet lâzım gelerek iki sene sonra avdetle Sultânahmed ve Mahmutpaşa civârındaki konaklarında ve en sonra Cerrahpaşa'da kâin konağında irşâd-ı ibâd ile meşgûl oldular.

Burada yedi sene ikâmet edip, fakat Sultân Abdulhamîd-i sânînin te'sîr-i evhâmıyla icrâ ettiği tazyîkâta tahammül edemeyerek, Hacı Kâmil Efendi merhûmun tercüme-i hâli bahsinde dermeyân eylediğim sûrette, İstanbul'dan mufârakat etmiştir. Hindistan'da Dehli'ye gitmiştir. **/93/** Orada yirmi sene kadar tarîk-ı Şa'bânî'yi neşr ederek birçok insânları mazhar-ı feyz eyleyerek âkıbet nihâl-i vücûd-ı azîzleri semere-i hayât-ı sûriyyeden tecerrüd eylemiştir. Dehli'de defîn-i hâk-i gufrândır.

Müşârünileyh bir rivâyete göre tarîkat-ı aliyye-i Kâdiriyye'nin Hindistan'da münteşir *Sâhibiyye* şu'besine mensûb ve bu şu'benin müessisi Abdurrahmân Sâhib hazretlerinden de hissedâr-ı feyzdir.

Ya'kûb Han hazretleri esâsen ulûm-ı Arabiyye ve edebiyyât-ı Fârisiyye'nin gavâmızına vâkıf bir zât-ı âlî-kadr olup, âşık, hâşı', hâdı', sâlih bir zât-ı velâyet-simât idi. Bi'l-cümle ahlâk-ı haseneyi nefsinde cem' etmiş âlim, fâzıl bir mürşid-i kâmil ü mükemmil idi. Buhârâlı kıyâfetiyle gezerler; dâimâ Buhârâ takkesi üzerine beyâz sarık sarar-

Bekir Efendi kaddesallahü esrarehüm hazaratının her biri ile görüşerek Tırnova'ya döndüler.

1294 (1877) senesine kadar orada ikamet ettiler. O sene Osmanlı Hükümeti ile Rusya arasında vukubulan harp dolayısıyla ailesiyle beraber İstanbul'a hicret ettiler. Bu son gelişlerinde seramedan-i ihvândan yalnız Rifat Efendi ile Bekir Efendi'yi buldular ve-iki üç sene bu iki zat-ı mükerrem ile sohbet ettiler. Bazan da Kuşadalı Hazretlerinin telkin-i ezkâra mezun buyurdukları müstesna rical-i maneviyeden Keçeci Hafız Ali ve İzzet Efendiler hazaratının metfun bulundukları Lokmacı tekkesi-

---

lar; Buhârâ hırkası giyerlerdi. Huzûr-ı âlîlerine dâhil olanlarda kayd-ı mâ-sivâ mahv olurdu. Meclis-i sohbetlerinde bulunanlarla görüşdüm. O hâli ve o rûhâniyyeti anlatmakla bitiremezlerdi. Halîm, selîm, fukarâ-perver, sünnet-i seniyyeye şiddetle mütemessik idi. Gâyet beşûş olup, görenler âşık olurdu. Dâimâ diz üstü otururlardı. Cemâatla edâ-yı salât ederlerdi. Halka-i zikirdeki hâlini vasf ede ede bitiremezler.

Âsâr-ı Aliyyeleri:

- Molla Câmî'nin rubâiyyâtını **Tuhfetü'l-İhvân** nâmıyla tercüme eylemiştir.

- **Rumûz-ı Şihâbeddîn-i Sühreverdî**, **Lemeât-ı Irâkî** üzerine mükemmel şerhleri.

- **Fusûsu'l-Hikem** üzerine şerhleri. Hindistan'da tab' olunmuştur.

- Kurân-ı Kerîm üzerine yazılmış tefsîrleri.

- Pek mühim **Mektûbât**-ı aliyyeleri. (VASSAF, et al., 2006), c.IV, s.134-136

ne giderek halka-i ezkârda bulunurlardı.[35] Zaten

---

[35] **Şeyh Hacı Tevfîk Efendi**

Şeyh Hayreddîn Efendi-zâdedir. 1275/(1858-59) senesinde tevellüd edip, 1310/(1892-93)'da pederinin yerine posta geçti. Câmi' dersinden mücâzdır. Hilâfeti büyük pederinin halîfelerinden Şeyh İbrâhîm Efendi'dendir. Otuzdört sene Bâb-ı Âlî'de mu'tenâ hıdemât-ı Mülkiye'de istihdâm olunmuş ve teftîş hizmetiyle Musul ve Bağdat'a gidip, eızze-i kirâmı ziyârete muvaffak olup, iki sene kadar Mekke-i Mükerreme'de Ayn-ı Zübeyde suyunun ta'mîrine nezâretle Mekke-i Mükereme'de bulunup, bu sırada Medîne-i Münevvere'yi de ziyâretle kâm-yâb olmuştur.

1347/(1928-29) senesinde altmış yedi yaşında bulunuyorlardı. Beyâz sakallı, orta boylu elâ gözlü, nâzik, mültefit, beşûş, mükrim, tarîkına sâlik ve sâdık bir zâttır. **"Hâlîfeniz var mı?"** diye sorduğumda, bir âh çekerek, **"Dervîş olamadım. Nerede kaldı ki şeyh olup, halîfe yetiştireyim."** dedi ve eser-i kemâl gösterdi. Her Cuma günü dergâha erbâb-ı muhabbet cem' olur, hâlât ile hizb-i zikr olunur.

Ceddinin şemâilini sordum: **"Kısaca boylu, ahdeb, uzunca sakallı ve bun sîmâda imişler. Asâ ile gezerlerdi."** dediler. Kır sakallı ve hüsn-i cemâle mâlik imiş. Vaktiyle İzzet Efendi'nin meclisinde bulunanların nakline göre esnâ-yı zikirde hâlât-ı acîbe ve zevkıyyât-ı latîfe zuhûra gelir imiş.

İstanbul’a geldiklerinde envar-i kemal cebin-i mübareklerinde lem’an etmeğe başlamış ve maruz zikir ârif-i billâh Süleyman Efendi kendilerine bir hemdem-i kudsî olmuş idi. Süleyman Efendi Tırnovada senelerce Kadızâde Ömer’ül Halvetî Hazretlerinin huzurunda bulunmuş ve Muhammed Tevfik Efendi Hazretlerinin rihletlerinden evvel İstanbul’a gelmiş, birkaç sene meclisi sahib-i zamanda bulunmuş ve hazret-i Bosnevîden sonra lisan’ül gayb-ı tevhidin en büyük tercümanlarından ma’dut olan evamir müdürü Rifat Efendi Hazretlerinin hem-râzı olmuş idi.

İşte bu sıralarda türbedâr Bekir Efendi Hazretleri de, uhdelerinde bulunan türbedârlık cihetini Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine kasr-ı yed etmeleriyle Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin nam-ı âlileri **Fatih türbedârı** unvaniyle ziver-i efvah oldu.

Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin tecelligâh-ı sırr-ı ekmeliyet olduklarını feraset-i mâneviye ile en evvel keşfeden Süleyman Efendi Hazretleridir. Sarıgüzel’de İskender paşa camiinin tabutluğunda

---

Dergâha, **“LOKMACI DERGÂHI”** denilmesi sebebini sordum. Şeyh Efendi gülerek:

“Köşe başında lokmacı dükkânı olup, sokağa Şehremâneti'nce Lokmacı Sokağı tesmiyesinden kinâyedir. Yoksa tekke, lokmacı tekkesi değildir. Ceddim de lokmacılıkla münâsebetdâr değildi.” dediler. (VASSAF, et al., 2006), c.IV, s.154

nakabil-i tahammül mücahedatla imrâr-ı hayat eyleyen ve pek çok tasarrüfat-ı maneviyesi görülen bu merd-i İlâhîyi, aziz-i ekrem Ahmed Amîş Efendi Hazretleri çok severlerdi. Onunla hemdem oldukları meclis-i hass'ül-hassa. Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin hem damad-ı âlileri, hem de mir'at-ı kemalleri olan Fatih ders-i âmlarından ve fetvahane müsevvidlerinden **Rusçuklu Hasan Sabri Efendi Hazretleri**'nden (damadı)[36] başka bir ferd dâhil olamazdı.

Elhâc Ahmed Amîş Efendi Hazretleri, zamanlarında felek-i irfanın şems-i tabanı idiler. Vücud-i mukaddesleri kibrit-i ahmer ve nur i nazarları iksir-i hayat-küster idi. Şemsin bu âlem-i nasutta vücut bulan her şey üzerinde birer veçhile tesiri olduğu gibi, hazretin e'şiaa-i enzar-ı mübarekeleri de kâffe-i turuk-ı aliyye mensubininden tecelliyat-ı İlâhiyeye kabiliyeti ezeliyesi olan her talibin kalbine vecdefruz-ı ışk-ı hakikî olur idi.

Tırnova'da bulundukları zamanda, bir müracaat vuku bulmaksızın, eâzım-ı meşayih-i Nakşibendiye-i Halidiyeden **Gümüşhaneli Eş-şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi** Hazretleri tarafından bir icazetname verildiği gibi İstanbul'a hicretlerinden sonra dahi o zamanlar ferik bulunan mensubininden esbak Yemen vali ve kumandanı Çerkeş Abdullah Paşa'nın istirhamı neticesinde müşarünileyh ile beraber Selâniğe gittiklerinde Rumeli ve Arnavutlukta münteşir tarikat-i Melâmiyenin müceddidi **Hoca Esseyyid Muhammed Nur'ül Arab-ül-melâmî-ül-**

---

[36] Hasan Sabri Efendi (İstanbul-1848-1902)

mahallavî Hazretleri de teberrüken bir icazetnâme vermişlerdir. Bununla beraber asıl iltizam ettikleri meslek-i irşâd, Kuşadalı İbrahim Efendi Hazretleri ile varis-i ekmelleri Bosnevî Muhammed Tevfik Efendi Hazretlerinin sâlik oldukları **Tarikat-ı aliyye-i Halvetiye-i Şâbaniyye'**dir.

Bir gün tarikatı Melâmiyeye dair kendilerinden istizahlarda bulunan bir zata, Kuşadalı İbrahim-Efendi Hazretlerinin mürşid-i mükerremleri Beypazarlı **El-hâc Ali Efendi** Hazretlerini alâ vech-il-ekmeliyye hilâfetle İstanbul'a gönderen kutb-ı aktab-ı cihan, vâkıf-ı esrar-ı sübhân **Çerkeşî Mustafa Efendi** kaddesallahü sirreh-ül-âlî' hazretlerinin sülûke ait yazdıkları küçük risalenin mütalâasını tavsiye buyurdular. Pîr-i müşarünileyh hazretleri bu risalelerinde Melâmiyeden bahsile beraber Pîrân-ı Silsile-i Halvetiyeden Avarif-ül-maarif sahibi hazret-i Şeyh Süherverdi'nin muhakemesini iltizam buyurarak sûfiye-i kiramı Melâmiyyun hazâratına takdim etmişlerdir.

ve بقابلله مقام الدى عزيز مصر ارشاده

كيتدي كلزار جماله پير افرد جهان

Tam tarihlerinin gösterdiği 1338 sene-i Hicriyesinde 122 yaşını (?) mütecaviz oldukları halde ruh-ı pâkleri illiyyine uruç etti. Kaddesellâhü sırrahu'l azîz

Carl VETT'in HATIRATINDA

Carl VETT görüştüğü şeyhlerle tatmin olmaz ve İslâm tasavvufunu anlamak üzere halvet, zikir, murakebe, teveccüh gibi bazı uygulamaları tekke atmosferi içerisinde yapmak ister. Bir kısım şeyhlerle bu hususu görüşür. Bunlar arasında, Halveti şeyhi Küçük Hüseyin Efendi, ona, kendi dergâhında halvet uygulaması yaptırmaya karar verir. Ancak, Carl VETT bazı mülâhazalarla bu uygulamaya katılmaz. İstanbul'a geleli bir ayı geçtiği halde netice alamayan Carl VETT hedef aldığı çalışmayı yapamamıştır. Tam ümidini yitirmek üzere iken, hatıratta **"Bey"** diye bahsettiği, ısrarla adını zikretmediği, ancak resmini verdiği büyük devlet adamı ve bir savaş kahramanı olan **Mahmud Muhtar Paşa** (Gazi) ile karşılaşır. Mahmud Muhtar Paşa, onu Kadirî-Nakşibendî ekolüne mensup eski Reisü'l- Meşâyıh Muhammed Es'ad Erbilî'ye götürür. Mahmud Muhtar Paşa, eskiden, eşi **Ni'met Hanım** ile Halveti şeyhi Tırnovalı Ahmed Amîş Efendi'ye bağlı iken, onun vefatı üzerine, yine hanımı ile birlikte Muhammed Es'ad Erbilî'ye intisâb etmiştir.[37]

---

[37] Gazi Mahmud Muhtar Paşa, 1896 yılının başlarında Mısır eski Hıdivi İsmail Paşa'nın küçük kızı Prenses **Nimetullah İsmail Hanım** ile nişanlanarak aynı yıl evlenmiştir. Böylece Mahmud Muhtar Paşa, Hıdiv ailesiyle akrabalık tesis etmiş oluyordu.

Mahmud Muhtar Paşa'nın birçok eseri vardır. Ancak burada hanımının bizzat ilgilendiği eseri yazacağız. Bu eseri **La Sagesse Coranique "La Sagesse Coranique Éclairée Par Des Versets Choisis Reflétant La Philosophie Morale, Religieuse & Sociale De L'Islam"** ismiyle 1935 yılında Paris'te basılmıştır. İsmini **"İslâm'ın Toplumsal Dinî ve Ahlakî Felsefesini Yansıtan Seçilmiş Ayetlerin Işığında Kur'an Bilgisi"** olarak Türkçeye çevirebileceğimiz bu kitap, Mahmud Muhtar Paşa'nın kaleme aldığı son eserdir. Mahmud Muhtar Paşa, bu eserini Türkçe ve Fransızca olarak yazmaya başlamış, ancak Türkçe nüshasının hoşuna gitmemesi üzerine Fransızca olarak yazmaya devam ederek bu şekilde tamamlamıştır. Mahmud Muhtar Paşa, 1935 yılında bu kitabını tamamladıktan birkaç gün sonra vefat etmiş olduğu için kitabın basılmış şeklini görememiştir. Kitap, Mahmud Muhtar Paşa'nın 18 Mart 1935 tarihinde vefatından sonra eşi **Prenses Nimet Hanım'**ın girişimleriyle basılmıştır.

Mahmud Muhtar Paşa, bu kitabını "Kur'an bilgisi hakkındaki bu eseri, **"İslâm Ülkelerinde Gizemli İnanış'ın Tarihi"**ni derin bilgisiyle aydınlatan, **"La Passion d'Al-Hallâj"** ın çok değerli yazarı Prof. Louis Massignon'a ithaf ediyorum." İfadeleriyle Louis Massignon'a ithaf etmiştir. L. Massignon, kendisine ithaf edilen bu kitabın, hem kendisine ithaf edilmiş olması hem de Prenses Nimet'in yoğun arzusu üzerine, basılmasını sağlamayı kendisine bir vazife bilmiş ve yayınlanmasını sağlamıştır. Hayatının son zamanlarında tasavvufla yakından

Gazi Mahmud Muhtar (Katırcıoğlu) Paşa (1867- 1935)

Ordu komutanlığı, bakanlık ve elçilik gibi önemli devlet memuriyetlerinde bulunmuş olup Bursalı Katırcıoğlu Mehmed Paşa'nın torunu, Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nında oğludur. İstanbul'da doğmuş, Orta tahsilini Galatasaray Lisesi'nde yaptıktan sonra, 1885'te Harbiye'ye girmiş, orada

---

ilgilenmeye başlayan Mahmud Muhtar Paşa, bu eserini Kur'an-ı Kerim'de İslâm dininin ahlakî, dinî ve sosyal felsefini yansıtan ayetleri seçerek meydana getirmiştir. Mahmud Muhtar Paşa, Kur'an-ı Kerim'i şu şekilde değerlendirmiştir: **"Arapçası ile Kur'an, insanı harekete geçiren bir güzelliğe ve cazibeye sahiptir. Veciz ve üstün stili, genellikle kafiyeli olan birden çok anlamlar içeren kısa cümleleri, kelime kelime tercümesinde ifade edilmesi son derece zor olan anlamlı bir etkiye ve patlayıcı bir enerjiye sahiptir."**

Kitap, Fransızca yapılan ilk baskısının ardından 1937 yılında John Naish tarafından Fransızca'dan İngilizce'ye çevrilerek **"The Wisdom of the Qur'an Set Forth in Selected Verses / Conveying the Moral, Religious and Social Philosophy of Islam. Preceded by an Introduction Expounding the Teachings of the Quran"** ismiyle Oxford Üniversitesi tarafından Londra'da basılmıştır. (Geniş Bilgi için) Said OLGUN Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Mahmud Muhtar Paşa (1867-1935) Hayatı, Askerî ve Siyâsî Faaliyetleri, Eserleri Yüksek Lisans Tezi Ankara – 2006, s.46-47

okurken Metz (Almanya) Harbiyesi'ne geçip 1888'de Teğmen çıkmıştır. Prusya Hassa Alayı'nda çalıştıktan sonra, Erkân-ı Harbiye Okulu'na kabul edilip, burada bir müddet görev yapmıştır. Türkiye'ye dönüşünde, önce Erkânı Harbiye Dairesi'nde çalışmış, Harbiye'de **"Erkân-ı Harbiye'nin Vazifeleri"** dersini okutmuştur. Carl VETT'in hatıratına göre, **Gazi Mahmud Muhtar Paşa 1890'lı yıllarda, babasının intisaplı bulunduğu Ahmed Amîş Efendi el-Halvetî'ye, eşi Ni'met Hanım ile birlikte bağlanmıştır.** Amîş Efendi, 1920 senesinde vefat edene kadar bu bağlılık sürmüş, daha sonra yine eşi ile Muhammed Es'ad Erbilî'ye intisâb etmişlerdir.

1897 Yunan Harbi'nde Tesalya Ordusu'nda, Albaylıkla Velestin, Çatalca ve Dömeke Muharebelerinde bulunmuştur. Orada tertib ettiği bir süvari hücumunda, askerinin başında bulunarak büyük cesaretini ispat etmiştir. 1900'deki Fransa büyük manevralarına katılarak ordumuzu temsil etmiş ve aynı yıl. Piyade Dairesi İkinci Reisliğine tayin olunmuştur. 1908'de II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra, Birinci Ferik olarak, Hassa Ordusu Birinci Fırka Komutanlığı'na geçirilmişti. 31 Mart İhtilâlinde isyan eden askerlere Bâyezid Meydanı'nda büyük bir cesaretle karşı koydu. Fakat Vükelâ Heyeti şehirde savaş yapmaya izin vermediği için, geri çekilmeye mecbur kalmıştı. O sırada çıkan, askerlik rütbelerinin tasfiyesine ait kanun gereğince, rütbesi Miralaylığa (Albaylığa) indirilmiş, önce Aydın Valiliğine gönderilmiş, 1910 da Bahriye Nazırı olmuş, bir yıl sonra da Hakkı Paşa kabinesiyle istifa etmişti.

1912'de babası Gazi Ahmed Muhtar Paşa kabinesinde, tekrar Bahriye Nazırı oldu. Balkan Harbi çıkınca tekrar orduda vazife aldı. Önce Trakya Şark Ordusunun Sağ Cenah Üçüncü Ordu Komutanı, daha sonra İkinci Şark Ordusu Komutanı oldu. Vize ile Pınarhisar arasında Bulgar Üçüncü Ordusu ile şiddetli muharebeler yaparak düşman taarruzunu durdurmuştu. Nihayet Çatalkaya Müdafaası'nda, Sağ Cenah Terkos Cephesi Komutanı iken 17 Kasım muharebesinde düşman hücumlarını kırdı ve karşı taarruza geçmek üzere iken, ağır yaralanarak komutanlıktan çekilmeğe mecbur kaldı. 1913'te Berlin Büyükelçiliği'ne tayin olunmuşken bir yıl sonra, bu vazifeden istifa etmişti. 1919'da İstanbul Hükümeti tarafından Harbiye Nazırlığına getirilmek istenmişse de, kabul etmemiştir.

1920'de şeyhi Ahmed Amîş Efendi ve babası Gazi Ahmed Muhtar Paşa vefat etmişlerdi. Gazi Mahmud Muhtar Paşa, 1935 senesinde İskenderiye'den Napoli'ye giderken gemide geçirdiği kalp krizinden, altmış sekiz yaşında vefat etmiştir. [38]

KELAMI DERGÂHINA GİDERKEN (Kitaptan)

Pazar günü (Mayıs 1924), **Mahmud Muhtar Paşa**'nın Efendisi **Muhammed Es'ad Erbilî'ye** hürmetlerimizi arz etmek üzere, ikâmet etmekte olduğu **Kelâmı Dergâhı'na** doğru yola koyulduk. Giderken, yol üzerinde, **Fatih Camii'ne** uğradık. Caminin kıble tarafındaki mezarlık kısmında, **Gazi**

---

[38] (Carl VETT, 1993), s.2-7

Mahmud Muhtar Paşa'nın 1912'de sadrazam olmuş ve **Sultan II. Abdülhamid** tarafından savaştaki başarıları sebebiyle madalyayla ödüllendirilmiş babası, Gazi Ahmed Muhtar Paşa (vefatı: 1919)'nın ve diğer ecdâdının kabirleri bulunuyordu. Kabristanda, onların ruhlarına Kur'ân-ı Kerim okudu. Daha sonra, **Fatih Sultan Mehmed'in** türbesine geçtik. Türbedârı **Mehmed Efendi** (el-Halvetî) kollarını açarak, bana

"İslâm'a hoş geldiniz" dedi. **Türbedâr Mehmed Efendi,** son derece cana yakın bir kimseydi. Arkadaşım **Mahmud Muhtar Paşa,**

"İstanbul'daki kâmil şeyhlerden birinin de, bu zât olduğunu söyleyerek daha önce türbedârlık vazifesinde bulunmuş dedelerine ve kendinden önceki türbedar Ahmed Amîş Efendi'ye layık bir halef olma arzusundadır" diye ilave etti.

Dostum **Mahmud Muhtar Paşa,** otuz yıl süre ile merhum Ahmed Amîş Efendi'ye intisablı iken, onun 1920 senesinde vefat etmesi üzerine, Kelâmî Dergâhı postnişini **Şeyh Muhammed Es'ad Erbilî'ye** bağlanmış. Rahmetli **Ahmed Amîş Efendi** çok kâmil ve muhterem bir velî, **Hz. Muhammed** (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in, **"Bir Allah dostu, yüzüne bakıldığında, Allah'ı hatırlatan nurlu simâsı ile tanınır"** hadîsiyle, kendisine işaret edilen kimselerden birisiymiş.

Mahmud Muhtar Paşa, sessizlik ve huşû içerisinde, merhum şeyhi Ahmed **Amîş** Efendi'nin kabri başında, tefekkürlü bir şekilde duruyordu. O sırada, **Türbedâr Mehmed Efendi**, tatlı bir şekilde yüzüme bakarak gülümsüyordu. Çok geçmeden, ben de, merhum **Ahmed Amîş Efendi**'nin orada

hazır olduğu duygusuna kapıldım. Ziyaret sonrasında, **Mahmud Muhtar Paşa,** rabıta sırasında, **Ahmed Amîş Efendi**'nin dünyadaki şekliyle, kendisine nur halinde göründüğünü söyleyince, bu duygumun boşa olmadığını anladım. Orada konuştuğumuz diller farklıydı, bu maddî dil ile anlaşamazken, kalp dili, anlaşmamıza kâfi geliyordu.

Türbedâr Mehmed Efendi, o sırada kalbimden geçenleri okudu ve **Mahmud Muhtar Paşa** vasıtasıyla bana,

"Birçok Avrupalı, İslâm'ı araştırmak üzere, sizin gibi buraya gelmişti. Onlar dilimizi biliyor, kitaplarımızı okuyup anlayabiliyorlardı. Aralarında bizim hakkımızda kalın ciltler yazanlar da (müsteşrikleri kastediyor) vardı. Fakat bu araştırmacılar Hakk'a vâsıl olamadılar. Zira Hakk'ı idrâk, ancak kalp ile mümkündür. Akılla, Hakk'a ulaşılamaz," dedikten sonra, şöyle devam etti:

"Biz burada (Doğu'da), âlimlerle, ârifleri ayırırız. Arifler âlim olabilecekleri gibi, tahsil görmemiş de olabilirler. Fakat bu ikinci gruba giren arifler, irfanları ve basiretleri sayesinde, ilim adamlarından daha fazla olarak hakikata nüfuz edebilirler. Ancak, beni ziyaret eden öteki Avrupalılarda bulamadığım kalp sezgisinin, sizde mevcud olduğunu görüyorum. Niyetinizde de samimi olduğunuza inanıyorum. İnşallah, bu teşebbüsünüz çok bereketli olacak. Ne zaman isterseniz, buraya gelebilirsiniz. Maddi dillerimizle mümkün olmasa da, kalplerimiz vasıtasıyla konuşabiliriz."

Zaman ilerledikçe, **Türbedâr Mehmed Efendi'**nin**,** kendisini ziyaret etmek üzere gelen, çok

sayıda müridi olduğunu fark ettim. Türbeyi ziyaret işi ve **Türbedâr Mehmed Efendi** ile sohbetimiz bittikten sonra, bir süre ikamet edeceğim. **Kelâmî Dergâhı'na** doğru yolumuza devam ettik.[39]

[39] (Carl VETT, 1993), s.67-69

AMÎŞ EFENDİ'NİN MELÂMİLİĞİ

Melâmiler hakkında başlı başına büyükçe bir eser yazarak, tâ başlangıçtan zamanımıza kadar Melâmî tanınmış olan bütün mutasavvıfları kitabının çerçevesi içine almış olan Abdülbaki Gölpınarlı; Ahmed Amîş Efendi'yi de, bu kitapta oldukça tafsilâtıyla yazmak istemiştir. Üç defa yazmak için teşebbüs etmiş, bir defasında, elektrik kesilmiş, bir defasında başka bir ârıza olmuş ve bir üçüncüsünde de daha başka bir mânia çıkınca:

"Sağ iken yasak ettiğini söylediği bir mesleğin mensupları arasında bulunmak istemiyor!

diyerek yazmaktan vaz geçmiştir. Bu kitapta Ahmed Amîş Efendi hâşiye olarak 3, 5 satırı işgal eder ve onlar da, şu şekilde bu kitaba naklolunmuştur.

"Ahmed Amîş Efendi 1304 te Rumeli'ye gidip Seyyid Muhammed Nur'a mülâki olmuş ve bir hafta mumaileyhin nezdinde kalıp, hilâfet alarak, İstanbul'a dönmüştür. Melâmilerin ekseriyeti, Seyyidden sonra verâseti Muhammediyenin Hacı Ahmed Efendi'ye intikal ettiğine kail iken; gulât-ı Melâmiyenin halâtından müteezzi olan türbedâr, melâmeti izhar etmezdi. Hattâ def'atla müridanına:

"Biz o adı Melâmiliği yasak ettik, bir daha söylemeyin!" demiştir.

Melâmî hulefâsı içinde müstesna olarak saliklerini yalnız sohbet ve nazarla teslik eder ve meratip telkin etmezdi"

Abdülâziz Mecdî Efendi de derdi ki:

"Melâmilik adında bir tarikat yoktur. Bu Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'nin mahlâsından kalmadır. Benim mahlâsım nasıl Mecdî işe, onun mahlâsı da Melâmi'dir."

"Ahmed Amîş Efendi büyük bir adamdır. İhtiyarlığından dolayı camiye gidip cemaatle namaz kılamadığı için, kendisine fenâ gözle bakmışlardır. Kendileri tasarrufat itibariyle Kadirilikten nasibedar, fakat seyir ve sülük cihetinden de Halyetilikten feyizdardır ve bir milyar Fatih hocasına muadildir."

Ahmed Amîş Efendi Rumeli'ye gidip, Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ile görüştükten sonra şayi olan bu şöhretinden dolayı olacak ki bir gün kendisine biri müracaat ederek:

"Rumeli'ye giderek, Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'ye mülâki olmak ve Melâmî tarikatına girmek istiyorum. Bu tarikat hakkında biraz irşâd ve tenvir buyurulmaklığımı rica ederim."

der. Ahmed Amîş Efendi o sırada huzurlarında bulunan Evrenos zade Sami Beye:

"Şu raftaki kitabı indir. Bir suretini çıkart, bu adama ver."

Buyururlar. Bahsettiği risale**, Çerkeşî Mustafâ Efendi'nin 3 sayfalık risalesidir**. Dediği gibi yapılır, yani risale istinsah edilip verilir ve başka bir izahat vermez. Bu risalenin Melâmiliğe ait kısmı gelecek sayfalarda eklenmiştir.

Ahmed Amîş Efendi Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ile görüşüp döndükten sonra; aleyhindeki atıp tutmalar o kadar çoğalır ki, talebesi olmakla beraber, tarikat itibariyle kendisine intisabı olmayan İsmail Fennî Bey bile, hocası hakkında söyle-

nen sözlere tahammül edemeyerek, buna bir nihayet verdirmek maksadıyla, kendisine müracaat eder, ağızlarda dolaşan dedikoduları anlatır ve bunun sebep ve mahiyetini öğrenmek ister.

Ahmed Amîş Efendi cevap olarak:

"Davet üzerine gidip Seyyid Muhammed Nur'ul Arabî'ye mülâki olduğunu ve onun verdiği icazetnameyi teberrüken ve bir hediyedir diye almış bulunduğunu; nitekim kendisi Tırnova'da iken ve görmemiş, görüşmemiş, hattâ istememiş olduğu halde; daha önce Gümüşhaneli Şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi tarafından da İstanbul'dan kendisine böyle bir icazetname göndermiş olduğunu ve hediyenin ise, ne şekilde ve ne maksatla olursa olsun, reddi muvafık olamayacağını söylemiş ve Nur'ül Arabî'nin kendisine:

"İstanbul'da bana nispet iddia edenler ve ileri geri söz söyleyenler var; sen onları ıslah et!"

buyurduğunu talebesine bildirmiştir. Fakat ne kadar tavzih ve tashih edilmiş olursa olsun, irtihallerine kadar, Melâmî tâbiri, muarızları tarafından aleyhinde bir silâh olarak kullanılmış ve kendisinden sonra gelenlere de bu melâmet unvanı bol keseden tevcih oluna gelmiştir.

Rivayete göre, daha vapurda bulunurken, Nur'ül Arabî, keşfen türbedârın geleceğini bildiğinden, her zaman bindiği hayvanını, müritlerinden birisiyle Selânik'e göndermiş ve:

"Falan gün, falan saatte, şu şekilde, şu şemailde vapurdan bir adam çıkacak. Onu al, bu hayvana bindir, sen de rikâbında olduğun halde buraya getir."

demiştir. Bu suretle türbedâr, Ustrumca kasa-

basına gidip Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'ye mülâki ve bir hafta kadar misafiri olmuştur. Aralarında samimî muhabbetler ve konuşmalar olmuş ve bu arada Nur'ül Arabî:

"Altı ay sonra ben de sana misafir geleceğim."

buyurmuştur. Bu sözün mânasını yanındakiler anlıyamamış, nasıl, niçin? diye birçok suâller sormuşlardır. Fakat türbedâr derhal anlamış ve memnunen dönmüştür.

Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'nin bu sözden kasdettiği mâna:

Altı ay sonra vefatlarını ihbar ve ondan sonra da bu muazzam sırr-ı ruhînin, idrâk-i maâlîde kutbiyetin kendisine intikal edeceğini tebşirden ibarettir.

Buna benzer bir hâdise de Seyyid'le İngiltere'nin Üsküp konsoloshanesi kavası (elçilik görevlisi) Veli arasında olmuştur. Şöyle ki:

Hak ve hakikat aramaya çıkan bir İngiliz, Seyyidin şöhretini işitip kendisiyle görüşmek üzere Üsküb'e gelir, konsoloshaneye misafir olur ve ertesi gün konsoloshane kavasının rehberliğiyle Seyyidin oturduğu yere gidip görüşür. Sorgularına, Seyyidin verdiği izahat, İngilizi o kadar mest ve memnun eder ki düşer bayılır; daha doğrusu cezbeye uğrar. Arnavut kavas Veli de, kılıcına dayanmış, bu hali seyrediyormuş. İngilizin bî-hoşluğu geçtikten ve umduğunu aldıktan sonra memnuniyetle konsoloshaneye dönmüştür.

Bunun üzerine kavas Veli, Seyyidin nezdine gider, tabancayı çekip karşısına dikilerek:

"O gâvura verdiğini bana da vermezsen şimdi seni öldürürüm."

diye tehditte bulunur, bu tehdit karşısında Seyyid gülerek: ,

"Her şeyin bir zamanı vardır. Ben altı ay sonra İstanbul'a gideceğim. Orada sana veririm."

der ve Arnavut kavasın ancak bu suretle elinden kurtulur.

Altı ay sonra vefatı vuku bulunca, kavas kendisinin aldatıldığına zâhip olur ve o sırada kavaslığı bırakarak, ticaret kasdiyle İstanbul'a gelir. Bir gün Sarıgüzel'den Fatih Camiine çıkan, yoldan giderken, uzaktan. Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'ninde yukarıdan aşağıya doğru gelmekte olduğunu görünce derhal karşılayıp:

"Vay efendim, ben seni aylardan beri arıyordum."

diyerek ellerini öper. İşte o zaman türbedâr, vazı ve tavrını bozmayarak:

"Biz adamı İstanbul'da da buluruz."

der. Bu fıkrayı nakledenler bununla da Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'deki marifet sırrının türbedâra intikal ettiğini ve Arnavut Velinin de, Seyyidin manevî varlığını türbedârda görmüş olduğunu söylerler. Arnavut Veli baba, 1926 senesine kadar yaşıyordu ve son zamanlarda odun yarıcılığı yapmakla geçindiği için **Oduncu Veli Baba** adiyle anılırdı. Cibalide oturmuştur.

Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî gibi kuvvetli şahsiyetlerden hükümetlerin her zaman ne kadar çekindiklerine ve onları ne suretle nezaret altında bulundurduklarına tarih şahit olduğu gibi; bu kabîl kimseler muhitlerindeki müteşerrilerin de vakit vakit ta'rizlerine, taarruzlarına ve iftiralarına maruz kalırlardı.

HÜSEYİN VASSÂF ANLATIMIYLA ÇERKEŞLİ ŞEYH MUSTAFA EFENDİ

Meşâyıh-ı izâm-ı Şa’bânîyye’dendir. Neş’etleri Çerkeş’tendir. Şeyh-i mükerremleri Muhammed Efendi’nin vâris-i kemâlâtı olup, ziyâret-i Haremeyn’e dahi muvaffak olarak kemâlât-ı ârîfâneleri şuyû’ bulmuştur. Halka-i irşâddan onüç halîfesi yetişmiş 1224/(1809) senesinde âzim-i dâr-ı ahiret olmuşlardır. Çerkeş’te medfûndur.

Oldu Şeyh vâsıl-ı cânân Yâ Hû

(اولدی شیخ واصل جنان یا هو) = 1224[40]

İstanbul’da bir silsile-i urefâ vü ulemâ teşkîl eden Çerkeşli-zâdeler müşârünileyhin ahfâdındandır.

Osmanlı Müellifleri’nde, Çerkeşî Mustafa Efendi hazretlerinin irtihâli 1229/(1814) gösterilmiş ise de yanlıştır. Hz. Şeyh’in ahvâl ve asnâf-ı tarîkata dâir **Risâle-i Türkiyye**’lerinin matbû’ olduğunu **Osmânlı Müellifleri**’nde Tâhir Bey yazmaktadır. Mezkûr risâle ahîren görüldü, gâyet mühimdir. Teberrüken ve kısmen âtîde naklolundu.

/57/ Çerkeşî Mustafa Efendi hazretlerinin mürîdlerinden olup, Tokat’ta ikâmet etmekte

---

[40] Bu ibârenin hesaplanmasından 1145 çıkmaktadır. (H)

olan Cebbâr-zâde Süleymân Bey, azîz-i müşârünileyhi Tokat'a da'vet etmekle, da'vete rû-yı icâbet gösterip Tokat'a şeref-i muvâsaletlerine müsâdif yevm-i mes'ûdda bütün ahâlî istikbâline çıkmışlar. Hattâ on dakîkalık yola kadar şal döşemişlerdir. Hz. Şeyh, gâyet mahviyyet-perver olduğundan Çerkeş'teki dergâh pek harâb olduğunu ve hattâ binânın birçok yerleri iplerle bağlı bulunduğu hâlde kimseye bu bâbta teklîfte bulunmamış idi. Hz. Azîz'in Tokat'a azîmeti sırasında Süleymân Bey kâhyası vâsıtasıyla tevsîan ve müceddeden derhâl bir binâ-yı âlî vücûda getirmiş ve kimin tarafından yapıldığını kimseye bildirmemiş idi. Hz. Şeyh Çerkeş'e avdet ettikte binâ-yı cedîdi görünce hayrette kalmış ve fakat bilâ-tereddüt ikâmet eylemişlerdir. Hakîkat-ı hâli merâk ederek kendilerinden suâlde bulunanlara,

"Cânım biz sormadık. Girip oturduk. Siz niye soruyorsunuz?" buyururlar imiş.

Bir gün hastalanmışlar. Süleymân Bey, Hıristiyan hekîm celbedip, Hz. Azîz'i tedâvî eylemek istemiş. Hekîm muâyene edince Hz. Şeyh ona hitâben,

"Hastalığımı teşhîs ettin mi?" diye sorunca o da,

"Onbir de ilâc tertîb eyledim. İçince biinâyeti'llâh şîfâ bulacaksınız." cevâbını vermiş idi.

"Öyleyse ben bu işi bir kere hastalığıma danışayım." deyip yorganı başına çekmiş, bir müddet sonra tabîbe hitâben,

"Hastalığım bana lisân-ı hâl ile dedi ki: 'Vâkıa verilecek ilâcla ben geçerim. Ama senin

ile yirmi beş senedir hem-bezm oldum. Benim yerime hiç tanımadığın bir hastalık gelir, tedâvîsi bulunmazsa ne yaparsın?’ *Düşündüm ben o ilâcı içmekten vazgeçtim.*” demiştir.

Şeyh Seyyid Kerâmeddîn Efendi,

“Şu hastalık ve tabîb hikâyesi Hz. Pîr Nasûhî’de de aynen vukû’ bulmuştur. Demek ki Çerkeşî hazretleri de, eser-i cenâb-ı Pîr’e imtisâl buyurmuşlardır.” buyurdular. Hastalıkları kesb-i şiddet edince, tâcını Beypazarlı Ali Efendi hazretlerine ihsân buyurmuşlar. Beypazarlı, azîzinin huzûruna gidince, azîzinin kucağında yatmakta olan geyik yavrusu hemen firâr edince,

“Hâlâ adam olamamışım. Geyik bile beni adam yerine saymıyor, benden kaçıyor.” demiştir.

Hulefâsının en güzîdeleri Geredeli Azîz nâmıyla benâm Şeyh Hacı Halîl Efendi ile Beypazarlı Şeyh Ali Efendi’dir. Bu iki halîfe-i muhterem her ma’nâsıyla şeyh-i mükerremlerinin feyz ü kemâlini hâiz idiler. Her ikisinden teselsül eden silsile-i tarîkat elyevm bâkî olup, ehl-i tarîkatın melâz-ı uşşâkıdır.

Sultân Mahmûd-ı sânî müşârünileyhe pek ziyâde hürmet etmiştir. Hattâ emriyle yazdığı risâleden bir bahis teberrüken aynen derc olunmuştur:

Ulemâ ve meşâyıh arasındaki ihtilâf-ı sûrî münâsebetiyle bunun izâlesine hâdim olmak üzere Sultân Mahmûd-ı sânî’nin ricâsıyla yazdık-

ları **Risâletün fî-Tahkîkı't-Tasavvuf** [41]nâm risâlesi vardır.

(Ahmed Amîş Efendi Efendinin raftan indirip yazdırdığı risâle budur. Melâmiler hakkındaki müteala dikkate şayandır.)

RİSÂLETÜN FÎ-TAHKÎKI'T-TASAVVUF

"Ma'lûm ola ki, erbâb-ı kulûbun tahsîl ve tahsîlinde sa'y-i belîğ eyledikleri tasavvuf ahvâl-i selâseden ibârettir. Onlar da budur:

Tecellî-i ef'âl, tecellî-i sıfât, tecellî-i zât.

Lâkin hîn-i ifâdede ahvâl-i selâse (üç halin) sâhibleri hâlât-ı selâsede fırak-ı dâlleden üç fırka-i bâtılaya müşâbihlerdir.

Tecellî-i ef'âl sâhibleri, **Cebriyye'ye;**

tecellî-i sıfât sâhibleri, **Hulûliyye'ye;**

Tecellî-i zât, sâhibleri, **İlhâdiyye'ye** müşâbih (benzer) görünür.

Lâkin cebr, hulûl ve ilhâddan müberrâdırlar. (temizdir.)

Bu tecellîyât-ı selâseye mazhar olan zevât-ı kirâm ile tavâif-i selâse-i mezkûrenin beynlerini tefrîk eden şer'-i Muhammedî ve erkân-ı cenâb-ı Ahmedî'dir ki, eğer bir kimse dâire-i şerîatta dâhil ve merkez-i nâciye-i istikâmette sâbit olur, makâmât-ı selâseden ve tecellîyyât-ı sâbıkadan tekellüm ederse, irfân-ı ilâhî ve esrâr-ı

---

[41] Atatürk Kütüphanesi, İstanbul; Tahkik et-tasavvuf / Mustafa Halveti el-Çerkeşi, 297.7 – O. E. Yazmaları - OE_Yz_001585; 297.7 MUS, O.E. Yazmaları - OE_Yz_000059/04

Rabbânîdir ve kendinden zuhûr eden hârık-ı âde kerâmettir. **Lâkin ında'llâh ve ınde'r-Rasûl ve ınde'l-mürşidîn mezmûm ve bî-edebliktir.** Ve eğer dâire-i şerîattan hâric ve merkez-i ittikâdan zerre mikdârı mâil olursa kendisi dâll ve kelâmı ilhâd ve ifsâddır. Ve zuhûr eden hârık-ı âde sihir ve istidrâctır.

Sûfiyyeden Melâmiyyûn Hazerâtı avâmm-ı nâs ındinde ve mahcûbîn katında hasebü'z-zâhir şerîata muhâlif akvâl u ef'âl ü etvâr ile görünürlerse de, lâkin tahkîk ve tedkîk olundukta kat'iyyen ve kâtıbeten ser-i mû şerîat-ı Muhammediyye'ye muhâlefetleri yoktur. Ancak tabâyı'-i şerîfelerinde sırr u ahfâ muhabbeti merkûz (istenilmiş) olmağın mahcûbîn ındinde zâhir-i şerîata muhâlif ve hakîkatta mutâbık akvâl u ef'âl ü atvâr ile nefislerini mestûr ve mahfî kılarlar. **Zâtlarında bu fırka mestûrîn-i kâmillerdir; mükemmiller değillerdir. Ve nefsinde râşidler ve fakat gayr-i mürşidlerdir. Onlardan istid'â ve istirşâd ve iktidâ sahîh değildir. Zîrâ tâlib-i tasfiye olanları şek ve şübheye ilkâ ederler.** [42]

Mürşidiyyet, şek ve şübhe ilkâ etmek değil-

---

[42] Aslında bu fırka zâtlarında gizlenmiş kâmillerdir. Ancak mürşid-i kâmil değillerdir. Ve nefislerini irşad ederler fakat başkaları için mürşid değillerdir. Onlardan irşad olmayı istemek, Hakk yola gitmek ve peşlerinden gitmek sahih değildir. **Zîrâ nefsini temizlemek isteyen tâliblerini şek ve şübheye düşürürler.**

dir. Belki cemî'-i nâsın reyb u şekkini ihrâc ve izâle etmektir ve emr-i irşâd, Allâhu zü'l-celâl hazretlerinin inâyet-i ezeliyye ve cezbe-i Rabbânîyyesidir ki, bir kulunu ef'âlen ve sıfâten ve zâten kendine cezbedip, nice müddet, kasr-ı cemâlinde mihmân ve taht-ı visâlinde sultân kıldıktan sonra tekmîlen li'l-irşâd makâm-ı beşeriyyete inzâl u irsâl edip, tavâif-i selâse ki, küffâr, avâm, havâs; küffârı küfürden îmâna ve avâmmı ma'siyyetten tâata ve havâssı mâsivâdan vuslata da'vetle me'mûr ve taraf-ı Rabbânîden hilâfetle mansûr ve müeyyed kılınmıştır. Bu abd enbiyâdan ise, nübüvvet-i teşrîiyye ve evliyâdan ise, nübüvvet-i ta'rîfiyye tesmiye olunur.[43]

---

[43] Mürşidlik, şek ve şüpheye düşürmek değildir. Belki bütün insanların şek ve şüphesinden çıkarıp ve izâle etmektir. Mürşidlik vazifesi, Allâhu zü'l-celâl hazretlerinin ezeliyye inâyet-i ve cezbe-i Rabbânîyyesidir ki, bir kulunu **ef'âlen ve sıfâten ve zâten** kendine cezbedip, nice müddet, cemâl köşkünde misafir etmek ve visâl tahtına sultân kıldıktan sonra **kâfir, avâm, havâs** dediğimiz üç taifeyi irşâd için tamamlanmış ve görevlendirilmiş olarak beşeriyyete irşâd emri ile gönderilmesidir. Yani, küffârı küfürden îmâna ve avâmmı ma'siyyetten tâata ve havâssı mâsivâdan vuslata da'vetle me'mûr ve taraf-ı Rabbânîden hilâfetle yardım edilmiş ve desteklenmiştir. Bu kul enbiyâdan ise, nübüvvet-i teşrîiyye ve evliyâdan ise, nübüvvet-i ta'rîfiyye tesmiye olunur.

Mürşid-i kâmil ve mürebbî-i vâsıl zât-ı akdes-i peygamberîden hisse-mend olmalarıyla enbiyâ-yı ızâm ne gûnâ ferâiz ve vâcibât ve sünen ve müstehabâtı ve sâir erkân-ı şerîatı kavmi beyninde iktidâ etmeleri kasdıyla alenen icrâsıyla me’mûr oldukları gibi, mürşidler dahi evrâd u ezkâr ve halvet ü uzlet ve ferâiz u nevâfil ve sâir erkân-ı turukun mürîdleri belki sâir nâs beyninde iktidâları kasdıyla cehren ve alenen icrâsıyla me’mûrlardır. Ve mahall-i ithâmdan ihtirâzı mültezimlerdir ve ibâdet ü tâatlarında ve sünen-i Muhammediyye’ye ittibâ’larında ve siyer-i Ahmediyye’ye sülûklarında aslâ ucub u riyâ olmaz. Onlar bir kavimlerdir ki, (لاأعبد ربا لم أره) [44] ikrâmıyla mükerrem olmuşlardır. Kavilleri, ayn-ı tevhîd ve fiilleri ayn-ı ihlâstır.

Ammâ gürûh-ı melâhiden;[45] **“İbâdât-ı zâhiriyye, ebrârın hali; ibâdât-ı bâtıniyye mukarrabînin hâlidir.”** diye i’tikâdları küfr ü ifsâddır.[46]

İbâdât-ı zâhiriyyeyi terk ayn-ı ilhâd olduğun-

---

[44] Hazret-i Ali kerremallâhü veche buyurdu ki; **“Görmediğim rabbe ibâdet etmem.”**

“Hz. Ali, bu sözü ile acaba ne anlatmak istiyordu?”

“Yalan şahadet Allah'a şirkle bir tutulmuştur!”

[45] **Melâhi**:Oyunlar, eğlenceler. Cümbüşler.

Melahide: Mülhidler. Dinsizler. İmânsızlar.

[46] Mülhidlerin, **zâhirî ibadetler, ebrârın hali; bâtınî ibâdetler mukarrabînin hâlidir**, diye söylemeleri küfür ve ifsattır.

dan mâ-adâ safha-i kalbleri, sırf dînden ve nokta-i tasavvuftan hâlî ve lisânlarında nice nice hurâfât ve şatah ve tâmât ve muîn-i şerîat-ı garrâ olan ulemâ-yı etkıyâya buğz birle ma'rifet-i Bârî ve tasavvuf iddiâsında olup, tarîkat-ı aliyye-yi, şerîat-ı garrâdan ayrı bir tarîk addedip, hâl ve zevk ile sudûr eden ehlu'llâhın kelâm-ı mutlaklarını lisâna getirip, kendilerine kâl ve meşâyıh ve ulemâ beyninde müttefakunaleyh olan ibâdât u tâati ve riyâzât u mücâhedâtı terk ve muhtelefunfîhâ olan ba'zı ef'âli vücûb mertebesinde kendilerine âdât u hâl ve belki ma'siyyete âlât kılan ol zümre-i dâllîn ve ol fırka-i hâsirînden tasavvuf dûr ve ma'rifet-i Hak onlardan mehcûrdur.

Bu cihetten ulemâ-yı selef ve haleften ba'zısı tahkîkan ve ba'zısı taklîden ol gürûh-ı melâhide-yi zecr u men' husûsunda ârif u kâmili fark etmeyip, sûret-i ıtlâkta nice resâil tahrîr u tahşiye-i kelimât ile takrîr eylediler. Lâkin ârifi mahcûbdan ve kâmil-i nakıstan mukbûli merdûddan fark etmeyerek zecr ü red, emr-i metbû' olmadığı ecilden bu bâbda eimme-i sûfiyye dahi nice kitaplar te'lîf ve nice risâleler tasnîf eylediler. **Ulemâ ile meşâyıh meyânında olan nizâ' lafzîdir. Ma'nâda onlar müttehiddirler.** İttihâd-ı ma'nevîyyeyi fehm etmeyen bî-edeblerin lafızda teksîr-i nizâ'larına ehlu'llâh, kaddesa'llâhu esrârahum, râzî olmazlar."[47]

---

[47] (VASSAF, et al., 2006), c. IV, s.

AHMED AMİŞ EFENDİ’NİN KELÂM-I ÂLİLERİNDEN

Bismillahirrahmanirrahim

ABDULHAMİD HAN

- Efendi Hazretleri buyurdular ki, [48]

“Abdülhamid Medine’ye ben de yavaş, yavaş” [49]

---

[48] **ÖNEMLİ NOT:** (Kitabın muhteviyatı araştırma ve derleme mahiyetindedir. Bazı yerlerde bilgi zenginliği olsun için dipnot açıklamaları ile Ahmed Amîş Efendimizi daha güzel tanıtmaya gayret edildi. Nakledilen bütün kelâm-ı şerifler mümkün olduğunca Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin kullanmış olduğu orijinal kelimeler ve kaynaklardaki şekil üzere verildi. Ancak bazı sözlerin O’nun şahsına ait olmaması durumu konuya arif olanlar tarafından tenkide uğrayabilir. Bu yöndeki özrümüzü Ahmed Amîş Efendinin yetiştirdiği talebelerininde aynı düşünce ve usulde olmasından dolayı hepsinin hürmete haiz olacağını takrir ederiz. İhramcızâde İsmail Hakkı)

[49] Allah Teâlâ buyurdu ki;

“Ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helâk edecek veya en çetin bir şekilde azaplandıracağız. Bu, Kitap'ta (levh-i mahfuz'da) yazılıdır.” İsrâ, 58

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu

- Abdülhamid imameyn mertebesine çıkmıştır. [50]
- Ölümü anlamak isterseniz Abdülhamid'in haline bakınız.[51]
- Hasan Beyeyefendi'den rivayetle;

Bir gün Efendi Hazretleri önde, biz de bir iki ihvânla arkasından yürüyorduk. İçimden

"Bana bir kudret ihsan et de Abdülhamid'in tacını tahtını yıkayım" dedim. Efendi Hazretleri hemen dönerek;

"Hasan zulüm neye derler bilir misin?" buyurdular. İlaveten

"zalim bir padişaha karşı silaha sarılmak da zulümdür," buyurdular.

- **"Allah tecellisini tekrar etmez. O geçti"** [52]

---

ki;

"Dünyalık olan bir şeyi yükselttiğinde, akabinde onu tekrar alçaltmak, Allah Teâlâ'nın takdiridir." Şihâbu'l Ahbâr, 649

[50] İmâmeyn (İki İmam): Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin aleyhisselâm Efendilerimiz. (Bazen İmâm-ı Âzam ve İmâm-ı Şafii ve bazan, imâm-ı Ebu Yusuf ve İmâm-ı Muhammed için de bu tâbir kullanılmıştır.

[51] Hal'inden sonraki hâli,

[52] Türbedâr Mehmed Efendi Hazretleri kalben Abdülhamid'in tekrar saltanata gelmesi için temenniyatta bulundukları zaman buyurmuşlar.

Yeri uygun geldiği için bu şiiri buraya naklediyoruz.

SULTAN ABDÜLHAMİD HAN'IN RUHANİYETİNDEN İSTİMDAT ŞİİRİ

Nerdesin şevketlim, Sultan Hamid Han?
Feryâdım varır mı bârigâhına?
Ölüm uykusundan bir lâhza uyan,
Şu nankör milletin bak günâhına.
Tahkire yeltenen tac-ü tahtını,
Denedi bu millet kara bahtını;
Sınad-ı sillenin nerm ve sahtını,
Rahmet et sultanım suz-i âhına.
Târihler ismini andığı zaman,
Sana hak verecek, ey koca sultan;
Bizdik utanmadan iftira atan,
Asrın en siyâsî padişâhına.
"Pâdişah hem zâlim, hem deli' dedik,
İhtilâle kıyam etmeli dedik;
Şeytan ne dediyse, biz 'belî' dedik;
Çalıştık fitnenin intibahına.
Dîvâne sen değil, meğer bizmişiz,
Bir çürük ipliğe hülyâ dizmişiz.
Sade deli değil, edepsizmişiz.
Tükürdük atalar kıblegâhına.
Sonra cinsi bozuk, ahlâkı fenâ,
Bir sürü türedi, girdi meydana.
Nerden çıktı bunca veled-i zinâ?
Yuh olsun bunların ham ervâhına!
Bunlar halkı didik didik ettiler,
Katliâma kadar sürüp gittiler.
Saçak öpmeyenler, secde ettiler.
Bir asi zabitin pis külâhına.

Bugün varsa yoksa
Şöhretinde herkes fuzuli dellal;
Âlem-i mânâ'dan bak da ibret al,
Uğursuz taliin şu gümrâhına.
Haddi yok, açlıkla derde girenin,
Sehpâ-yı kazâya boyun verenin.
Lânetle anılan cebâbirenin
Bu, rahmet okuttu en küstâhına.
Çok kişiye şimdi vatan mezardır,
Herkesin belâdan nasîbi vardır,
Selâmetle eren pek bahtiyardır,
Bu şeb-i yeldânın şen sabahına.
Milliyet dâvâsı fıska büründü,
Ridâ-yı diyânet yerde süründü,
Türkün ruhu zorla âsi göründü,
Hem peygamberine, hem Allâh'ına
Sen hafiyelerle dem sürdün ancak,
Bunlar her tarafa kurdu salıncak;
Eli, yüzü kanlı bir sürü alçak,
Kemend attı dehrin mihr-u mahına.
Bu itler nedense bana salmadı,
Bahalıydı başım kimse almadı,
Seyrandan başkaca iş de kalmadı;
Gurbet ellerinin bu seyyahına.
Hoş oldu cilvesi Cumhuriyetin,
Tadı kalmamıştı Meşrutiyetin,
Deccal'a dil çalan böyle milletin,
Bundan başka çare yok ıslahına.
Lâkin sen sultânım gavs-ı ekbersin
Âhiretten bile himmet eylersin,
Çok çekti şu millet murada ersin

- Mehmed Efendimiz Hazretlerine meşrutiyeti müteakip birkaç kere kova ile su getirtip leğene döktürüp badehu (sonra) ellerini ayaklarını suyun içine biraz zaman durdurduktan sonra

"al bunu, el ayak değmez bir yere döküver" buyurmuşlar.[53]

ADAB

- Adabı Muhammediyedendir. Bir yere girdiğiniz zaman namaz kılıyorlarsa cemaatle namazı kılmış da olsanız oraya girip namaz kılınız.
- Bir gün huzurlarından çıkarken eliyle mumu söndüren Nevres Bey'e;

"Öyle yapma! "hu" diye üfleyerek söndür."

Necib Bey'in kardeşi Doktor Talat Bey'e

"Cemil Bey'e benden selam söyle" buyurmuşlar ve akabinde de

"Şeyhin mi selam söyledi, şeyhim mi selam söyledi diyeceksin." diye sormuşlar. Talat Bey'de

"Şeyhim" cevabını vermiş,

"Güzel etmiş."

- **"Alış veriş ederseniz ilk önce parayı veriniz, sonra malı alınız."**
- Ahmed Amîş Efendimiz buyurdular;

Bir gün üç ihvân ile Şeyhimizin huzurunda iken Emrullah Efendiye

"O benim hocam, diğerine bu benim fakirim-

Şefâat kıl şâhım mededhâhına.

Rıza Tevfik BÖLÜKBAŞI

[53] Bu hareket, milletin kargaşadan kurtulup kan dökülmesine engel olmak için yapılmıştır.

dir." buyurdular. Ben de acaba bana ne buyuracaklar diye muztarib iken

"Bu da benim kıtmirimdir." buyurduklarında pek memnun oldum.

- Yusuf Bahri Beyefendi'den rivayetle;

Balkan harbinde beni tayin ettiler. Huzura gittim, efendim harbe gidiyorum dedim. **"Yoo, öyle harbe gidiyorum denmez. Harp bir emri azimdir, bilâ talep tayin edilirse tayin edildim"** denir.

- Süt içerken ağzınızda iyice dolaştırın, lûab (tükrük) ile karışsın. (hazmı kolay olsun diye)

- Ahmed Amîş Efendi Mecdî Efendi'ye, **"Mecdî, sakın sırrı faş etme "** der, Mecdî Efendi acaba bir şey mi yaptım diye korktum. Benim bu korkumu gidermek ve bir hakikat bildirmiş olmak için buyurdular ki,

"Edemezsin ki, edilemez ki, ruhunu ortaya at, faş et anlat bakalım. Edemezsin, O'da öyledir". [54]

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Sohbetlerine devam eder ve pek çok istifadeler bulurdum. Günler aylar geçtikçe hazretin nâsiyesinde parıldayan ve görmekle mütelezziz olduğum bu hakikat güneşini bu olgun insani daha çok sevmeye başlamıştım. Huzurunda bulundukça acaba bir hizmet emreder mi velev, bir bardak su olsun veya abdest tazelemek için olsun eline ayağına su dökmeyi isterdim. Ve emrine müntazır bulunuyor-

---

[54] Bu tenvir ve irşâddan mülhem olarak, Mecdî Efendi derlerdi ki, "Cenabı Hak sırrı vahdetin gizlenmesini ister ve bu işi mahdut kulları ile idare eder, irşâd ve idlal kendisindendir ."

dum. Su içme tarzıda başka türlü idi. Bardağı iki avucu içine alır ve evire çevire suyu avcunda ısıtır sonra üç yudumda bitirir idi. Ve lezzetini çeşnisini karşıda oturana bakana bile lezzet verecek derecede tam bir hevesle içerdi ve sonunda **"sana çok şükür"** derdi.[55]

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Mabeyni Humayün tarafından gönderilen bazı hafiyeler Hazreti Azizin odasına kimlerin girip çıktığını tarassut (gözetliyor) ediyorlarmış. Böyle zamanlarda zaillerini (sürekli gelmeyenleri) kabul etmeyerek

"Burada durmayın görmüyor musunuz, hafiyeler geziyor" diyerek ziyaretçilerini kabul etmezlerdi.

- Sahavet sıfât-ı enbiyâdır. Sahî (cömert) adam cennete girer. Cennet de burada başlar.
- Âdeti bozmayın, âlemi günahkâr etmeyin.
- Tevekkül babında durmazlarsa, (o kişiye) biraz şey verip savarlar.
- Kütahyalı Süleyman Beyefendi'den rivayetle;

Huzurda Hazret Kur'an okurken iki, üç defa ziyaret ettim, Kur'an'ı bitirip kapadıktan sonra **"Bu Kur'an'ın sevabını sana hediye ettim."** buyurdular. Ben sükût ettim,

"öyle olmaz, üç defa aldım kabul ettim de." buyurdular. Ben de üç defa tekrar ettim.

- İleriye gitmeyin, ayağınıza basarlar; geriye

---

[55] Suya şükretmenin, Allah Teâlâ'ya şükretmek olduğunu izah ediyor.

kalmayın tekme atarlar!.

- Safda duracaksınız, namazda nasılsa öyle... Hizayı muhafaza edeceksiniz!

ADAK

- Hastalandığınız zaman ağır gelmeyecek, yapabilecek bir neziri yapınız. Mesela bu hastalıktan kurtulursan günde iki rekât nafile namaz kılayım, dersin.

AHLAK

- Gör geç, belle geç, durma geç...
- Biz köpek tabiatlıyız, **kuçu-kuçu** derler geliriz, **hoşt** derler gideriz.
- İbrâhim-ül meşreb olunuz. Ama İbrahim aleyhisselâm olmadan da kendinizi ateşe atmayınız.

ALLAH TEÂLÂ

- Kelami nefsî [56] her lisandan sadır olur, fakat lisanı Arab'a bürünmüştür.
- Kimseye **"nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun" diye sormak caiz değildir,"** eğer sana birisi sorarsa **"şuradan geliyorum, buraya gidiyorum"** daha doğrusu, **"minhü ileyhi" "O'ndan O'na"** dersin.
- " الله لطيف بعباده **: Allah kullarında lâtiftir, Allah kullarına lâtif (lûtfedici) değil; çünkü bu isneyniyeti icap eder."**

---

[56] Kelâmullah

- Cemii mükevvenat Hakkın zuhurudur. Şuunâtı İlâhiye irâde-i zatiyedendir.
- Kuşadalı Efendimizden;

Hep kullar Allah Teâlâ'dan o da ulema kullarından haşyet eder. (korkar) [57]

- "İlah, şagil [58] manasınadır"
- Bütün arifler Allah'da fenâ olur, Allah'da kamil de fenâ olur.
- Mâ'na kadîmdir. Kimsenin olmaz.

ANA-BABA HAKKI

- Analar Allah'ın rahim sıfatına, babalar da rezzâk sıfatına mazhar olurlar.[59]
- Türbedâr Mehmed Efendi Hazretleri bir gün buyurdular ki,

"Huzurda idim, diğer bir zat da vardı. Hazreti Aziz o zata bakarak ve fakiri göstererek

---

[57] "Bütün kullar Allah'tan korkar, Allah da âlim kullarından korkar." Çünkü âlim sıfatı Allah Teâlâ'nın sıfatlarındandır. İlim ehli sebep ve sonuç ilişkilerindeki bağıntıyı fehmettiklerinden Allah Teâlâ'nın hikmetini ararlar. Bu nedenle Allah Teâlâ hikmetini idrakede âşikâr kılmakta mecburdur. İdraksizliğin idrak olması ise rıza makamıdır. İdrak ise direk ilme bağlı haldir. Buna her âlim ulaşamadığı için Allah Teâlâ fiillerinde tedbiri ve idraki terk etmez.

[58] Şagil: İşgal eden, tutan. Meşgul eden, meşgul edici. Meşgul olmayı gerektiren. Bir mülkte oturan.

[59] Rızık vermek külfetli olduğundan babanın buğzuna düşen hiç iflah olmaz.

"Ben dünyayı bunun evladlarına verdim, veririm ya! Bana kim karışır." buyurdular. Ben de;

"kimse karışamaz" dedim.

BESMELE

- **Bismillahın manası,** "Allah'ın bendeki taayyünü ile" [60]

BİAT

- Gıyaben biat vermek âdetimiz değildir. Fakat Yüz kere istiğfar, yüzde salât-u selâm okusun. Bir de

"eseri eseri'ş şey zâlike'ş-şey

Nuru nuru'ş şey zalike'ş-şey" [61] olduğunu bilsin buyurdu.

- Kuşadalı Efendimizden;

Kula kul olmayınca adam adam olmazmış.

- Kuşadalı Efendimizden;

(Ululemirler için) Onlar Hakkın azametine mazhar olmakla karşı durmak olmaz.

---

[60] "Bu fiil zâtu'llah, sıfâtu'llah ve halku'llah ile zuhura geldi" diye söylemektir.

[61] Uzak illerden birinde bir zat, Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine mülâki olmak istemiş. Onlar da cevap olarak: **" İstemez, yalnız şunu bellesinler ona yeter.**

Bir şeyin, şeyinin şeyi, o şeydir.

Bir nurun, nurunun nuru, o nurdur."

BORÇ

- Bakkal yahut diğer birine borcunuz olursa aylığınızı alır almaz borcunuzu ödeyiniz. Çünkü bu para ile bir iki el devreder ve kâr eder. Eğer parayı vermezseniz haramdır.

BUĞZ

- Hazreti Azizimiz bir gün mübarek sağ ellerinin parmaklarının uçlarıyla mübarek vücutlarına vurarak **"bazıları gelip buna saplanırlar."** buyurdular.[62]

CENNETLİK VE CEHENNEMLİK

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Cennetlik misin, Cehennemlik misin bilmek ister misin?

Bulunduğun hale bak. Bulunduğun hal Cennetlik ise Cennetliksin, Cehennemlik ise Cehennemliksin.[63]

- Vakıf mala ihanet eden cehennem azabından kurtulamaz.
- **Cehennemde bazısı beş bin, bazısı altı bin sene durur.**

Allah senin için ahirette odun kömür yakmaz.

---

[62] Bu söz muhabbet içinde söylenebilir.

[63] **Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;**

"İnsanlar yaşadıkları hâl üzere ölürler ve öldükleri hâl üzere (haşrolurlar) toplanırlar." (Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsât, IX/462; Hâkim, el-Müstedrek, III/284.)

CEZBE

- Muhabbetin galeyanı halinde hüküm sâlikindir.
- Halil Efendi'ye buyurmuşlar ki

"Ulan sen beni gördüğün zaman cezbeleniyorsun. Dağı, taşı gördüğün zamanda cezbeleniyor musun?" Halil Efendi;

"Hayır, demiş."

"Öyle ise olmadı, ne zaman neyi görürsen hakikati ilahiyeyi müşahede ile cezbelenirsen o zaman."

ÇALIŞMA VE GAYRET

- Siz çalışırsanız ben size gelirim, çalışmazsanız yorulur bana gelirsiniz.
- Bulmalı, duymalı, doymalı.
- Bir gün ashabdan birisi

"Ya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ben filan zatın yanında çalışıyorum. Yevmiye bana beş kuruş veriyor, yetişmiyor" derler.

Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz de

"dört kuruşa çalış" buyururlar. Bir müddet devam ettikten sonra gelip

"Ya Resulallah yine yetişmiyor." derler. Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

"Üç kuruşa çalış" buyururlar. Bu sefer para artmaya başlar. Sebebini istizah (açıklarken) Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

"Paraya göre iş göremiyordu, fazlası helal olmuyordu."

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Ahmed Amîş Efendi yine günlerden bir gün sordu;

“Dersine çalışıyor musun?”

“Evet, efendim, çalışıyorum.” Hâlbuki mektep derslerine çalışıp çalışmadığımı sormak istiyormuş,

“Evvela mektep dersi ikinci derecede Ruh-i feyz-ı irfan bunları bir birine karıştırmamalıdır,” buyurdular.[64]

- Bir şeyin olup olmaması arasında sence bir fark mevcutsa, nakıssın, tamamlanmaya çalış.
- **“Çalışma ile olmaz, çalışmadan da olmaz.”**

DEPREM

- Hareket-i arz geçtikten sonra kendimi şu ayeti okurken buldum; **Rabbena mâ halakte hazâ bâtılen sübhâneke fekınâ âzâbe’n-nâr.** [65]

“ Rabbimiz, Sen bunu boşuna yaratmadın. Sen münezzehsin. Bizi ateşin azabından koru.”

DEVRİYE

- Tuizzü idim, tüzillü’ye geldim. [66]

---

[64] **Şah Nakşibend kaddese’llâhü sırrahu’l azizde dünya işi meşguliyeti olmayana zikir dersi vermezmiş.** Zamanımızdaki şeyhler ise insanların ahiretini kurtaramadıkları gibi dünyalarını da perişan etmektedirler.

[65] Âl-i İmrân, 191

[66] Nevres Beyefendi'den rivayetle; Mehmed Efendimiz'in Aziz Sultan'dan rivayetleri (Azizlikten, zellilliğe; Allah Teâlâ’dan kulluğa indim)

- Tenezzül aynî terakkidir.

EBÛ LEHEB

- Biz “ Tebbet yedâ” suresini hatim tamam olsun diye okuruz.[67]

EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂM

- **“Ebû Talib radıyallahü anhdır.”**

EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂM İMAN ETMİŞTİR.

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا

(Fekeyfe iżâ ci/nâ min kulli ummetin bişehîdin veci/nâ bike ‘alâ hâulâ-i şehîdâ*(n)*

a-“Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onların üzerine bir şahit yaptığımız zaman bakalım kâfirlerin hali ne olacak!..” (Nisa; 41)

Maraşlı Ahmed Tâhir Efendi buyurdu ki;

“Abdülkadir Geylâni Hazretleri ölecekleri gün kapının eşiği önüne uzanmış, perişan bir halde ağlıyorlarmış, sormuşlar:

“Ya Abdülkadir neye ağlarsın. Senden bahtiyar kimse var mı? Sen zamanın kutbusun.”

“İşte en son mertebeyi burada zillette buldum” demişler. Bizim Efendi Hazretleri Türbedâr da zillette buldular.”

[67] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin amcası sebebiyle üzmekten çekindiğimizden dolayı demektir.

احفظوني في عترتي

b-Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurduki;

“Bana gösterdiğiniz titizliği, yakın akrabalarımada gösteriniz.” (Şihâbü’l Ahbâr, 471)

c-RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN AMCASI HZ. EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂMIN İMANLA GİTTİĞİNE ŞAHİT OLARAK BİZLERİ YAZMANI DİLİYORUZ.

ÂMİN

Hz. Ebû Tâlib’in iman edip etmediği geçmişten günümüze kadar tartışma konusu olmuştur. En zor dönemlerde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bu fedakâr koruyucusunun küfrüne hükmedenler tarih, hadis ve tefsir kitaplarında naklettikleri zayıf ve meçhul rivayetlere dayanmışlardır. Ancak Hz. Ebû Tâlib’in imanını ispat etmek için birçok kitaplar, makaleler ve risaleler yazılmış olsa da üzerindeki şüpheler kalkmamıştır. **Buna en büyük neden Emeviler döneminin, Hz. Ali kerremallâhü vecheye olan düşmanlıkları yüzünden konu üzerindeki ihtilafları artırarak bilgi kirliliği oluşturmalarıdır.** Muhalifler Hz. Ali kerremallâhü vecheye dil uzatamayınca babasına saldırma yoluyla intikam almaya çalışmışlardır.[68]

---

[68] Bunlardan **“Ebû Turâb”** (Toprağın babası, toprağa bulanmış kimse) künyesi Hz. Muhammed tarafından kendisine verilmiştir. Muhammed b.

Şöyleki;

[Hz. Ebû Tâlib'in, bir keresinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme:

"Kavmin senin hakkında ne düzenler kuruyor biliyor musun?" diye sorduğunu, O ise:

"Evet, bana büyü yapmak, beni öldürmek ve beni yurdumdan çıkarmak istiyorlar" (Enfâl; 30)[69] şeklinde cevap verdiğini, bunun üzerine Hz. Ebû Tâlib'in:

"Bunu sana kim haber verdi?" sorusuna da

"Rabbim haber verdi." dediğini, Hz. Ebû

Hasan'dan gelen bir rivâyete göre Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Onu Ebû Turab olarak künyelemesi sebebiyle Ümeyyeoğlulları minberde Ona daha rahat sövebiliyorlardı. (el-İsfehani, Mekâtilü't-Tâlibiyyîn, 40)

Hz. Ali kerremallâhü veche ise kendisine bu ismin Rasûlüllah tarafından verilmiş olmasından dolayı en sevdiği künye olduğunu söylemiştir. Ali b. İshak

"Şayet Hz. Ali kerremallâhü vecheye Ebû Turab sevimli gelmeseydi ve bu isimle çağrılmaktan hoşlanmış olmasaydı Rasûlüllah Onu böyle isimlendirmezdi." şeklinde bir rivâyet nakleder.

(Belâzüri, Ensâbü'l-Eşraf, II, 847, Zehebî, Tarîhu'l-İslâm, III, 623)

[69] **"İnkâr edenler, seni bağlayıp bir yere kapamak veya öldürmek, ya da sürmek için düzen kuruyorlardı. Onlar düzen kurarken, Allah da düzenlerini bozuyordu. Allah düzen yapanların en iyisidir."** (Enfal, 30)

Tâlib'in:

"Senin o Rabbin ne güzel Rabb imiş, ona hayır tavsiye et." sözüne, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Ben mi O'na hayır tavsiye edeceğim, hayır! Tam tersine O bana hayır tavsiye eder" buyurduğunu ve bunun üzerine ilgili ayetin nazil olduğunu nakletmiştir.]

(Taberî, Ubeyd b. Umeyr'e dayandırdığı bir Rivâyet) İbn-i Kesîr, yukarıda zikrettiğimiz rivayeti eleştirmiş ve bu rivayette Hz. Ebû Tâlib'in zikredilmesi ve ayeti kerimenin sanki hicretten önce nazil olduğu zehabının verilmesinin garip, hatta münker olduğunu söylemiştir. Zira **Enfâl Suresi bütünüyle Medenîdir ve Medine'de nazil olmuştur.** İçinde Mekkî ayet veya ayetler yoktur. Öte yandan Hz. Ebû Tâlib, Dâru'n-Nedve'de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin öldürülmesi kararı alınması ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme hicret izni verilmesinden üç sene önce vefat etmiş olup bu hâdise ile ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, Mekke müşriklerinin onun hakkında ne düzenler kurdukları haber verilmiştir, ama bunu haber veren sahih rivayetlere göre Cibril'dir ve bu haberle birlikte hicret iznini de getirmiştir. Bu ayeti kerime ise daha sonra Medine-i Münevvere'de, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme Allah Teâlâ'nın kendisine geçmiş nimetlerini hatırlatma sadedinde indi-

rilmiştir. [70]

Müseyyeb İbnu'l-Hazn anlatıyor: "Ebû Tâlib'in ölüm anı gelince, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem yanına geldi. Başucunda Ebû Cehil ile Abdullah İbnu Ebi Umeyye İbni'l-Muğîre'yi buldu.

"Ey Amcacığım! Bir kelimelik Lailahe illallah de! Onunla Allah indinde senin lehine şehadette bulunayım!" dedi. Ebû Cehil ve Abdullah atılarak (Hz. Ebû Tâlib'e):

"Sen Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" diye müdahale ettiler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, (kelime-i şehadeti) ona arz etmeye devam etti. Onlar da kendi sözlerini aynen tekrara devam ettiler. Öyle ki bu hal Hz. Ebû Tâlib'in son söz olarak, onlara:

"Ben Abdulmuttalib'in dini üzereyim!" demesine kadar devam etti. Ebû Tâlib Lâ ilâhe illâallah demekten kaçınmıştı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Yasaklanmadığı müddetçe senin için istiğfar edeceğim!" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah şu vahyi indirdi. (Mealen):

"Akraba bile olsalar, onların cehennemlik oldukları ortaya çıktıktan sonra müşrikler hakkında Allah'tan af dilemek ne nebiye ve ne de iman edenlere uygun düşmez" (Tevbe 113).

Allah Teâlâ şu ayeti de Ebû Tâlib hakkında in-

---

[70] (Çetiner, Bedrettin, Kur'ân Ayetlerinin İniş Sebepleri, Çağrı, İstanbul 2002, I, 418. Taberî ve İbn-i Kesîr'den naklen.)

dirmiştir. (Mealen):

"Sen, sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğine hidayet verir. Doğru yolda olanları en iyi bilen de O'dur" (Kasas, 56). [71]

[Bu hadisin **son râvisi el-Müseyyeb'tir.** Bu zat, ancak Mekke fethinde babasıyla birlikte Müslüman olmuştur. Bu husus, bütün tabakat kitaplarında yazılıdır. Yani bu hadisi rivayet eden el-**Müseyyeb, olayın vukuu sırasında Müslüman değildir.**

Ayrıca el-Müseyyeb de bunu babasından rivayet etmektedir ve hadisten de anlaşıldığına göre, babası, bu olayın görgü şahidi değildir. O halde bu olayı kimden dinlemiş olabilir? Elbette ki, Ebû Cehil veya onun yanındaki müşrikten dinlemiş olabilir.

Sonuç olarak, bu hadiste farkında olunmayarak, Hz. Ebû Tâlib'in küfrüne, Ebû Cehil'in şahitliği ile hükmedilmiş olur.

İmam Buhari ve diğerlerinin zikrettiği bu hadisin sahih olduğunu savunmak bağlamında senedinin mürsel [72] olup son ravisinin zikredilmediğini

---

[71] Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 40, Cenaiz 81, Tefsir, Beraet 16, Kasas 1, Eyman 19; Müslim, İman 39, (34); Nesâî, Cenaiz 102, (4, 90, 91)

[72] **MÜRSEL HADİS**

Tabîinden birinin senedinde sahabeyî zikretmeksizin doğrudan doğruya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin adını anarak rivayet ettiği hadis.

Zayıf hadîs kısımlarından biridir. Muhaddislere ve usul âlimlerine göre ayrı ayrı tarifi yapılmıştır.

iddia etmek ise, İslam'a en büyük hizmeti yapmış olan Hz. Ebû Tâlib'i kâfir göstermenin boş bir gayretinden başka bir şey değildir. Zira hadiste olayın görgü şahitleri olarak adları geçen yalnız Ebû Cehil ile yine onun gibi müşrik olan Abdullah b. Ebû Ümeyye'dir; bunların dışında kimseden söz edilmemektedir. Müslüman olan başka bir zatın orada bulunması ihtimali ile el-Müseyyeb'in babasının da, ondan rivayet etmiş olması ihtimali üzerinde hüküm bina etmek ise, ilim ve insaf yolu değildir. Çünkü Hz. Ebû Tâlib'in iman edip etmediği hakkında önem arzeden bir önemli mesele şöyle dursun, İslam'da hiçbir hüküm ihtimaller üzerine bina edilemez.

Ayrıca, anılan hadiste olaya bağlı olarak zikredilen ayet, , **"Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek nebiye ve müminlere yaraşmaz."** [73] Bu sure ise, Kur'ân-ı Kerim sureleri ile ayetlerinin

---

Muhaddislerin genel tarifine göre mürsel hadis, isnâdında sahabî râvisi düşmüş olan hadistir. Tabiun neslinden birisinin hadis aldığı sahabî ravînin adını anmadan, onu atlayarak doğrudan doğruya "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki..." diyerek rivâyet ettikleri hadislere **"mürsel"** denilmiştir. Usul âlimleri kelimenin sözlük anlamını ele alarak, onunla "munkatı", hattâ "mu'dal" arasında hiç bir ayırım yapmazlar (Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, Nev. Abdulvehhab Abdullatif, Medine, 1972, s. 196).

[73] Tevbe, 113

nüzul tertibi hakkında uzman olan İslam âlimlerinin büyük ekseriyetine göre, Kur'ân-ı Kerim''den en son nazil olan suredir. Bazı âlimlere göre ise, en son nazil olan sure, Mâide süresidir; Tevbe sûresi ise, son sureden (Nasr Suresi) bir önceki suredir. Ve hiçbir âlim de, **Tevbe suresinin her hangi bir ayetinin, Mekke devrine nazil olduğunu söylememiştir.**

Anılan olay ile bağlantılı olarak **"Sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir."**[74] zikredilen âyeti ise, Mekke devrinde, fakat bu olaydan çok sonra nazil olmuştur.][75]

3- Nâciye İbnu Ka'b anlatıyor: "Hz. Ali kerremallâhü veche dedi ki:

"Ebû Tâlib ölünce Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gelip:

"Dalâlette olan ihtiyar amcan öldü" dedim. (?) Bana:

"Git babanı göm! Sonra, bana gelinceye kadar hiçbir şey yapma!"[76] buyurdular. Ben de gidip gömdüm ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gelip haber verdim. Bunun üzerine bana yıkanmamı emir buyurdular ve yıkandım... Sonra bana

---

[74] Kasas, 56

[75] **Ali AKIN;** HZ. Ebû Tâlib ve Tarihte Gizli Kalmış Gerçekler", İstanbul: Sakaleyn, Ağustos 2007, 200-201

[76] **"O zaman, cenaze namazı teşri kılınmamıştı."** (KÖKSAL), 2/124-125.

dua ediverdi [ancak duayı ezberleyemedim].” [77]

Kütüb-ü Sitte’de geçen Hz. Ali Kerremallâhü vecheye atfedilen hadisin durumunda müşkül durumu vardır.

Çünkü Hz. Ali kerremallâhü veche babasına üzülmemiş, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme **“babam”** değilde **“…ihtiyar amcan”** diyerek kendini aziz edip, efendimizi mahzun ederek İslâm’a izzet mi kazandırdı?

Bütün Kureyş bilirki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem akrabasına ve insanlara merhametli ve incitici değildir. Kendi elinde yetiştirdiği Hz. Ali kerremallâhü vechenin bu şekilde konuşma ihtimali ise yok denecek gibidir.

4- Hz. Abbas radiyallâhu anh anlatıyor:

“Ey Allah’ın Resulü dedim, amcana (istiğfarla yardım) dan seni alıkoyan nedir? O seni koruyor, senin için kâfirlere kızıyordu.”

“Evet! dedi. O ateşin sığ bir yerindedir. Eğer ben olmasaydım cehennemin en derin yerinde olacaktı.” [78]

Bu hadis sahih kitaplarda olmasına rağmen zayıf olma ihtimali yüksek ve müşkül ve şüpheli durumlar içermektedir.

Soruda, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin

---

[77] Ebû Dâvud, Cenaiz 70, (3214); Nesâî, Tahâret 128, (1, 110), Cenâiz 84, (4, 79).

[78] Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 40, Edeb 115, Rikak 51; Müslim, İman 357, (209)

üzülmesine sebep olacak bir durum vardır. Çünkü, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin amcasının zahiren imanına insanları şahit tutamadığından, içindeki sıkıntıyı hatırlatacak soruyu sormaktan sahabe (bedevi olmayıp yakın arkadaşları olan kişiler) kaçınıp hayâ ederlerdi.

Ayrıca, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin şefaatı cehennemden çıkarmak veya cennette daha yüksek makama yükseltmek içindir. Cehennemde yanacak biri için, bu türlü bir şefaat noksanlık ifade eder. Çünkü kurtuluşa vesile olmayan bir durumdur. Tevbe 113 [79] ayetini delil getirenlerin bu türlü şefaatı aynı konuda zikretmeleri de tezat teşkil eder. Her açıdan bu hadis sahih hadis kitaplarda zikredilse bile zayıftır.[80]

"Şüphesiz ki, Allah'a ve Resulü'ne eziyet verenlere Allah hem dünyada, hem ahirette lânet etmiştir. Onlara aşağılayıcı bir azab hazırlamıştır."[81]

DÖRT HALİFE

- Sairleri (Diğer üç halife) halife-i Hakk'dır, Hazreti Ali Halife-i Rasul'dür.
- Hazreti Rasûlüllah Efendimiz tarafından

---

[79] **"Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek nebiye ve müminlere yaraşmaz."**

[80] Bkz: İhramcızâde İsmail Hakkı Altuntaş; **HZ. EBÛ TÂLİB ve Kaside-i Şı'biyye'si**, İstanbul, 28 Ocak 2010

[81] Ahzab, 57

Hazreti Fatıma (sallallahu teâlâ aleyhimâ ve alâ âlihima) ‘ya

“Allah mükevvenata nazar eyledi, iki kimseyi kendisine intihâp etti(seçti). Onun birisi senin baban, birisi de senin zevcindir.”

- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Şeyhim bana sual buyurdu,

“Âdemden evvel din var mıydı?

“Evet, efendim vardı, Dini İslâm.”

“Hazreti Muhammed kaç kişiyi irşâd buyurdu?”

Bende korktum, lisanen söyleyemedim. Şehadet parmağımı işaret ederek bir dedim.

“Evet, yalnız Hazreti Ali’yi irşâd buyurdular.”

- “Diğer Sahabe-i Kiram, talim ve terbiye ile Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz’i anladılar. Hazreti Ali kerremallâhü veche aynaya baktı, kendini gördü.”

- Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyururlar ki;

“Biz Ali ile bir vücudduk, bu âleme geldik, baş ayrıldı.”

- Bazı kişiler Hazret-i Ali Efendimizi, Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize şikâyet ettiklerinde

“Ondan bana şikâyette bulunmayınız.” înnehû mahsûsun fî zâtillâh .” buyurdular (O Allah’ın zatına tahsis edilmiştir)

- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Bir gün Hazreti Ali Efendimiz

“Ya Resulallah, namaz kılmak istemiyorum ama ezan okunduğu zaman içim sızlıyor.” buyururlar,

“Akıbetinin hayr olduğuna alamettir” buyurmuşlar.[82]

---

[82] Hz. Ali kerremallâhü veche namaz vakti gelince bir başkalaşır, rengi solar ve tir tir titrerdi.

“Ey müminlerin emiri! Nedir bu hal?” dediklerinde

“Göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten çekindikleri emanetin yani namazın vakti geldi.” der ve kendisinde görülen bu değişikliğin sebebini bu şekilde açıklardı. Gündüzleri cenk meydanlarında esip gürleyen **Haydar-ı Kerrâr** geceleri ise bir ruhban gibi ibadetle meşgul olurdu. Bir gün Hz. Aişe radiyallâhü anha annemize hangi kadının Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sevgisine en fazla mazhar olduğu sorulunca, annemiz tereddütsüz bir şekilde

“Fâtıma aleyhisselâm’dır” cevabını vermişti. Sorunun devamını

“Peki ya erkeklerden?” diye getirince **“Fâtıma'nın kocası”** diyecek ve gerekçesini de

“Bildiğimden beri o gecelerini namazla gündüzlerini de oruçla geçirir. “ buyurmuştu. (Hâkim, Müstedrek 3/171 (4744)

Hz. Ali kerremallâhü veche namaza duracağında bir başkalaşır rengi solar, mehafetullah ve mehabetullah hisleriyle iki büklüm olurdu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bir dua öğrenmişti ve onu hiçbir gece terk etmemişti. Bir şahıs Nehrivan'da Haricîlerle savaştığı geceyi kast ederek

“O gece onca sıkıntı esnasında dua ve zikrini terk etmedin mi?” diye sorunca

• Her mü'min Alevîdir, ama her Alevî mü'min değildir.

DÜNYA (LIK)

• Birisi yeni bir ev yaptırırsa, rütbe alırsa, yeni bir elbise giyerse tebrik etmeyiniz.[83]

"O gece bile terk etmedim." cevabını vermişti. Bir gün Küfe'de sabah namazını kıldırdıktan sonra oturmuş cemaat de etrafında halka oluşturmuştu. Yüzünde hüzün çizgileri hâkimdi. Oradakiler içlerinden acaba halifenin canını sıkan bir şey mi var, neden böyle mahzun mahzun duruyor diye düşünüyorlardı. Kimseden çıt çıkmıyordu. Hz. Ali keremallâhü veche üzgün olunca hava cemaate de sirayet etmişti. Neden sonra halife kalktı ve iki rekât namaz kıldı. Sararıp solmuştu. Namazını bitirdikten sonra basını sağa sola sallayarak şunları söyledi:

"Allah'a yemin ederim ki ben ashab-ı Muhammed'i gördüm ve onlarla beraber büyüdüm. Ancak şimdi onlar gibi insanları göremiyorum. Onlar gözlerinde gecenin aydınlık izlerini taşıyarak sabahlarlardı. Gecelerini Allah için secdede geçirir, Kur'ân okur ve bazen kıyamda bazen de yanları üzere olmak üzere nöbetleşe kullukla meşgul olurlardı. Allah'ı zikrettiklerinde fırtınalı bir günde ağacın sarsıldığı gibi sarsılır ve elbiseleri sırılsıklam oluncaya kadar gözyaşı dökerlerdi." (İbn Cevzî, Sıfatü's-Suffe 1/331)

[83] **"Kim süslü elbise-(şöhret elbisesi) giyerse,- Allah Teâlâ'nın sevdiği içinde olsa da - elbiseyi**

- Yeni bir gömlek bile giyseniz iki rekât namaz kılınız.
-

Ne talibi dünyayız,
Ne ragıbı ukbayız,
Biz âşıkı şeydâyız.
Hu Hu ya men hû,
Leysel hâdi illâ Hû

Talibin matlubundur,
Aşıkın seyrani Hû.

Bunu Hazreti Azizimiz Efendimiz, Makbule ve Nusret Hanımlar birlikte söylerlermiş. Bazen Makbule hanıma;

"Sen bana bir ilahi okuyuver." buyururlarmış, Makbule hanım yukarıdaki ilahiyi okurlarmış.

- **" İnsanda en son kaybolan, manevî saltanat hırsıdır."**

EŞKİYA

- Kuşadalı Efendimizden;

Nakıs iken irşâda kıyam edenlerin mütenebbilerle (deliler) haşrından korkarım.[84]

çıkarıncaya kadar Allah Teâlâ ondan yüz çevirir." İbn Mâce, Libâs,24; Irâkî, IV,232; İhyâ, IV,232.

[84] Nakıs iken şeyhliğe kalkanların delilerle haşrından korkarım.

"İrşada mezun olmadığı halde başına adam toplayanın, Müseylemet'ül-Kezzâb ile haşrından

EVLİLİK

- Dünyada eşini bulamazsan, işini bilemezsen rahat edemezsin.
- Allah Teâlâ, Hazreti Âdem'e;

"Ya Âdem sen beni eskisi gibi göremezsin, görmek istediğin zaman fer'in olan Havva'ya bak." Havva'ya da; **"Ya Havva sen beni eskisi gibi göremezsin, görmek istediğin zaman aslın olan Âdem'e bak."**[85] diye hitap etmiştir.

---

korkulur."

[85] **(KURBANÜN NİSA)**

İzdivacın mesnun ve cimâın âdemi hicab ve belki sebebi terakki olduğu budur ki hakikat ikidir.

Biri hakikati ilâhiyyeyi faile ve biri hakikati kevniyei kabiledir ki hakikati ülâdan müessir ve hakikat-i saniyeden müteessir ile tâbir olunur. Hakikati failei müessirinin mazharı müzekkerlikdir ki sırrı kalemdir. Hakikati faile-i müteessirenin mazharı müenneslikdir, iki sırrı levhdir. Pes sırrı ilâhi bu iki hakikata münhasırdır ki biri birinin âyinesidir. Ve bu kaide zevki kurbet ve vuslat olduğu budur. Zira iki hakikatın bir birine taaşşuku vardır ki izdivaç ve muaneka ile taaşşukda olan elem zail olur. Ve mültez ve mültezün bihin filhakika aynı vahide olduğu sırrı mezkûru münafi değildir. Zira taayyüni zükuretle taayyüni ünuset miyanında tefavüt vardır. Hakayıkın taaddüdü ise esmaye ve taayyünata nazırdır. Ve illâ müsemma birdir. Ve sırrı failiyette sırrı 'kabiliyet dahi vardır

ki müzekkerin müennesden infialidir. Zira kadın, tabiatı kevniye suretidir ki, cemii eşyanın medarıdır. Yani cemii eşya, tabiat üzerine mebnidir. Ve dünyadan acuz île tâbir olunduğu budur ki, hakikati kevniye suretidir. Böyle iken, halkı âlem onun yüzünden münfail olmakda ve âlayişine aldanmaktadır. Ve avreta serfuru etmek, bütün dünyaya serfuru ve inkiyad etmek gibidir ki, ol mâ'na dan secde ile tâbir olunur. Nitekim haleti izdivacta müşaheddir ki şah ve keda ve alâ ve edna ol halde sacid gibi olurlar Velâkin ehli müşahedenin secdesi aynı vahideye göre ve ehli hicabın secdesi taayyüni hariciyeye nisbetledir. Anın için, avamı nâs cima-ı. şehveti tâbiiyeye ve havası nâs şuhudu ruhaniyeye bina ederler ki, biri nefsiyle ve diğeri hakla harekettir. Ve nikâhda sırrı hakikat bulunmadıkça sıfah gibi olur. Bu cihetten mukallide taklid olunmaz. Belki muhakkika taklid olunur. Yani sol kimsenin ki, sülukten nisbeti sahih olmaya ve belki mukallide müntehi ola. Âna iradet dürüst olmaz. Ve illâ sifah gibi olur. Ve bu makamın anlaşılması gamizdır. Hemen basireti açup, can gözü açık olanları göre gör.

Kurban : Yaklaşmak fiili - Nisa: Kadın.

<u>Günümüz Türkçesiyle</u>

KADINLA ERKEĞİN CİMA'SI- (YAKLAŞMASI)

Kadın ve erkeğin evlenerek cinsel ilişkide bulunması sünnet ve terakki sebebi olduğu ve bu ilişkiden mahrum kalmanın perdelenmeye neden

oluşundaki hakikat **ikidir**.

Biri, fail olan ilâhî hakikat ve **diğeri** yaratılmış dünya hakikati mesabesindedir.

Birinci hakikati, müessir (etken) ve ikinci hakikati müteessir (etkilenen) ile açıklayabiliriz.

Fail olan ve etki eden, ilâhi hakikatin mazharı erkeklikdir ki **sırrı kalem**dir.

Müteessir olan yani etkilen, hakikati mazharı kadınlıktır ki, **sırrı sayfa**dır.

Öyle ise, bu ilâhî sır, bu iki hakikata münhasırdır ki, biri birinin tecellisi olan ayna gibidir. Bu kaide (husus) cinsel birleşmedeki birleşmede olduğu (ilişki) gibidir. Zira iki hakikatın bir birine aşkı ve sevgisi vardır. Birleşmede, erkek ve kadın kollarını birbirlerinin boyunlarına sarmak suretiyle kucaklaşarak göğüsleri de birbirine temas ettirmesi ile aşktaki olan elem ve sıkıntıları gider. Kadınla rahatlayıp ve lezzet alan erkek ile ve bu zevkin olmasını sağlayan kadın, hakikatte bir olduğu sırrını zikretmek yanlış değildir. Çünkü erkekliğin ve kadınlığın görünüşünde farklılık vardır. Bu hakikatlerin çokluğu ise, isimler ve zuhur edişlerine göredir. Yoksa isimlendirilen, ad verilmiş olan, erkek kadın birdir. Faaliyetin (Uyanmanın) sırrında bir kabiliyet sırrı dahi vardır ki erkeğin kadından etkilenmesi ve hareketlenmesidir. Zira kadın, tabiatı kâinatın suretidir ki bütün yaratılmış şeylerin sebebi etrafında döneceği noktadır. Yani bütün eşya bu tabiat üzerine mebnidir. Dünyanın **"ihtiyar kadın"** ile tâbir edilmesi, kâinatın hakiki suretinin bu şekilde (yani kadın) olmasındandır. Böyle iken, insanlar onun

yüzünden üzülmekte ve süsüne aldanmaktadır.

Kadına baş eğmek, dünyanın sözünü dinlemek, itaat ve bağlanmak gibidir. Burada baş eğme secde ile tâbir olunur. Nitekim cinsel birleşme halindeki durum padişah ve dilencinin (köle) durumu gibi rabbine (kadına) secde eden (erkek) kul gibidir. Fakat (bu durum) müşahede ehli (hakikate ulaşmışın) secdesi bir olan ilâha ve hicabın ehlinin (perdelenmiş dünya ehli) secdesi dışardan görülene yapılana benzemektedir. Onun için insanların avamı cinsel birleşmeyi şehvetî (nefsani) tabiatından, havas (seçkin ve sırra ermişlerin) ruhanî şehveti müşahede (tevhid mertebesi) ederek yaparlar. Yani biri nefsiyle ve diğeri hakla (hakikatle) harekettir.

Nikâhdaki hakikat sırrı bulunmadıkça cinsel birleşme zina gibidir. Bu yönden taklîdi cinsel birleşme, taklit olunmaz (çünkü zinaya benzer). Bu (hakikatte) taklit etmekle de bulunmaz. Belki hakikati taklit edilebilir. Yani bir kimsenin ki, sülukten (manevi yetişmede) nisbeti (yolu) sahih olmayabilir. Belki taklit ederek, sonuca erdirse de, onun bu isteği dürüst olmadığı gibi zina etmeye benzer. (Sahte veya nakıs mürşidlerin elinde yetişenler)

Bu makamın anlaşılması çok güçtür. Hemen basireti aydınlatıp, açıp can gözü açık olan kimseleri görerek gör, (anlamaya çalış). (Manevi işlerde yükselmiş kişileri bulmaya çalış.) (sh. 216)

KADINLAR HAKKINDA BİR MÜLÂHAZA

"Erkekler, kadınların uzun saçlı fakat kısa akıllı olduklarını zannederler. Çocukları karınlarında taşıyan, sonra emziren ve büyüten kadınlar oldukları için, onları gözetmek, elbette erkekler üzerine düşen bir vazifedir. Fakat erkeklerin bu vazifelerinden dolayı, kadınları kendilerinden aşağı görmeleri doğru mudur?

"İsmail Hakkı Bursevi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz erkekle kadın arasındaki farkı tespit ederken, kadınların hükümet riyasetinde bulunmaları iyi olamayacağını söyledikten sonra şu mülâhazayı da söylemekten geri durmuyor:

(Velâkin kadın iki nevidir: hakikî ve hükmî Şöyle ki; reculiyeti nakıs ve mürüvveti kasır ve siyasete gayri kadir olanlar dahi kadınlara mülhaktır. Anın için zahirde kadını zapteden ve bâtında havayı nefsini söken kimse pek azdır- Ve hilafı dahi buna kıyas oluna- Yine nice kadınlar vardır ki aklı kâmil ve tasarrufı tam ile rical hükmündedir-

Şaire Zeyneb şöyle diyor:

Zeyneb ko meyli zineti d ün yay e zen gibi
Merdane vâr sade dil ol terki ziver et.

<u>**Günümüz Türkçesiyle**</u>

(Lakin kadın iki kısımdır: hakikî ve hükmî (gerçekten kadın-hükmen kadın)

Şöyle ki; erkekliği noksan ve insanlığı az ve siyasette kabiliyetsiz (geçinmeyi beceremeyen erkekler) dahi kadınlar sınıfına dâhildir. Onun için zahirde kadını zapt eden (ikna eden erkek) ve

bâtında nefsin isteklerini gideren (tatmin) erkek pek azdır. -Bunun tersini dahi buna kıyas edin- (Yani erkeği ikna edip ona hükümran olan kadında pek azdır)

Yine nice kadınlar vardır ki, aklı kâmil ve tasarrufu tam ile erkek hükmündedir. Şaire Zeyneb şöyle diyor:

Keşfet nikabını yeri göğü münevver et
Bu âlem anasırı firdevs-i enver et
Depret lebini cüşe getir hacz-i kevseri
Amber saçını çöz bu cinânı muattar et
Hattın berat verdi saba yeline dedi
Tez er Hatay'a Çin'i tamam et müsahhar et
Yâr yolunda âşk ile derdinden ölenin
Kim der sana ki hecr ile cânın mükedder et
Zeynep çü dost zülfü gibi tarümarsın
Divane olma şiirini divan ü defter et
Zeyneb ko meyli ziynet-i dünyaya zen gibi
Merdane var sade-dil ol terk-i ziver it
(Ruhül Mesneviden C- 2, S- 197)- (sh. 131)

Kaynak:

Mehmed Ali Aynî, Türk Azizleri-1, Bursalı ve Ruh'ul-Beyan Müellifi İsmail Hakkı, Marifet Basımevi,1944, İstanbul,

YORUM

Bu yazıda İsmail Hakkı Bursevi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz, ledünni bir gerçeği ifşa etmektedir. Fusus-ül Hikem'in **"Muhammed Fass"**ında da bu konu benzer şekilde açıklanır. Bizim burada söylemek istediğimiz mevzu ise, karı kocanın birbiriyle

FERÂSET

- Osmanlıdan sözünü, arifden gözünü, evliyaullahdan özünü saklamayazsın.
- Vücuduna sözü geçmeyenin başkasına sözü geçmez.
- Ahmed Amîş Efendi Süheyl Ünver (1898-1986) için;

“Bu çocuk büyür gider, beni unutmaz” “Bu çocuk hayatta bir gün pişman olmaz” buyurmuştur.

GAYBÎ HABERLER

- Şam, Bağdat, Mısır, birisi sudan, biri saikadan (yıldırım) biri de hareketi arzdan (deprem) ile harab olacaktır. Türk kavmi ebabil kuşu[86] ile helak

---

geçinememesinde **“Rabb ile kulun”** arasındaki ilişki ile eş manada olmasıdır. Eğer bir erkek, eşini sevmiyor ve ona katlanmıyorsa Allah Teâlâ ile arasında bir kulluk sorunu olduğu; bir kadın da kocası ile geçinmiyor ona sabretmiyorsa, bu da kadının çok noksanlık yaptığı ve yanlış hareket ettiğini gösterir. Çünkü **“rabb”** makamının özelliklerinden biri terbiye eden sahip çıkan demektir. Bu sebeple kadın yuvaya sahip çıkmalıdır. Ayrıca buradan çıkarılacak diğer sonuç ise; **Bekâr kalmanın dinî bir eksiklik olduğu;** (evlenmek dinin yarısıdır) **Boşanmanın ne kadar zararlı bir durum olduğu;** (Boşanmak Allah Teâlâ’nın hoş görmediği helallerden olması) **Erkeğin kadını boşama hakkının yalnız zina halinde olduğu;** anlaşılmaktadır.

[86] Hava harekâtları ile

olacak. Türk tenassur edecek. (Türkler hıristiyanlaşacak) [87]

- Nazif Efendiye,

"Ben yakında gideceğim, cenazeme gelme. Sen tahammül edemezsin."

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Ben gençliğimde mutaassıbdım, lisan okuyanlara itiraz ederdim. Şeyhim bir gün buyurdu ki

"Ahmed bir İngiliz, bir Fransız, bir Rus geldiler. Fatiha-i Şerife'yi kendi lisanlarında okursan Müslüman olacaklar, buyurdu. Ben de durdum kaldım."[88]

- Yüzbaşı Hilmi Beyefendi'den rivayetle;[89]

Hazreti Aziz'i ilk ziyaretimizde bu milletin hali ne olacak diye sordum.

"Gâvurlar girer yine çıkar. Allah dinini hıfz eder." buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Yine Bulgar ihtilâli zamanında Manastır'da mülkiye hapishanesinin haricen bir bölükle muhafazasına memur edilmiştim. Muhafızların ekserisi Bulgar komitaları idi. Bu meyanda nezaret altında bulunan Türk muhibbi bir Bulgar papazı ile dost oldum. İsmi **Papayorgi (Florinanın Nevokas)** köyünden idi. Babası Türk annesi Bulgar idi. Bu papaz

---

[87] Diğer rivayetler ile karşılaştırma yapılınca Türk Devleti, Türk Dili ve Milliyetçiliği farklı kavramlar olarak düşünülüyor.

[88] Yabancı dil eğitiminin ne kadar gerekli olduğunu görmekteyiz.

[89] Miralay (Albay) rütbesiyle emekli olmuştur.

bana 1319 (1903) ihtilâli başlayacağı günü ve alametlerini bildirdi. Kendisine itimat edilerek vak'ayı olduğu gibi hocam Mekteb-i Rüştiye Askeriye müdürü Bursalı Kolağası Tahir bey'e söyledim. Ve o vasıta ile Valiye ve Askeri kumandanına da keyfiyeti arz eyledim. Filhakika Papazın dediği gibi ihtilâl dediği gün başladı Manastır'da otluklu bahçenin küme halindeki otlarının tutuşturulması ve köylerde müslüman hanelerinin yakılması, Müslümanların katli gibi fecai ile başladı. Yapılan ihbarda hükümet vaktinde tertibat alarak ihtilâli bastırmağa muvaffak oldu (Rus Konsolosunun iki Jandarma tarafından katli ve jandarmaların salben (asarak) idamları)bu vukuat cümlesindendir.

Bundan sonra Jandarmada yapılan tensikat (düzenlemeler) üzerine mezkûr mesleke girdim. Beyrut Jandarma efradı cedide mektebi 4. Bölük kumandanlığına tayin kılındım. Çok geçmeden İtalya-Trabulusgarp Harbi zuhur etti. İtalyanlar harp gemileriyle Beyrut'a gelerek bizim **Avni ilâh ve Ankara** torpitolarını teslim almak istediler. Verilmeyince muharebe başladı ve gemilerin üzerine ateş açtılar. Bizim torpitoları yaktılar. Bu meyanda birçok asker ve ahalinin şehit olmasına sebebiyet verdiler. İşte böyle sıkıntılı bir zamanda ve her türlü tehlikeye karşı mevcut Jandarma ile memleketin dâhili emniyet ve asayişini temin ile meşgul iken garip bir müracaat vuku buldu. Arabın birisi Jandarma alayına geldi cephaneliğin Paratonerlerinin kesilerek tanılmaz bir hale gelmesi için bizleri ve zabitanı uyarıda bulundu. Bu mühim ve makul talep derhal kabul ve icra kılındı. İtalya donanması cephaneliği ateşlemek için mevkiini denizden Harp

gemileriyle pek çok aradı ise de bulamadı. Böylelikle memleket mühim bir içtihalden kurtuldu ve düşman gemileri akşamüzeri gittiler.

Beyrut'ta bundan sonra çok kalmadım. Rumeliye Üsküp alayına naklim için icra kılındı oraya varmamla beraber Balkan harbi zuhura geldi Komanovada ordunun mağlubiyete duçar olmasıyla Sırplılar Üsküp üzerine gelmeğe başladılar. Muhammed Nur'ul Arab'ın hafidi (torunu) Hacı Kemal Efendi'yi talabeleri ve ailesiyle Selanik'e gönderdik. Fakirde bir gece sonra hareketle Selanik tarikiyle Manastır'a gelmiş bulunuyordu. Manastır'ında düşmesiyle beraber **Görüce**'ye kadar gitmiş isemde o sırada Jandarmaya mensup ve ordu ile hiç bir irtibatım bulunmadığı ve hastalanmam üzerine iadeyi afiyete kadar Görüce'de yakın akrabalarımın hanesinde misafir kaldım. Ve Görüce'ninde düşmesi üzerine ve tekrar tebdilen Manastır'a oradan da Selanik yoluyla İzmir'e ve oradanda İstanbul'a geldim. **Hazreti Ahmed Amîş Efendime ancak 14 sene sonra tekrar kavuşmuş oldum.**

Mübarek ellerini öptükten sonra ismimi sordu

"Kazım" dememle

"Bizim Kazım mı? " diye sordu.

"Neredesin? Kazım kendini çok özlettin" buyurdular. Cevaben;

" Ancak şimdi geliyorum efendim" dedim. Rumeli ahvalinden sorması ile vekayıi muhtasaran arz ettim. Merhameti ilahiyenin bu ümmeti merhumeye has bir şefkatle tecellisâz olmasını diledim. Bu işlerin başında kalbimden söyleyerek **"hep Rus fırıldağı vardır"**, dedim. Cevaben

“Fekatele Talute Calute ayetini” (Bakara, 251) okudu.[90]

---

[90] Tâlût: İsrailoğullarının meliki. Esas adı Saul'dür.

Kelime olarak “Tâlût” İbranice bir lakabdır. Arapça “Tûl” kelimesi ile alakalı olup, aşırı derecede boylu ve kudretli anlamına gelir.

Kur'an'da iki yerde Tâlût kelimesi geçmektedir. Birkaç yerde de, ona işaret eden zamirler bulunmaktadır.

Mısır ile Filistin arasında yaşayan Amalika adlı bir kavim vardı. Başlarında **Câlût adında bir kral** bulunuyordu. Bunlar İsrailoğullarına saldırıp onları perişan ettiler. İsrailoğulları da, kendi peygamberlerinden, düşmanlarıyla çarpışmak için kendilerine bir kumandan tayin etmesini istediler. Onların bu peygamberi, Musa aleyhisselâmdan sonraki peygamberlerden biriydi. Onların bu talebi üzerine, peygamberleri onların başına, nesli Ya'kûb aleyhisselâm'ın oğlu Bünyamin'e dayanan Tâlût'u hükümdar olarak tayin etti. Bu durum Kur'an'da şöyle ifâde edilmiştir:

“Peygamberleri onlara: “Bilin ki Allah, Tâlût'u size hükümdar olarak gönderdi” dedi. Bunun üzerine (onlar): “Biz hükümdarlığa daha layık olduğumuz halde, kendisine servet ve zenginlik yönünden geniş imkânlar verilmemişken, o bize nasıl hükümdar olur?” dediler. (Peygamberleri): “Allah sizin üzerinize onu seçti. İlimde ve cüssede ona, sizden daha çok üstünlük verdi. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah her şeyi ihâta eder ve

her şeyi bilendir" dedi" (Bakara, 247). İsrailoğulları onun krallığını tasvip etmek istemediler; işi zenginlik ve kısır kavmiyet noktasından ele almaya çalıştılar. Oysa ayette ifâde edildiği gibi, Yüce Allah, Tâlût'a ilimde ve cisimde, maddî ve manevî yönden bir üstünlük vermişti. Maddî yönden iri cüsseli, güçlü, kuvvetli ve güzel olarak yaratmıştı. Manevî yönden de, dinî, siyasî, fen, teknik ve savaş ilimlerinde ona üstün bir başarı ve maharet vermişti. Aynı zamanda o, fakirlere karşı merhametli ve şefkatliydi, yoksulların dertleriyle dertlenir, sıkıntılarını gidermeye çalışırdı. Bir de, Yüce Allah amirliği dilediğine verir. Komutanlık ve amirlik için bunlar önemlidir. Yoksa veraset, soy-sop, ayrı nesepten gelme şartları geçerli ve önemli değildir.

Tâlût komutanlığı ele aldıktan sonra, askerleriyle Câlût'a karşı cihada çıkıyor ve önce askerlerini deniyor. Askerlerinden ihlaslı ve samimi olanlar belirlendikten sonra, düşmanlarıyla cihada devam ediyor. Yüce Allah bu hususta Kur'an'da şu açıklamada bulunmuştur:

Tâlût, ordusuyla birlikte ayrıldığında dedi ki: "Doğrusu Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim bundan içerse, artık o benden değildir ve kim de -eliyle bir avuç avuçlayanlar hariç- onu tatmazsa, o bendendir." Onlardan az bir bölümü dışında ondan içtiler. O, kendisiyle beraber imân edenlerle onu (ırmağı) geçince, onlar (geride kalanlar): "Bugün bizim Câlût'a ve ordusuna karşı (koyacak) gücümüz yok" dediler. (O zaman) Al-

“en nihayet Talut Calut’u katledecek ve ancak o zaman ferahlık olacaktır.” buyurdular ve elim-

---

lah'a kavuşacaklarına kesin gözü ile bakanlar: “Nice az bir topluluk, daha çok olan bir topluluğa Allah'ın izniyle galip gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir” dediler” (Bakara, 249).

Tâlat ve askerlerinin, Câlût ve askerlerine karşı cihada hazırlandıklarında, Allah'a karşı yaptıkları niyâz ve duaları, Kur'an'da şöyle haber verilmiştir:

“Onlar, (Tâlût ve ordusu) Calut ve ordusuna karşı meydana (savaşa) çıktıklarında, dediler ki:- Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır. Adımlarımızı sabit kıl (kaydırma) ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et” (Bakara, 250).

Tâlût ile askerlerinin zaferini ve Câlût ile askerlerinin de yıkılışını haber veren bir ayetin meâli ise, şöyledir:

“Derken, Allah'ın izniyle onları bozdular. Dâvûd Câlût'u öldürdü. Allah ona (Dâvûd'a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah, insanların bir kısmıyla diğerlerini savmasaydı, dünya bozulurdu. Fakat Allah, bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir” (Bakara, 251).

Ayette de ifâde edildiği gibi, Dâvûd aleyhisselâm, Tâlût'un komutasında toplanmış bulunan İsrailoğullarının arasındaydı ve karşı ordunun başında bulunan Câlût'u öldürdü. Böylece İsrailoğulları bu savaşta galip çıktı. Filistin ordusu yenildi. Dâvûd aleyhisselâm bilâhare Tâlût'un kızı ile evlendi ve onun ölümünden sonra da onun yerine kral oldu.

den tutarak Fatih camii havlusunu beraberce yürüdük. Esna-i rahte (yol esnasında) eski arkadaşım Veli'yi sordum.

"Kim bilir nerede sürtüyor" buyurdu. "Talebeliğimde beni onun rehberliğine vermiştiniz" dedim.

"Biz İhvanımızı kendimiz terbiye eder başkalarına vermeyiz." buyurdular. Ve artık haneyi saadetlerine doğru giderken müsaade isteyerek tekrar veda eyledim.

- Hazreti Âdem'e bütün diller teklif edildi, ama Türk lisanını seçti. [91] Onun için Türk devleti

---

[91] Ahmed Âmiş Efendi bu sözü, kuvvetle muhtemel, Osmanlı Devleti'nin kesin dağılma sürecine girdiği 30. Ekim 1918'in hemen ertesinde söylemiştir. Türklüğün bekasına dair Ahmed Amîş Efendi'nin bu sözü kendisinden önceki mutasavvıflarda da vardı. Mesela

Ruhul Beyan Tefsirinin Müfessiri İsmail Hakkı BURSEVİ (doğumu miladi 1652) Hazretleri, İstanbul Kütüphanesi'nde kayıtlı "HADİS-İ ERBAİN" adlı eserde Bakara Suresi 31. ayetin tefsirini yaparken şöyle diyor:

"Âdem'in cennetten çıkma vakti gelince Cenab-ı Allah bunu haber vermesi için CEBRAİL'İ gönderir. Cebrail durumu Âdem'e bildirir. "**Âdem tınmadı**" yani emri duymazlıktan geldi. Cebrail durumu Allah'a bildirince **Allah Teâlâ Cebrail'e: "Git ÂDEM'E LİSAN-İ TÜRKİ ile SÖYLE" der. Cebrail gelir ve Türkçe olarak cennetten çıkma emrini tebliğ eder. "Âdem cennetten lisan-i Türki ile 'kalk' dimekle kıyam idip çıkmıştır. Zira ahir zamanda**

ilelebet payidâr olur.

- Yerde gökte büyük değişiklikler olacak.
- Semâvatta büyük değişiklikler olacak bir yıldız peyda olacak.
- Paris şehri semavî bir hâdise ile mahvolacak.
- Üçüncü Dünya Harbi çıkacak, Efendim hazretleri buyurdu ki; **“Rusya mahvolacak, küçük bir devlet haline gelecek.”** Anadolu ahalisine dua ettim, bu badirede onlara ziyan gelmeyecek. Bu esnada avucunu sıkar gibi yaparak

“Rusyayı küçülttüm, küçülttüm.”

“Rusya darmadağan olacak! O Kremlin sokaklarında köpekler uluyacak!..”

- İngiltere ve Yunanistan mahva mahkûmdur. İngilizler o zaman Türk donanmasına bakıp gıpta edecekler, hayıflanacaklar. [92]

---

tasarruf Türk’ündür.“(İstanbul Küt. 1317 nolu kitap, s.26)

Cenab-ı Allah, Bakara Suresi 31,32 ve 33. ayetlerden öğrendiğimize göre: **”Âdem’e İlim vermiş, bütün isimleri ve eşyanın adını öğretmiştir.” Yani Âdeme kendi zürriyetinden gelen bütün milletlerin ve bu milletleri oluşturan bütün insanların adları ve dilleri öğretilmişti.** (SAYAR, 1994), s.555

[92] Evliyanın tasarrufuna bir misal daha verebiliriz.

17 MART 1694'TEN 18 MART 1915'E VEYA MONDROS'TA ATILAN İMZA

Bu başlığı şöyle de atabiliriz: 17 Mart 1694'ten 18 Mart 1915'e veya ayağı bukağılı bir erenin 30

Ekim 1918’ de Mondros'ta attırdığı imza.

XVII. asrın sonlarındayız.

Devir İkinci Ahmed devridir. Hazret-i Niyazi'nin iş başında bulunan hainleri Padişaha tek tek bildireceği şayiası, devlet adamları arasında, özellikle de Kâdızâdelilerden Vânî-i Cânî lakaplı Mehmed Efendi’de telaş uyandırır. **Sadrazam Bozoklu Mustafa Paşa**, Mısrî Efendinin duasını almak isteyen ve sonra sefere çıkılmasını münâsip gören Sultân II. Ahmed'i, bu zât geldiği takdirde büyük bir fitne zuhur edeceği yolundaki telkinleriyle fikrinden vazgeçirir.

Hazret-i Pîr, 30 Haziran 1693 Salı günü Edirne'ye gelip va'z etmek üzere Selimiye Camiine indiği zaman, halk caminin etrafını doldurmuş kalabalıktan içeriye girilemez olmuştur. Bu durumu gören Sadrazam, Niyâzî-i Mısrî'nin eğer derhâl tutuklanıp sürgün edilmezse büyük bir karışıklık çıkacağını padişaha telkin eder; Mısrî'nin Limni'ye sürgünü hususunda bir ferman alır. Bunun üzerine Hazret-i Mısrî tekrar Limni'ye sürülür (1693). Hazret-i Pîr bu sefer incinmiştir ve giderken:

“OSMANLI'NIN İNKIRAZI (ÇÖKÜŞÜ) İÇİN DÖRDÜNCÜ KAT SEMÂYA BİR KAZIK ÇAKTIM. BU KAZIĞI BENDEN BAŞKA KİMSE ÇIKARAMAZ.” der ve ayağındaki bukağı ile bir koçu arabaya bindirilip palas pandıras yola çıkarılır. Ve bir müddet sonra adada (17 Mart 1694) vefat eder.

Yıl **18 Mart 1915** İngiliz Agamemnon zırhlısı Çanakkale Boğazına girer ve Mecidiye tabyasına ölüm kusar; ancak Çanakkale'yi geçemez. İsabet

- Yine Ahmed Amîş Efendi'nin İngiltere için şu rivayeti vardır.

"O zâlim imparatorluk balıkçılıkla geçinen küçük bir ada devleti haline gelecek!."[93]

- Ona memnunum ki sizi çok iyi günler bekliyor. Efendim (Mehmed Tevfik Efendi Hazretleri nakletti):

60 - 70 sene büyük iyilik olacak. Memleket selâmla idare edilecek. Ben görmem ama siz görürsünüz, buyururlardı. Efendim de (Hoca Efendi

---

alıp geri çekilir. Birinci Dünyâ Savaşı sonunda ateşkes isteyen Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında **30 Ekim 1918 yılında Limni Adasında Niyâzî-i Mısrî'nin gömüldüğü yere bakan Mondros Limanında Agamemnon zırhlısında yapılan antlaşma ile Osmanlı'nın inkırazı (çöküşü) tescil edilir.**

İmdi, sadede gelelim ve ricâl-i devlete dönüp soralım:

Biz şimdi Hazret-i Mısrî'den özür dileyip Mondros'ta ayağımıza geçirilen bukağıdan kurtulalım mı, kurtulmayalım mı?

Bu zat, zamanının büyük velîlerinden olup kerametleri zahir ve bahirdir, ne buyurmuşsa hepsi ayniyle vuku bulmuştur.] **(TATÇI Mustafa** Niyâzî-i Mısrî [Kitap]. - İstanbul : H Yayınları, 2010, s.92)

[93] Günümüzde çıkan "Arap Baharı Olayları" İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinin ekonomik durumunun düzeltilmesi için yapıldığını görünce bu yıkımın yalaştığını düşünebiliriz.

Hazretleri) orada idi ama kemâlâtından ötürü ona değil bana söylerlerdi.

Bir sabah Efendimin huzuruna girdiğimde:

“Mustafa ne haberler var ?” diye sordular. O sabahki gazeteler Yunanlıların Bursa’yı işgal ettiğini yazıyordu. Arz ettim.

“Gelen kitabî, biz değiliz” buyurdular. Gazeteyi kendilerine verdim. Gazetedeki resimde bir Yunan zabiti Orhan Gazi’nin sandukasının üzerine oturmuş, elindeki kamçı ile sandukaya vuruyordu. Bunu görünce mübarek gözleri doldu. Hiddetle:

“Bu kâfirler Anadolu’dan çıkacak! Çıkacak! Çıkacak! Onlar nasıl kaçtıklarını; kovalayan nasıl kovaladığını bilemeyecek” buyurdular. Her bir ‘çıkacak ‘ lâfı bir seneye tekabül etti. Üç yıl sonra Yunanlıları Anadolu’dan kovaladık. Onlar nasıl kaçtıklarını, bizimkiler nasıl kovaladıklarını bilemediler.

- (Bu beyan Mustafa Özeren Efendi’den rivayettir. Nakleden Dr. Hamdi Hizalan Beyefendi’dir)

1919 da Ahmed Amîş Efendi’ye: İzmir işgal oldu haberi iletilince:

“Muvakattir!” (vakitli, geçici bir zamandır) buyurup, aynı sözü üç defa tekrarlamışlar. Gerçekten İzmir işgali üç sene sürmüş..

- Benî Kureyşden biri (bir defasında: Evlâd-ı Rasulden birisi) zulüm ve îtisafa mâruz kalınca Kayı Aşireti’ne iltica etti. Mürûr-i eyyam ve zaman ile onlara baş oldu. Fakat kendileri de bilmez.
- Fatih ile Yavuz Selim Han, İmâmeyn silkin-

dendir.[94] Türk devleti (bir defasında da: Türk Milleti) ilâ yevmi'l-kıyâme baki kalır, payidar olur. Fakat şekl-i idaresi şekilden şekile tahavvül eder**.**

HAL

- Bizler illetten, kılletten, zilletten âri olmayız, yalnız yatacak derecede hastalık vücûdumuzu istila edemez.
- Benim ihvânım bahtiyardır. O bahtiyarlığı, zuhurunda görürler.
- Bendendirler, halka ne karışırlar; halktandırlar, bana ne gelirler.

HAVATIR

- Hatıratı red ile uğraşma, hatırat, ilham, vahy hepsi birdir.[95]
- Efendi Hazretlerine buyurdular ki;

Bir gün Hazreti Azizimizin huzuru saadetlerinde iken

"Ulan nasıl idare edebiliyorum mu? Ben de

"Evet efendim" dedim.

"Mes'ulmüyüm?",

"Hayır efendim."

"Mes'ul olmadığımı nereden anladın?" Efendim ilhamı zatî ile hareket ediyorsunuz.

"Hâ, ilhamı zatîde havatır olmaz." buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Yine günlerde bir gün hazretin Türbe de ziyare-

---

[94] İki imam Hasan ile Hüseyin aleyhimesselâm

[95] Hatıra gelen şeyler, vesvese bile olsa meşul omayın demektir.

tine gitmiştim. O gün pek hararetli ve coşkun bir haldi. Anlatarak takrirlerine devam ediyor ve dinleyen ihvânı mustağraki feyz-i irfan ediyordu. Bu esnada muhabbetlerinden sermest ve cezbeli olduğum halde gönlüme pek tuhaf bir hatır (vesvese) geldi. Şöyleki;

"Sizdeki bu fuyuzât-i ilahiyeden velevki bir şemme-i kalil veya bir zerre kadar olsun ihsana nail olsam acaba sizin gibi pürzevk ve nişat olarak cuşi'd-derya gibi bende sizin gibi muhataplarına böylece talim ve tevhime kadir ve muktedir olabilir miyim" gibi bir hatıra geldi. Derekap (hemen) saniye geçmeden hazret başını bana çevirerek;

"yapabilirmisin be..........?" dedi.

Mürşit huzurunda yaptığım bu küstahlıktan pişman olarak kemali hacaletle önüme baktım. Mürşit huzurunda **nefes tutmanın**[96] sırrı hikmetini bu acı ihtar ile idrak eyledim ve bir daha muhabbetinden gayri hiç bir şeyin bir dilek veya arzunun gönlüme girmesine muvafakat etmedim.

HAYVANLAR

- Meratibi hayvaniyeden insana en yakın olan beygirdir.[97]
- Açlıktan ölme tehlikesi olursa köpek etini yiyip kurtulmak varsa köpek etini yiyecek, yemez ölürse mes'uldur. Domuz eti olursa yemez ölürse

---

[96] Nefsin isteklerini içten geçirme

[97] Ahmed Amîş Efendi, hayvan sınıfında insana en yakın gelen "at" dır, diyerek insanın maymundan gelmediğine de işaret etmiştir.

mes’ul değildir, yer kurtulursa yine mes’ul değildir, çünkü nass-ı kâti vardır.

- Bir hayvan keserken elinize bıçağı aldığınız zaman, **“dur hayvan şimdi seni makamı insana getireceğim”** deyiniz, bıçağı vurunuz.
- Güvercinler ile örümcekler Allah’ın rahmet askerleridir, birçok evliyaya hizmet etmişlerdir.

HZ. HATİCE KÜBRÂ ALEYHİSSELÂM

- Nusret Hanımefendi’den rivayetle;

Hazreti Hatice aleyhisselâm validemizin vefatı sırasında, Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz;

“Ya Hatice, ortağın olan Hazreti Meryem’e benden selam söyle.” demiş, buyururlar. [98]

---

[98] **HAZRETİ İSÂ ALEYHİSSELÂMIN YARATILIŞINDAKİ SIR**

Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu’l azîz buyurdu ki;

Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretlerine hamdü senalar ederiz ki, bizi fazl ve inâyet-i ezeliyesi ile nimetlerin en âlâsına ve efdal-i İlâhiyye'nin en azîzi olan iman ve İslam’la müşerref kıldı, cümle enbiyâ-ı mürselîn hazerâtının büyüğü ve kıyametten sonra dahi Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın,

-”Yâ Habîbim Muhammed, vazifeniz tamam oldu” hitâb-ı İlâhîsi erişinceye kadar, şeriatın envâr ve fezâilinin bakî ve carî olduğu Seyyid-i Kâinat aleyhi ekmelü't-tahiyyat aleyhissalâtü ve’s-selâm Efendimizin ümmetinden kılmıştır. Elhümdülillâhi Teâlâ.

Ve yine hamdü senalar olsun ki;

Mahkeme-i Kübrâ'da da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin envâr-ı şeriat ve ba'si (gönderilişi) bakî olup, o günden sonra yine 80 bin sene tamam oluncaya kadar şefaati câridir. Şefaati carî oldukça ba'si dahi bakî olur. Yalnız Hakk Teâlâ 50 bin sene sonra mezkûr hitabı kendisine karşı tevcîh buyuracaktır. O hitap tevcîh oluncaya kadar, ümmetinin umuru ile iştigâl edecektir. Kelâmullâhi'l- ezelin ahkâm, envâr ve âyâtı dahi, o zaman Cenâb-ı Hakk Hazretlerinin Zât-ı Akdes'ine iade olunacaktır. Cennet ve cehennem ehli arasında da bir daha görüşmemek üzere durum hâsıl olacaktır.

Rasülullâh aleyhisselâm, ümmetine ve ümmetinin hidâyet bulması için ne kadar haristir ki, Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın kendisine;

-"Yâ Habîbim Muhammed, vazifeniz tamam oldu" diye hitap ettiği halde, daha 30 bin sene ümmetinin umuru ile iştigâl etmektedir.

Cümle enbiyâ-ı mürselîn-i kiramdan Cenâb-ı Hakk, ahd-u mîsak alırken vâkî olan bir muahede (antlaşma) zikrediyorum, şöyle ki;

Cenâb-ı Hakk bilcümle enbiyânın ervahını yarattığında evvelâ Rasûlullâh aleyhisselâmı tasdik ettirdi. O gün yevmü'l-incilâdır (Cilâlanma, Parlama) ve hem de yevmü'l-icâbe'dir.

Bu ahdi almak üzere Cenâb-ı Hakk enbiyâ ve mürselîni davet ettiğinde; muahededen önce, Seyyidi Kâinât aleyhisselâm dedi ki:

-"Yâ Rab, ahdü mîsakdan evvel ümmetimin ef-

radından sâdır olacak küçük ve büyük günahları ile o eshâbı seğâir (küçük) ve kebâir (büyük) olan ümmetimi bana göstermenizi niyaz ederim.”

Cenâb-ı Hakk da büyük ve küçük günahlarından bir tanesi kalmadan, ümmetinden sâdır olacak günahlar ile günah sahiplerini gösterdi. Rasûlullâh aleyhisselâm üç kere o ümmet ile günahları üzerine nazar buyurdu.

Sonra:

-”Yâ Rab, büyük ricâlullâhın sulbüne girmeden (Hz. İsâ aleyhisselâm) ve dünyaya gelmeden nizâm-ı hilkatten hariç kalan ve sıfat-ı İlâhiyyenizin tamamını iktisap eden (kazanmış) ve evsâf-ı beşeriyyesine evsâf-ı İlâhiyye ve melekûtiyyesi galip olan bir hâdim-i (hizmetkârı) **ümmetim için bağışlayın”** diye niyazda bulundu.

Bu münâcaat ruhların ahdinden öncedir. Zerrâtın uhûdu (ahitleşmesi), ervahın uhûdundan binlerce sonradır. Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın tecelli-i ilâhiyyesi, ervâh-ı enbiyâ-ı mürselîne oldu. Enbiyâ-ı mürselîn de bu tecelliyi aynen hakikat-ı Muhammediye gibi müşahede ettiler. Cenâb-ı Hakk enbiyânın içinden bir ruhu davet ederek ona Seyyidi Kâinat aleyhisselâmın ruhunu gösterdi ve buyurdu ki:

-”BU SENİN (RUH OLARAK) ASLINDIR VE BABANDIR.”

Cenâb-ı Hakk o ruhu, sahibi olan Nebiyy-i zîşânın ümmetine hadim kıldığını da beyân buyurdu. Efendimiz de:

-”Yâ Rab, bunu benim ümmetim için en muh-

taç olduğu zamanda hadim kıl ki, ümmetimin üzerinde cereyan eden envâ-ı fitne ve fesâd son dereceye vardığında hadim olsun.”

Cenâb-ı Hakk da kabul buyurdu.

-”Yâ Habîbim Muhammed, yüzyirmidört bin (124 bin) **enbiyânın ümmetlerinin adedinde senin ümmetini ihyaya ve irşada ve onları hidâyete sevk etmeğe selâhiyet ihsan edeceğim. Arzu ettiğiniz zamanda, o selâhiyet-i tâmme ile beraber onu ümmetinize hadim (hizmetkâr) kılarım.”**

Cenâb-ı Hakk Rûhullâh İsâ aleyhisselâma buyurdu ki:

-”Sen Nebiyy-i Mürselsin, benim kütübü ilâhiyyemden iki kitabın faziletini duyacaksın.”

Hakk Teâlâ Hazretleri o makâm-ı mahsûsta kendisine İncîl-i Şerîf ile Kur'ân-ı Azîmüşşânı tâlim buyurdu. Cenâb-ı Hakk kendisine muallim oldu. Sonra kendisine dördüncü semâda bir makam gösterdi ve buyurdu ki:

-”Bu makâm-ı dâvet'tir, ben seni dünyadan bu makama davet ederim. Kıyamete kadar bu makamda kalacaksın. Burada bulunduğunuz müddetçe ikinci defa yere davet edinceye kadar bu makamda Habîbim Muhammed aleyhisselâmın ümmetine hadim olacaksın.”

Bu minval üzere cümle Enbiyâ-ı mürselîn hazerâtından da ahd ve mîsak aldı.

İsâ aleyhisselâm 33 yaşında iken semâya ref olunmuştur. O günden itibaren İsâ aleyhisselâmın âlem-i melekûtta ifa edeceği vezâif-i ubûdiyyet, ümmeti Muhammed için istiğfar olacağı tesbîh ve

münâcaattan ibarettir. Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın irâde- i ezeliyesi İsâ aleyhisselâmın ibrazına taalluk buyurduğunda, İsâ aleyhisselâmın makamı olacak olan makâm-ı davete, 124 bin enbiyâ ervahı ve 199 melâike taifesi imâm ve reisleri ile beraber davet olundu. Bu melaikenin her bir taifesinin imâm ve reisleri ise, ümmeti Muhammed'in enfâsı (yani nefesleri) adedindedir. Bu azîm ictimâya nazar edince bilcümle enbiyâ ve mürselîn-i kiram taaccüp ettiler. Meleklerle teârüf (Birbirini tanımak) orada hâsıl oldu. Cenâb-ı Hakk bu kadar enbiya ve melâikey-i kiram beyninde Cibrîl-i Emîn'e:

-"YÂ CİBRÎL, BEN SENİ MERYEM BİNTİ İMRÂN'A GÖNDERİYORUM, ZUHÛRİYET ANINDA MAHLÛKÂTIN EKMELİ VE EFDALİ OLAN HABÎBİM MUHAMMED'İN ŞEKLİ ÜZERİNE NAZİL OLACAKSIN VE KENDİNİ BEŞER OLARAK GÖSTERECEKSİN. GÖSTERECEĞİN ŞEKİL VE SURETİ HABÎBİMİN ŞEKLİ ÜZERE TEMSÎL EDERSİN.". Cenâb-ı Hakk Seyyidi Kâinat aleyhisselâma hitaben:

-"Yâ Habîbim buna râzımısın Bu senin ümmetinin hadimi olan ve arzun veçhile ıslâh-ı beşere girmeden, doğru dünyaya gelecek. Bu hadime asıl ve mebde hakkı olmaya razı mısın?"

Rasûlullah Efendimiz:

-"Yâ Rabbe'l-'izze ve'l-Azame, emr-i irâde sizindir. Emrinize razıyım." dedi.

O saatte Hakk Teâlâ, İsâ aleyhisselâmın validesi Meryem aleyhisselâma vahiy ile Cibrîl-i Emîn'i gönderdi:

-"Yâ Meryem, Cenâb-ı Hakk selâm eder, buyu-

ruyor ki: İrâde-i ezeliyem ile ben, üzerine bir rûh ref ediyorum. O ruhu ref ederken eşref-i mahlûkâtım olan habîbim Muhammed aleyhisselâmın hakikatini sana izhâr (gösterip) ve temsîl ederim. Ve o vâsıta ile ref olunarak senden bir mevlûd zuhur ettirmek (yani bir çocuk dünyaya getirmeni) istiyorum. Sen razı mısın?" Meryem aleyhisselâm da:

-**"Allah'ın emrine razıyım"** diye cevap verdi. Cibrîl-i Emîn hazreti Meryem'in rızâsını arz edince Cenâb-ı Hakk, o 199 melâike taifesine emir buyurdu:

-**"Meryem'i Beytullah denilen makama celp ve dâvet ediniz."**

Bi-mûcibi emir, hazreti Meryem'i Beytullâh'a getirdiler. Bilcümle enbiyâ ervahı dahi makâm-ı davetten nazar ediyorlardı. Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın irâdesi ile Hazreti Meryem'e gönderilecek olan Hakîkat- ı Muhammediyye'yi, enbiyâ hazerâtı müşahede edince, meleklerle birlikte gayş ve sekrete düştüler. (hayret ve sarhoşluğa)

Bilcümle eczâ-i kâinat üzerine bir zevk ve neş'e sirayet etti ki, Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın, kâinatı halk buyurduğundan beri böyle bir zevk ve sürür hâsıl olmamıştı. Cenâb-ı Hakk 124 bin enbiyâ ve mürselîn ve 199 taife-i melâikenin huzurunda ve onların şehâdetleri üzerine ve Rasûlullâh aleyhisselâm ile Meryem aleyhisselâmın rızâları veçhile hükmü İlâhiyyesini itmâm ve infâz buyurdu. (tamamlandı ve uygulandı) Bu hükmü ilâhiyyenin merasimi de âlem-i melekûtta icra olundu. **Bu tecellî ve zuhu-**

rat üzere İsâ aleyhiselâmın ruhu hakîkatı Meryem aleyhisselâma nefh olundu, İsâ aleyhisselâmda 3 hakikat birleşti.

Biri İlâhî, diğeri Cibrîl aleyhisselâmın melekûtî hakîkatı ve üçüncüsü de Rasûlullâh Efendimiz'in Hakîkatı Muhammediyyesidir.

İsâ aleyhisselâm rahm-i mâderde (ana karnında) karar olduğu lahzadan itibaren Hakîkatı Muhammediyye'nin 7'inci mertebedeki hulâsası ile terbiye oldu. Validesinin rahminde karar olduğu lahzadan (andan) itibaren yine o, nutfe-i tâhire, ümmeti Muhammed için istiğfar ederdi. Makâm-ı davette ve yevmi ahd'de kendisine gösterilmiş olan bu ümmetin büyük ve küçük günahlarına tevbe ve istiğfarda devam ediyordu. İşte bu derece mukaddes ve mükerrem olan ve Seyyidi Kâinât'ın ümmetine hadim olan İsâ aleyhisselâma hâmile olduğunda, Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Kerîminde kendisine melâike vasıtasıyla:

-"Bismillah yâ Meryem, innallahe's-tafâki ve tahhereki ve's-tafâki alâ nisâi'l-âlemîn " (Âl-i İmrân, 42. "Melekler şöyle demişti: Ey Meryem! Allah seni seçip temizledi, dünyaların kadınlarından seni üstün tuttu.") diye hitap buyurmuştur. Bu kadar taltif ve tekrîmin aslı ve esbabı ise akl-ı ezeliyey-i İlâhî ile Seyyid-i Kâinat aleyhisselamın zevcesi olduğundandır. Ve kendisine hakîkat-ı Muhammediyye'nin zuhûriyyet ve şekli üzere Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm nazil olduğundandır. Ve Seyyidi Kâinat aleyhisselamın ümmetine en muhtaç zamanda hadim olan İsâ aleyhisselamın validesi ol-

HEDİYE

- Asıl hediye bizlere verilir.

(Bizden başka) birine bir şey verirken hediye veya sadaka deyiniz.

---

duğundandır.

Yine Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;

-"Eyyühe'l-ihvân ve'l-ahbâb, İsâ aleyhisselamın bu umûmî hizmetinden, Rasûlü Ekremimizin arzu buyurduğu zamandan biri de 1353 senesinin Rebîu'l- Evvel'in 7'inci (20 Mayıs 1934 Çarşamba) gecesidir. Bu geceye tesadüf ile İsâ aleyhisselamın hizmet-i mukaddeselerine nail ve mazhar olacak ümmetin içinde bizlerin de dâhil olduğu muhakkaktır. Bu umûmî hizmetin meyânında husûsî hizmetler de vardır. O husûsî hizmetlerden birisi de menâbiîn (vekillik) hakîkatından anlaşıldığı üzere hakkımızda ifâ edilecek olan hizmet-i takdîsedir. Bu nîmetullâhı cümlenize tebşîr ediyorum.

İsâ aleyhisselamın zuhûriyet ve hilkat-i beşeriyyeti ve neş'eti hakkında beyân edilecek hakâyık çoktur. Lâkin şimdiye kadar hukemâ-i İslâmiye'den gelenlerin hiçbiri bu kadarını dahi söylemeye ve beyâna mukdedir olamamışlardır. Bu kadarlıkla iktifa ediyorum. Fazla söylemek ve beyân etmek belki mûcib-i vedâ-i tereddüt olması muhtemeldir".

(**Kaynak:** Hasan BURKAY, Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. V, s. 5-11)

- Suret insanın (avamın) anasını koşalar.[99]
- Kuşadalı Efendimiz, Sultan Selim İmamı Mehmed Can Efendi'ye gönderilmiş. Mehmed Can Efendi imam efendiye

"sizi bana gönderdiler ki kendilerini anlatsınlar."

- Hicaza gidip gelen bir zat Hazret-i Azizimiz Sultanımıza bir tesbih hediye eder. Hazret de Efendi Hazretlerinin

"Mehmed ben yar ile cünbüşde iken üstünü kopardım, sen al da bak."

"...Sen de koparırsan birine ver de çeksin" buyururlar.

HİKMET

- İrşad, neş'e-i Muhammediye ile olur. O da şimdi Halvetilerde vardır. Biraz da Kadirilerde var."
- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Sadık'a yaz; yanına gelenlerin kimine cehren, kimine kalben benden selam söylesin, kalben selam verdiklerinde **"ve aleyküm selâm"** diyene rastgelir buyurdular.

- Kuşadalı Efendimiz, Beypazarı Ali Efendimiz Hazretlerine devam ederken medresede arasıra zikir ederlermiş. Talebeler bundan müşteki olarak bir gün odada bulunmadıkları bir sırada eşyalarını, kitaplarını dışarı atmışlar. Kuşadalı Efendimiz dönüşlerinde bu hali görünce hiçbir şey söylememişler. Doğrudan Hazretin huzurlarına gitmişler.

"Ah İbrahim ne olurdu, ağzını açıp iki lâkırdı

---

[99] Trakya Argosunda koşalamak: Kovalamak.

söyleyeydin. Git gör eşyalarını atanların ikisi de öldüler." buyurmuşlar.

- Bir yerde gördüm varlıktan yokluğa düşmüş olanlardan birisine muavenet (yardım) etmek isterseniz kuvvetliye muavenette bulununuz.
- Gökten düşenin parçası bulunur, gönülden düşenin parçası bulunmaz. [100]
- Ne kadar terakki edersen et, üstünde yine fahâmet[101] vardır.

HİMMET

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün huzurda birkaç ihvânla (Ali, Asım) beraber bulunuyorduk. Hazreti Aziz sohbet buyuruyorlardı;

Bir çocuk geldi, ileriye doğru giderek yüksek sesle Kur'an okumaya başladı. Hazret sohbeti kestiler. Çocuk Kur'an'ı bitirdi, giderken

"Gel şuraya otur, bana ilahi oku." buyurdular. Çocuk ilahi okumaya başladı. Hazret cezbelenip

---

[100] "Amasyalı hattat Yakut ül-Müsta'simî bin adet Kur'an-ı Kerim yazmış. Lâkin Allah'ın rızasını tahsil edememiş. Binbirinciye başlamış. Başlarında yazısına devam ederken bir sinek hokkadaki mürekkebe banan Yakut kalemi ucuna konmuş. Yakut eliyle yarı yola getirdiği kalemi öylece bir müddet tutmuş. Sinek meğerse susamış imiş. Mürekkebin suyundan içmiş, susuzluğunu giderince pır demiş uçmuş... Bu suretle Yakut Tanrı rızasını tahsil etmiş". (SAYAR, 1994)

[101] Ululuk, itibâr, değer, kıymet

avuçlarının içini, çocuğa öptürerek bir de tokat atar gibi iltifat buyurarak

"Haydi, (Hay de) git buyurdular."[102]

- "Ahmed Amîş Efendi, bazen huzurlarına girenler, ellerini uzatarak,

"Beni meşgul etme evlâdım, haydi git" derlerdi. Bu **"Haydi git"**in manasını anlayıncaya kadar kafamız şişti."

- Ahmed Amîş Efendi dünya ahvalinin bozulduğuna dair şikâyette bulunan müridlerinden Halil Efendi'ye,

"Halil baksana bana, ben bir çalgıyı bozar tekrar yaparım ve çalarım, senin bu işlere aklın ermez " der. Ve bu zataa huzurlarında ileri geri söz söyletmezlermiş.

HİZMET

- İşiniz varken bırakıp bana gelmeyiniz.

"Efendim emret" deyip durmayın, (femi saadetlerini (dudaklarını) göstererek)

"Buradan bir şey çıkar yapamazsınız, mes'ul olursunuz."

- Bir gün Hüseyin Avni Bey huzura gider. Ahmed Amîş Efendi buyurur ki;

"Ben üç şeyle hizmet ettim, bilirim şeyhe hizmet çok güçtür." buyururlar.

- Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; bir gün türbede, yanında bulunan Abdülâziz Mecdî Efendi'ye, Fatihin sandukasını ve etrafındaki gümüş parmak-

---

[102] Allah Teâlâ'nın Hây ismi diyerek git hayat bul demektir.

lıkları işaret ederek:

"Bunlar zait ve faydasız şeylerdir, satılmalıdır, böyle durdurulmamalıdır" demiştir. [103]

HÜSN-Ü ZÂN

- Sizden birisinin halini sorarlarsa tek bir iyi halini biliyorsanız onu söyleyiniz. (İyi deyiniz.)
- Bir gün Ahmed Amîş Efendi'yi ziyaret edenlerden biri cünüp vaziyette imiş ve bundan da derunî bir ıstırap duymaktaymış. Amiş Efendi birden:

"Ulan! Senin cenabetliğini bir kova su paklar. Benim cenabetliğimi yedi derya paklamaz" demiş.

İLİM

- Âdem'e inen ilk suhuf'u hesap birden dokuza kadar rakamlar, ikincisi hendese, üçüncüsü mimaridir. Onun için hesap kıyamete kadar terakki edecektir.

İLİŞKİLER

- Kuşadalı Efendimizden;

"Hâşâ bende hata olmaz, bir hata varsa o da Hacı Ahmed dediğimdir," buyurmuş.

- El ile men et, dil ile men et, kalp ile men et, El ile men zahirûnun, dil ile men ulemanın, kalp ile men evliyaullahın vazifesidir, ez'afu iman (zayıf

---

[103] Zamanla sözleri kısmen yerine geldi. Türbeler kapatıldı.

iman) yani en kuvvetlisi budur.[104]

- İşi kendi haline bırak, Allah en iyisini yapar.
- Kendi işini kendin gör.
- Kaya gibi olmalı, kımıldatan olursa kımıldamalı.
- **Nevres** Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün, diyor **Ahmed Amîş Efendi** Hazretleri önde, ben arkada gidiyordum. Yolda bir taş gördüm. Gelip geçenlere eza vermesin diye o taşı ayağımla şöyle bir kenara itince, Efendi Hazretleri bana dönerek:

"**Taş taş olmuş yere yatmış, üstüne basıp geçersin! Fakat ayağınla öyle itmek yok!**

Elinle al bir kenara koy!"

- Yanınızda biri Kur'an yanlış okursa tashih etmeyiniz. Biz bunu böyle biliyorduk deyiniz.
- Tuttuğunuz hizmetçi namaz kılmasını bilmiyor, okuması da yoksa;

"Bismillahirrahmanirrahim, elhamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn'i öğretiniz, namazı kaldırınız, sonra errahmanirrahim'i sonra mâliki yevmi'd-din .... ilâ ahir öğretiniz."[105]

- Kir kiri yıkar, kör körü yeder. Kirkor'a de-

[104] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin zayıf iman olarak hadiste buyurması nadirattan olduğu içindir. Kalp ile tasarruf edebilmek ne büyük servettir.

[105] Azar azar, birer ayet öğreterek; Ahmed Amîş Efendi namazın Arapçadan başka bir ibare ile olmayacağına ne güzel işaret etmektedir.

me, Kirkor deme, Kirkor yol doğru gider.[106]

- Gitme, gitme diye ısrar etme, bu gece hacı Ahmed ikileşti.
- Bir yere misafir gittiğiniz zaman sigara verirlerse içiniz, menhiyattan bir şey olursa ona da bir bahane bulunuz, **"haramdır"** diye red etmeyiniz, **"mideme dokunuyor, doktor men etti"** gibi.[107]
- Bir kahvede oturursanız yanınıza birisi gelirse kahve ısmarlayınız. Meyhanede olursa rakı ısmarlayınız. Osmanlılık böyledir.
- Bir gün ashab-ı kiram ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretleri ile sohbet buyururlarken birisinin gelmekte olduğunu görerek.

"Dünyanın en şerir adamı geliyor." buyurdular. Geldikten sonra ridayı saadetlerini o adamın altına yayıp oturttular. Kalkıp gittikten sonra Sahabe-i Kiram

"Ya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem böyle buyurdunuz, sonra da bu ikramı yaptınız" deyince Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

"O kavminin ulusudur. Ululuk Hakk'tan atadır. Onu istihfaf etmek hatadır." buyurdular.[108]

---

[106] Kiri terk eder doğru yol gider.

[107] Sır tutmak ve saklamak ne büyük bir hikmettir.

[108] Bir gün Sahabe-i Kiram Huzuru Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile oturur iken ashaptan bir zat gelip Efendimiz'e sarılır. Huzurda bulunan eshab bunu terki edebe hamleder-

- Mehmed Efendi Hazretleri

“Efendim, Sadık Bey’e müracatla bir iş istemek arzusundayım.” diye müracaatta bulunurlar. Hazreti Azizimiz;

“Gücenmeyeceğine emin isen müracaat et” buyururlar.

- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Bir gün üzüm alıyorduk. Üzümcü daneleri koyuyordu. Ben itiraz edip koyma dedim. **“Bırak! Taneleri kime verecek.”** buyurdular.

- Aşağı başa bağlıdır. Bütün kötülükler yukarıdan gelir. [109]

---

ler. O zat gittikten sonra Hazreti Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz yine aynı sözleri buyururlar.

[109] **“Aranızdan yalnız zalimlere erişmekle kalmayacak fitneden sakının, Allah'ın azabının şiddetli olduğunu bilin.”** (Enfal, 25)

Ayetin açıklamasını Elmalılı Hamdi Yazır rahmetüllâh-i aleyh şu şekilde açıklar.

“Yalnız işleri yerinden oynatıp bozanlara mahsus bir musibet olmakla kalmaz, belki umumîleşir, size de kapsamına alır. Bazı günahlar vardır ki zararı umumi olur. Sebeb olacağı fitne ve ihtilâl, celb edeceği mihnet ve musibet yalnız o günahı yapan, işi yerinden oynatan ve bu suretle kendine ve başkasına zulmetmiş olan zalimlere mahsus kalmaz da **kurunun yanında yaşı da yakar.**

Meselâ kötü şeyleri aleni işlemek, Allah Teâlâ’nın emir ve yasakları ile alay etmek, akideyi bozmak, kelimeleri manasından ayırmak, cihadda

gevşeklik bu türdendir. **Bir şahsın hatası bir orduyu batırabilir.**

Hadisi şerifte geldiği üzere **Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellem fenalıklar karşısında, iyilerin seyirci kalmaması, kötüler yüzünden gelecek (fitne, fesad, şer vs. her çeşitten) içtimâî ızdırabların, iyiler de dâhil bütün cemiyetin varlığını tehdid edeceğini ifade ederek fenâlıklar karşısında nemelâzımcılığı önlemek için zihinden çıkması zor olan bir de teşbîhte bulunur:**

"Allah'ın hudûduna (emir ve yasaklarına) giren meseleleri tatbîk eden (ve yağcılık yaparak müsâmaha ve gevşeklik göstermeyen iyi) kimse ile, yasakları işleyen kimselerin durumları, bir gemiye binip kur'a çekerek, geminin alt ve üst katlarına yerleşen yolculara benzer. Öyle ki, alt katta oturanlar, su ihtiyaçlarını giderirken üsttekilerin yanından geçip onları rahatsız ediyorlardı. (Alttakiler bu duruma son vermek için) bir balta alarak geminin dibini delmeye başlasalar, üsttekiler hemen gelip:

"Yâhu ne yapıyorsunuz?" diye sorunca alttakiler:

"Biz su ihtiyacımızı görürken sizi rahatsız ediyorduk, hâlbuki suya muhtacız, şimdi sizi rahatsız etmeden yerimizi delerek bu şekilde elde edeceğiz" deseler ve üsttekiler bu işte onlara mâni olsalar hem kendilerini kurtarırlar, hem onları kurtarmış olurlar. Eğer yaptıkları işte serbest bıraksalar, hem onları helâk ederler, hem de kendilerini helâk ederler."

Fakat dikkat edilmek lâzım gelir ki gemiyi delmeğe kalkanı menedelim derken karmaşa ile dengeyi bozup geminin devrilmesine de sebebiyet vermemelidir. Evvelâ farzı kıfayenin ifasını deruhde ederek farzı ayn gibi icra edecek kaptan ve maiyyeti gibi Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını anlatan biri olarak bulunmak, saniyen herkes kendi nefsini muhasebe etmek, cereyan eden umumî işlerden gaflet etmeyerek umumi mürakabeyle dikkat ve intizam ve güzel ahlâk ile devam ederek bu suretle umumî cezadan korunmak lâzımdır. Bu ise her müminin kendi nefsinde Allah ve Resulü için itaat ve icâbeti bağlanarak ve fitne vakı olmaması için kendine ve cemaatine dikkat ile gafletten kaçınmasına bağlıdır.

Bundan anlaşılır ki umumî ceza yalnız asıl günah işleyen zalimlerin cezası değil aynı zamanda korunmayıp onu uyarmayan gafillerin gafletlerinin de cezasıdır. Son nefese kadar çalışıp da muvaffak olamayanlara gelince, özürleri ile Allah Teâlâ katında sorumlu olmazlar. Bununla beraber o zalim veya gafillerin içinde bulunup onlara yakınlık ettiklerinden dolayı Dünyada o umûmî musibetin çevrelediği daireden hariç kalmamaları da ihtimal olarak bulunuyor. Ahirette karşılığını görseler de Dünyada mihnet çekerler ve bunların çektikleri, sebep olanların kötü ve şiddetli olmalarını neden olur. Bunun için fitne, bela ve mihnet zalimlerden başkasına isabet etmez zannetmeyip öyle bir fitneden korununuz. **Çünkü Allah Teâlâ'nın azabı**

İMAN

- Kâfir yoktur, senin kâfir dediğin için kâfirdir.
- Karşınızda bir adam geldiği zaman yüzünü gördüğünüzde Hakkı hatırlayıp zikir ettiriyorsa o mü'mindir. (Hadis)

İNSÂN-I KÂMİL

- Hakk insan-ı kâmildir.
- Benim yanıma gelip "li vechi'llâh" beş dakika oturan imanını kurtarmadan gitmez (... imanını kurtarır).
- Bizi sevenleri sevenler, imanını kurtarmadan ahirete gitmezler.
- Beni çok sevin canınızı ben alayım, canınızı acıtmam.
- Evliyaullahtan iki sınıf bahtiyardır. Biri hayatı cavidaniye mazhar olanlar, diğeri sine-i Resulullah'ı (Muhammediyeyi) saran âdemler (Hayat-ı cavidaniye mazhar olanlar yani hayat-ı zatiye ile hay olanlar).
- Evliyaullahtan Azerî; **"Bizim yolumuzun**

şiddetlidir. Azabının şiddeti ki yalnız zalimlere mahsus kalmaz da onların etraflarını ve her şeylerini istîlâ eder. Onun için Allah Teâlâ'nın **"korkun-sakının"** emrini tebliğ eden Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellemin ne kadar hayatımızı koruyan bir davette bulunduğunu anlamış oluruz. Bkz: Hak Dini Kur'an Dili Tefsiri (bazı kelimeler günümüz Türkçesine çevrilerek verildi.)

esası Allah'tan gafil olmamak, kimseyi incitmemek." buyururlarmış.

- Necip Beyefendi'den rivayetle;

Bir kaç defa huzurlarına girdiğimde

"Neye geldin?" buyurdular. Ben de;

"Cemâli bâ kemâlinizi görmeye geldim." dedim,

"Ha, sen onu göremezin, lakin lahm ve sahm (et ve içyağı) **görürsün. Efendime geldim de o sana yeter."** buyurdular.

- Taşı nur toprağı nur, kâmil ölmez, kapdan kaba taşınır.

- Hoca Efendimiz Hazretleri bizzat

"İnsanı kâmil" sahibinin bir sözü var pek hoşuma gider. Buyurdular ki,

"Havf ve reca kaydında kurtulmadıkça insan insanı kâmil olamaz. Meselâ yüz evliyaullah idam etseler kılı kıpırdarsa veyahut kendisine kutbiyet ve gavsiyet zuhuru arzusu geldiyse fakrı tam sahibi olamaz."

- Evranoszâde Sami Beyefendi'den rivayetle;

"Kuşadalı Hazretleri sahibi zuhurdur, iki üç yüz senede bir zuhur eder. Karabaş Veli Hazretlerinden sonra sahibi zuhur Kuşadalıdır." buyurdular.

- Hazreti Azizimiz, Sultanımız bir gün Ömer'ül Halveti Hazretlerinin huzurlarında bulunurken Kuşadalı Efendimiz Hazretlerinin sohbetlerinden bahs buyurulmuş. Hazreti Azizimiz de zevki deruni hâsıl olmuş ve böylece zevk ve tefekkürde iken Kuşadalı Efendimiz zuhur buyurmuşlar. Vücudu Mübareklerinin sadrı alilerinden yemin ve yesar (sağ ve sol) ve fevk-i tahtlarından birer şems zuhur

ederek hepsinin şuaları Hazreti Azizimizin üzerinde toplanmış. Ömer'ül Halveti Hazretlerine arz ettikte müşarünileyhin gözleri yaşarıp

"Ahmed, bu hali nice ehlullah arzu ederler, muvaffak olamazlar. Cenâb-ı Hak sana nasip buyurdu. Kuşadalı'nın ayniyyeti kemali ile sizde zuhur edecek." buyurdular.

- Kuşadalı Hazretlerinin Şam'da bulundukları sırada Hazreti Halidi Bağdadinin halifelerinden münzevi bir zat varmış. Bu zatı görenler hemen vücudunun zikr ettiğini görürlermiş. O esnada kaymakamlıktan mazul bir zat pek elim bir vaziyette kalmış, birisi kendisine burada bir Şeyhi Rumi vardır. (Kuşadalı Efendimizi murad ederek) kendisine müracaat edersen işin olur der. O zat da Hazreti ziyarete gidip arzı hal eder. Müşarün ileyh Hazretleri bu zata filan zata (Halidi Bağdadinin halifesi) gidiniz buyurur. Efendim oraya giremem ki der.

"Siz gidiniz, girersiniz, bizden de selam söyleyiniz." buyurur. Bu zat gider hakikaten bir mânia müsadesi olmadan zatın yanına girer. Selamı tebliğ eder.

"Biz pek ihtiyarız dışarı çıkamıyoruz, lütfen teşrif buyururlarsa görüşürüz" derler. Bu zat da gelip Kuşadalı Efendimize söyler.

"Pekâlâ, gidelim." buyururlar. Bu zatla birlikte giderek yanlarına girdikleri zaman o zat istikbal eder, otururlar biraz sonra mazul (azledilmiş) zata bir manzara açılır. Bakar ki Kuşadalı Efendimiz yüksek bir kürsüde oturuyorlar, münzevi zat yerde bulunuyor. Kuşadalı Efendimiz ellerini uzatıp o zatın elinden tutmak isterler. Üçüncüde ellerinden

tutup kendilerini yukarı çıkarır. Manzara kapanır. Biraz daha görüştükten sonra ayrılırlar. Müşarün ileyh Hazretleri mazul kaymakama;

“Bu zatın irşâdı bize emr oldu. Lehülhamd bu da oldu” buyururlar.

- Kuşadalı Efendimiz Hazretlerini bir zat davet eder. Namaz kılınacağı zaman ev sahibi seccadeyi serer. Kuşadalı Efendimiz Kıbleye tam müteveccih olmak üzere seccadeyi biraz çevirmesini emir buyurur. O zat;

“Efendim Kıble bu taraftadır.” der, seccadeyi yine aynı cihete serer. Müşarünileyh tekrar ihtar buyururlar. O zat yine ısrar edince tüm oradakilerin keşiflerini açar, Kâbe-i Muazzamayı görürler ve müşarünileyhin tayin buyurdukları mahallin hizasında olduğunu müşahede ederler. Hazret

“Cümlenize Hac farz oldu.” Buyurur.

“Kâbe sizi ziyarete geldi; Sizin de onu ziyaretiniz farz oldu.” Paşaya hitaben;

“Bunların parasını sen çekerek hepsini Hacca götürüp getirirsin.” buyurmuşlar.

- Hoca Efendimiz Hazretleri;

Hammamî Hazretleri için Hazreti Azizimiz **“Yerlerde, göklerde, dünyada ahrette zamanlarında ondan büyük kimse yoktur:”** buyururlardı.

- İnsan gönlü, sırr-ı mübhemdir. İnsanla oynamaya gelmez.
- Kâmilin kabulü, şefâat-i hassaya[110] nâiliyettir.

---

[110] Hususi şefaat

İRADE

- İnsan surette muhtar, hakikatte mecburdur.
- "İrade, birdir, tecezzi (bölünme) kabul etmez." [111]

---

[111] Ahmed Amîş Efendi'nin elini öpen ve feyz alan Hasan Basri ÇANTAY Hocaefendi'nin naklidir.

Müteşerrilerle mutasavvıflar arasında iradenin küllî mi, cüzî mi olduğuna dair ezelî bir ihtilâf olduğu bilinen şeylerdendir ve bunun hakkında küçük büyük, Türkçe, Arapça ve Farsça belki yüzlerce kitap ve risale yazılmıştır. Konuya örnek verecek olursak;

Seyyid Muhammed Nur'ül-Arabî'nin şöhretini görenler ve etrafında toplananların taşıdıkları mabadüttabiî, yüksek fikirleri kendi kanaatlerine uygun bulmayân müteşerrilerle hükümet memurları, Seyyidi, padişaha jurnal ederler. Padişah Abdülmecid, Seyyidin incitilmeden ve korkutulmadan, eski tabiriyle mutayyeben ve muazzezen İstanbul'a getirilmesini irade eder, öyle yapılır ve getirilip şeyhülislâmın konağına misafir edilerek, orada izaz ve ikram edilir.

Tasavvufî fikirleri ve bilhassa irade hakkındaki görüş ve inanışı anlaşılmak için, hissettirmeden kendisinin imtihana çekilmesi istenilir. Bunun için bir ziyafet tertip ebilir ve İstanbul'un büyük âlimleri bu ziyafete ve sonundaki sohbete davet edilirler. Padişah da gelerek, konuşmayı kafes arkasından dinler. Söz Allah Teâlâ'nın sıfatlarından açılarak, birçok vadilerde dolaştırıldıktan ve kudret ve hayat

ve ilim gibi sıfatlar geçildikten sonra nihayet bahis irade sıfatına getirilir, bunun üzerinde de hayli konuşmalar olur. Sonunda Seyyid der ki:

“Allah’ın bütün kemal sıfatları insanda; zaif, cüz’î, mahdut olsa da gene vardır. Böyle olunca Zaif, cüz’î bir iradenin elbette insanda bulunması lâzım gelir. Fakat huzurda bulunanlarda irade olmaz.”

Dinliyenler, Seyyidin iradeyi inkâr etmediğini anlamakla beraber, bu sözlerine de bir mânâ veremezler, tavzihini (açıklamasını) rica ederler, o da der ki

“Bakınız biz huzur-ı şahanedeyiz. Tabiî iramize malik değiliz, irade padişahımızındır. Gelin buyururlar, geliriz. Çıkın, gidin buyururlar, çıkar, gideriz. Binaenaleyh şurada ve şu dakikada biz irademize malik değiliz, Ne vakit ki huzur-ı şahaneden çıkarız, o vakit irademize malik oluruz. Ehlullah ise her an huzurda, huzur-ı İlâhîdedirler. Bundan dolayı onlar iradelerine hiç bir an malik değildirler. Daima Allahın iradesiyle hareket ederler. Huzurdan fâriğ olmazlar ki iradelerine sahip olsunlar.”

Bu söz müteşerrileri ikna etmiş midir, etmemiş midir, bilmem. Fakat padişah çok memnun olmuş olacak ki Seyyidi taltif ederek yine geldiği gibi yerine göndermiştir.

İrade meselesinin İslâm dininde ne derece ehemmiyeti hâiz olduğu, siyasî bir suç isnadiyle cezalandırılmak istenilen bir mutasavvıfın, bilhassa bu mevzudan imtihan edilmesiyle de sabittir. Fil-

hakika bu mevzu, 1300 küsur senedenberi İslâm âleminde münakaşa olunmuş, kelâm, akaid ve tasavvuf kitaplarında buna bahisler, fasıllar ve sütunlar tahsis- edilmiş olduğu gibi; ayrıca büyük küçük ve sayısı yüzleri geçen kitap ve risale de yazılmıştır.

Yine bu mevzuun münakaşa edilmeden Cebriyye ve Kaderiyye adlariyle anılan mezhepler ortaya çıkmış, taraftarlarının bir kısmı ifrata, bir kısmı tefrite düşmüşlerdir.

Kelâmcılar arasında, bu mevzu etrafında: Kul fiilinin halikı mıdır, değil midir? Münakaşası ise malûmdur.

Büyük mutasavvıflardan Muhyiddîn Arabî cüz'î irade'yi de reddeder.

Abdülkerim Cilî, vücut meselesinde olduğu gibi; bunda da Muhyiddîn'den biraz ayrılır ve zaif bir irade kabul eyler.

Müteşerriler ise kulun cüz'î iradesine sahip ve malik olduğuna inanırlar ve buna aykırı düşünenlerin tekfirine, hattâ idamına bile fetva, verirler.

Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi de cüz'î iradeyi kabul etmiyenlerdendir. Buyururlardı ki:

"Ulema, beden'le ruh'un hâlikı Allah olduğunu; fakat irade hal kabilinden olduğundan, onun hâlikı kul bulunduğunu söylerler. Bu, doğru değildir; beden'siz, ruh'suz hal olamıyacağından yahut hal bedenle ruhtan ayrılamıyacağından, iradenin yaratıcısıda Allah Teâlâ olmuş olur,

"İrade, birdir, tecezzi (bölünme) kabul etmez." İradei cüz'iye, iradei külliye'nin; iradei külliye de

iradei cüz'iyenin aynıdır.

Risale-i Tevhid'de bu cihet biraz daha tafsil ediliyor ve deniliyor ki;

"Hak Teâlâ hazretleri muhit-i âlemdir. Ümmehâtı yedi sıfattır ki vücud-ı İlâhîye delâlet ettiklerinden sıfat-ı sübutiye tâbir ederler: Hayat, ilim, irade, kudret, semi, basar, kelâm.

Bu sıfatlar nefsülemirde birdir, taaddüdü nisbîdir. Bu sıfatlar ve kâffe-i evsaf Hakkın olup, halkta bulunmasını hakikat kabul etmediği gibi; akıl dahi tecviz etmez.

Zira hayat sıfatı mahlûkta olsa, helâk olmamak ve fenâ bulmamak, ilim sıfatı olsa herşeyi bilmek ve hiç bir şeyde cahil olmamak; iradet ve kudret sıfatları halkta bulunsa; muradettiği şey'e **"OL"** demesiyle o şey husule gelmek ve her şeye gücü yetip bir şeyden âciz kalmamak iktiza eder. Semi ve basarı olsa ırak yerden ve perde ardından işidip görmek, kelâmı olsa her kelâm ile tekellüm etmek icap eder. Mahlûkun ise bu meşruhatın hilâfında bulunduğu delilden âzadedir. Binaenaleyh abdin bu sıfatlardan nasibi ve dahli olmadığı gibi, her fiilin zuhura gelmesi bu sıfatların küllisine ve bazıları bu sıfatların ekserisine taallûku bulunduğu ve sıfatsız hiç bir şey vuku bulmayacağı tariften müstağnidir. Bunun için abdin ef'alde dahi medhali yoktur. Fail ve mevsuf Hak Teâlâ hazretleridir. Abid, mazharı ef'al ve sıfâttır. Sıfâtı- İlâhiye semavî olsun, arzî olsun cüz'iyatta zuhur ettiğinden sıfatı cüz'iye ve iradei cüz'iye tabir olunur. Yoksa cüz'iyatta zuhur eden irade, irade-i ilâhiyeden

başka bir irade olmak yahut noksanı ve tecezziyi kabul etmiyen iradei ilâhiyeden bir cüz'ü verilmiş olmak değildir."

Hâsılı, cüz'î iradeye malikiyet iddia etmek: saniyede kilometrelerce hızla giden arzı istediğim zaman durduracağım, demeğe benzer. Arzın bu kadar hızla hareket halinde bulunduğunu bize bugün ancak fen isbat etmiştir. Bu, Allah Teâlâ'nın değişmiyen ezelî kanunlarındandır. Bütün beşeriyet bir araya gelse, bu ezelî kanunu değiştiremez ve arzın hareketini bir saniye geri bırakamaz. Yalnız arzın mı ya? Tramvaya binen bir kimsede, saniyede değil, saatte ancak kilometrelerce giden bir tramvayı bile bir an için durdurmak kudreti var mıdır? Tramvayı istediği zaman durduran, istediği zaman hareket ettiren, yalnız vatmandır. (Kaptan) Binaenaleyh içinde oturanlar, vatmanın hareketine ve iradesine tâbidirler. Kendilerinin hareket ve tevakkuf hususunda zerre kadar sun'u taksirleri, yani irade ve kudretleri yoktur. Bir tramvayı arzusuna râm edemiyen insan arzı nasıl durdurabilir?

İşte bunun gibi, insanın istediği gibi hareket etmek hususunda iradesi yoktur. Bunda ancak Allah Teâlâ'nın iradesi vardır. Bununla beraber, zahir şeriatı korumak ve avamı siyaseten ve idareten elde tutabilmek için bir kısım mutasavvıflar, ister istemez, insanlarda da cüz'î bir irade kabulü cihetine gitmişlerdir. Bundan dolayıdır ki büyük mutasavvıf Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın mürşidi İsmail Fakirullah kaddese'llâhü sırrahu'l azîz:

"Cebir meselesi; kâmile nisbetle mahz-ı kemal

- Cenâb-ı Hakk şerri Cüz'iyi kullanır ki altından hayrı külli zuhur eder.
- Cenâb-ı Hak hayrı Cüz'iyi kullanmaz ki altından şerri külli zuhur eder diye.
- İrade-i teklifiye irade-i tekviniyenin zuhuru içindir. İradei teklifiye iradei tekviniyyenin aynı ise o adam saiddir, değilse şakîdir.[112]
- " İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn" irade-i cüziyyeyi silmiş süpürmüştür.[113]
- Arifler için irade-i cüziyyeyi tasdik (var demek) küfürdür. Mahcuplar (perdelenmişler) içinde irade-i cüziyyeyi ademi tasdik (yok demek) küfürdür.
- Ayete bakılırsa Allah **"kün!"** demedi, bir şeye ol demesini murad ettiği anda olur.
- İradei külliyenin efradı beşerde zuhuruna o ferdin irade-i cüz'iyyesi denir. [114]

---

ve ihtiyar meselesi; kâmile noksanlıktır. Kezalik ihtiyar meselesi; nakısa nisbetle ayni kemal ve cebir meselesi nakısa mahz-ı hatadır." demiştir.

Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi de:

"İradeyi inkâr avam için, ikrâr da havas için küfürdür." buyururlardı..

[112] İrade-i teklifiye: İnsanın cüz-i iradesi

İrade-i tekviniye: Allah Teâlâ'nın yaratmasındaki iradesi

[113] **"İyyâke na'büdü ve iyyake nestaîn, âyet-i çelilesi in-sanda irade-i cüz'iyye mi bırakmıştır?"**

[114] Nevres Bey rivayetiyle Sadık Bey'den, lâkin söyleyeni meçhul

İSİM KOYMA

- Herşeyin ismi âlîsini bil, babanın verdiği isimle çağır.[115]
- Hoca Hüsnü Efendi huzura girdiğinde Azizimiz Efendimiz

"Adın ne?" buyururlar. Hoca Hüsnü Efendi de "hangi adımı soruyorsunuz?" der.

"Senin kaç adın var." buyururlar. O da;

"Bir anamın, babamın koyduğu ad var, bir de hakikat adım var," deyince öyle ise

"..." ayetine bir mana ver." O da bir mana verir. Efendimiz

"Ooo sen buna mana veremedin, öyle ise hakikat ismini de bilemezsin" buyururlar. [116]

---

[115] Mürşidin verdiği isme itibar etmenin önemi anlatılmıştır. Harflerin sırları nedeniyle, ismin değişmesi kaderide değiştirir.

[116] Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;

"El -Esmâ-ü tenezzelü mine's -Semâ-i" fehvasınca, bilumum esnâf-ı beşerin (insanların bütün sınıflarının) **esâmisi** (isimleri)**, âlem-i ahd-ü misâkda** (ezelde) **takdir ve tayin buyurulmuştur.**

Bir çocuk doğduğu vakit, ona isim verecek kimselere ism-i hakikîsini ilhâm için Cenâb-ı Hakk (c.c). melekler hâlketmiştir (yaratmıştır). **İsim tesmiye olunacak (konulacak) mahâlde, muhâlif-ü şerîa ahvâl (şeriate aykırı haller) ile, harîr** (ipek) **döşemeler, mücessem ve tam âzâlı suret** (resim) **bulunursa, bu melekler oraya girmez, çocuğun ismi de hakîkî isminin muhâlifi** (zıt-aykırı) **bir**

- Cihangirli Hasan Efendi anlattılar;

---

isimle tesmiye olunur. (konulur)

Bir kimseye ism-i ezelîsi (Levh-i mahfuzdaki ismi verilirse) **verilirse, zekâ ve idrâki (ve mâ câ'e bihi'n-Nebiyyü)'ye** (peygamberin getirdiği şeye bağlanmış) **sûret-i temessük** (sarılma şekli) **ve istikâmeti, muhâlif isimle müsemmâ olan** (isimlendirilmiş) **bir kimseye nisbetle yedi derece kâmilâne** (üstün) **olur.**[116]

İsim tesmiye olunacağı zaman, akdedilen (ismin verildiği) cemiyyette icrâ edilecek edebin derecâtına göre, meleklerin adedi bir'den bin'e kadar çoğalır.

(Bu hikmetin anlatıldığı mecliste Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz ihvândan ism-i hakikîleri verilmeyenlere ism-i ezeliyyelerinin iş'âr olunacağı (açıklanacağı) beyân buyrulmuştur.)

(BURKAY Hasan Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. I, s. 17)

Ali Usta, Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz Efendiye;

"Senin de bir hassan yok mu Şeyhim?" dedim.

"Var," dedi.

"Nakşibendî meclislerine, bizi anarak diz çökmüş herkese şefaat etmek; ikincisi çocuklara Levh-i Mahfuz'da kayıtlı olan isimlerini vermek; üçüncüsü bana ait olan müridanın ömrünü eksik veya ziyade etmek yetkileri, bana verilmiştir." (Ali Usta'nın Hatıraları)

Bir gün huzura girdim. Abdülkadir Belhi Efendi Hazretleri de huzurda idiler. Fakiri göstererek,

"Bu bizim ihvânımızdır. Bak omuzu toz olmuş, silkiverin." buyurdular. Abdülkadir Hazretleri de silkdiler. Sonra Abdülkadir Hazretlerine

"İsminiz nedir?" diye sordular. Abdülkadir cevabını alınca

"Abe benim ismim de Abdullah'dır buyurdular.

- Avni Beyin biraderi Selim Beyefendi'den rivayetle;
- Vahidül ehad'in arzu ve iradesine muhalif hiçbir şeyi istemem ve kabul etmem.

İSMAİL HAKKI BURSEVİ

- Bursa'yı teşriflerinde tekmil ervahı evliya kendilerini ziyarete gelmiştir, en sonda Ruhulbeyan sahibi, İsmail Hakkı Hazretleri gelmişler.
- Bursalı İsmail Hakkı Hazretleri Allah ile çok uğraştı, nihayet **"kul küllün min indillâh ..."** [117] dedi, işin içinden çıktı buyurdular.
- İsmail Hakkı Hazretlerinin şeyhi, Osman Atpazarî rihletleri zamanında, İsmail Hakkı Hazretlerini yanlarına çağırarak;

"Kalbimi yokladım, -senin kalbin gibi kalbimi dolduran bulamadım, nefesimi sana veriyorum." buyurarak dillerini çıkarmışlar, İsmail Hakkı Hazretleri öpmüşler, göçmüşler.

İŞ-VAZİFE

- Vazifeyi yaparken **"Ya Rabbi, sana hizmet**

---

[117] Nisa,78; "Her şey Allah katındandır."

ediyorum.” demeli.

- Vazifeniz başında benden size selam getirip de bir şey teklif ederlerse yapmayınız.
- Hilâfet, ya sahîhun neseb-i bi’l istihkak,[118] ya bîat-ı âmme ve tâmme[119], ya da kahr’ı galebe[120] ile istihlâf [121]olunur. Yavuz Selim Han’da bu üçü de tahakkuk etmiştir.

KABİR HALLERİ

- Onların cesetleri - emr olunduğu gibi - kabirlerinde kırk sabah kalırlar.

KADER

- Zahiren kaderiyyun, batınen ceberriyyun ol.
- “Allah’ın senin dinine (kaderine) yazdığı şeyin men’ine Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bile kadir değildir.”
- Bu niçin böyle oldu, bu böyle olmalıydı, gibi sözler caiz değildir. Çünkü bundan Allah Teâlâ’ya akıl öğretmek çıkar.

“Asâ en yekrehû şey ‘en fe-hüve hayrun leküm. Ve asâ en tuhibbû şey’en fe-hüve şerrun leküm”. [122]

- “İhtimal ki hoşlanmadığınız şey sizin iyiliği-

---

[118] Doğru (hakiki) nesebe (soya) göre kazanmak suretiyle

[119] Kamunun tamamının bağlılık ve îtimâdını bildirmesi

[120] Zor kullanarak üstün gelmek

[121] Birinin yerine geçmek, halef olmak

[122] Bakara, 216

nizedir. Ve ihtimal ki sevdiğiniz bir şey sizin kötülüğünüzedir." de vâki olur buyurdular. Hem haz etmezsin hem de hakkında şerdir.

- Bir gün Mecdî Efendi'ye rast geldim. **"Efendi harp olacak mı?"** dedim.

"Sulh istiyorum, harp olmasın. Sen de dua et." dedi. Ben de;

"Biz muradı Muhammediye tabiyiz, harp ve sulhtan hangisi Muhammediyenin zuhurunu mucip ise ona talibiz." dedim.

"Allah benimle kedi ile oynar gibi oynar." [123]

- Yaptığınız kabahati kimseye söylemeyiniz. Hüküm giyer, çünkü şahit oluyor.

- Abdülmecid Sivasi Hazretleri buyurdu ki; "Kadiri anlamayınca kader anlaşılmaz, kadir anlanınca da kader mestur kalır."

- Ahmed Amîş Efendinin huzurlarında, sabık mabeyn kâtiplerinden biri, bir de sabık mebus bulunuyordu. Mabeyn kâtibi olan zat, halkın halinden ve sefaletinden şikâyet edince; hazret:

"Vaktiyle sen Sultan Hamidin sarayında her gün tatlılar yer ve nimetler içinde yüzerken; halkın bu türlü şikâyetlerini duymuyordun; Hâlbuki şikâyetle bahsettiğin bu sefaletler, bu sıkıntılar o zamanlarda da vardı Vaktaki halk içine karıştın, sen de feryada başladın. Onun için duyurmak istediklerini de şimdi duymazlar. Ve isteseler de bir şey yapamazlar."

---

[123] Ahmed Tahir Marâşî şu şekilde söylerdi. (Allah benimle, kedinin fare ile oynadığı gibi oynar; şeklindedir. Oynar oynar sonra ne yapar?... yer).

buyurdular ve ilâve ettiler:

- **"Ortalık çok bozulduysa çok düzelecek; çabuk bozulduysa çabuk düzelecektir."**[124]

KADIN

- Kadınlar ilaç, sağlık vermek üzere tarafı risaletten memurlardır.[125]
- Huzurlarına inabe (tevbe alıp ihvân) olmak üzere gelen 14-15 yaşlarında bir kıza salatu selam getir, istiğfar getir, Kur'an oku. Sokak üzerindeki odada okuma, dışarıdan geçenler sesini duymasın, buyurdu.
- Kadınla muamelen üç şey iledir. İdare, mudara, dubara.
- **"Türbeye gelen kadınlara dikkat ediyor musun, onların içinde erkekleri vardır, onlara iyi dikkat et."**

KARI-KOCA

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Lüzum nasıl olup da hareminizle (eşinizden) ayrılırsanız diğer bir ere varıncaya kadar; ere vardıktan sonra sizdeki rahatı bulamazsa, onun kadar rahat ettirecek derecede yardım etmeye mecbur-

---

[124] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Ey sıkıntı, şiddetlen, açılırsın." Şihâbu'l Ahbâr, 495

[125] Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem tarfından görevlidirler.

sunuz." [126]

---

[126] **Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;**

Silsile-i Meşâyih-i Nakşibendiyye'den olan Yâkub-ul Çerhî Hazretleri, bundan sekiz yüz sene kadar evvel yaşamıştır. Ailesi tartından kırk sene mütemâdiyen eziyet ve tenkitlere hedef olmuştur. Ailesi, daima,

'papaz, kâfir adam' diye eziyet ederdi. Mübârek zât da ona hiç mukâbelede bulunmazdı. Daimâ iyilikle mükâfâtlandırır ve bu hâl ile vakit geçirirdi.

Bir gün âilesi, **"ben bu adamla geçinemeyeceğim"**, diye kendisine zehir verdi. Hazret de zehiri bilerek içti. Yarım saat sonra, vefatına yakın Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin yüz yirmi dört bin enbiyâ-ı izâm hazerâtı ile birlikte teşrîf ettiklerini gördü. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz:

"Yâ Yâkub! Rabbü'l-Âlemîn'den murâdın var ise dile, bizler de âmin diyeceğiz" buyurdu. Yâkub Hazretleri de:

"Yâ Râb! Kendi hakkımda bir isteğim yoktur, hâcetim yoktur. Bana eziyet ettiği ve hakârette bulunması ve hattâ ölümüme kastetmesi sebebi ile imânsız gidecek olan hâtunun affını dilerim" demesi ile kabul cevâbını alınca:

"Yâ Râb! Bu inâyetin azdır. Bana ihsân ettiğin kırk senelik kutupluk inâyetini ve rütbeyi o hâtûna da ihsân buyurmadıkça kabul etmem. Oha kutupluk pâye ve makâmını ihsân et ki, yüz-

binlerce kullarını hidâyete eriştirsin” demesi ile buna da muvâfık cevap aldı.

O saatte âilesinin kalbi açılıp, kendisinin ebedî cehennemlik ve imansız surette âhirete intikâl edeceğini ve kocasının duâsı ile kurtulduğu ve bu kadar mânevî ihsânâta onun yüzünden maruz kaldığını görünce, mahcûbiyetinden,

“Ben buna ne yaptım, bu bana ne ihsân etti. Bu sırrın hikmetini kimse bilmeyip, eceliyle öldü sanacaklar” diye türlü türlü mülâhazalar sebebi ile kalbi parça parça oldu ve kocasından evvel vefât etti.

Bu sırrın ve hikmetin hakîkatını hiç kimse bilmeyip, karı ve kocayı beraber defnettiler. Bir kaç gün sonra Hazret’in hulefâları kabrini ziyâret ettiler.

“Yâ Hazret-i Üstâd! Kırk sene kutupluk makâmında vâzife gördünüz, yüzbinlerle ümmeti hidâyete sevkettiniz. Cenâb-ı Hakk bu müddet içinde ne gibi amelinizden râzı oldu? Bizlere tavsiye et de, ona göre amelde bulunalım” demeleri ile hâtıf üzere:

“Evlatlarım! Kırk sene kutupluk ve mürşidlik yaptım, bu kadar ümmeti hidâyete sevk ettim, bu amellerden dolayı Cenâb-ı Hakk (celle celâlühü) bana nazar-ı iltifâtta bulunmadı. Şayet kâtil, acûze âilemi affetmemiş olsaydım, bu kutupluk ve mürşidlikten azl olunup, cehenneme müstehak olacaktım. Aman evlatlarım en büyük tavsiyem, mazarratta gayr-ı tahammül (kötülüklere tahammülsüzlük), **kötülük edene iyilikten başka,**

KELİME-İ TEVHİD

- Yetmişbin kelime-i tevhid imansız gitmiş adamın imanını kurtarır.

Allah (celle celâlühü) ibâdeti kabul etmiyor Kötülük edene iyilik yapmayan kimse kırk sene Ravza-i Mutahhara'da, kırk sene de Beyt-i Şerîf'te dünya kelâmı söylemeden ibâdette bulunsa, melekler adedince sevâplar işlese ve binlerce hacc-ı şerîf edâ etse, Allah Teâlâ kabul etmiyor. Sebebi ise; kötülük gördüğünüz kimsenin kalbini kırmaktır. Şayet iyilik yapılmazsa, o kimse de (kızgınlığından, câhilliğinden) **"Allah, nâ mevcuddur = yani Allah yoktur" diye, nefis ve şehvete mahkûm oluyor. Kalp kıran kimsenin günahı, Beytullah ile Ravza-i Mutahhara'yı yıkmaktan ve zinâ ve türlü türlü fenâlık yapmaktan daha ziyâde olduğu hususunda saâdât ve evliyâ-i kirâmın ittifâkı vardır. Bunun affında evliyâ âcizdir. Mahzâ, Allah'ın merhametine kalıyor."**

Bir kimse gadap **(öfke)** geldiğinde, beş dakika sabredip karşısındakini affederek, iyilikle mukâbelede bulunsa, Hazret-i Âdem'den şimdiye kadar ne kadar insanın ibâdeti varsa, onların, sevâba müstahak kabul edilmiş amelleri miktârınca, Cenâb-ı Hakk (celle celâlühü) ona sevâp verir. **"Sâbirînlere** (sabredenlere) **bi-gayr-i hesâb** (hesabsız) **ecir** (sevâb) **vereceğim"** diyor. Bu sebeple sizlere tavsiyem ve son vasiyetim, bu meseleye gâyet ehemmiyet vererek mücâhedede olmanızı Cenâb-ı Hakk'tan temenni ederim. (BURKAY, 1995-2010), c. I, s. 104-106

- “La ilahe illallah daki ilah, şagil manasınadır.”
- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Ben size şimdi La ilahe illallah’ın Türkçesini söyleyeceğim. “Yoktur, vardır, yoktur vardır; yoktur vardır. Öyle de anlar be” buyurdular.

- Göztepe müezzini’nden rivayetle;

“Çan sesini işittiğiniz zaman **“ Rabbena lâ tüziğ kulûbunâ ba’de iz hedeytenâ ve heb lenâ min ledünke rahme. İnneke ente’l-vehhâb .”** [127]deyiniz.

KERÂMET

- Hafız Eşref Ede Efendi’den rivayetle; [128]

“Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bana gelinceye kadar bu tecelliye kimse mazhar olup erişmedi, ben Rahmanirrahim tecellisine mazharım. Benden şer beklemeyiniz.”

- Hafız Eşref Efendi’den rivayetle:

"Türbedâr Efendi irşâda, Sâbit Efendi ise icrâyâ memûrdu", ve nakşî Küçük Hüseyin Efendi (1828- 1930) için de: **"Kerâmet tarafı ağır basardı"** dermiş.[129]

---

[127] Âl-i İmran, 9; **“Rabbimiz! Doğrusu geleceği şüphe götürmeyen günde, insanları toplayacak olan sensin. Şüphesiz Allah verdiği sözden caymaz.”**

[128] Hayatı ve geniş bilgi için bkz: Ahmed Yüksel ÖZEMRE, Üsküdar'ın Üç Sırlı’sı, 3. baskısı Kubbealtı Neşriyât, 112 sayfa, İstanbul 2007.

[129] **"Fâtih Türbedârı"** diye mâruf Ahmed Amiş

- Hasan! Eğer şeriatımız müsaade edeydi, sana kendimi şu havlunun üzerinde gösterirdim.
- Rıza Beyefendi'den rivayetle;

"Efendi Hazretlerinin köylerinin civarında Balımcık Sultan namında bir zat yatarmış. Bir harb vukuunda eli kılıçlı olarak görülürmüş ve türbesinde bulunan ibrik akşamdan doldurulur, sabahleyin boş bulunurmuş." Hazreti Aziz'e arz etmiş.

"Dur bakalım ulan." buyurmuşlar. Ve iki mübarek parmakları ile iki kaşlarının arasını tutarak bir lahza tevekkuftan sonra **"Haa ulan, büyük zatmış."** buyurdular.

- Bir veli Hazreti İsa aleyhisselâm kademine

Efendi'yi, Eyüb Nişancası'ndaki Şeyh Murad Buhârî Dergâhı'nın zamanının "Melâmî Kutbu" olarak tanınan şeyhi ve Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin 32. göbekten torunu Seyyid Abdülkâdir Belhî'nin (1839-15.03.1923); ve zamanının Gavs'ı olduğu söylenen, ama fevkalâde sırlı bir zât olduğu için tekke literatürüne geçmemiş olan **Nakşî Mehmed Sâbit Efendi**'nin (?-8 Şubat 1920) sohbet ve nazarlarına mazhar olan Eşref Efendi'nin bu insân-ı Kâmil'lerin nezdinde kadir ve kıymetinin pek yüksek olmuş olduğu rivâyet edilirdi. Gençliğinde bir hanıma âşık olduğu, ama feyizlerine mazhar olduğu mubârek zevâtın kendisinin bu hanımla evlenmesine destur vermemiş oldukları da rivâyet edilmekteydi. (Ahmed Yüksel ÖZEMRE, **Üsküdar'ın Üç Sırlı**'sı, 3. baskısı Kubbealtı Neşriyât, 112 sayfa, İstanbul 2007, s.18)

varınca kendisine maide-i İsa (sofrası) iner. Bana da filan mahalde indi, lakin inen maideyi sana söylemem yalnız çift olsun.

- Hoca Efendimizden rivayetle;

Fatih için; “Kırk sene huzuru ruhu ile güleştim (güreştim), en nihayet bana muti oldu.” buyurdular.

- **“Ehlullah yanında kerametlerin ecelli ve âzami taatlerle telezzüz etmektir; halvette ve kesrette ve her nefeste hazır olup, Allahı zikreylemek kerametlerdendir.”**
- **“Varidat gelip inşirah hâsıl oldukça; vakar ve sekineti ziyade olup, edep ve hayâ üzerine olmak keramattandır.”**
- **“Cemii ahvalde Allahü taâlâdan razı olmak keramattandır.”**
- **“Yoksa mücerret hark-ı âdet zuhur eylemek keramet değildir; zira tasavvuf ehli mahcuptur.”**
- Ahmed Amîş Efendi, “Beni bu türbenin türbedârı zannederler, oysaki biz bütün bu âlemin türbedârıyız” buyururdu.
- Bakkal dükkânında duruyordum. Bir meczûb bana ‘Ahmed’ diyerek elime bir metelik koydu. **‘Sıkı tut’** dedi. Hayatımda bu cihetle parasız kalmadım.

KIYAMET

- Kuşadalı Efendimizden;

Kıyamet yaklaştıkça enbiya varisleri bulunan evliya gittikçe makamları münhal kalır gitgide yalnız varisi Muhammedi kalınca ve ona da biat eden bulunmayınca alâmet-i kübrayı kıyamet yer yer

başlar, buyurmuştur.

KİBİR

- Birinci senede imam, ikincide tamam, üçüncüde kalpaklı yuvan, dördüncüde bir kalbur saman olmayın.[130]
- Nezâfeti şer'iyyenin haricindeki nezâfetten Allah'a sığınırım.[131]
- Tenezzül ayn-ı terakkidir.[132]

KİTAP

- Her alınan kitabın üç defa okunmak hakkı vardır.
- "Yüksek hakikatlere ulaşmayı kastederek: "Bu iş kitapla olmaz, fakat kitapsız da olmaz."

KULLUK

- **"Va'büd Rabbeke hattâ ye'tiyeke'l-yakîn."[133]** Sana yâkin gelinceye kadar ibadet et, yakın gelince kendisi eder.
- Güneş yevmi kıyamette cehenneme gidecektir. Çünkü güneşe tapanlar Allah'sız kalmasın buyurdular.
- Yapmakla yapmamakda muhayyer bırakıldığımız bir şey de yapmamayı tercih ediniz.

---

[130] Zamanla hallerin adileşeceği bildiriliyor.

[131] Nezafet; temizlik-gösteriş

Burada bahsedilen şeriatın emretmediği temizlik bile olsa şerrinden Allah Teâlâ'ya sığınırım.

[132] Kibirden kurtulmak terakkinin kendisidir.

[133] Hicr, 99

- Kadızâde Ömer'ül Halveti Hazretleri buyurmuşlar ki;

"Ahmed, Ahmed! rûbubiyetin ubudiyetin rûbubiyetine mani olmasın."

- Allah benden razı olmasaydı beni dünyaya getirmezdi. Ben Allah'tan razı olmalıyım.
- Yokuşu severim, inişi sevmem.

KUR'ÂN-I KERİM

- Bir gün Kur'an okuyorlardı.

"Ben âlimim siz de Kur'an okursunuz amma benim gibi değil, ben okurum, mefhumu gözümün önünden geçer." buyurdular.

- Hatim, fatihanın aynıdır.
- Saadeteyn arasındaki şekavete(iki mutluluk arasında kötülüğe), şekaveteyn arasındaki saadete itibar yoktur.
- Çok Kur'an okuyan bunamaz.
- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Namazda okunan Kur'an'ın her harfi için (her kelimesi) yüz sevap, namaz haricinde abdestli okunan Kur'an'ın her kelimesi için elli sevap, namaz haricinde abdestsiz okunan Kur'an'ın her kelimesi için yirmibeş sevap verilir." buyurdular (Hadis).

- Bir gün Hazreti Azizimizi ziyarete gelen bir hanım, Efendimizi Kur'an okurken gördüklerinde,

"Efendim, ne zaman gelsem sizi Kur'an okurken buluyorum." demiş. Azizimiz de;

"Hanım, ben başka kitapları da okudum, aradığımı bunda buldum." buyururlar.

- Evliyaullahtan bir zat Kur'an tilaveti yüzünden mazhar-ı velayet olmuş. Sonra gözleri âmâ

târi olmuş, ne vakit Kur'an okurlarsa gözleri açılır, hitamında (bitiminde) yine kapanırmış.

- Kur'an-ı kapatırken **"Yarabbi, cümle Ümmeti Muhammed ile beraber ilmiyle amil eyle."** diye dua etmeli.
- "Kur'an-ı Kerim'de bazı kelimat (kelimeler) vardır ki takdim tehir (öne ve sona alınarak) okunursa manayı hakikat zuhur eder. Bazan harfi takdim ve tehiri icap eder. Bunu arif bilir.
- Abdül Gani bin İsmail En Nablusi Hazretlerinin[134] huzurunda bir hafız Kur'an okudu.

"Gel öbür tarafa geçelim bir de ben okuyayım" buyururlar. Kur'an başlayınca akmakta olan dere durup yükselmeye başlar. Hoca Efendimiz rivayetiyle Hazreti Azizimiz Sultanımız

- **"Ya dünya ahdümü men hademeni"** [135] kelami kudsisini bazan **"lehdümü men hademe-**

---

[134] Abdülgani bin İsmail En Nablusi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz; 1670-1730 yılları arasında yaşamış olup kabirleri Şam'da bulunmaktadır. Sultan'ın 194 adet eseri bilinmektedir. Ukud üllû'lüiyye fı Tarik is sadet il Mevleviye adlı eserin sahibi olup Müstekimzade Süleyman Saadet tarafından tercüme edilen eseri Ankara Milli Kütüphane'de HK Mf 1994 - 292 kayıt no ile bulunmaktadır.

[135] يا دنيا اخدمنى من خدمني و تعبني يا دنيا من خدمك

"Ey dünya bana hizmet edene sende hizmet et. Ve ey dünya sana hizmet edeni bitkin düşür." (Şihâbü'l Ahbâr, 876)

ni"[136] diye buyururlarmış.

- Kur'an okurken veya salavât-ı şerife getirirken nefesiniz kesildiği zaman, içeriye yutkunduktan sonra nefes alınız.
- Kabire toprak atılırken, Sûre-i Rahmân'ı okuyunuz.[137]

---

[136] Ahmed Amîş Efendi "Bize hizmet edene de dünya hizmet eder"

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Allah Teâlâ'nın sultanına ihanet edene Allah Teâlâ'da ihanet eder, Allah Teâlâ'nın sultanına ikram edene Allah Teâlâ da ikram eder." Şihâbu'l Ahbar, 294; A. Hanbel Müsned, V-42-49

[137] "Allah Teâlâ cennette Rahman Sûresi'ni okuyacaktır." (Hadis)

Ahmed Amîş Efendi'mizin kabri saadetleri ziyaret eden müridânı bir okuyuş usulü vardır. Diğer kabir ehlinin büyüklerinden yardım isteyenler ve ziyaret edenler bu usûlu uygulamaları uygundur. Bu okuyuş usulü Ahmed Amîş Efendi'nin terkibidir.

Fatiha Sûresi
Bakara, 284-286. ayetler
Tevbe, 128-189. ayetler
Enbiya, 104-107. ayetler
Nur, 35. ayet
Şura, 23. ayet
Necm, 1-9. ayetler
Rahman Sûresi
Vâkia, 83-96. ayetler
Haşr, 21-24. ayetler

KUTSAL MEKÂNLAR

- Medine'de ölün, Medine'de oturmayın, çünkü (durdukça insan için bu yerler) adileşiyor.

LATİFE-ŞAKA

- "Kuşadalı Efendimiz ihvânla latifeyi severlerdi ve bana benzerlerdi" buyurarak ve ellerini göğüslerine götürerek

"Kuş baba, kuş baba" buyururlardı.

- Necip Beyefendi'den rivayetle;

Birkaç defa (Ahmed Amîş Efendime) tesadüf ettim. Kuşadalı Efendimizden bahis buyururlarken **"Kuş baba"** derler ve bensiz sayha iderlerdi.

MARİFET

- Marifet Hakdan razı olmaktır.
- Ve ma'rifet ehli eşyanın ilmi ne üzerine ise hakikatle bilmiş ve görmüştür. Mahbûb şânında buyurur:

[Kul] hel yestevîllezîne yalemûne vellezîne lâ yalemûn. Ulâike humul muflihûn. [138]

- Ve humul mühtedûn. [139]

Lâ havfun aleyhim ve lâ humyahzenûn.[140]

İhlâs Sûresi, (3 defa)

Fatiha Sûresi

[138] Zümer, 7 **" De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri öğüt alırlar."**

[139] En'âm, 82; **"Onlar doğru yoldadırlar."**

[140]Bakara, 262; **"Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."**

İnne ibâdî leyse leke aleyhim sultân.[141]

Ve alleme Âdemelesmâe kullehâ. [142] Ve nice bunun gibi âyât [âyetler] demiştir. İmdi tasarrufa mail olanlardan [meyledenlerden] olmayasın!

Kellâ innehum an Rabbihim yevmeizin lemahcûbûn. Sümme innehum lesâlülcahîm. [143]

Ve ma'rifet ehli şânında buyurur:

Ma'sıyetullâhi illâ biinâyetillah ve lâ kuvvete alâ tâ'âtillâh illâ bitevfîkillâh. [144]

MEKÂN

- Fatih, İstanbul'un Medinesi'dir.

MELEK VE ŞEYTAN

- İyi bir iş yaparsan vücud giyer, o senin hadimin olur, O melaikedir. Fenâ bir iş yaparsan, o vücud giyer, o senin zebanindir.
- Melaikenin avamı, insanların havassına hadimdir. Melaikenin, havassı, hassül havassı insanların hassül haslarına hadimdir. İnsanların has-

---

[141] İsrâ, 65; **"Doğrusu Benim mümin kullarım üzerinde senin bir hâkimiyetin olamaz. Rabbin vekil olarak yeter."**

[142] Bakara, 31 **" Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti,"**

[143] Mutaffifin, 15-16; **"Hayır; doğrusu onlar o gün, Rablerinden yoksun kalacaklardır. Sonra onlar, şüphesiz, cehenneme gireceklerdir."**

[144] **"Ancak Allah Teâlâ'nın inayeti ile günah işlenir ve ancak Allah Teâlâ'nın muvaffak kılması ile Allah Teâlâ'ya taate güç yeter."**

ları, evliyaullah, hassül hasları enbiyaullahtır. Melaikenin hassül hasları Cebrail, Mikail, İsrafil, Azrail'dir.

MÜJDELER

- Ahmed Amîş Efendi;

İbrahim aleyhisselâm ile müşerref olduğumda uzun zaman yaşayacağımı tebşir buyurdular.

MÜRŞİD-İ KÂMİL

- Mürşidin vazifesi müridini küfür ve iman ve havf ve reca kaydından kurtarmaktır.
- Mürşide mülaki olmayanlar şeriatın tarifi veçhile kızgın sacda kalırlar, mürşide mülaki olanlar rahat kalırlar.
- Bizim fabrikaya düşen paslı demir bile olsa 24 ayar altın ederiz. Bazan bakırın üstüne bir altın cila vurur altın ayarında kullanırız. Gelen domuz ise tuzlamız vardır, oraya atar mürûr-ı eyyam (zamanla) ile tuz olup her yemeğe çeşni verir.
- Biz bir binayı tamir ederken kiremitlerini sallamayız.
- Kuşadalı Efendimizden;
- Altın sırrı velayet, gümüş sırrı nübüvvete işarettir. [145]
- Mürşidin el ayası da sırrı zattır.[146] Mürşit,

---

[145] Bkz: Futuhat-ı Mekkiyede açıklaması vardır. İsmail Fenni, Vahdet-i Vücud ve İbn Arabî, İnsan Yay. İstanbul, 1991

[146] Mürşidin elinin içini öpmek levhi mahfuzu öpmektir, derler.

salikin teşriini muhafaza içindir buyurmuştur.

- Dağı dağ, taşı taş gördükçe bir şeyhe muhtaçsın.
- Şu şöyle olsun, bu böyle olsundan kurtulancaya kadar şeyhe muhtaçsın.
- Kendinle konuşancaya kadar şeyhe muhtaçsın.
- Ahmed Amîş Efendi'nin müritlerinden birisi, keşfinin açılması, bazı hakikatlere erdirilmesi hususlarında kendisine yalvarır, hattâ iz'aç edermiş. Bir gün yine böyle yapınca:

"Karıştırmakta olduğu helvaya ne zaman şeker konulacağını helvacı bilir."

demiştir.[147]

- Onların kabulü herşeyden âlâdır. Asıl bahtiyarlık odur.
- Damad Hasan Efendi için bir gün de "mürşid değildir, mürşid muavinidir." (Sebebi için) Hasan Efendi hazretleri cem'iyyete nail olmuşlar, tenezzül etmemişler. (Cem-fark)
- Efendi Hazretleri bir gün Hazreti Azizimiz Sultanımız Efendimize;

"Efendim, sizin karşınıza günde bu kadar zevat gelir, onların ne âhlakta, ne halde olduğunu nasıl anlarsınız? Gülmüşler de;

"Onlar kendilerini bana anlatır." buyurmuşlar.

- İnsanların bazıları, kendilerini kurtarmadan başkalarını kurtarmaya kalkışıyor.

---

[147] Bu suretle bu işin zamanla, fakat zorlamakla değil, ancak Allah Teâlâ'nın takdiri ve iradesiyle olacağını anlatmak istemiştir.

MUHABBET (SEVGİ)

- Tilâvet-i Kur'an, musâhabeti-l ihvân, mülâkatı'r-rahmân.[148]
- "Üzkürullaha inde külli hacerin ve şecerin"[149] Zaman, mekân, ihvân.
- Her şeyin muhabbeti fenâ bulur, mürşid muhabbeti fenâ bulmaz, gittikçe artar.
- Benim ihvânımı seven, bendendir.
- Yüzbaşı Hilmi Beyefendi'den rivayetle;

Üçüncü defa ziyaretlerine gittiğimde kalbimden

"Ben mürşid-i kâmil istiyorum. Beni kabul et." diyordum.

"Sen mürşid istiyorsan ben de seni kabul ettim. Şimdi ayaklarını omuzuna vur, git." buyurdular.

- Aziz Sultan Efendi Hazretlerine "Bana kavuştuğuna şükür eder misin?" buyururlar.

"Ederim efendim",

"Bana kavuşmasaydın ve senin halin ne olurdu?"

- Kâmilin kabulü, şefaat-ı hâceye nailiyettir. (kavuşmak)
- Bir gün muhabbet hakkında kalbimde hâsıl olan akideyi taşıyarak huzura girdiğimde muhabbet ziyade noksan kabul eder. ... ille'l-meveddete

---

[148] İnsan, Kur'ân-ı Kerim'i okumaya, arkadaşıyla sohbet etmeye ve Allah Teâlâ ile konuşmaya doyamaz.

[149] Her taşın ve ağacın altında Allah Teâlâ'yı zikredin.

fı'l-kurbâ [150] buyurdular.

- Hoca Efendimiz Hazretleri hâkim iken Azizimiz Sultanımız Hazretlerinin haki paylerine yüz sürüp biraz hediye takdim ederler. Mehmed Efendimiz Hazretlerine **"Bunu kim gönderdi?"** buyurdular. O da

"Efendim, ihvândan hâkim Ahmed kulunuz." der.

"Sen onlara selam yaz, dikkat et Kuşadalının gülleridir." buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Yine günlerde bir gün mektep arkadaşlarımdan Remzi isminde biri var idi. Kendisi Nakşibendi Halidi tarikina intisap etmiş idi. Bir gün bu zat

"Seni şeyhime götüreyim gelir misin?" dedi gidelim dedim. Tekkeye gittik bizi o tarika mensup olmadığımız için zikirlerine sokmadılar. Hariçte zikir hitame erinceye kadar bekledik. Bir günde Remzi'ye bu haftada;

"Benim şeyhime gidelim dedim" muvafakat etti. Her ikimiz huzura vardığımızda hazret bana hitaben

"Muhabbet iki türlüdür; birisi, hiç bir itiraz ve illet kabul etmeyen muhabbetirki lillâ fillâh sırf Hakk için muhabbettir. Bu Allah Teâlâ'nın Ya Vedud isminden alınmıştır. Ehlullah buna meveddeti hakikiyede derler. Diğeri sadece muhabbettirki her türlü avariza maruzdur, illet peyda eder. Me-

---

[150] Şûra, 23; "Ey Muhammed! De ki: Ben sizden buna karşı, yakınlara sevgiden başka bir ücret istemem."

sela: Sevgilisinde gördüğü ve beğendiği her hangi bir şeyin zavaliyle o muhabbette mahkumi inkirazdır. Birinin hüsnüne, parasına veya mansıbına muhabbet.... . gibi bunlardan her hangi birinin zevaliyle muhabbete arıza gelmiş olur ki, bu kısım muhabbet doğru değildir."

Sonra bana dönerek

"Sen zanneder misin ki senin muhabbetin gibi herkeste seni öylece seviyor. Bu öyle değildir. Aldanmağa gelmez" buyurdular, nitekim o arkadaş ile muhabbetimiz bundan ileri gidemedi o benden bende ondan uzaklaştık.

- **"Her şeyin başı Ehl-i Beyt' e muhabbetdir."**
- **Duaların en hayırlısı nedir?** diye sorulduğunda şöyle buyurdular:
- **"Yarabbi bizi Ehl-i Beyt kapısından ayırma."**
- (Dilekleriniz olursa) **"Hazreti Fatıma radiyallahü anha Anamız'dan dileyin. O çok merhametlidir. Kendisinden niyaz edileni geri çevirmez."**
- **"Mustafâ'yı, Murtezâ'yı bir bilmeyen azabtan kurtulamaz."**
- **"Aynada baktım özüme, Ali göründü gözüme"**
- Gittiğiniz yerde, gönül safâsı bulabiliyorsanız oraya devam ediniz. Gittiğiniz yer burası dahi olsa, gönül safâsı bulamıyorsanız sizin için buraya gelmenin bir faydası yoktur!
- Muhabbette fâni olan, vuslatta bâki olur.
- **"Bu yolun sermayesi kuru muhabbettir. Muhabbetin yaşı da olur mu? Olur ya! Tarikat şeyhlerini görmüyor musun?"**

NAMAZ

- **“Ben, namazdan ziyade namaz kılanı severim.”** [151]
- Cemaatle namaz kılarken imam cehren okursa dinleyiniz, cehren okumuyorsa kendi virdinizle meşgul olunuz.
- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Bir gün abdest almışlardı. Kurulanmadılar **“Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bazen böyle yaparlardı”** buyurdular.

- Hayye ale’s-salâh mü’minleri salâta, hayye ale’l-felah münkirleri felâha davettir.
- Namaz kıldıktan sonra seccadeyi kaldırmayınız, gelecek namazı kılana kadar namaz kılınmış gibi sevap yazılır.
- Hakikatte salât insan-ı kâmile bir tek secdeden ibarettir. O secde ruhun ruhu âzâmâ inkiyadından ibarettir.
- Elestü birabbiküm de ruhun “belâ’sını burada izhardan ibarettir.
- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Günlerde bir gün hazreti, odasında namaz kılarken gördüm. Yaşının ihtiyar olması iktizası olarak odasında oturak, namaz kılıyorlardı. Odada başka kimse yok idi. Özendim. Arkada müsait bir yer bularak, kendiine iktida eyledim. Beraberce oturak namaz kıldık. Ba’desselam enseme hafifçe-

---

[151] Bu söz Ebû Tâlib radiyallâhü anh’e aittir. Çünkü imanını açıklayınca sorun çıkacağından bu şekil ifadelere mecbur kalıyordu. (Hazırlayan)

vurarak iltifat etti.

"Sen gençsin kıyamda rükûda vaki hareketleri emr olunduğu gibi ayakta yapacak idin" buyurdular. Bende cevaben;

"Efendim oturak namazına özendimde, sana iktida eyledi dedim."

Birşey demedi.

- **Namazı kılmazsan işine şeytan, kılarsan Rahman karışır.**
- Velînin namazında, Hakk ile arasındaki hâil (perde) kalkar. Hakk ile karşı karşıya, şühûda gelir. Bu şühûd da mutlaka namazda olur.

RABITA

- Kuşadalı Efendimizden;

Rabıta rabıta derler, Hakdan gafil olmamak demektir.

- Kuşadalı Efendimizden;

"Ahirete intikal etmiş mürşide rabıta olmaz, eğer olsaydı Resul Efendimizden başkasına olmazdı."

- Huzurda teveccüh olmaz**.**
- Asıl rabıta şeyhinin uluhiyyetini tasdiktir.
- Nevres Bey'den;

Bir gün Hazret-i Aziz ile birlikte giderken yolda bir küçük çocuğa rast geldik. Hazret dillerini çıkararak çocuğa **"bööh"** buyurdular. Çocuk da adını dedi. O zaman;

"Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz **"Bazan çocuklara dillerini çıkarırlardı,**

böylelikle çocuğa rabıta verirlerdi." buyurdular.[152]

- Hammamî Tevfik Efendi Azizimizin müridanından birine rabıta halinde giderken semavat münkeşif olmuş, rabıtadan gaflet etmiş huzura girdiğinde **"Siz rabıtayı şerifeyi bir temaşaya feda ettiniz."** buyurmuşlar.

RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM

- **"Ahmed'in mim'i kalkarsa "Ehad" olur. O vakit bir olur.** احمد (Ahmed) = احد (Ehad)

Mim kalkar mı?

Kalkar a. O vakit sen kalmazsın! Fakat bununla vücudunün kalkması lâzım gelmez; vücudunla beraber sen kalmazsın. O vakit sen'de mahfi olanın kim olduğunu bilirsin. " buyurdular.

- "Tuz iki madenden mürekkeptir. Her birisi ayrı ayrı alınırsa öldürücü birer zehir oldukları halde, ikisinin birden alınması öyle değildir, bilâkis faydayı muciptir." diyen bir doktora karşı:

"Allah (Celle celâlühû) ile Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) de öyledir," buyurmuşlardır.

- **(Lâ tükeddimu beyne yedeyillahi verresul)**[153] ayeti celilesi Allah ile Muhammed sallallâhü

---

[152] Albert Einstein (14 Mart 1879 - 18 Nisan 1955), Yahudi asıllı Alman teorik fizikçi. Dilini çıkarmış olduğu fotoğrafından çıkarmamız gereken çok manalar var demektir.

[153] **"Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir."** (Hucurat, 1)

aleyhi ve sellemi tefrik etmeyiniz manasınadır.

- Ravza-i Mutahhara'yı ziyaretle namaz kıldım. Dua ediyordum. Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz sağ tarafımdan zuhur ile şu ayeti kelimeyi okuduklarını işittim;

"velâ tes'elnî ma leyse leke bihi ilmün" [154]

- Kuşadalı Efendimizden;

Şeyhimin mertebesi **Hak**k, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin **Hayy**, Allah'ın mertebesi **Hu**'dur, buyurmuş.

- Bir yere giderken **"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret buyurdukları gibi hicret ediyorum",** deyiniz.
- Evden çıkarken hicrete niyet ediniz. (Naim Bey Rivayetiyle) Efendimiz'e ubudiyetine,
- Diğer verese-i enbiya kendi müridlerini daire-i mezuniyetleri kadar terakki ettirirler. Varisi Muhammed'e hudud yoktur. (Son yoktur.)
- İnnî le-ecidü nefessu 'r-rahmân min kıbeli 'l-"Yemen Hazreti Muhammedin kâ'bına halel vermez."
- Türbede bir gün Sakal-ı Şerif ziyaret edilirken salat ü selam esnasında;

"Medine'ye gidip Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi toprağın altında aramayınız".

- Medine'de minber ile mihrap arasından teveccüh ettiğinde Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz zuhur buyururup ve bazı iltifatlarda bulunurlar. Hazreti Azizimiz de

---

[154] (Hûd, 46), " Öyleyse bilmediğin şeyi benden isteme."

kendilerinden üç şey sual buyururlar. Birisi Usame Kareni ile mülakatlarıdır. Hakikatinde sual buyurmuşlar; O benim velayet-i âmmeme kadehimiz gibidir, buyururlar.

- Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme muhabbet vâcipdir. Eğer Resûl'ümüze muhabbet aşk derecesini bulursa, o vakit İnsan benim gizli hazinem, ben insanın gizli hazinesiyim hadîsi vardır, onun sırrı tahakkuk eder.
- Her saadetimiz Resûl-i Ekrem'e muhabbetimizledir.
- Her velînin kemâli, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi anlayışı nisbetindedir.
- **"RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM ALLAH'IN HAREM DAİRESİDİR."**

RESİM

- Eski peygamberler zamanında ümmetleri kendilerini unutmamak için resimleri yapılıyordu. Fakat Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bunu men etti. Çünkü Ümmeti Muhammed'den bir adam eğer çalışırsa her istediği peygamber kendisine temessül eder, görünür ve peygamberin kendisi ile görüşür. O halde resme hacet kalmaz.

RIZIK

- Nasib olursa, nasibini yer altında da bulur.

Bak, sana kısaca söyleyeyim: **"Allahü latifün bi-ibâdihi yerzüku men yeşâ".** Ama rızık, yalnız yemek değildir. Söylemek, dinlemek, görmek, oturmak, yatmak vs. hepsi rızıktır.

- Vali ismi, Esmâ-i Hüsnâ'dandır. Vali, halka hizmetle mükelleftir. Rızık sıkıntısı çekmekten

berîdir.

RİCÂL-İ GAYB

- Allah'ın öyle nedimleri vardır ki, Muhammed'den dahi gizlidir.
- Allah'ın öyle kulları vardır ki Allah'ın üzerine yemin verseler, behemehâl Allah onların yeminini icra buyurur. (Kutüb-ü Sitte)
- Rical (adam) önünde kantarı [155] bulunan değildir. " Ricâlün lâ tülhihüm ticaretün velâ bey'in an zikrillâh ..."[156] ayeti ile tarif olunandır! Erkekten olduğu gibi kadından da olur.

RÜYA

- Rüyada öldüm. Akşam ile yatsı arası bir bahçenin arasından gidiyorum. Yolda bir hocaya rastgeldim.

"Bana ne var?" diye sordu:

"Ben de bilmem ben evden çıktım, arkamdan ağlaşıyorlardı" dedim, ayrıldık. Ben kendi kendime, **"bu ne anlayacak, ben âlemi letafette, bu âlemi kesafette"** dedim ve

"Kabrime girdim. Örtüldüm. Münker Nekir gelmedi."

Rüyamı Efendi Hazretlerine arz ettim.

"Efendim Münker Nekir gelmedi" dedim,

"Ulan kim kime ne soracak" buyurdular.

---

[155] Argoda "tenasül uzvu"

[156] Nûr, 37; "Bunları ne ticaret, ne de alış veriş Allah 'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar.

• Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin göründüğü rüyanın sahibi Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemdir, onu kimse tefsir edemez.

• Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi rüyada gören münkir ise müslim, fâsık ise salih, salih ise evliyaya terakki eder, mülhak olur.

SAĞLIK

• Kuşadalı Efendimizden;

Şifayı ilaçdan değil anda mütecelli olan Hakk'dan beklemeli.

•Hafız Eşref Ede rivayetiyle:

Bir gün Baharcı Mustafa Efendi ile birlikte huzura girdik. Hazreti Aziz biraz vücudça rahatsız görünüyorlardı. Mustafa Efendi;

"Efendim vücutça biraz nâ-hoşluk var galiba" dedi. Hazreti Aziz üç defa

"Mustafa, sen Allah'ın işine karışma." buyurdular.

• Hastayı sık ziyaret ediniz, yanında çok durmayınız. Kendisine hissettirmeden okuyup alnını okşayarak çıkınız.

• **"Kalb safası, beden hafifliği iste."**

SAVAŞ

• Gümüşsuyu Askerî Hastanesi, Baştabibliğinden emekli, Albay Doktor Hamdi Hızalan Bey, Ahmed Amîş Efendi'den naklen anlatıyor:

Edirnekapı dışında kabri bulunan Bekir Niğdevî'nin kabri yanında, Amîş Efendinin talebele-

rinden **Hilmi Şanlıtop** Bey'in kabri vardır.[157] Hilmi

---

[157] **Albay Mehmet Hilmi Şanlıtop,** 1884 yılının başlarında Manastır'ın Kınalı Köyü'nde, kendisini bekleyen uzun ve zorlu yaşamdan habersiz dünyaya gözlerini açtı. Doğduğu yıllarda, Osmanlı İmparatorluğu artık gücünü iyice yitirmiş, askeri ve siyasi yönden çıkmaza girmiş durumdaydı. Türk milletinin içine düştüğü bu durumdan çıkabilmesi için vatansever gençlerden başka umudu yoktu.

Manastırlı Mehmet Hilmi de, öncelikle vatan ve millet için çalışmayı kendine ilke edinerek askerlik mesleğini seçti. 1905'te Harbiye Mektebi'nden mezun olunca Çanakkale'ye tayini çıktı. 1911'de katıldığı İtalyan Harbi, yıllar boyu sürecek **'cepheden cepheye bir ömür'** döneminin birinci adımı oldu. 1912 yılında Balkan Savaşı'nda ilk madalyasını aldı. Mecidiye Bataryası Grup Komutanı olarak katıldığı Çanakkale Savaşı sonrası, belki de bütün mücadeleyi etkileyen başarısından dolayı, biri Sultan Reşat'tan, ikisi Almanlardan olmak üzere üç madalya daha kazandı. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından yabancı güçlerin etkisiyle bir süre rütbeleri sökülmüş ve maaşı kesilmiş bir sivil olarak geçim derdine düştü. Zorunlu bir aradan sonra Doğu Çephesi'nde başlayan yeni dönemle birlikte önce Binbaşı olmanın, ardından **"Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası"** kazanmanın onurunu yaşadı.

Kabir Baştaşında şu ibareler yazılıdır.

18 Mart 1915 Çanakkale Harbinde Fransız Büve (Bouvet) Zırhlısını Batırıp Diğerlerini Kaçmaya

Mecbur Ederek Deniz Zaferini Kazanan Mecidiye Bataryasının Kahraman Komutanı Tarikatı Şabaniye Piranından Fatih Türbedârı Ahmed Amîş Efendinin Hülefa-İ Bendegânından Emekli Albay Manastırlı Mehmet Hilmi ŞANLITOP Ruhu İçin Fatiha

22 Nisan (Pazartesi) 1946

20 Cemaziyelevvel 1365

FRANSIZ BÜVE (BOUVET) ZIRHLISININ BATIŞ HİKAYESİ

Mecidiye tabyası Çanakkale'nin tam karşısında, Kilitbahir'deki tabyalardan biriydi. Alçak bir tepenin üstündeydi. Az ilersinde Hamidiye Tabyası; önünde, deniz düzeyinde Namazgâh tabyası vardı.

Ahmed Amîş Efendi'nin ihvanı Komutanı **Yüzbaşı Hilmi Şanlıtop**, işinin ustası, çalışkan, öğretmen ruhlu, yurtsever, sakin bir askerdi.

Balkan Savaşı'nı görmüş, kepazeliği yaşamıştı. İyi eğitilmemiş, disinlinsiz, bilinçsiz, bilgisiz askerin ne kadar kolay bozulduğuna, sürüye döndüğüne, utanılacak kadar bencilleştiğine tanık olmuştu. Hurafeciliğin halkı ilkelleştirdiğini biliyordu. Bu nedenle askerlerini her fırsattan yararlanarak aydınlatıyor, eğitiyor, onları iyi, uyanık, yurtsever, bilinçli asker yapmaya çalışıyordu.

Bu sabah Müstahkem Mevki alarm verince mürettebat üç dakikada topbaşı yapmıştı. Kaç zamandır buna çalışıyorlardı. Ama bugüne kadar hiç öylesine hızlı olmayı başaramamışlardı.

Hilmi Bey hepsine teşekkür etti, yardımcısı Teğmen Fahriye de usulca, **“Bugün akşam yeme-**

ğine irmik helvası ekleyelim..” dedi, **“..hak etti çocuklar.”**

Cebinden para vererek gereken malzemeyi aldırmasını rica etti.

Türk ordusunda karavana çok sadeydi. Fazlasına devletin gücü yetmiyordu. Asker hiç şikâyetçi olmaz, bu kadar verebilen devletine dua ederek karnını doyururdu.

İrmik helvası büyük olaydı.

Rumeli Mecidiyesi Komutanı Yüzbaşı Hilmi Şanlıtop subaylarını, yeni gelen subay adaylarını ve askerleri topladı. Son bir konuşma yaptı:

“Kardeşlerim, çocuklarım!

Bu savaş çok önemli. Burada yenilgi başka yenilgilere benzemez. Devletimiz yıkılır. Savaş çok sert geçecek. Düşman güçlü. Ama biz de çok kararlıyız. Çünkü vatanımızı savunacağız. İçinizde kendine güvenemeyen varsa, söylesin, değiştireyim. Savaş sırasında kimse yaralı ve şehitlerle uğraşmayacak. Ben ölürsem üzerime basıp geçin, işinize bakın. Yaralanırsam yine önem vermeyin. Ben de böyle yapacağım. Şehit olacaklar ve yaralanacakların yerini alacak olanlar belirlenmiştir. Başka bir şeyle ilgilenmeden görevinizi yerine getirin.”

Ölmeden savaşmayı bırakmayacaklarına yemin ettiler.

Yüzbaşı Hilmi Şanlıtop gözüne, Erenköy Koyuna çekilmeye çalışan Bouvet zırhlısını kestirdi. **SON MERMİ ONA ATILDI.** Kıl payı boşa gitti. Yüzbaşı geminin uzaklığını çok iyi hesaplamıştı.

Ah, birkaç mermi daha olsaydı!

Ama mermi taşıyan vagoncuk parçalanmış, rayı dağılmıştı. Bu topun mermileri onlarsız taşınamayacak kadar ağırdı. Topun çaresiz kalışı sıra eri Edremitli Seyit'in içine dokundu. Cephaneliğe koştu. 275 kilo ağırlığındaki dev mermi, rayın tahrip olması yüzünden cephaneliğin kapısında, kaldıraca bağlı, havada duruyordu. Daha önce 215 kiloluk mermileri kaldırmışlardı. Seyit bu güvenle, mermiyi işaret etti:

“Sırtıma verin!”

Cephaneciler, **“Bunu taşıyamazsın Seyit!”** dediler.

Taşıyamazsın ne demekti? Şu canavara benzeyen gemi kurtulacak mıydı? Top boynu bükük mü kalacaktı? Savaş heyecanı içindeydi. Sağda solda mermiler patlıyor, üzerlerine taş toprak yağıyor, yüzlerine patlayışların çakıntıları yansıyor, biri vecde gelmiş gözlerinden ip gibi yaş akarak ezan okuyordu. Seyit'in içi dolup taştı. Bağırdı:

“Siz verin! Haydi, çabuk!”

“Hay çılgın!”

Koca mermiyi usul usul Seyit'in sırtına indirdiler. Mermiyle birlikte yere kapaklanır diye mermiyi kaldıracın askılarından ayırmadılar. Seyit iki eliyle, anasını kucaklar gibi mermiyi kavradı. Tarttı. Kemikleri zangırdadı, eklemleri ezildi, dizleri titredi. Zorlukla da olsa ayakta durabildi. Mermiyi çözdüler. Damarları çatlıyordu. Burnundan kan boşandı. Besmele çekip yürüdü, geç kalıyordu, hızlandı. Mermiyi topun asansörüne yerleştirdi.

Deli Mustafa ile Deli İbrahim bile bir olağanüstülüğe tanık olduklarını anlayarak bir köşeye sinip nefeslerini tutmuşlardı. Kanayan burnunu koluna silerek koşa koşa geri döndü. Cephanecilere de güven gelmişti. Mahzenden bir mermi daha çıkardılar. O mermiyi de sırtlayıp koşar adım asansöre ulaştırdı. Üçüncü mermi ağır geldi. Güçlükle, dizleri çözüle çözüle taşıdı, mermiyi topun asansörüne koydu, oraya çöktü. İlk mermi geminin kulesini yaralamıştı. İkinci mermi baş taretini parçaladı. Sırada son mermi vardı. Dualarla uğurlandı.

Son mermi Bouvet'nin su kesiminin biraz altına isabet etti. Gövdesinin alt kısmında büyük bir yara açılmış olmalı ki dev gemi ânında yana yattı.

Mecidiye mürettebatı sevinç sarhoşu oldu. Deli Mustafa ile İbrahim gerçekten delirdiler.

Kader Bouvet'nin ağır ağır batmasını uygun görmedi. Gemi Karanlık Limana kayıyordu. Orada Nusrat'ın hâlâ keşfedilmemiş 18 mayını vardı. O kutlu suyun derinliğinde kuzu kuzu yatmaktaydılar.

Sürüklenen Bouvet'nin yaralı gövdesi bunlardan birine değdi. Göğü çatlatacak şiddette bir patlama oldu. Havaya kızıl bir duman yükseldi. 45 denizci denize döküldü. Gemi ancak iki dakika su üzerinde kalabildi, birdenbire alabora oldu, Kaptan Rageot, 20 subay ve 600 erle birlikte batıp gözden kayboldu.

Saat 14.10'u gösteriyordu.

Bouvet'nin battığını gören çakılı, gezgin, sahte bataryaların mürettebatı, gözcüler, subaylar, erler açığa çıktılar, sevinçleri yüreklerine sığmıyordu,

binlerce ağızdan gök gürültüsü gibi bir sevinç haykırışı, bir şükran çığlığı yükseldi:

"Allah-ü ekber!"

Yorgun gazilere yeni bir can geldi.

Sağ kalanları kurtarmak için torpidobotlar olay yerine üşüşmüşlerdi.

Not: Edremitli Mehmet oğlu Seyit konusu ilginç bir konu. Güya bütün tabyanın subayları, erleri şehit olmuş ve ağır yaralanmış, Seyit ile bir arkadaşı sağ kalmışlar. Bir bakıyorlar ki bir zırhlı -yüzlerce mayına rağmen- Boğaz'ı geçmiş, İstanbul'a doğru gidiyor. Gidebilse yenilmiş olacakmışız. Allah Teâlâ'dan Seyit bu gemiyi vurmaya karar veriyor. 275 kiloluk mermiyi arkadaşının yardımı ile sırtlıyor, merdivenle topa çıkıyor, 275 kiloluk mermiyi topa yerleştiriyor, topçu subayların birkaç yılda öğrendikleri hesapları yapmadan, nasıl yapacak ki, okur yazar bile değil, dev topu çalıştırıp nişanlıyor, gemiye ateş ediyor, bu işlemi ardarda üç kez yapıyor, üçüncüde sapanla kuş vurur gibi gemiyi vuruyor, bu nedenle gemi Boğazı geçemiyor, sonuç olarak 18 Mart zaferini kazanıyoruz. Abartıla abartıla, akıl dışı ayrıntılar eklene eklene, böyle komikleştirilmiş, hurafeleştilmiş bir olay. Rahmetli Seyit'in anısına da, gerçeğe de, topçuluk bilimine de saygısızlık.

Bataryadakilerin toptan şehit olduğu ve ağır yaralandığı doğru değil. Her yazan, olayı biraz değiştiriyor, Seyit'e türlü türlü kitabi nutuklar attırılıyor. Seyit'in kuş gibi vurduğu geminin adı da aynı kalmıyor, değişiyor. Kısacası hurafeci kafası bu güzel

olayı da bir masala çeviriyor.

(Turgut Özakman diyor ki:) Bu konuda en doğru tanık Seyit'in komutanı Hilmi Şanlıtop olabilir. Ben Seyit olayı hakkında Hilmi Şanlıtop'un anılarında verdiği küçük bilgileri esas aldım. Konuyu, olayların akışını, mekânı ve kişileri dikkate alarak hikâyeleştirdim. Tabii bu da, esası doğru olmakla birlikte, ayrıntıları bakımından gerçeğin gölgesidir.

Mehmet oğlu Seyit Edremit/Havranın Çamlık (Manastır) köyündendir. Bu olayı duyan Ordu Foto Merkezi 275 kiloluk mermiyi kaldırırken fotoğrafım çekmek ister ama psikolojik şartlar değişmiştir, Seyit mermiyi kaldıramaz, ya merminin içi boşaltılır, ya benzeri yapılır, böylece çekilen fotoğraf basına verilir. Müstahkem Mevki Komutanlığınca onbaşı yapılır.

Onbaşı Seyit Çabuk soyadını almış, 1939 yılında ölmüştür (Kaynak: İsmail Bilgin, Çanakkale Destanı, s.97).

Bazı kitaplarda Atatürk'ün 1936 yılında Edremit'e/Balıkesir'e geldiği, Seyit'i buldurup konuştuğu yazılıyor (Bir örnek: M. Turan, Destanlaşan Çanakkale, s.102). Atatürk, yalnız 1936 yılında değil,

1935 ve 1937 yıllarında da Edremit'e/Balıkesir'e gelmemiş, Seyit'le görüşmemiştir (U. Kocatürk, Kaynakçalı Atatürk Günlüğü). Biri bir masal uyduruyor, her masalı denetlemeden kabul etmeye hazır masalcı kalemler de kapışıp yayıyorlar.

(Geniş Bilgi için bkz: **Gazanfer ŞANLITOP**, Çanakkale Geçilemedi, Yüzbaşı Mehmet Hilmi, Goa Y., İstanbul, 2006; **Turgut ÖZAKMAN**, DİRİLİŞ Ça-

Bey Çanakkale Savaşında Fransız zırhlısını Boğaz'ın sularına gömen meşhur askerdir.

"Siz harbin fecaatini bilmezsiniz. Ben Rus (Kırım) harbinde yaralıları sırtımda taşıdım. Harbin fecaatini yakinen bilirim. Sakın harbi, temenni etmeyin."

- 1897 Dömeke Muharebesi çıktığı zaman, Nevres Beyefendi, Şehzâdebaşı'ndaki Askerlik Şubesi'ne doğru giderken:

"Gideyim Şubeye de, gönüllü olarak askere

---

nakkale 1915, Mart 2008)

"Bouve"'nin 700 kişilik mürettebatından sadece 50 kişinin kurtulduğu bildirildi." şeklinde haberler verilmiştir. (Ruskoe Slovo, 20 Mart 1915)

"Boğazda batan Fransız gemisi Bouve'den yaralı olarak kurtulan az sayıdaki Fransız askerinden biri şöyle anlatıyor; "Gemi bütün hızı ile boğazda ilerliyordu. Biz Türklerin Hamidiye bataryasını top ateşine tutuyorduk. Türklerde bize ateş ediyorlardı ki gemide bazı patlamalar oldu. Komutanımız geminin yönünü değiştirmek için emir verdi ve gemi manevra yaparken çok büyük bir patlama daha oldu ve gemi hızla batmaya başladı. Ne olduğunu anlayamadan birçok arkadaşımız sulara gömüldü." (Novoe Vremya, 23 Mart; Mehmet Ali BİNGÖL; **Rus Kaynaklarına Göre Çanakkale Savaşı**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi / 209904, İstanbul -2006)

yazılayım, muharebeye katılayım!”, diye kendi kendine karar vermiş. Fakat hemen sonra:

“Buraya kadar gelmişken, önce türbeye uğrayayım”, (Ahmed Amîş) **Efendimi ziyâret edeyim, sonra dönüşte kaydımı yaptırırım!,** diye düşünerek, Fatih’e çıkmış. Meseleyi orada, türbede açınca, Ahmed Amîş Efendi Hazretleri:

“Zâbit, muharebeye gönüllü değil, emirle gider!”, buyurmuşlar. Bu mevzuda şöyle buyururlarmış zaman zaman, Ahmed Amîş Efendi yukarıda geçen kelamı tekrarlarmış. **“Harbi temenni etmeyin!...”**

SELAM

• Mehmed Efendi anlatıyor.

Aziz Sultanımız bir gün birisini sordular.

“Efendim selamları var” dedim.

“Öyle şey istemem, bana selam göndermeyenden selam getirmeyiniz. Birisi beni sorarsa selamı var deyiniz.”

SEYR-U SULÛK

Şeyhim beni demirci dükkânına götürdü. Kızgın demiri örse koyduktan sonra beş, altı çekicin aynı noktaya düştüğünü göstererek **“İşte Ahmed, sulûk böyle olacak.”** buyurdular.

• Osman Efendi (merhum Erzincanlı Tevfık Bey’in arkadaşı) medresede okurken Hazreti Azizimizi ziyarete gider, kendisine;

“Sen medresede okuyorsun, tahsilini bitir, buraya öyle gel, yalnız sana bir ders vereyim, kimseyi incitme, avcılıkla uçan kuşlara bile dokunma” buyurmuşlar.

- Mehmed Efendimiz buyurdular,

“Bir gün huzurda iken gönlümden fakirde keşfi keramet olsa” diye geçirdim.

“Ulan keşif, meşif ne yapacaksın sen bana bak ben sana bakayım, bu sana yetmez mi?” buyurdular.

- “Vuslat hakiki olmadan evvel Azizimiz Sultanımız dört defa kendilerini envarı Ahmediyeleri ile bana gösterdiler.”
- Yüzmeyi öğrenmeden denize girerseniz, boğulursunuz.
- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Yine günlerden bir gün hazretin ziyaretine gitmiştim odasında diğer bir ihvânda var idi, elini öperek teşehhüt mikdarı (az bir zaman) huzurunda oturdum. O sırada: Ellerini kulaklarına kadar kaldırarak “Allahu ekber” deyip secdeye vardı ve tekrar “Allahu ekber” diyerek doğruldu. Ve üç defa elini başına vurarak bir işaret verdi. Ve huzurdan ayrılmaklıgımız için elini uzattı ve elini öperek her ikimizde dışarı çıktık. Bilhare Bahriye kolağalıgından emekli ve ismi Mehmed Efendi olduğunu anladığım bu zat bana hitaben

“Bu işaret sana mı, bana mı?” diye sordular. Bilmem dedim ve ilaveten

“Siz bu işareti ne anlıyorsunuz” dedi “secdeye kapandığına nazaran siz namaz kılıyor musunuz?” diye sordu cevaben dedim ki

“hiç bir şeybilmiyorum.”

Tekrar sordu; Mutlaka bir şey söylememi dilediki bunun üzerine cevaben “mürşit bir nur-u azamdır huzuru mürşide girdiğiniz zaman bu lahuti feyze bakarak o huzurda eğiliniz kendinizin mev-

hum ve sahte varlığınızı vesair gayri müstahsen halat ve muşvarınızı üzerinizden atınız. Sizde yalnız hakkın varlığı ve bu ilahi varlığın muazzam sevdası kalsın. Eğer böyle yaparsanız elini üç defa başına koyduğu gibi sizler de baş tacı olmanızı ima ve remzen beyan buyuruyorlar," dedi.

Mehmed Efendi bu tevcihi çok beğendi ve tekrar tekrar teşekkürler ederek ayrıldı.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Zabit olduktan sonra arz-ı veda için hazrete gitmiş idim. Elini öptükten sonra bu müfarâkatın (ayrılmanın) acılıklarını hissederek huzurunda gayri ihtiyari ağlıyordum. Bir hafta kadar bu üzüntüm devam etti, kendileri hiç bir şey söylemez ve yine yaşlı gözlerimle kalkar giderdim. Nihayet bir gün sordu.

"Ne ağlıyorsun be çocuk" dedi. Bu iltifatı celile karşı gözlerim bir sel gibi coşarak

"Efendim ben ağlamayım da kim ağlasın" diyebildim. Manevi rüyamı hatırlayarak

"Gözlerimin kapanıklığı henüz tamamen zail olmamış iken pürtaksir (kusurlu) sizden ve huzurunuzdan ayrılıyorum teessüfüm bu yüzdendir dedim." Hazret cevaben;

"Helvacı helvasına şeker katacak zamanını bilir ne sıkılıyorsun be"

"Senin isteğinle olmaz onun isteğiyledir."

"Her şeyin zamanı vardır kederlenme" buyurdular. Ve nereye tayin edildiğimi sordular. Cevaben Üsküp'e dedim.

"Oh desene Mekke'ye gidiyorum, desene oraları Muhammet Nur'ul Arab'ın (Koca Arabın) ayak bastığı mübarek yerlerdir. Ne güzel, güle güle git.

Ferahlanırsın ve işaret ederek biz sizden asla münfek (ayrı) değiliz ki nereye gidersen git bizi kendi nurunda, kendi ruhunda, manevi varlığında görür ve bulursun" diyerek izhar-ı teselli ve beşaşet (müjde) buyurdular. Artık söylenecek söz kalmamıştı tekrar tekrar ve doya doya mübarek ellerini öperek arzı veda eyledim.

- İhvanıma kötü ruhlar (ve cinler) musallat olamaz. Aman diyecek kadar hastalanmazlar. Seyr-i sülûku itmam etmeden bu dünyadan göçmezler.
- İnsan yolunda yuvarlanmalı. Yuvarlandıkça toparlanır.
- Bazı insanların gözü, bazılarının sözü, bazılarının da özü değer. Özü değenler evliyâullâhtır.
- Hepimizin hatâsı var. Hiç kimse hatadan münezzeh değildir. Tövbekâr olunursa Allah affeder. İrtidâd başka; tövbe edilse bile kabul olunur mu bilmem! [158]
- Bir şeyin olup olmaması arasında sence bir fark mevcutsa, nakıssın, tamamlanmaya çalış.

SİGARA

- Onlar muhammivil- el ahvaldırlar. Haramı helâle tahvil ile içerler.
- "Mürşid buna sigara iç der o bırakamaz; birine içme der o da içemez" buyurdular. Huzurda

---

[158] **"Allah Teâla kıyamet günü, kimsenin hatırına gelmeyecek şekilde büyük umûmî bir af ilan edecek, hatta şeytan bile bu aftan kendisine bir şey isabet eder mi diye ümitlenecektir."** Irâkî, IV,151; İhyâ, IV,151.

bulunan ihvândan Tahir Efendi;

“Evet, efendim takdiri hûdadır bozulamaz” dedi.

SOHBET

- **"Biz tarikatı kaldırdık, yerine sohbeti koyduk. Bizim yolumuzu arayanlar sohbette bulunurlar"**[159]
- Benim sükûtumdan anlamayan kelamımdan bir şey anlamaz.
- Sözün gelini nikâh edebildiğindir.
- Kuşadalı Efendimizden;

Şeriatı tut, hakikati yut, selâmet andadır.

- Erce mi konuşalım oyuncakça mı? Erce akılca, oyuncakça hakikatçe.
- Allah Teâlâ’dan gafil olarak “ fışt” desen, o dahi günahtır.
- Ahmed Amîş Efendi, muazzam meselelerin vücudunda zuhurundan evvel sohbetini buyurmazlardı. Bir gün bir mesele zuhur etti, arz ettiğim zaman **“Ha ... daha şöyle olacak, böyle olacak diye”** sohbetini buyurdular.
- Bazen huzura gittiğimizde dış kapıyı kapat, iç kapıyı aralık bırak, buyururlardı.
- Bir yere girdiğiniz zaman kapıyı nasıl bulursanız öyle bırakınız.
- Eve girersen halvet, çıkarsan celvet.

ŞEYH ŞABAN-I VELİ

---

[159] (ÖZEMRE, 2007), s.58

- Kastamonu’ya giden ihvândan birisine

“Şaban-ı Veli’yi ziyaret et benden selam söyle, redd-i selam oluncaya kadar ayrılma.” buyururlar. O zat da ziyaret eder ve selamı alilerini tebliğ eder. Biraz bekledikten sonra Hazret-i Şaban-ı Veli zuhur ederek;

“ ve aleyhisselam” buyururlar.

ŞÜKÜR

- Şükrü’n-nimet, rü’yetül mün’im.[160]

ÖLÜM

- Sekerat-ı mevte (ölüm sarhoşluğu) düşenlerin yanında dilindeki kuvvete göre ya **“la ilahe illallah”** veyahut **“Allah”** deyiniz. Bir defa **“la ilahe illallah”** veya **“Allah”** derse lafı kesiniz. Şayed o adam bundan sonra dünya kelamı ederse, yine tekrar **“la ilahe illallah”** deyiniz. Yine bir defa Allah deyince yine kesiniz buyurdular.
- Onların kabirleri teslimi ruh ettikleri mahaldir.[161]
- Kuşadalı Efendimizden;

Kamillerin irtihalden sonrada saliklerine feyzi devam eder, sülükde vefat edenlerin terakkiyâtı devam ettiği gibi.

- İhvanım, tekmili merâtib etmeden ahirete gitmesin, süflilere uğramasın, son derece müzaya-

---

[160] Nimete şükür, vereni görmektir.

[161] Nebiler ve Allah Teâlâ dostları teslim-i ruh ettikleri mekânda sırlanırlar. Bu nedenle makam denilen yerlerde bu sırlar vardır.

kaya (zor durumda kalmak) düşmesin.

- Efendimiz Hazretleri buyurdular ki;

Bir gün huzura girdim, baktım Efendi Hazretleri gitmek arzu buyuruyorlardı. İçimden feryat ettim.

"Aman efendim." O zaman

"Ulan, tecelli-i kemâldeyim, makamı müntehideyim, bu akşam baktım. Hacı Ahmed ikileşmiş. Birini yükün önünde gördüm. Artık bana gitmek lazım geldi. Elemlenme mahcub değilsin, muhtaç değilsin, hocan yok, ne demleniyorsun?" buyurdular.

- Hazret-i Azizimiz âlemi cemale intihalleri yaklaştığı zamanlarda;

"**Benden sonra benim gibisini bulamazsınız"**

Birkaç defa da;

"Nefesimi içeri alacağım, dışarı vermiyeceğim" buyurdular.

- Nusret Hanımfendi'den rivayetle;

"Bu âlemden giderken, insanı kuruturlar yahud limon gibi sıkarlar."

TALEBE, SALİK (DERVİŞ)

- Dershanede senin karşına gelip oturan talebenin indallahta (Allah Teâlâ yanında) senden büyük olduğunu unutma.
- Dersi hazırlayıp, derse girmeyin. Dershaneye girerken siz kalben talebeye biat edin. Onlar kendilerine lazım olan şeyi size söylerler.
- Asıl derviş, bayram namazını kılar kılmaz şeyhinin elini öpmeden yerinden kalkmaz.
- Kuşadalı Efendimizden;

Salik; ne sofu, ne sefih ikisi ortası olmak gerektir.

- Göztepe Müezzininden rivayetle;

"Beni evlendirdiler, gerdeye koydular. Seccadede iki rekât namaz kıldım. Baktım cemaatım ayakta duruyor. Bir mihrabiye okudum. Ondan sonra iki ellerimi ileriye uzatarak ba'dehu geriye uyluklara doğru çekerek (Şabanî tarikince kürek çekme zikri denirmiş) Kelime-i Tevhid zikrine başladım. Cemaatim de bana uymasın mı…

Efendi Hazretleri bir gün Yakacık'a giderken birdenbire cezbelenip;

"İhvan bahtiyardır, o bahtiyarlığı zuhurunda görürler." buyurdular.

- Damadı alileri, Hasan Efendi hazretlerine; **"Hasan, ha sen ha ben"** buyururlarmış.
- Birgivi Mehmed Efendi'ye **"Bana sarılsaydın daha iyi olurdu ama Halil'e sarıldın. Benden Halil'e, Halil'den sana"** buyurmuşlar.[162]
- Zülüflü İsmail Paşa'nın Hanımı, Küçük Hüseyin Efendi Hazretlerinin dervişi imiş. Bir gün Hazreti Azizin dervişlerinden bazı hanımlar, bu hanıma "gel türbeye gidelim, bizim şeyhimizi de gör" demişler ve gitmişler. Hanımlar yed-i mübareke-i azizi öpmüşler. Bu hanım durmuş, Hazret de;

"Sen de gel hanım" buyurarak davet etmişler

---

[162] (Mustafa Ozeren Efendimizden; **"Ya yol verir, ya vermez"** ilavesi vardır). (Halil Efendinin çeşitli hallerini gören Mehmet Efendi "Halil sen bana Efendi'den daha ileri geliyorsun dermiş, onun üzerine yukarıdaki kelâm zuhur etmiş - Ahmed Erdem).

ve **“Sen derviş misin?”** diye sormuşlar.

“Evet Efendim.”

“ Kimin?”

“Küçük Hüseyin Efendi’nin.”

“Benim de dervişim ol.”

“Efendim iki zata derviş olunur mu?” **“Olur. Sen çok Kur’an okuyorsun, onu biraz azalt. Kalbini daima Hakla bulundur. O vakit herşey Kur’an olur, için dışın Kur’an olur”** buyurmuşlar.

- Çerkeşi Azize bir derviş gelmiş, biraz otu-rup giderken, Efendim dergâhın masrafına yardım olmak üzere hediyem olsun size biraz altın yapa-yım der. Tam bu sırada Hazretin müridanından biri içeri girer ve torba içinde koca bir kitle halinde bir şey getirir. Efendim rabıta-i şerifeye mülazemetle çift sürerken sapana bu takıldı, fakir de Efendime getirdim der. Bir de torbayı açar bakarlar ki yekpa-re bir altın kitlesi. Dervişe;

“Bakınız bakalım hakiki altın mı” buyururlar. Derviş bakar,

“Evet, Efendim hakika altın” der. Ben de;

“Bir bakayım” buyururlar. Bir de derviş bakar ki kum. O zaman Azizimiz **“Bizim dervişlerimiz nefeslerini kimya ederler, siz de böyle yapınız.”** buyururlar.

- Salihler, yollarını doğrultmuşlardır. Bize küp dibindekiler lazımdır.

- Ahmed Amîş Efendi tarikat ehli için buyurdu ki;

“Yedi göbek yukardan, yedi göbek aşağıdan kabul edilmiş” bahtiyar kullardır. Derece derece, bu kişilerden kimi **bilir,** kimi **bulur,** kimi **olur.** En az nasîbdar olanı bile, bu yüce zevatın nazarlarına

mazhar oldukları için akıbetleri İnşâallah hayra çevrilir.

- Gelen defterle gelir, İnce elenip sık dokunmaz.[163]

TASARRUF

- Mustafa Özeren Efendi;

Muhammed Tevfik Efendi Hazretleri, **“Bir Arifin gönlüne girmek için ya siyim siyim ağlamalı ya haline acındırmalı, ya da peşin peşin saymalı.**

(Hoca Efendim Hazretlerinin bu sözü için, Arifinin bunca eserlerini inceledim. Hakikatları bu dereceye kadar sinesinde cem eden bir kelâmı-âliye rastlamadım.)

- Size “kimlerdensiniz” diye sorarlarsa, **“Ahmed Amîş kullarıyız”** dersiniz buyurmuşlardır.
- **“Azizanımızın gücü her şeye yeter.”[164]**

---

[163] Kaderine, nasibine nazar edilir.

[164] EVLİYANIN TASARRUFU

Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu’l azîz anlattı.

[Bedîü'r-Reyhân da bilcümle ricallere vekâleten buyurdu ki:

-”Yâ İbrahim Halîlallâh, Ümmet-i Muhammed'den bir kimse 124 bin günâh-ı kebâir işlese ve tevbe ve istiğfar etmeden ölse, birimizin şehâdeti üzerine, Cenab-ı Hakk onu af buyurup, gufrân-ı İlâhiyyesine mazhar kılar, ikinci defaki şehâdetimizle, onun seyyiâtı hasenata tebdîl olur. Bizlerin münâcâtı üzerine, Ümmet-i Mu-

hammed'in üzerinde ne kadar hukuku İlâhî ve hukuku ibâd varsa, cümlesi affa mazhar olurlar. Bu hakîkat ilmi, şerîatın zahiri ile ölçülemez. Bu, ilm-i hakîkata mahsûs sır bir ilimdir.”

“Cenab-ı Hakk fıtrat-ı İslâm'ın ihtiyarını da bizlere ihsan buyurmuştur. Bu inayet, zamanın fetreti sebebi ile Cenab-ı Hakk Teâlâ'nın kullarına olan merhameti ve Muhammed aleyhisselâmın ümmetine olan şefkat ve harîsliği sebebi ile onların âdâ-i erbaa’ya (yani dört düşmana) esir oldukları bir zamanda bize bu selâhiyet verilmiştir” dedi. Ve **âhir zamandan** bahis ile devamla buyurdu ki:

-”Bu zamanda maddî fen ve terakkî sayesinde bir sürü insanlar faydalar görüyorlar. Zamana göre maddî ve manevî ilimleri Cenab-ı Hakk kullarına ihsan etmektedir. Bizlerden sonra gelecek evliyalar da, insanlar gibi dâima terakkî edip, ne gibi fen ve icâdlarda bulunacaklardır. Evliyalar da dâima terakkî edeceklerdir. Terakkî nisbetinde merhamet-i ilâhî olup, kulları affa vesîle kılacak evliyalara da selâhiyet verilecekdir. BİZLERDEN SONRA GELECEK RİCALLERE BİZ DE MUHTAÇ KALACAĞIZ. Bu zamanlar Cenab-ı Hakk Teâlâ'nın, cemâl tecellîsini mutlak olarak ihsan buyurmasından, bu merhamet sayesinde Rasûlüllâh'ın has ümmet ricallerine bu kuvveti ihsan buyuruyor. Fıtrat-ı İslâm'ın ihtiyarını bizlere vermiştir. Bunun mânâsı şerîatla ölçülmez. Bu sır hakîkat ilminden bir sırdır. Ümmet-i davet olanlara da şumûlü vardır. Hazreti Musa'nın fer'inden kelâmına sebep,

- Benim Şeyhim Bekir Efendi İstanbul ile Manisa'ya hüküm ederlerdi, ben her yere hükmederim.
- Gam gam üstüne, gam gam üstüne veririz. [165] Gelene sevinmeyinceye, gidene yerinmeyinceye kadar.
- Biz bir evi temelinden tepesine kadar değiştiririz, kiremiti kımıldatmayız.
- Kapalı kutuya mal konmaz, domuza inci takılmaz.
- Beykozlu Ali Bey'den;

"Ben sağ iken kimseden korkmayın. Kimse size bir şey yapamaz. Ben öldükten sonra hepten

---

ihvanımızdan İbrahimü'l-Ahzâb olmuştur. Bu zat, İbrahim aleyhisselâm nâra (ateşe) atıldığında sabır, tefvîz, teslîm ve itlâkına sebep olmuştur. O zatların kendi peygamberlik inayeti kâfî gelmedi. BU DA ÜMMET-İ MUHAMMED'İN SON ZAMANLARINDA BULUNANLARA KISMETTİR. SAHÂBE-İ KİRAM DA, BU ZAMANDAKİ, CENAB-I HAKK TEÂLÂ'NIN CEMÂL-İ MUTLAK TECELLÎSİNE METFUN VE ÂŞIKLARDI. BU ZAMANDA BULUNMAKLIĞI ARZU ETTİLER" diye enbiyâlara Bedîü'r-Reyhân hazretleri beyanâtta bulundu.] (Kaynak: Hasan BURKAY, Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. V, s. 24-25)

[165] **"…(Allah) size keder üstüne keder verdi ki, bundan dolayı gerek elinizden gidene, gerekse başınıza gelenlere üzülmeyesiniz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."** Al-i İmrân, 153

korkmayın. Mahşerde içlerimiz dış, dışlarımız iç olacak.”[166]

- Ömer’ül Halveti Hazretleri bir gün **“Ahmed, sen çok ricale mülaki olursun, onlarda benim meslekimi ara, meşrebimi arama**” buyurdular.
- Mehmed Efendimiz buyurdular ki köpekleri topladıkları zaman Hazreti Azizimize arz ettim.

“Ulan! Allah yerden taşları alır, insanların üzerine yağdırır. Allah insanlara gelecek belayı bunlara yükletti, sus” buyururlar.[167]

- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

“Şemseddin’i göndermezdim ama Hazreti

---

[166] **“İki âlemde tasarruf ehlidir ruhu veli**

Deme kim bu mürdedir, bunda nice derman ola

Ruh şimşiri Hudâ’dır ten gılaf olmuş ana

Dâhi âlâ kâr eder bir tığ kim üryân ola”

(Müfti-i’s-sakaleyn Kemal Paşazâde)

[167] **Bela Gerdan (Belaları Defeden)**

Bir defa, Hâce Muhammed Behâüddin Nakşibend Hazretleri (kaddesellâhü sırrahu’l azîz) buyurdu ki,

“Cenâb-ı Hak bana öyle bir ihsanda bulundu ki, benim aracılığım ile belâlar kalkar. Belâya düşerseniz bana sığınınız. Arzularınıza kavuşursunuz.”

Beyt:

Yere yağmur gibi, belâlar yağsa,

Behâeddin onu defeder, Hakka.

(Kaynak: Reşahat, haz: Süleyman Kuku,s.81)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem istedi, gönderdim. (Vezir Şemseddin Paşa Trablusgarb'te bulunmuştur.)

- Tunuslu Hasan Efendi'den rivayetle;

"**Nasreddin Şah,[168] imanını kurtararak gitmiş-**

---

[168] 1836'de Feht Ali Şah'ın yaklaşık 100 çocuğundan Muhammed Şah tahta çıkmıştır. Bu dönemde Britanya güneyden İran'ı yarı sömürgesi yapmaya başlamıştır.

İsmaililiğiin önderi Ağa Han isyanı ettiyse de bastırılarak Hindistan'a sığınmıştır. 24 Mart 1844'de Seyyid Ali Muhammed vahiyin indiğini ve kendisinin gayba eden imam olduğunu iddia ederek Babiliğini örgütlemeye başlamıştır. Babiler Kaçarların siyasetini, mevcut Şiiliğini ve başta Rusya ve Britanya olmak üzere Avrupalıların sömürgeciliklerini eleştirmiştir.

1848'de Muhammed Şah öldüğünde Babiler isyan etmiş ve Nasreddin Şah Rusya'nın yardımıyla Babileri bastırmaya çalışmıştır. Babileri bastırmakla başarılı olan sadırazam Emir Kabir İran'ın ıslahatını başlatmış ancak **1852'de Nasreddin Şah tarafından öldürülünce ıslahat hareketi de sona ermiştir.**

1870'da Kacar Hanedanının ekonomisi ifras etmiş ve Avrupalı yatırımcılara ekonomik ayrıcalık haklarını vermeye başlamıştır. Böylece İran, Rusya ve Britanya'nın yarı sömürgesi haline gelmiş ve dünya ekonomisinin de parçası olup dışarıdan ucuz malları girdikleri için İran'ın ekonomik gücü zayıflamıştır.

tir. Çünkü Şemseddini severdi. Bizi sevenleri sevenler imanını kurtarmadan ahrete gitmezler.” buyurdular. O zaman Tunuslu Hasan Efendi,

“Efendim, ya seni seven deyince Hasan efendinin yüzlerine elleriyle berayı iltifat vurarak **“Sus, oraya laf yok.”** buyururlar.

- Hoca Efendim Hazretleri (İmam Ziya efendi ‘den);

Bir gün huzurda idim.

“Saatin var mı?” buyurdular, ben de

“Var, Efendim dedim.”

“Şimdi buraya bir bahriyeli geldi, saati işlemiyormuş, saatini işlettim, ayaklarını omuzuna aldı gitti.” buyurdular.[169] (Ayni durum fakire de vaki oldu. Fikret, ben ve başka birisi; belki Besim’di. Huzurda idik. Fikret’e

“Saatin var mı?”

diye sordu. Yok dedi. Elleriyle Fikret’in bileğini tutarak

“İşte saatin çalışıyor ya.” buyurdular. “Fakire de senin saatin de çalışır çünkü ben kurdum” buyurdular - Ahmed Erdem).

Britanya'ya gizlice tütün üretimi ve satışının 50 yıllık hakkını tekel olarak verilmiştir. 1890'de İstanbul'da çıkan Akhtar gazetesi tarafından bu ortaya çıkarılınca İran'da ulemalar ve bazariler 'Tütün Kıyamı' adlı protesto hareketini başlatmış ve Kacar Hanedanı tütün ile ilgili ayrıcalık haklarını Britanya'dan geri almıştır.

[169] Kalbin manevi yolculuk için kabiliyet kazanması.

- Bir gün Süreyya Bey ile Mehmed Efendimiz huzurda bulunurlarken, Efendi Hazretleri, Hazreti Azizin sohbetinde cezbelenmişler. Süreyya Bey bir iki defa Efendi Hazretlerinin yüzlerine muterizane bakmış. Hazreti Aziz

"Ne bakıp durursun. Onun velayetinin nübüvveti zuhur edecek, vucud-u mutlak olacak, onu kimse anlamayacak" buyurmuşlar.

Efendim Hazretleri : **"İlmimi Süreyya'ya verdim"** buyururdu. Bir gün Beyazıt'da rastlamıştık. Beyaz sakallı güzel bir yüzü vardı. Efendimin elini öptü, "Efendim her zaman kalbimdesin" dedi. Efendim de :

"Ah Süreyya, kalbindeyim ama bilsen orada nasıl kalabiliyorum" buyurdu. Bir sabah Efendim:

"Süreyya her sabah benden süt istemiye gelirdi. Bu sabah gelmedi. Bakın, acaba başına bir şey mi geldi ?" buyurdular. Gittik tahkik ettik ki, vefat etmiş. Kabrine Makâm-ı Süreyya derler.

- Göztepe Müezzini Efendi'den rivayetle;

Hareketi arzdan birkaç gün sonra huzura gittiğimizde;

"Ananız sizi beşiğinde salladı mı?" buyurdular.

- Nevres Bey rivayetiyle Mehmed Efendimiz Hazretleri;

"Şeyhime ya ondur, ya öldür, ya seyahat ver" diye ricada bulundum. İki sene Trabzon havalisine seyahat çıktı. Bir zata;

"Sen saz çalmasını bilir misin?"

"Evet Efendim."

"Nasıl çalarsın bildiğin gibi mi?"

"Bildiğim gibi"

"Yok, olmadı, ben kırk senedir çalarım lakin

bulduğum gibi çalarım.” buyurdular.

- Yine bir gün Mecdî Efendiye,

“Bu adamları getirip durma, herkes buraya giremez, biz istemeliyiz, Biz isterken de istediklerimizi getirmeye muktediriz” buyurmuşlardır.

TASAVVUF

- Bu neşe-i Muhammediye bir zamanlar Arabistan’da çalkalandı, nihayet meczupluğa müncer [170] oldu, İran’a intikal etti. Orada da ilhada müncer oldu. Türkistan’a intikal etti. Orada da taarruzlara müncer oldu. Yine Arabistan’a intikal edecektir.

TEVHİD

- Kuşadalı Efendimizden;

Yer taban, gök tavan, içindeki kâffe-i mahlûkat (bütün) ihvân (kardeş) olmadıkça tevhid kokusu duyulmaz.

- Ye Allah için, iç Allah için, otur Allah için, gez Allah ile.
- Haydin haydin kapuları kakalım, yâri canda kıstırıp anda halvet edelim.
- Allah’tan gayrı bir şey yoktur. Allah’ın aynı da yoktur.
- Esma-i ilahiye zât-ı ilahiyenin libasıdır. Her an bir libası ile zuhur eder. Onun hükmü bitince diğer bir ismiyle tecelli eder.

---

[170] Müncer: dayanmak, nihayet bulmak; bir tarafa çekilmek, sürüklenme, sona eren, neticelenen.

- Efendi Hazretleri buyurdular ki;

Bir gün huzurda idim. Hazret-i Azizimiz şöyle buyurdular;

“Allah bu dünyada esma ile tecelli buyurur, hangi esma ile zuhur ederse diğerleri ona tabi olurlar.”

Efendim **... “mâni”** ismiyle mi mütecelli dedim?”

“Evet” buyurdular.

“Efendim ya rahman, rahim isimleri var.”

“Haa ulan onlar Esma-i Muhammediyedendir, onunla zuhur edince tadından yenmez.” buyurdular.

- “ ve le-sevfe yu’tîke Rabbüke fe-terdâ .” [171]

İltifatında dedim ki

“Ya Rab bir vücud bul da onu razı et.” buyurdular.

- Kuşadalı Efendimiz Beypazarlı Ali Efendimize hizmetleri esnasında bir gün kahve ocağında yemek yerken;

“İbrahim” diye Efendimiz Hazretleri seslenmişler. Hemen lokmalarını yutmadan koşmuşlar.

“İbrahim, yemek mi yiyordun, tevekkeli değil benim de ağzımdan iki lokma geçiyordu. İki vücud bir oldu, artık burada durman olmaz. Şimdi iskeleye binip gideceksin” buyurmuşlar. O da boyun eğerek Mısır’a hareket eden vapura binip Mısır’a gitmişler. Sonra Beypazarı Ali Efendimiz Hazretlerinin teşrifi bekâ buyurdukları gün İstanbul’a

---

[171] Duhâ, 5; “Tâ razı oluncaya kadar vereceğim.”

gelerek namazlarına yetişmişler.

- “Sen verdin biz yedik, vermesen ne yerdik?”
- “Tevhid lastik gibidir, uzatırsan kâinatı içerisine alır, daraltırsan birçok şeyi almaz.”
- Sıfat-ı celâl, cemâl; ikisi birleşdirir kemâl.
- Zat görünür bilinmez, sıfat bilinir görünmez.
- Şeyh Bekir Efendi’miz Türbedâr Azizimiz Sultanımıza buyurmuşlar;

“Beni put yap, ya sen bana bir tekme atarsın, sen kalırsın ya ben sana bir tekme atarım ben kalırım.”

- “Mütecelli vâhid, mecâlî müteaddiddir.” (Yani, Allah’dan tecellî eden tektir, bize ise çeşitli yollarla, çeşitli şekillerde ulaşır.)
- Hazreti Ahmed Amîş Efendi; **“Tevacüd, vecd, vücud”** der. Sonra eliyle diline işaret ederek ve parmaklarını diline getirerek

“Hal dili ile buradan ötesi söylenemez ki” dermiş.[172]

---

[172] Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi bunu naklederken, buyururlardı ki:

“Peygambelere vahiy, velîlere ilham vaki olacağı zaman, onlara bir sallanma, bir titreme ârız olur. Bu hâdise; Allah denilen o küllî kudretin o anda bir nebi veya velide hususî ve fazlı bir mahiyette tecellisinden, galebe-i zuhurundan ileri gelir. Tecellî vaki olmadan, titreme ve sallanmaya **tevacüt** denilir ki bu, biraz da sun’îdir. Tam tecelli haline vecd, tecelliden sonraki hale vücud, yani varlık denilir.

- İnsanların çoğu mâbûd-i mevhuma tapar.[173]

İşte tarif edilemeyen hal de budur. Tarif edilemez demek, o hal kendisinde tahakkuk edemeyenlere anlatılamaz, demektir.”

[173] Kutsi bir hadiste şöyle denilir: **“Ben kulumun zannı üzereyim.”** Belki hiçbir hadis sûfîlerin Tanrı tasavvurunun teşekkülünde bunun kadar etkili olmamıştır. Vâkıa, ilk dönemlerden itibaren sûfîler, insan inancının Tanrı tasavvurunda etkin olduğunu kabulde görüş birliğine varmışlardır. Bu durum, bir anlamda, **“Sayısız Tanrı tasavvurunun imkânı”**nı kabul demektir. Başka bir hadiste ise, Tanrı’nın kıyâmet günü kullarına tecelli edeceği ve ancak inançlarındaki sûretlere göre tecelli ettiğinde O’nu “Rab” kabul edebilecekleri belirtilir. Bu ve benzeri rivayetler, sûfîlerin “ilâh-ı mu’tekad” diye isimlendirdikleri Tanrı tasavvurunun genel çerçevesini belirlemiş, İbnü'l- Arabî konuyu en geniş anlamda ele almış ve varlık görüşünün odağına bu terimi yerleştirmiştir. İlâh-ı mu’tekad, İbnü'l-Arabî’nin **“Tanrı ve insan ilişkileri”** görüşündeki ana kavramlardan birisidir. Bu bağlamda konuyla ilgili pek çok terim kullanır ki, bunlara ilâh-ı mahlûk [yaratılmış ilâh], ilâh-ı mec’ûl [yaratılmış ilâh], el-Hakku’l- itikadî [inanca bağlı Hak], el-Hakku’l-mu’tekad fi’l-kalb [kalpte inanılmış Hak], el-Hakku’l-mahlûk veya el-Hakku’l-mahlûk fi’l-mu’tekad [inançta yaratılmış Hak] terimlerini örnek verebiliriz. En genel tanımıyla “inanılan ilâh (ilâh-ı mu’tekad)”, kulun akıl veya taklit

- Aşk gönlü istilâ edince nefis ölür.
- Abdülazîz Mecdî Beyefendi'ye şöyle buyurmuşlar:
- " Zât, lâ-taayyünât'a girmedikçe olmaz."

---

gücünün yaratıp kalbine sığdırdığı Hak sûreti'dir. İbnü'l-Arabî'nin tanımlamasıyla "Kulun kendi düşüncesiyle veya taklit ederek kalbinde yarattığı Hak, inanılan ilâh'tır." (Bkz. İbnü'l-Arabî, Fusûsu'l-Hikem, 225 (tah. E. A. Afîfî,).

İnanılan Tanrı'yı ortaya çıkartan şey, her insanın Rabbine dair bir fikrinin bulunması gereğidir ve insan ancak bu tasavvura göre Allah'a yönelir ve onda Rabbini arar. Bu yönüyle inanılan Tanrı'nın sayısı, inanç sahiplerinin sayısıyla artar.[5] İşte insan, taptığı ilâhının sûretini yarattığında bu ilâh, başka bir ifâdeyle sûret, ilâh-ı mu'tekad diye isimlendirilir.

(Metin için bkz. Abdülganî en-Nablûsî, Gerçek Varlık (çev. Ekrem Demirli, İz Yay. 2003) s. 89.

Terim hakkında bkz. Suad el-Hâkim, el-Mu'cem, 87 vd; Ebu'l-Ala Afifi, Fusûsu'l-Hikem Okumaları İçin Anahtar (çev. Ekrem Demirli, İz Yay. 2000), s. 54 vd. Vahdet-i vücûd ve ilâh-ı mutekâd hakkında bkz. Abdülganî en- Nablûsî, Gerçek Varlık, 76 vd; Konevî'de İlâh-ı mutekâd ve "sübjektif Tanrı" tasavvuru için bkz. Nihat Keklik, Sadreddin Konevî'nin Felsefesinde Allah-Kainat ve İnsan, s. 51 vd.; Ekrem Demirli, Sadreddin Konevî'de Mârifet ve Vücûd, s. 145 (doktora tezi, M. Ü. S. B. E., 2003).

VAHDET-İ VÜCUD

- Ben bazen, bensiz Allah derim.
- Her ne zaman elimi duaya kaldırırsam bir de bakarım ki, bütün mükevvenat dileklerini (bu) fakire arz ediyorlar.
- Kuşadalı Efendimizden;

"Hakk ûluhiyeti hiç kimseye vermez fakat bazan (bu) fakirden tecelli eder" buyururmuş.[174]

---

[174] **ÂRİFİN MAHLÛKU OLUR MU?**

Hâce Ubeydullah Ahrar (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) buyurdular: **"Bazı âriflere, dilediğini halk etme [yaratabilme] kuvveti vermişlerdir. Ve hak mahlûkuyla ârif mahlûkunun farkı, ârif onu hazarâttan (mertebelerden) birinde isbat ettikçe ârifin mahlûku devamlı olur."**

Bu sözün açıklanmasında Mevlânâ Radıyyuddin Abdülgafûr buyurdular ki:

Ârif kendi mahlûkuna hissi ve şehâdî teveccühle yönelmiş olması lâzım değildir. Belki o mevcûd şehâdinin hârici varlığının ibkasında [devam etmesinde] hazreti misâlde o ârifin misâlî sûretinin teveccühü kâfîdir. Mâdem ki, ârifden o mevcûd hissîye hazreti misâlde [misâl âlemindeki huzurda], yahut hazreti şehâdette [dünyadaki beraberlikte] o teveccüh devam eder o mevcûd da hazreti şehâdette [dünyâda] bâki olur. Ve o teveccüh kesildiği zaman, hemen o mevcûd da tamamen ma'dûm [yok] olur. Şunu da arz edelim ki, Mevlânâ Nizâmeddin Hâmuş hazretlerinin Usameddin hakkında: **"Zımnımda (içimde) tuttum, hayat buldu. Zımnımdan çıkardım, hemen düştü öldü"** buyur-

dukları da bu kabîldendir. Bunun hikmeti odur ki, sâlik seyr-i ilallahı tamamlayıp cem'-ül cem' makamına vâsıl olunca, zâtın tecellisine mazhar olur. Bu makamda bulunan velî kendisini, bütün varlıklara işlemiş ve hepsinde kendini tedbîr sâhibi görür ve bütün varlıkları kendinin a'zası bilir. Ve eşyadan bir şey diğer bir şeye yaklaşsa, o veli o şeyi kendine yakın görür. Hakk sübhânehünün zâtıyla kendi zâtını, sıfatıyla kendi sıfatını ve fi'iliyle kendi fi'ilini bir görür zirâ o tevhîd deryasına gark olmuş, vahdetten başkasını bilmez. Ve insanın tevhîd ve vuslatta bundan a'lâ [yüce] mertebesi olmaz. Bu müşâhadenin izâhı, mahlûk olan kulun hâlık olması değildir. Yahud hâdisin [sonradan olan, yaratılan] kadîm olana bitişik olması, yahud da kadîmin hadîse hulûl etmesi değildir. Allah Teâlâ bunlardan çok yüksektir. Beyt:

Hulûl ve birleşme burada muhaldir,
Ki vahdetde ikilik ayn-ı dalâldir.

O hâlde böyle bir tecelliye mazhar olan her kâmil ferdin ma'nevî her şey ile ittihâdı [birleşmesi] olur. Ve her şeyle birleşmesi, her şeyle ayrı olmasına gâlib olur. Taayyun mahbusu ve cismin ve cismânilerin bağı olmaz. Tasarrufunun mahkûmu olmak bakımından kendinin taayyunu ile başkasının taayyunu beraber olur. Teveccüh ettiği bütün şânlara hükmü câri olur. Bunlardan kimi, bölünemeyen en küçük zaman kadar bir zamanda çeşitli yerlerde görünebilir. Kimi Îsa meşhedli ve meşrebli olur da, bir ölüye Allah Teâlâ'nın izniyle kendi hayatı ma'deninden hayat verir.

- **Ahbereti'r-rusül tahavvüle'l-hakki bi's-suver.** (Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem haber verdi, neyi de ben ilâve ettim.) Allah suretle zahir

---

Velhâsıl bunlar bostan-ı ilâhînin bostan bekçileri-dir. Meyvesiz bir insana nazar ve inayetleri olur-sa, onlara kendilerinin semere [meyve] dolu hakîkatlarından bir hisse [nasîb] aşıla salar, o vucûd meyve vermezken, yemiş vermeğe başlar ve her ölüye kendi hayatı zımnından hayat verse-ler, dirilir. Mevlânâ Nizâmeddin hazretlerinin **"zımnında olmak"** yahûd "zımnına almak" menkı-besi ve Hâce Ubeydullah hazretlerinin **"ârifin mahlûku olur"** buyurdukları bu kabildendir. Lâkin edeb odur ki, böyle yerlerde halkı ârife nisbet edip, Hak mahlûku mukabelesinde ârif mahlûku denilmeye. Çünkü avam, sözlerin arasını bulamaz, birini diğeri zanneder de yanılırlar. Hâlık olmak [yaratmak] Hak sübhânehü ve teâlâya mahsûstur. **Bir kulunu, ihsân ile hâlıklık (yaratıcılık) tecellisi-ne mazhar etmekle, o kul hâlık olmak lâzım gel-mez.** Nitekim Razzak Hak teâlâ iken bir kulunu rızık dağıtıcı etmiştir. Kullarına rızkı onun yüzünden verir. O kulu, insanlara rızık taksîm edicisi kılmakla Razzak olmak lâzım gelmez. Bu gibi sözlerin Allah Teâlâ'dan başkasına kullanılması mecazdır. Lâkin Hakk Teâlâ bir kulunu bu kadar kemâlâta mazhar ederse, onun da hakkını yitirmek revâ değildir. **Her işin bir kapısı vardır. Hakk Teâlâ'nın inâyetine mazhar olmanın yolu da, bir ârif kulun nazarına erişmektir.** (Kaynak: Reşahat, Süleyman Ku-ku,s.179 kaşife,18)

oldu.

- O, bu hep O derler. O, bu hep bu imiş, bunu anlayınca, üç sene gökyüzüne bakamadım.
- **“Söyleyene bakma, söyletene bak.”** derler, doğrusu **“söyletene bakma, söyleyene bak”**tır.[175]
- Allah mükevvenatı zulmette halk etti, zulmet vahdet demektir.
- Ebu Hüreyye radiyallâhü anh bir gün Sahabe-i kirama

“Yetenezzelül emr ma beynehünne”[176] bu ayeti Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bana tabir ettiği gibi size söylesem boğazını işaret ederek **“kesersiniz”** buyurdular.

- Hazret-i Aziz burada “emr” **zât demektir** buyurdular.
- Rüzgâr uğultusu kapı gıcırtısı, sinek vızıltısı hep Hakk’tır; kâmil bunlardan Hakk’ı sima eder. (işitir ve görür) [177]
- **“ Küllü müsallin imâmün velev kâne münferiden**” (Hadis) (Her namaz kılan, tek başına bile

---

[175] Söyleyende söyletende Allah Teâlâ’dır.

[176] Talak, 12 **“Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır, Allah'ın herşeye Kadir olduğunu ve Allah'ın ilminin herşeyi kuşattığını bilmeniz için Allah'ın buyruğu bunlar arasında iner durur.”**

[177] Bir gün mübarek parmakları ile enfiye alıp;

“Arif, te bu zerreden bile hakkı sima eder rüzgâr iniltisi, kapı gıcırtısı, sinek vızıltısı hep Hakdır.”

olsa imamdır.)

İmam metbu demektir, cemaat de kendi vücududur.

- Görünen mertebedir, hakikati Hakk'dır.
- (Arapça fiil)Kâne'nin manası "idi" dir, "oldu" manasına değil. [178]
- Nevres Bey Harbiye mektebinde Fransızca muallimi idi. Ahmed Amîş Efendi'ye birçok konuyu danışıyordu. Bir seferinde;

"İmtihanda talebeye kaç numara verelim diye mümeyyizlere sorduğun zaman ne verirlerse onu ver, vermeyecek isen sorma. Sözün nereden geldiğini bil" buyurdular.

Daha sonra Bursa Erkek Lisesi Fransızca Muallimliğinden, **Binbaşı Hasan Nevres** emekli olmuştur. Fakat soyadını **"Onbaşı"** almıştı.

"Onbaşı" ismi, soyadı kanunundan çok önce Ahmed Amîş Efendi tarafından bir nevi künye olarak verilmiştir. Ahmed Amîş Efendi, ona;

"Seni onbaşı yaptım!" buyurmuşlar.

- Göztepe Müezzini Mehmed Efendi rivayetiyle;

Bir gün Sami Bey'le birlikte huzuru Hazreti Aziz'de idik. Buyurdular ki;

"Bir bektaşî fakiri Üsküdar'dan Beşiktaş'a gitmek üzere kayığa biner, giderken kayıkçıya, şu karşıki saray kimin diye sorar. O da padişahın der. Öteki O da onun, daha öteki; O da onun, ya en öteki; O da onun deyince, o gün almış olduğu

---

[178] Sonradan oldu demek değil.

yeni çorapları ayağından çıkarıp, bunları da ona ver diye denize atar." buyurdular.

- Bir gün Mecdî Efendi huzurda iken Efendi Hazretleri

"Ben Allah'ım, ben Allah'ım ben Allah'ım" buyurarak;

"Ben Allah'ım demekle insan Allah olur mu?" buyurmuşlar.[179]

- Bir gün bayram ziyaretine gittik. Yarım saat kadar sohbet buyurdular. Sonra kalkıp mübarek parmaklarıyla oynar gibi neşelendiler.

"Ben neşelendim ki âlem de neşelensin." buyurdular.

- Eşref Efendi rivavetiyle;

"Bendendirler, halka ne karışırlar, halkdandırlar bana ne gelirler, götürürler getirirler, götürürler getirirler, götürürler getirmezler."

- Olmuş olmuştur, olacak da olmuştur, olacak bir şey yoktur

- Kuşadalı Aziz tarafından hilafet verilerek Tırnova'ya irşâd için gönderilen Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerine intisab eden Ahmed Amîş Efendi'den medresedeki hocası buna razı değildir. Ahmed Amîş Efendi üzüntülüdür. Hocasının hatırını da kırmak istemez. Nihayet bir gün Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretleri ile âni karşılaşırlar. Halvetî şöyle buyurur:

"Biz senin kalbine kancayı taktık. Ne tarafa dönsen delik Allahtan tarafadır!.." Ahmed Amîş

---

[179] Vahdet-i vücud meselesini ağızlarına lakırtı edenler için söylemektedir.

Efendi'nin gönlünden geçirir ki, medrese hocası da Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerine biat eylesin. Gerçekten de öyle olur.

Buna benzer Nevres Bey rivayetiyle Mehmed Efendimiz Hazretleri;

Kendilerinden kaçardım, yolumu değiştirdim Bir gün hap hap karşı geldi. **"Ben senin ciğerine kancayı taktım, nereye gidersen git, delik Allahadır."** buyurdular.

- Kuşadalı Efendimiz, Mehmed Can efendiye

"Hicaz'da taş atarken taşlayan ile taşlananın kim olduğunu gördün mü?" buyurdular.

- Allah'ın akve'l kuvâ, â'ciz'ül â'ciz olduğunu anlayınca **'hah'** dedim.[180]

VEFÂ

- Kuşadalı Efendimizden;

Girdiğin kapıyı, geldiğin yolu sakın unutma ha! (Mürşid ile şeriatı Ahmedî) buyurmuşlardır.

YARATILIŞ

- Ezelde hilkat yoktur, zuhur vardır.[181]
- Taşta hayati ilâhi olmasaydı Musa'nın esvabını (elbiselerini) alıp kaçar mıydı?
- Tabiatında sekr vermek istidadı olan bir şeyi içmekten içmemeği tercih ediniz, buyurdular.
- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Eğer senin sırrında işret etmek yoksa kimse senin yanında işret edemez." buyurdular.

---

[180] Akve'l kuvâ = Güçlülerin en güçlüsü Â'ciz'ül â'ciz = Âcizlerin en âcizi

[181] Bize görünen şey o takdirin gerçekleşmesidir

YEMEK

- Biz yemeği ağzımıza koyarken sabret seni makamı insana getireceğim deyiniz, lokmayı ağzınıza koyunuz.
- Her ne yerseniz sadaka diyerek yeyiniz.
- Yediğim yemek Allah'ı zikr etsin. Ben de telezzüz ederek şükredeyim.
- Şeyhleri kendilerine buyurmuşlar,

"Ahmed açlığın aklına gelirse benden değilsin."

ZALİM

- Bir zalimin karşısına çıktığınız zaman üç defa **"eûzü bike minke"** (O'ndan, O'na sığınırım.) deyiniz buyurdular.

ZİKİR

- Ahmed Amîş Efendi **"Minel âbâd ilel âzâl, ila ma-lâyetenâhin müstecmiu bi cemiissıfat, Allah"** diyerek lafza-i celal zikrine başlardı.

(Ebedîlikten ezele, sonsuz olan bütün sıfatların hepsini toplayan, Allah) (Kullarından Allah Teâlâ'ya da manası verilebilir.)

RUMUZLU KELÂMLARI

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'nin, kapalı ve herkesin zahirî meslek ve kıyafetine göre söz söylediği gibi anlaşılamayan ve aleyhinde atıp tutmayı, dedikoduyu mucip olan sözleri çoktur. Bazıları şunlardır.

- Fatih dersiâmları ve hocaları, Ahmed Amîş Efendi'ye iyi bir gözle bakmazlar, onunla görüşmezler, hele ziyaret etmeği asla hatırlarına getirmezlermiş. Bir gün Abdülâziz Mecdî, Ahmed Amîş Efendi'nin manevî yüksekliğinden, hürmete ve ziyarete değer bir zat olduğundan Recep Arusan'a bahsetmiş. Bunun üzerine onda, türbedâra karşı hafif bir meyil ve incizap belirmiş ise de, karar verirken; yine eski bildikleri ve işittikleri şeyler galebe çalarak, gidip görüşmeğe cesaret edememiş; fakat Darülfunûn felsefe müderrisi Ahmed Naim Bey, türbedârın damadı ve müftünün de, sözüne son derecede itiinat ettiği samimî ve dindar bir arkadaşı olduğu için türbedârı bir kere de ondan tezkiye etmek istemiş. Ahmed Naim Bey, herkesin zındık[182] diye görüşmek istemediği hazre-

---

[182] Milleti, Hz. Türbedâra, zındık demeleri üzerine buyururlardı ki;

" Secdelerin, rükûların kime olduğunu bilmezler de konuşurlar."

Abdulkadir Geylâni kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretleri,

"Hiç bir Cami yoktur ki orada bana secde olmasın" demiştir.

ti fevkalâde meth-ü sena ile mahza bu zatın teveccühünü kazanmak için damadı olmak şerefini almış, olduğunu da sözlerine ilâve edince, bu beyanat, Recep Arusan'ın, Ahmed. Amîş Efendi hakkındaki fikrini biraz daha değiştirmiştir.

Zihni ve fikri bu muhtelif rivayetleri birbiriyle telife çakışırken; günün birinde komşusu ve arkadaşı bulunan Abdülâziz Mecdî Efendi ile Fatih'e çıkan yolda, bir ikindi vakti karşılaşırlar. Recep Arusan, bu vakitte bu tarafa böyle nereye gittiğini sorar. Abdülâziz Mecdî Efendi Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'yi ziyarete gitmek istediğini söyleyince, Recep Arusan'da zihnen meşgul olduğu ziyaret meselesine kat'î kararını verir ve birlikte giderler.

Abdülâziz Mecdî Efendi, Recep Arusan'ı türbedârın huzuruna götürüp, Fatih hocalarından Recep Efendi olduğunu söyler, kendisi de geride ayakta durur.

Ahmed Amîş Efendi, kendisini ziyaret edenin zahir ilimleri tedris eden, ilâl ve idğamla, sarf ve nahivle uğraşan bir kimse olduğunu bu suretle anlayınca, onun seviyesine inip, ilk söz olarak

"Allahü ekber de, Müfaddalün aleyh nedir?" (الله اكبر lafızında Müfaddalün aleyh nedir?) diye sorar. Böyle bir suale maruz kalacağını aklına getirmeyen Recep Arusan:

"Allah; fî haddi zatihi Ekberdir" bu ef'âlü, tef'il (babında) ve müfâddalün aleyh aranmaz, siz ararmısınız? (Yani, biz hocalar aramayız, siz mutasavvıflar arar mısınız?)

diye o da türbedâra sorar. Hazret:

"Ben de zaten bu suale böyle cevap vermeni

beklerdim.”

diyerek müftüyü takdir eder, hattâ arkasını okşar ve alnından öper. Anlaşılan Fatih hocalarından birisinin, şeytanın ayağını kırarak, kendisini ziyarete gelmesi, hazretin de hoşuna gitmiş ve sonra da elinde tuttuğu enfiye kutusunu açarak bir tutam enfiye vermiştir.

O sırada geride ayakta duran ve bu muhavereyi dikkatle dinleyen; Abdülâziz Mecdî Efendi'ye de bir tutam enfiye vererek çekmek üzere iken o, fartı muhabbetle birdenbire bir sayha çıkartarak türbedârın üzerine atılır, kucaklar, kemiklerini kıracak derecede sıkar ve sonra ayrılacak bî-huş bir halde yere serilir.

Bu sırada Recep Arusan, türbedârdan gördüğü takdir ve iltifata güvenerek ve Abdülâziz Mecdî Efendi'nin geçirmiş olduğu hali de bir türlü kavrayamıyarak;

“Böyle delibozuk adamları mürit edineceğinize adam akıllı kimseleri edinseniz daha iyi olmaz mı?”

der, türbedâr hazretleri de bu suale gülmekle mukabele eder.

Abdülâziz Mecdî Efendi bî-hûş bir halde yatadursun, ikisi arasında şöyle bir konuşma başlar. Recep Arusan sorar:

“Hangi tarikattensiniz?”

“Halveti tarikatindenim, seyir ve sülûkü Ömer'ül Halvetiden gördüm. Daha ilersini ararsan Şabaniye tarikatine ve Şaban-ı Velîye müntesibim.”

“Sizin için Arap Hoca ile görüşmüştür ve Melâmidir” diyorlar

“Melâmet adında bir tarikat yoktur. Bununla beraber umumiyetle tarikatte Melâmet büyük bir makamdır. Tarifatı Seyyid’e bak; Arap hoca dediğiniz Seyyid Muhammed Nur’ül Arabî ise çok büyük bir zattı. Ben onunla görüştüm. O benim sohbet şeyhimdir.”

Söz buraya gelince Abdülâziz Mecdî Efendi de kendine gelerek birilikte çıkıp giderler.

Meğer Abdülâziz Mecdî Efendi’nin bir sayha koparak Ahmed Amîş Efendi’nin üzerine atılmasının ve onu kucaklamasının sebebi; o, sırada Ahmed Amîş Efendi’nin:

“Enfiye öyle çekilmez, böyle çekilir.”

demesinden ileri gelmiş. Bu davet dille değil gönülle olmuş olacak ki, Recep Arusan işitmemiş. Fakat Abdülâziz Mecdî Efendi böyle olduğunu söylerdi.[183]

---

[183] Abdülâziz Mecdî Efendi ile Recep Arusanı ne zaman bir arada görsem, bu hâdiseyi tekrar ederler, bu hâtırayı tazelerlerdi ve bu sırada orada üstâd bir enfiye çeker ve:

“Enfiye, sebebi saadetimdir.”

buyururlardı.

Yine kendileri de ara sıra bu hadiseyi başkalarına naklederler ve **“meczub olmak istemem, cazib olmak isterim”** derlerdi ve böyle demek ile Türbedâr'daki başkasını cezbede bilmek kuvvet ve kudretini haiz olmayı arzu ederim, demek isterlerdi. Abdülâziz Mecdî Efendi bu cezb hadisesini şu cümleler ile izah ederlerdi.

“Bazen mürşid bütün kuvvet ve kudretini bir

- Tırnovada kendisinden ilk defa Elifba, okumuş olan İsmail Fenniye İstanbul'da ilk telkini:

Elif : Zât'a işarettir.

Ba : Zât maa's sıfattır. (Zât ile beraber sıfat) tarzındadır. ...

Abdülâziz Mecdî Efendi de, Türbedâr Amîş Efendi'ye ilk intisabında Bina yahut Emsile okuyup

---

an için müridine verir, mürid o kuvvet ile öyle bir aşka düşer ki kendisini hemen mürşidinin üzerine atar onu öper, ısırır ve kemiklerini karacak derecede sıkar, işte cezb budur" ve bunu mürşid yapar, yani kuvvet ve keramet müridde değil mürşiddedir.

Ahmed Amîş Efendi de bu hal üç defa vaki olmuştur.

Biri **Balıkesirli Halil Efendi**, Amîş Efendiyi o kadar sıkmış ve ısırmış ki bazı dişleri dökülmüştür.

Bir defasında **Nevres Bey** sarmış ve sıkmıştır. O derecede ki Amîş Efendinin üzerinde bulunan bir madeni kalem kırılmış ve pantolon askısının demiri kemiklerine batarak zedelemiştir,

Üçüncüsü de **Mecdî Efendi** İle vaki olmuştur.

Abdülaziz Mecdî Efendi de iki zatı böylece cezb ettiği, hatta Rüştü adında birisinin sıkışından sırtında ki kemiklerin hayli zedelendiği ve irtihallerinden dört beş ay önce sanatkâr bir genç muallimin birdenbire Mecdî Efendinin üzerine atılarak dişlerini kanattığı görülmüştür. Şu halde Mecdî Efendi de "cazib" olmak hususundaki arzularına nail olmuşlardır demek olur.

okumadığını sormuş; o da:

“Okudum” demiş; bunun üzerine buyurmuşlar ki:

“Orada bir nasara var. Bunda nassârun’da var, mensurunda da var, yensuruda var, lemyesuruda da var lemma yensuruda da var. İşte o bir maddedir ki hepsinde var, hepsi ondan oluyor.” [184]

Bu kadar söylemiş. Alt tarafını getirmemiş. Abdülâziz Mecdî Efendi derdi ki;

“Ben hoca mesleğinde ve kıyafetinde olduğum için, bana ‘böyle’ hitap etti. Maksadı: Allah böyledir, her şeyde vardır, her şey ondandır ve odur, demekti.” [185]

---

[184] Arapçadaki sarf bilgilerinden bir kelimeden türetilen yüzlerce kelime bilgisi. Kendisi hoca mesleğinde ve kıyafetinde olduğu için bana boyle hitap etti.

Maksadı **“Allah Teâlâ böyledir, herşeyde vardır, her şey ondandır ve O’dur,”** demek idi.

[185] Abdülâziz Mecdî Efendi, bu anlatışı, bahsi geçen hocadan dinleyince, bunu zahirine değil, seyir ve sülükteki merhalelere işaretle: .

“ **nasara yansuru,** **celese yeclisü,** hele **feteha yeftahu** fütuhat olduğuna, **avamil** (kitab)ı anlayamadığına da alemdeki hadiselerin niçin türlü türlü olduğunu kavrayamadığına işarettir, buyurdular. Başka ehlullahın da bu yolda sözler söylediği, (Mevlana) Küçük Hüseyin Efendi ile Fatih müderrislerinden Şehrî Ahmed Efendi arasında geçen şu konuşmadan anlaşılıyor:

Müritlerinden birisi, Şehrî Ahmed Efendiyi Kü-

- Yine ilk defa kendisine intisap etmek istiyen diğer bir hocaya da kendi hayatını, daha doğrusu seyir ve sülûkünü şu tarzda anlatmıştır:

"Hocam bana nasara yansuru yu verdi. Sonra celese yeclisü yü verdi.

Daha sonra feteha yeftahu verdi. Onları söktüm. Maksudun (Kitabı) mu'tellât (illetli harfler)

çük Hüseyin Efendiye götürür. Hazret; Şehrî Ahmed Efendi gibi kelli, felli bir hocanın kendisini ziyarete gelmek tenezzülünde bulunduğunu görünce; odasında en iyi yeri, oturmak, üzere ona gösterir. Kendisi de karşısına çömelip, yerde oturur. **Mevlana Küçük Hüseyin Efendi**; ufak tefek bir tipte olduğu gibi usulü dairesinde medrese tahsili görmemiş, uzun boylu tedris hayatında da bulunmamış, yalnız sıbyan mekteplerinde kalfalık, yani hoca yamaklığı yapmıştır.

Şehrî Ahmed Efendi, ilk söz olarak, yani lâf olsun diye, cami derslerindeki sırayı kast ile;

"Nereye kadar okudunuz?"

diye sormuş. O da:

"Maksud'a kadar."

demiştir. Buna karşı Şehrî Ahmed Efendi de:

"Ha, şu Bina (kitabın)'dan sonra gelen kitap mı? Pek az okumuşsunuz!"

demiştir.

Hâlbuki Küçük Hüseyin Efendinin, **"Maksud"** dan kasdettiği mâna, medreselerde okunan ders kitabı değil maksud-ı hakikî olan sır-ı ülûhiyet'ti.

İşte şu konuşma bile müteşerrilerle mutasavvıflar arasındaki inceliği ve düşünce farkını gösterir.

bahsi beni çok yordu. Kale (قال) aslı Kavele (قول) imiş. Bu kîlü kalleri ve bu tür şeyleri anlayamadım. İzhar (kitab)ı müzaheret [186] ile geçtim.. Fakat avamil (kitab)i bugün hala anlayamadım. Niçin bazı kelimelerin sonu mazmum veya meftuhdur. Bir türlü anlayamadım, buyurmuşlar.[187]

- Abdülâziz Mecdî Efendi, Girit'te talebesi ve Mecliste arkadaşı ve sonra'da Osmanlı Hariciye Nazırı olan Giritli Ahmed Nesimi Bey'i, Ahmed Amîş Efendi'ye götürmek, onu da halkâ-i tevhide sokmak ister ve görüşmeğe, istifade etmeğe teşvik edermiş. Bir gün zihni bununla meşgul olarak, keyfiyeti açıp izin almak maksadiyle huzurlarına girerler.

O sırada Ahmed Amîş Efendi'nin elinde bir mıhladız yahut mıhladızlı bir demir bulunuyormuş. Mıhladızı çiviye doğru uzatınca mıhladız onu çekmiş ve işte o zaman;

"Bakın, demiş, mıhladız demiri nasıl çekti. Ben istersem, istediğimi böyle çekerim. Siz "ötekini, berikini getireceğiz!" diye, neye uğraşır, durursunuz?"

Yine bir gün Abdülâziz Mecdî Efendi'ye hitaben

---

[186] Muzaheret: isim, eskimiş (muza:heret) Arapça: Destekleme, yardım etme, arka çıkma

[187] Harf, kelime ve cümle sırlarından bahseden sarf ile asıllar ilmi olan yaratılış hikmetlerine işaret edilmektedir. Bu sözleri zahirine hükmetmemelidir.

bu mevzuda;

“Mecdî! Bana bu adamları getirip durma. Herkes buraya giremez, biz istemeliyiz, biz isterken de, istediklerimizi getirmeğe muktediriz.” Buyurmuştur.[188]

- **“Allah olmak kolaydır, fakat Muhammed olmak güçtür.”**

Abdülâziz Mecdî Efendi bu sözü şöyle tefsir ederlerdi:

Allah Teâlâ’da cemal ve celâl tecellileri vardır. Küfrü de, imanı da halk eden odur. Bununla beraber küfre razı değildir. Muhammediyet mertebesi ise yalnız cemal tecellisidir. Muhammed ancak küfür olmayan şeyleri yapmakla mükelleftir; bu ise zordur.

Buna benzer bir sözü **Ayaşlı Şakir Efendi’**nin söylediğini, yine Abdülâziz Mecdî Efendi nakil ve tefsir ederlerdi. Şakir Efendi dermiş ki:

“Siyaset velâyetten yüksektir.”

Bunun, mânası: Velâyet; Allahın cemal tecellisi olduğu için; hep iyi şeyler düşünür, iyi şeyler yapar. Siyaset ise; Allahın hem cemal, hem celâl te-

---

[188] İşte gerek mürşidinin bu sözlerinden, gerekse kendi kanaat ve tecrübelerinden mülhem olarak, üstâd da buyururlardı ki:

“Bu yola istiyen giremez. Bu yola adam seçerler. Bu, havas yoludur, avam yolu değildir. Biz ancak havas-sül-havassa açılırız!”

cellisi olduğundan; bir siyasî, Allah Teâlâ'nın zuhur ve taayyün itibarıyla bu birbirine zıt sıfatlarına ne derece yaklaşırsa; o kadar muvaffak olur. Hazreti Ömer radiyallâhü anh demiştir ki,

والله ما يزع الله بالسلطان اكثر مما يزع الله بالقرآن

"Yemin ederim ki, Allah Teâlâ'nın hükümet kuvvetiyle men'ettiği şey, Kuran'ın âyetiyle men'ettiğinden ziyâdedir."

İşte görülüyor ki, aynı mevzuu, üç mütefekkir ayrı ayrı ifadelerle, fakat hepsi aşağı yukarı aynı mânaya yakın olarak söylüyorlar. Binaenaleyh, büyük adamların, bu türlü sözlerini birdenbire başka mânaya atfederek, inkâr cihetine gitmemek lâzım gelir. Hazreti Ömer radiyallâhü anhın, bu sözüne misal istenilirse, Atatürkün icraatı gösterilir.[189] Atatürk, siyasî bir adamdı. Onun 15 sene içinde siyaset kuvvetiyle yapmış olduğunu, her hangi bir velinin velâyet kuvvetiyle yapmasına imkân var mıdır? Şüphesiz yoktur. Çünkü ezelî ve ilâhî kânun böyledir. Velâvet kuvvetiyle hareket eden bir kimseden, mekteplerden din derslerini kaldırmak, mukaddes sanılan. Ârap harfini terk ederek, yerine Lâtin esasından başka bir harf kabul etmek, İslâm serpuşu sanılan fes [190] ve sarığı, bıra-

---

[189] Bkz: "Kur'ana aykırı olarak neler yaptığını, Türkiye Maarif Tarihi adlı eserimin üçüncü cildinin 919-923 üncü sahifelerinde, bir münâsebetle izah edilmiştir. Merak eden okuyucular lütfen o sahifelere bakabilirler." (Osman Nuri Ergin)

[190] Yunan fesi

karak halka şapka giydirmek beklenebilir mi? Fakat Atatürk, böyle yapmakta idareten ve siyaseten fayda görmüş ve bir an tereddüt etmeksizin bunları yapmıştır.

Bu mevzua bir misâl olarak;

II. Abdulhamid zamanında, huzur dersinde bir mukarrire [191] vekâleten derse çıkan Tokatlı Ahmed Efendi, takrir esnasında:

“Padişahın iradesi; peygamberin sünnetinden üstündür.”

“Sünnet terkedilir ama irade-i seniye hilâfına bir şey yapılamaz!”

demiş. O zamana kadar dersi sükûnetle dinlemekte olan hükümdar birdenbire başını kaldırarak:

Ne gibi meselâ, izah ediniz!

“ demesi üzerine, Ahmed Efendi de:

“Meselâ sakal salıvermek sünneti seniyedir. Sakal saliverilse de olur, salıverilmese de. Fakat geceleri şu saatte sokakta gezmek irade-i seniye ile yasak edilmiş olsa, buna herkes itaate mecburdur.”

Tarzında izah etmesi hükümdarın hoşuna gitmiş ve dersten şonra, öteki hocalar, hep bir arada, kendilerine, gösterilen yerde iftar ettikleri halde; Ahmed Efendi, II. Abdulhamid ile birlikte yemek yemiş, fazlaca ihsan almış ve münhal olan mukarrirliğe de asaleten tayin edilmiştir.

---

[191] Mukarrir: (Karar. dan) Yerleştiren. Takrir eden. Sabit kılan. Dersi tekrar ederek anlatan müderris.

- Ahmed Amîş Efendi, mutasavvıflar arasında tasarrufa kadir, velilerden bilinir.

“Ağzımdan çıkan sözleri zamanla unuturum. Fakat ne söylersem lıâdisatı âlem öylece zuhur eder.” buyururlarmış.

Kendisini görenler, konuşanlar ve istifade edenler, bu mevzu etrafında birçok şeyler söylerler, vakit vakit dediklerinden sonradan çıkan bir hayli vak’alardan bahsedilir.

Ali Kemâli Efendi Sivaslı’dır. Konya’da yerleşmiş, oradaki lisede din bilgileri ile Arap ve Fars dilleri müderrisliğinde bulunmuş, 1323 (1907) de Konya’da bir Hukuk Mektebi açılınca orada da Osmanlı Medenî Kanunu olan Mecelle-i Ahkâmı Adliye müderrisliği görevinde bulunmuştur.

Bu zat, **Meczub Şakir Efendi’**ye hizmet etmekle de kendisinden bahse hak kazanmıştır. Şakir Efendi’yi cezbe halinde ailesi bile terk etmiş; olduğu halde Ali Kemâli Efendi ile Mevlevi Sıtkı Dede onu bırakmamışlar ve hizmetinde kusur etmemişlerdir.

Şakir Efendi bir gün bu hizmetlerine mukabil Ali Kemâli Efendi’ye;

“Elimden gelse seni döğe döğe öldürürdüm” demiştir.

Ali Kemâli Efendi bir aralık mebus olmuş, İstanbul’a da gelmiştir. Abdülâziz Mecdî Efendi arkadaşını alıp mürşidi Ahmed Amîş Efendi’ye götürmüş. Ali Kemâli Efendi elini öpüp diz çökerek karşısına oturduğu zaman hazret:

“Rahmetmetullahi, aleyhi rahmeten vasıaten”

[192] den başka bir söz söylememiş, oradan ikisi birlikte ayrılıp çıkmışlardır. ..

Bu iki fıkrayi nakleden Abdülâziz Mecdî Efendi derdi ki:

"Şakir Efendi'nin Ali Kemâli Efendi'ye; seni parça parça ederim, demesi: kendisine yaptığı hizmetten dolayı şehit olarak hayata veda etmesini ve o şerefe nailiyetini temenniden ve Ahmed Amîş Efendi'nin **" Rahmetmetullahi, aleyhi rahmeten vasıaten"** demesi de bu mertebeye ereceğini keşfen tebşirden ibarettir.

Bu zat Millî Mücadele zamanında Delibaş'ın Konya'da çıkardığı isyanda:

"İttihatçıdır, eski mebustur," diye şehit edilmiştir.

Türbedârın huzurundan çıktıktan sonra yine üstâd, Ali Kemâli Efendi'ye intihalarını ve mürşidi hakkındaki mütalâasını sormuş, o da kısaca:

"Bu kadar uzun ömür sürdüğüne göre manevî bir memuriyeti olsa gerek," demiştir.

Ali Kemâli Efendi'nin mezar taşında şu yazılıdır:

"Burada cehlin tasallutu ve taassubun kini meknuz isyanda darben şehid edilen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya heyeti merkeziyesi reisi ulemadan Sivaslı Ali Kemâli Efendi metfundur. Düşmanlarını affeden,[193] bu ruhun affı İlâhiye

---

[192] Allah Teâlâ'nın büyük rahmeti üzerine olsun.

[193] Son nefesinde yanında bulunan dostu postahane memurlarından İsâ Ruhi'ye **" Müsebbib cehalettir. Aileme söyleyiniz davacı olmasınlar."** diye vasiyette bulunur.

mazhariyetini dua et.”

Yevm-ül-isneyn 4 Teşrinievvel 1336

Abdülâziz Mecdi Efendi bu zat için buyururdu ki:

Konya Mevlânadan sonra bir tek büyük adam yetiştirmişti. Konyalılar Mevlânanın kıymetini takdir edemedikleri gibi bununkini de edemediler, şehid ettiler.

Konyalıların tabiî cahil ve mutaassıp kısmının Mevlâna düşmanlığını ve taassuplarının derecesini muhterem fâzıl Erzurumlu **Salih Yeşil** de şöyle anlatır:

Salih Yeşil, Millî Mücadele zamanında Büyük Millet Meclisinde âza ve vazifeten Konya’da memur bulundukları sırada Konya ulemasından birisile konuşurken:

“Elimden gelse Hazreti Mevlâna’nın cesedi şeriflerini buradan kaldırır, Medine-i Tahireye götürür, sonra da bu Konya şehrini ateşe veririm.” Der. Bu söz üzerine muhatabı da:

“İşte şimdi kâfir oldun!”

diye mukabele eder. Salih Efendi;

“İki tahta parçasını yakmakla insan neden kâfir olsun?”

“İslâmiyet o kadar dar bir din midir ki?”

demiş. . Hoca buna da cevap olarak:

“Hayır... Onu kasdetmiyorum. Mevlâna dediğinizi Medine-i Tahireye götürmek ve orada civarı Hazreti Muhammede defnetmekle kâfir oldun,”

demek istedim.

İşte Ali Kemâli Efendi böyle bir ortamda pek kapalı bir hayat geçirmiş, tasavvufla iştigalini, manevî meşgalesini Konyalılara hissettirmemiş, bütün yaşadığı müddetçe kendisini zahir ilimlere mensup bir hoca olarak tanıtmıştır. Bundan dolayı kimseyi irşâdda bulunmamış ve telli başlı bir eser de yazmamıştır. Ancak **Hayalât** adında tasavvuftan bâhis küçük bir risalesi bulunduğunu Abdülâziz Mecdî Efendi söylerdi. Bu risaleyi okuyan bir arkadaşımız yüksek bir eser olmadığını söylerdi. Ben görmedim. Bir şey diyemem. Şu kadar ki Abdülâziz Mecdî Efendi; Ali Kemâli Efendi'nin, yaradılış itibarıyla şakrak, samimî bir zat, sûfiyâne muhitte açık ve serbest konuşur bir velî olduğunu söylerdi.

Sivaslı Ali Kemâli Efendi; tasavvufa sülûkünden dolayı geniş düşünceli ve serbest fikirli bir adam olduğu için dar düşünceli kimselerle, dolu olan Konya muhitinde **Kızılbaş Hoca** diye anılırmış.

Yine bu zat uzun müddet muallimlik, müderrislik hattâ mebusluk yaptıktan sonra millî mücadele sıralarında Konya'ya çekilerek bütün maişet kapıları kendisine kapanmış bulunduğu bir sırada orada sarraflık eden birisinin dükkânına devam ile onun işine yardım eder ve aldığı üç beş kuruşla hayatını idameye çalışırmış. Sarrafların faizcilik yapması dolayısıyla onun bu işte çalışmasını hoş görmeyenler tezyif ve tahkir maksadile ona **Sarraf Hoca** da demeğe başlamışlardır.

Abdülâziz Mecdî Efendi'nin damadı İş Bankası memurlarından **Abdullah Emîr** Konyalıdır ve Ali Kemâli Efendi'nin komşusudur. Küçük yaşından beri hocaya hürmet ve hizmet eder, ufak tefek aile

ve ev işlerini görür ve bu suretle teveccühünü kazanmak ve duasını almak istermiş. Mısır'dan geldikten sonra Konya'ya gittikleri zaman yine hocayı aramış ve onu ihtiyar haliyle, o ulema kisvesiyle sarrafın kirli altınlarını yıkayıp temizlemekle meşgul görünce bu vaziyetten müteessir olmuş, fakat cahiller ve mutaassıplar, gibi sarrafın yanında çalıştığından dolayı değil, bu kadar fazıl ve kemâl sahibi bir adamın maişet yüzünden zamanla bu hale düşmüş olmasına üzülmüştür. Aynı zamanda aralarında şöyle bir muhavere (konuşma) cereyan etmiştir:

"Bademin kabuğunu yalaya yalaya dilimiz aşındı. Lübb'ünden ne zaman tattıracaksınız?"

"Ben İstanbul'a geldiğimde o iş de olur. Seninkinin bir baltalık işi kaldı. Onu da indirince tamamdır."

Sivaslı Ali Kemâli Efendi'nin burada **"seninkinin"** sözü ile kasdettiği zat; Abdullah Emîrin kayın babası Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendidir.

Bu söze göre **Abdülâziz Mecdî Efendi'nin bu sıradaki manevî derecesi Ali Kemâli Efendi'mden dûn bir mertebede imiş.**

Ali Kemâli Efendi bu rumuzlu ve kapalı sözü söyledikten sonra çok yaşamamış, şehid olmuş ve tabiî İstanbul'a da gelememiştir.

- Diyanet İşleri Reisi olan **Şerefeddin Yaltkaya**, Darü'lmualliminde okumuş, medrese tahsilini de usulü dairesinde bitirip icazet almış değerli bir âlimimiz olup kendi sahasında eşsiz bir mütefekkirimizdir.

Darülmuallimin mezunu olmak itibariyle önce

muallimliğe sülük ederek, Maârif Nezaretince rüştiye muallimliğine tayin edilmiş olduğu gibi; aynı zamanda camilerde lisanı ve dinî bilgiler okutmak üzere müderris de olmuştur.

Yine bu zat, son zamanın meşhur mutasavvıflarından Cerrahpaşa hatibi Arif Efendi merhumun oğlu olmak itibarı ile aile ve muhit icabı olarak tasavvufa ve manevî ilimlere de yabancı olmadığından, tekkelere devam eder, mutasavvıflarla görüşür, dervişlerle düşer kalkar, hâsılı eski kültürümüzün üç büyük sahasında maharetle at oynatır bir ilim ve irfan âşıkıdır.

Bu üçüncü mesleği dolayısıyla mutasavvıfları ziyaret ettiği sırada, devrinin bu yolda en büyük adamı bulunan Ahmed Amîş Efendi'nin huzurlarına da, Sami Evranos'un delâletiyle gidip, Ahmed Amîş Efendi'den manen istifade etmek ister.

Sami Evranos; **Şerefeddin Yaltkaya**'yı:

"Çalışkan; okumağa, yazmağa meraklı ve yetişecek bir ilim âşıkı, Bandırma rüştiyesi muallimi evveli."

diye, hazrete takdim eder ve huzurlarında biraz bulunduktan sonra elini öpüp arkadaşı ile birlikte çıkarlar.

Ahmed Amîş Efendi, kedisiyle görüşenlere yahut huzuruna bu suretle getirilenlere çok kerre ya maddiyat yahut maneviyatına dair bazı, tebşirlerde bulunurmuş ve bunları bazan görüştüğü kimseye vecahen bazan da gıyaben söylermiş.

Ahmed Amîş Efendi, Şerâfeddin Yaltkaya'ya, vechen böyle bir tebşirde bulunmayınca, ertesi gün, Sami Evranos, yalnız giderek, hazreti ziyaret

edip, onun hakkındaki tebşirlerini öğrenmek ister ve:

“O, bulunduğu mesleğin en son mertebesine çıkar.”

Müjdesini, alır ve hâdise de hakikaten buyurdukları gibi çıkar. Şöyle ki:

Şerefeddin Yaltkaya, ilk intisap ettiği rüştiye müallimliğinden sonra idadiye ve lise hocalığına, daha sonra da bu mesleğin en son mertebesi olan üniversite profesörlüğüne çıkınca, bu hâdiseyi bilenler ve bu neticeyi görenler, Ahmed Amîş Efendi’nin uzağı görmekteki kudret ve kuvvetini yâd ve tasdik etmişlerdir. ,

Yine bu zat aynı zamanda medreselerde ders okutmak hak ve salâhiyetini de haiz bir müderristir demiştim. O, bu sıfat ve salâhiyetle, bugüne kadar evkaf hâzinesinden maaş almaktadır. Hattâ Tevhidi Tedrisat Kanunu çıktıktan ve medreseler kapatıldıktan sonra bile; Fatih camiinde, bilhassa ramazan ayında, halka vâz ve nasihatlerde bulunurdu. Son günlerde Üniversite profesörlüğünden Diyanet İşleri Reisliğine de geçince, ilmiye mesleğinin son mertebesi ve eski şeyhülislâmlığın karşılığı olan bu makama çıkmış olması da, pek yerinde olarak yine Ahmed Amîş Efendi’nin uzağı görmekteki kudretine affolunmuş ve hâdise, hakikaten müşarünileyhin, buyurdukları gibi, 30 sene sonra da olsa yine zuhur etmiştir.

Yine bu zatın, Mustafa Kemal’in, son dinî tazim olan cenaze namazını da, Dolmabahçe sarayında kıldırmak şerefine mazhar olduğunu biliyoruz. Meslek veya diyanet icabı, arasıra yapmakta oldukları imametin son mertebesi de, şüphesiz bir

milletin en büyüğünün namazını kıldırmaktır.

- Ahmed Amîş Efendi'nin, yalnız müteşerrilerin (şeriât sahipleri) değil, bir takım mutasavvıfların bile kolay kolay anlayıp hazmedemiyecekleri birçok sözleri ağızlarda dolaşmaktadır. Ehli ve erbabı bu sözlerin her biri için birer vecih bulmakta iseler de, havsalası dar bulunanlar türlü türlü tefsirlere kalkışırlar, aleyhinde atıp tutarlar. Mesela:

Bir gün yanında damadı Darülfunûn müderrislerinden Ahmed Naim Bey bulunduğu sırada huzuruna bir genç gelir, elini öper, karşısında durur. Ahmed Efendi, bu gence hitaben:

"Haydi, git, yine eskisi gibi kârhanelerde, meyhanelerde, gez, dur."

der. Genç, tekrar elini öper, kalkıp gider.

Müderris Ahmed Naim Bey, bu vaziyetler, bü sözler karşısında hayretler, içinde kalır. Bunu anlıyan Amîş Efendi, onun hayretini gidermek için der ki:

"Bunun âyan-ı sabite'sinde kârhanelerde, meyhanelerde gezmek vardır. Nasıl olsa bunu yapacak. Ben böyle söylemekle, hiç olmazsa günahtan kurtulmuş olur. Çünkü bu takdirce yaptıklarını emirle yapmış oluyor."[194]

---

[194] "Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir gün **"Ya Kerîme'l-afv"** dedi. Cebrâil aleyhisselâm

"Bunun ne demek olduğunu biliyor musun?"

"Bu günahları rahmetiyle affeder, keremi ile

Bunu böylece nakleden üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi, bu şahsın halâ bu yolda gezmekte olduğunu söylerdi.

- Yine bir gün, bir kadın müracaat ederek, herhangi manevî bir arzusunun husulü için Medine-i Münevvereye gönderilip orada Ravza-i Mutahhareye konulmak üzere bir arzuhal yazılmasını rica eder, türbedâr Amîş Efendi de iki satırlık bir pusula yazıp eline sıkıştırır. Âyetli, hadisli ve tumturaklı ifadeli bir şey bekleyen kadın, bu kadar sade ve iki satırlık bir pusula ile savuşturulduğunu görünce, dileğinin yerine gelemiyeceğini düşünerek:

"Bu kadarı makbule geçer mi?"

diye sorar. Ahmed Amîş Efendi de:

"Kadın; ben onu zatımdan, Muhammedime yazdım. Senin o kadarına aklın ermez, haydi git, elbette müessir olur."

buyurdular.

- Konyalı Topçuzâde Mehmed Arif Efendi adında çok fazıl bir zat vardı. [195] Ahmed Amîş

---

de sevaba çevirir demektir." İhyâ, IV, 148; Irakî, IV,148.

[195] **Topçuzâde Mehmed Arif Bey**: Hicri 1287 (Miladi 1870) yılında Konya'da doğmuştur. Babası Topçuzade İsmail Hakkı Efendi'dir. İlk tahsilini ve hafızlık eğitimini Uzun Hafız Mehmed Efendi'den tamamladıktan sonra Rüştiye Mektebi'ni bitiren Mehmed Arif Bey, Başarılızade İbrahim Hakkı

Efendi'nin hat derslerine devamla sülüs, talik ve nesih yazılarda icazet almıştır. 1306 yılında tamir edilen Alaaddin Camii duvarlarındaki yazılar o zaman genç bir hattat olan Mehmed Arif Bey'e aittir. Daha sonra İstanbul'a gelen Mehmed Arif Bey, Fatih Medresesi'nde Müderris Arif Efendi'den ve Dağıstanlı Halis Efendi'den derslerini ikmal ederek icazet aldı. Farsça, Arapça, İngilizce, Fransızca ve Rumca öğrenen Mehmed Arif Bey, okuduğunu bir defada ezberleyecek kadar güçlü bir hafızaya sahipti. Hafız Divanı, Mesnevi ve Gülistan gibi eserleri ezbere bildiği kendi talebelerinin bizzat naklidir.

Bir haftada Rumca

Girdiği tüm imtihanları kazanarak dersiâm olan Mehmed Arif Bey, Saray'da müderrislik vazifesinde de bulunur. İstanbul'da çeşitli okullarda Arapça ve Farsça hocalığı yapar. Bu dönemde Darüşşafaka'da da vazife alır. Pek çok dergi ve gazetede şiir ve makaleleri neşredilir. Cemiyet-i İslamiye başkanlığı vazifesine getirilir. Bu vazifesi sırasında katıldığı bir toplantıda Rum Patriği'nin yaptığı konuşmaya bir hafta içinde Rumca öğrenerek Rumca cevap vermesi meşhurdur. Daha sonra Ankara hükümeti tarafından Ankara'ya davet edilen Mehmed Arif Bey, Evkaf Nezareti Yayın Müdürlüğü, Şer'iye Vekâleti Yayın ve İlmi Araştırmalar Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Kurulu Azalığı, Diyanet İşleri Başkanlığı Tefsir Komisyonu Azalığı gibi vazifelerde bulunur. Ancak inkılaplar ile birlikte kurulan yeni düzene intibak edemez. Mehmed Akif Ersoy'a Safahat'taki **"Umar mıydın"** şiirini

yazdıran halet-i ruhiyenin bir benzeri içinde inzivaya çekilmeyi tercih eder. Tüm resmi vazifelerden ayrılarak İstanbul'a döner. Darüşşafaka Lisesi'nin içinde, kütüphane müdürlüğü vazifesi ile iktifa eder. Yetim ve öksüz talebelerin safiyeti arasında teselli bulur.

Müderrisliği döneminde Fatih Türbedarı Ahmed Amîş Efendiye intisabı olan Mehmed Arif Bey, daha sonra Ahmed Amiş Efendi'nin halifesi Mehmed Tevfik Efendi'den seyr-u sülukunu tamamlamıştır. Başlangıçta tasavvuf hakkında menfi görüşleri olan Mehmed Arif Bey'in bu yaklaşımı, Ahmed Amîş Efendi ile tanışınca değişmiştir. **O dönemde Ahmed Amîş Efendinin sohbet halkasında Yakup Han Kaşgari, Abdülaziz Mecdî Tolun, Bursalı Mehmed Tahir Bey, Babanzade Ahmed Naim Efendi, Ahmed Avni Konuk, Hüseyin Avni Konukman, Evrenoszade Sami Bey, İsmail Fenni Ertuğrul ve bir rivayete göre Elmalılı Hamdi Yazır gibi devrin büyük âlim ve mütefekkirleri bulunmaktaydı.** Mehmed Arif Bey'in sahip olduğu yüksek idrak ve ilmi anlayış, Ahmed Amîş Efendinin sohbetleri ile yeni bir açılım kazanmış, Mehmed Arif Bey tasavvuf vadisinin en zorlu zirveleri olan İbn Arabî ve Abdülkerim Cili'nin eserlerinin tetkik, tahkik ve tercümesiyle meşgul olmaya başlamıştır.

Hakka'a yürümeden bir süre önce Konya'ya dönen Mehmed Arif Bey, Şerafettin Cami ile Kapı Camii'nde vaaz ve sohbetlerde bulunur. 15 Muharrem 1361 (1 Şubat 1942) de irtihal eden Mehmed Arif Bey, Musalla Mezarlığı'na defn olunmuş-

tur.

Yetim talebelere alakası

Mehmed Arif Bey, kütüphane müdürü iken, o dönemde Darüşafaka Lisesi'nde talebe olan **Ahmed Sadık Yivlik** ile hususi olarak ilgilenir. İstanbul Çemberlitaş'taki Kara Baba Dergâhı'nı, vefat ettiği 14 Şubat 2002 tarihine kadar sohbetleriyle aydınlatan **Ahmed Sadık Yivlik**, Mehmed Arif Bey'in hatırasını ve kendi üzerindeki emeğini şöyle naklederlerdi;

"Ahmed Sadık Yivlik küçük yaşta yetim ve öksüz kalınca, İstanbul'da halası Fatma Hanım'ın yanına yerleştirilir. Fatma Hanım son derece disiplinlidir. Komşuları olan Kara Baba Dergâhı Şeyhi Ali Haydar Efendi'nin kefaletiyle Ahmed Sadık Yivlik, Darüşşafaka Lisesi'ne kaydolur. Buradaki talebeliğinin ilk yıllarında, halasının disiplinli tutumundan kurtulmanın etkisiyle oldukça haşarı bir öğrenciye dönüşerek hocalarını canından bezdirir. O kadar ki, yetim ve öksüzün halinden anlayan ve aynı zamanda Abdülhakîm Arvâsi Hazretleri'nin de müridanından olan Muallim Rıfkı Bey bile hiddetlenip **"Senden adam olmaz, eşyalarını topla defol git"** diyerek çıkışır.

Bu hadise duyulup da konu okul yönetimine intikal edince, Mehmed Arif Bey araya girerek Ahmed Sadık Yivlik'in sorumluluğunu üstüne alır. Onu önce Eyüp Sultan Camii'nde Abdülhakim Arvâsi Hazretleri'nin sabah namazını müteakip verdiği hadis derslerine götürür. Daha sonra ise Fatih Tahir Ağa Dergâhı'nda, Şeyh Ali Behçet Efendi'ye

Efendi ile arasında bu meyanda şöyle bir vak'a geçmiştir.

Medrese tahsili görmüş, ayni zamanda diğer medrese mensupları gibi yalnız Arap dilini değil, Türkçeyi de çok iyi öğrenmiş olan bu zat, bu meziyetleri dolayısıyla, gençliğinde bazı büyüklerin çocuklarına hususî muallimlik edermiş. II. Abdulhamid'in kâtiplerinden Bürhan-ül-müeyyed mütercimi Kudüslü Kadri Beyin oğlunu okuttuğu sırada çocuğun ahvalinde görülen gayritabiî bir halin izalesine dua etmesini rica etmek üzere, Kadri Beyin müntesip olduğu Ahmed Amîş Efendi nezdine gönderilir.

Arif Efendi kalkar, türbeye gider, Amîş Efendinin huzuruna girip Kadri Bey'in selâmını ve arzusunu arzeder. Fakat öyle bir cevap karşısında kalır ki, o zamana kadar okuduklarına, edindiği dinî kanaatlere göre, o türlü sözleri ancak Allah söyleyebilir, insan değil. Meselâ:.

"Verdim, olsun!" gibi bir söz.

O zaman, mutaassıp ve havsalası dar olan Arif Efendi, hiç ummadığı ve beklemediği bu cevap üzerine, hemen oradaki iskemleyi kaparak Ahmed

---

manevi olarak teslim eder. Bir hafta içinde okuldan atılmak üzere olan o haşarı talebe bambaşka bir insana dönüşür. Mehmed Arif Bey, Darüşşafaka Lisesi'nin kütüphanesinde **Ahmed Sadık Yivlik**'e hususi dersler de verir. Bu derslerde tutulmuş notlardan oluşan birçok defter merhum Ahmed Sadık Yivlik'in ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.

Amîş Efendi'nin üzerine hücum ile

"Vay! Tevekkeli senin için ….….demiyorlar?"

diyerek onu öldürmek ister. Bu vaziyet karşısında, Ahmed Amîş Efendi hiç bir telâş ve korku eseri göstermiyerek, sadece;

"Vaktin gelince sen de anlarsın!"

demekle iktifa eder ama, Hazretin başında paralamak üzere havaya kaldırdığı iskemle, kendi başında patlamış gibi bayılır.

Arif Bey o halde ne kadar kaldığını bilemeyecek kadar kaldıktan sonra, yüzünde, sıcak, yumuşak, şefkatli bir el hisseder.

"Arif evlâdım, yeter artık kalk!. Kalk yavrum, kalk!,"

Arif Efendi gözünü açar bakar ki, iskemle yerinde ve Ahmed Amîş Efendi postunda duruyor. Hemen kalkıp, Ahmed Amîş Efendi'nin eline eteğine sarılsada, af dilesede, olan olmuştur...

Arif Efendi, sonraları bu vak'ayı hatırladıkça veya bir sırası gelip de söyledikçe pişmanlık alâmetleri gösterir ve o zamanki zihniyeti ile sonrakini mukayese ederek tasavvufun, teşerru'un [196] çok ilerisinde olduğunu itiraf ederdi.

İşte bu Arif Efendi, zamanla tasavvufa da sülûk ederek, Ahmed Amîş Efendi'nin irtihallerinden sonra yerine türbedâr olan Mehmed Efendi'ye intisap etmiş ve diğer mutasavvıflarla düşüp kalkmağa başlamıştır. Bunlardan başka, önce, Muhyiddin Arabî'nin vahdet-i vücut yolundan gittiği için Ahmed Amîş Efendi'yi öldürmek istiyen bu zat,

---

[196] Teşerru: şeriata uygun davranma.

sonraları Şeyh Ekberin **"Tuhfe-i Sefere"** sini ve yine bu muharririn vâhdet-i vücud'ün ta kendisini gösteren سبحان من اوجد الاشياءفهو عينها veci-zesini şerh ve vahdet-i vücut nazariyesini izah etmek üzere, Salâhaddin Uşşakî tarafından arapça yazılmış olan **"Miftâhu'l Vücud ilâ nihâyeti'l Maksûd"** adındaki risalesi Türkçeye çevirmiş, Abdülkerim Ceylî'nin **"İnsan-ı Kâmil"** inden ruh bahsini tercüme etmiştir. Yine Muhyiddîn Arabî'nin en meşhur eserlerinden olan da Türkçeye çevimeğe başlamış ve 18 sahifesini bitirmişti, İstanbul'u terketmesi üzerine tercümeye devam edemedi. Kendi el yazısı ile olan bu tercümeler hususî kütüphanemdedir.

Arif Efendi'nin tasavvufa sülük ettikten sonra düşünüşündeki değişikliği belirtmek için **"Miftâhu'l Vücud ilâ nihâyeti'l Maksûd"** tercümesinin başına geçirmiş olduğu şu birkaç satır;

"Bu kitab-ı güzin şeyh-i hakikatbîn Abdullah salâhi Hazretlerinin bir eser-i hakikat-rehberidir ki şeyh-i ekber ve esrar-ı hakayika mazhar Muhyiddîn Arabî Efendimizin bazı cühelâ-yı ulema arasında bir hayli itirazata sebep olan ve maazalik mahz-ı hakikat bulunan bir nutk-ı âlisini şerh ve izah için yazılmıştır.

İşbu eser, mürşid-i âli-himmet Behçet Efendi Hazretleri tarafından tercüme için âcizlerine emir ve tevdi buyurmuşlardır. Ben de nefsimden havi ve kuvveti tecrit ederek Şeyh Ekberin füyüzatı ruhaniye ve Cenâb-ı Salâhinin imdad-ı ruhanisinden istiane ile mütevekkilen alellah-il- kerim tercümesine başladım."

- Bir gün, Ahmed Amîş Efendi, yemek yenilmek üzere tam sofraya oturduğu sırada, evde ekmek olmadığını refikası (hanımı) haber verir. Ekmek almak için bakkala gönderilecek o sırada evde başka kimse de bulunmadığı için, gidip kendisinin almasını hazret, refikasına söyler. O da cevaben: “hemen dışarı çıkmak için çarşaflı olmadığını, şimdi falanın geleceğini ve ona aldıracağını” söylerse de, Ahmed Amîş Efendi beklemek istemeyerek:

“BÖYLE ÇIK AL, BEİS YOK!”

der ve refikası da başına şöyle bir örtü atarak, fakat üstüne bir şey giymeyerek, evdeki kıyafetiyle gidip bakkaldan ekmeği alır, gelir.

Ertesi gün, türbede, ziyaretine giden üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi’ye, Ahmed Amîş Efendi, bu hâdiseyi olduğu gibi naklederek:

“Bir kerre ağzımdan çıkmış bulundu. Söylememeli idim. Fakat herhalde söylediğini gibi olacak, çarşaf; kalkacaktır.”

demiştir. Cumhuriyet devrinde sözünün nasıl ve ne suretle çıkmış olduğunu bilmem ki izaha hacet var mı?

- Büyük Hanımefendi’den rivayetle;

Leylek leylek löpürdek, [197]
Hani bana çekirdek,
Çekirdeğin içi yok,
Kara kızın saçı yok.

---

[197] Lopur: isim Bir şeyi yerken veya yutarken çıkan ses.

Derviş derviş devrilmiş
Kabeye gitmiş kurulmuş.

Karnın doyuncaya kadar ye (nüsha; ölünceye kadar ye)

Seni Salih baba mı dövdü?
Seni Salih baba mı dövdü? [198]

- Mehmed Efendi'den rivayetle;

Bir gün huzurda bulunurken kendimi zabt edemeyerek sarıldım, bir müddet sonra efendim gelip kapıdan çıkarken,

"Çapkın dur âna iyice bir enfiye çekeyim" buyurarak parmakları ile enfiyeden alıp öyle bir nazar buyurdular ki kendimi gayb edip huzurda bulunan ihvândan Feyzi Bey koluma girip beni Karakulak Hanına kadar getirmiş.

---

[198] Kelâmın hikmeti için Meczup İsmail ile ilgili dip nota bakınız.

AHMED AMÎŞ EFENDİ İLE AHMED AVNİ KONUK'UN SOHBETLERİ

[Ahmed Amîş Efendi, Konuk'un mürşidi olmamasına rağmen, onunla tasavvufî sohbetler yapmıştır.] [199]

---

[199] Sohbetlerin Osmanlıcaları için bkz: Atatürk Kütüphanesi, İstanbul; Ahmed Amiş Efendi ile sohbetler / Ahmed Avni (1868 - 1938) Konuk 297.7 1337 H. - O. Ergin Yazmaları- OE_Yz_001688

[Gerek Ahmed Avni Bey'in tasavvufî yönünü ortaya koymak gerekse Amîş Efendi'nin manevî sohbetlerinden birer örnek vermek açısından çok değerli olan bu notların bir kısmını Ahmed Güner Sayar Türk Edebiyatı dergisinde yayınladı. Sayar, bu notların doğrudan Gölpınarlı tarafından kendisine verildiğini yazmaktadır. Sayar, aynı sohbetlerin yazma kaydını Süheyl Ünver'in de kendisine okuduğunu belirtmektedir. Ahmed Avni Beyin kaydettiği beş sohbetin üçüne bu şekilde ulaşmış olduk.

Biz de geriye kalan iki sohbeti, yani aşağıdaki ilk (9 Ağustos 1919) ve son sohbeti (6 Nisan 1920), Abdülbâkî Gölpınarlı'nın Konya Mevlânâ Kitaplığı'nda bulunan yazma mecmuasından alarak bugünkü alfabeye çevirdik. Aşağıya ekliyoruz. Böylece bütün sohbetleri okuyucuya intikal ettirmiş oluyoruz. Fakat sohbetlerden anladığımız kadarıyla Ahmed Avni Bey, aşağıda ilk sırada yer alan 9

12 Zilka'de 1337 (9 Ağustos 1919)

335 senesi Ağustosi efrenciyyenin sekizinci ve 337 sâli hicrîsi Zilka'desi'nin (9 Ağustos 1919) on ikinci Cum'a günü kable'z zuhr Hüseyin Avnî Bey biraderimizle yüz yirmi yaşını mütecaviz bulunan ve zamanımızda vücûdi şerifi ile teberrük olunan insânı kâmil Fâtih Türbedârı Hacı Ahmed Efendi Hazretleri'nin huzûrı şeriflerine gittik. Kimse yoktu. Mübarek elini öptük. Önüne oturtup yakına gelmemizi işaret buyurdu. Aşağıdaki mükâlemât cereyan etti.

Hazret: "Niçin geldiniz? Maksadınız, emeliniz

Ağustos 1919 tarihinde kaydedilen ilk sohbetten önce Ahmed Amîş Efendiyi en az iki kez daha ziyarete gitmiş olmalıdır, çünkü sohbetin sonunda **"Fakirin huzûru şerifine üçüncü defa gidişim idi"** demektedir.

Ahmed Amîş Efendi'nin türbedârlığını yaptığı Fâtih Sultan Mehmed'in türbesinde yapılan sohbetleri Konuk çıkar çıkmaz not almıştır. Konuk'un bu kaydetme titizliği bizim açımızdan çok önemli bir kişilik ipucu vermektedir. Değerli her şeyin yerini ve geleceğe aktarılmasını önemseyen Konuk'un sohbetlerdeki ifadeleri de ne kadar yüksek bir tasavvufî olgunluğa sahip olduğunu göstermektedir. Amîş Efendi'nin remzi (sembolik) sorularına o da remzi cevaplar vermektedir. Sohbetlerde Konuk, mütevazı, edeb ve manevî derinlik sahibi yüce bir kişilik olarak hemen kendini göstermektedir.] **Savaş Şafak BARKÇİN.** Ahmed Avni KONUK, İstanbul, Klasik Yay. , 2011. , s.211-224

nedir, ne istersiniz?'

Fakîr: "Maksudumuz Hakk'tır."

H: **"Hakk var mı, Hakk nerede?"**

F: "Her taraf Hakla dolu, ondan gayrı bir şey yok. La mevcûde illâ hû [Allah'tan başka varlık yoktur]."

H (Gülerek): **"Öyle yâ, O'ndan gayrı bir şey yok..."**

(Hüseyin Avnî Bey'e hitaben) **"İsmin nedir?"**

H: "Hüseyin Avnî..."

H (Fakire hitaben): **"Senin ismin ne?"**

F: "Ahmed Avnî..."

H: **"O, benim. Ben beraberim. Ahmed benim. Avni'yi sonra getiriverirsin olur gider."** (Hüseyin Avnî Bey'e hitaben): **"Nerede oturuyorsun?"**

"Sultan Mahmud türbesinde."

"Türbenin içinde de mi oturuyorsun?"

"Hayır, efendim, türbenin civarında..."

"Ooo, büyük yer! Sultan Mahmud. Sözünün eri ise." (Fakîre hitaben): **"Sen nerede oturuyorsun?"**

"Unkapanı'nında."

(Unkapanı lâfzım telâffuz edemez gibi birkaç defa tekrar ettiler).

"Oo, orası çok uzak..." buyurdular. Sonra: **"Hangi milletlerle görüşüp konuşuyorsunuz?"**

"Yetmiş iki milletle görüşüp konuşuyoruz."

"Kâh talim ve kâh te'allüm ediyorsun, değil mi?"

"Evet, efendim, kah talim ve kâh te'allüm ediyorum."

"İnneke meyyitün ve innehüm meyyitûn sümme inneküm yevmelkıyâmeti inde rabbikum

tahtesımûn.” (Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Ey insanlar! Sonra siz, kıyamet günü Rabbinizin huzurunda duruşmaya çıkacaksınız. Zümer 30-31) **İşte bu âyet tam sana göredir.”**

(Bu cevab üzerine fakirin kalbinde bir ukde peyda oldu. “Acaba ömrümün âhir olduğuna mı, yoksa **Mûtû kable en temûtû** sırrına mazhariyete mi işaret buyurdular?” dedim.)

“Geceleri ne yapıyorsunuz?”

“Evliyâullâhın nuruyla müstenîr oluyorum.”

“Çok âlâdır, sa’âdettir.” “Elhamdûlillah.”

‘Validenizi görüyor musunuz?” (Ya’ni, anâsırı erba’anın ahkâmını vücûdunuzda görüyor musunuz?)

“Her vakit temastayız. Görüyoruz efendim.”

(Hazret güldüler. Fakire hitaben): **“Bak, sana kısaca söyleyeyim: Allahu latifün biibâdihi yerzuku men yeşâ’. (Şura, 19) Allah denilen ma’nâ latiftir; biibâdihi, ibâdına... ‘Bâ’, mülâbese** (Benzeyen iki şeyin birbirinden ayırt edilmeyerek karıştırılması) **içindir. Yerzuku men yeşâ, dilediğini ırzâk eder, amma rızk, yalnız yemek değildir. Söylemek, dinlemek, görmek, oturmak, yatmak... ilh. hep rızıktır.”**

“Hususuyla huzûrı âlinizdeki istikâmetimiz alâ rızıktır.”

“İşte rızkın âlâsı odur ya! En alâ rızık, rızkı ma’nevîdir.” (Biraz sükûttan sonra) **“Söyleyiniz bakalım! Lâ tüdrikühü’lebsâr ve hüve yüdrikü’lebsâr ve hüve’llatîfîi’l habîr. “**(Gözler O’nu görmez, O bütün gözleri görür. O Latif’tir, haberdardır. Enam, 103)

(Hüseyin Avnî Bey’e hitaben): **“Ne diyor?”** bu-

yurdular. Hüseyin Avnî Bey âyeti kerîmeyi tekrar etti.

“Hah! İşte öyle... ‘Bâ’mülâbese içindir. Bismillâhi’deki bâ gibi. Bismillah budur.”

(Biraz murâkıb oturdular, ondan sonra) **“Söyleyin bakalım!”** buyurdular.

“Zâtı âliniz buyurun, dinleyelim!”

(Hüseyin Avnî Beye hitaben) **“Ne söylüyor?”**

“Zâtı âliniz...”

“Zâtı âli, zâtı âli! Sen de mızmızsın...” buyurdular. Bir müddet bir şey söylemediler. Sonra tekrar buyurdular ki: **“Geceleri uyuyor musunuz? Yoksa âh... âh... diye bağırıyor musunuz?”**

“Kâh uyuyoruz, kâh bağırıyoruz efendim.”

“Öyle olmalı. Nasıl geliyorsa öyle yapmalı, değil mi? Ananızı görüyor musunuz?”

“Görüyoruz efendim.”

(Fakire hitaben): **“Nerede oturuyorsun?”**

“Unkapanı’nda...”

“Orası çok büyük yerdir. Çarşısı var, pazarı var. Çok aydınlıktı bir yerdir.”

“Evet, efendim. Kesret vardır.”

(Ba’dehu biraz yattılar, murâkıb bir halde kaldılar. Yatarken rahatsız olmamaları mülahazasıyla:)

“Efendim rahatsız olmayın; gidelim mi, oturalım mı?”

“Yoook. Sakın bu sözü bir daha hiçbir yerde, hiçbir kimseye söyleme! Herkes, zâtında muhayyerdir. Dilediğini işler. İster gider, ister oturursun...” (deyip bize müteveccihen sağ taraflarına yattılar. Beş dakika kadar öylece murâkıb kaldılar. Biz de sâkitâne oturduk. Ba’dehu birden bire kalkıp oturdular. İki ellerini açtılar. Du’â vaziyeti aldı-

lar. Biz de ona muvâfakaten ellerimizi açtık. Tatlı tatlı güldüler de buyurdular ki):

“**Âmin ama neye âmin?**

Du’âya değil mi?

Hangi du’âya?

(Fakire nazar edip) “Ömrün tavîl olmasına âmin, değil mi? Bak! Bu Kur’ân’dır. Tûbâ limen tâle ‘umruhû ve hasune ‘ameluhû. (“Ömrü uzun ameli güzel olanlara ne mutlu” Hadis-i Şerif) **Tûbâ, mübalağa ile sa’âdet, limen tâle ‘umruhû, ömrü uzun olan ve ameli güzel olan kimse içindir. Ömrü uzun olmak ve ameli hasen olmak büyük sa’âdettir.”**

(Sükût ettik. Biraz zaman geçti).

“Söyleyin bakalım!”

(Biz tebessümle yine sükût ettik.)

“Sizin çıraklarınız var mı?”

“Kendimiz çırağız, efendim. Bizim çırağımız yoktur.”

“Hepimiz çırak” (dedikten sonra) “İhtiyarlık var serde... Ben, ihtiyar değil miyim?”

“Hayır, efendim ihtiyar değilsiniz.”

(Hazret güldüler. Ba’dehû Hüseyin Avnî Bey biraderimiz kıyam edip elini öpmeğe kast ettikte Hazret onun elini mübarek eli içinde tutup buyurdular ki):

“Ben du’â ediyorum. Fakat benim du’âm yalnız sana değil... Benim du’âm, ‘âmmdır. Hepinize du’â ediyorum.”

(Hüseyin Avnî Bey’den sonra fakîr yedi şerifini takbîl ettim. Fakire hiçbir şey söylemediler. Kemâli âdâb ile buzûrı şeriflerinden çıktık. Fakirin huzûrı şerifine üçüncü defa gidişim idi).

12 Zilhicce 1337 (7 Eylül 1919)

Hüseyin Avnî Bey biraderimizle 120 yaşını mütecaviz [aşkın] bulunan ve zamanımızda vücûdi şerifi [şerefli vücudu] ile teberrük olunan [bereket bulunan] insânı kâmil Fâtih Türbedârı Ahmed Amîş Efendi'nin huzûru şeriflerine gittik. Hazret yalnızdı. Âtideki [aşağıdaki] mükâlemât [konuşma] cereyan etti.

Hazret: Safâ geldiniz, bayrâmı şerifiniz mübarek olsun.

Bizler: Teşekkür ederiz efendim.

Hazret: Nerede eğleniyorsunuz?

Fakir (Ahmed Avnî): Hakk'da eğleniyoruz efendim.

Hazret: Kira ile mi?

Fakir: Kira ile.

Hazret: Pek alâ! İsmi şerifiniz?

Fakir: Ahmed Avnî.

Hazret: Ben de Ahmed'im.

Fakir: Biz Ahmed'e Avnîlik [yardımcı olma] de ilhak ediyoruz [ekliyoruz]. Acaba bu ilhak kendi hayâlimiz mi? Yoksa hakikaten Avnîlik var mı efendim?

Hazret: Nene lâzım? Orasını karıştırma. Lâ ilahe illallah Muhammedün Resûlullah. Bu kâfidir.

Sonra vekilleri Türbedâr Mehmed Efendi geldiler. Ona

"Ne var?" buyurdular.

Biz de destur alıp huzurlarından çıktık. Bu dördüncü ziyâretimdi.

5 Sefer 1338 (31 Ekim 1919)

Hüseyin Avnî Bey ve Hayri Bey biraderlerimizle

Cum'a namazını Abdülhay Efendi'nin [Öztoprak] mescidinde edadan sonra Türbedâr Hacı Ahmed Amîş Efendi hazretlerinin ziyaretine gittik. Fakirin beşinci ziyaretim idi. İçeriye girdiğimizde yalnız olup, gözleri kapalı müstağrak [kendinden geçmiş] bir hâlde idiler. Bir müddet ayak üzerinde durduktan sonra önüne oturduk. Mübarek gözlerini açtı ve bize nazar etti ve fakire hitâb ile sordu:

"Nerede sakinsiniz? Nerede tavattun ediyorsunuz [oturuyorsunuz]?"

"Şimdilik hazreti şehâdette, âlemi nefisde tavattun ediyoruz."

"Mâ şâallahu kâne ve mâ lem yeşe'lem yekun [Allah neyi dilerse o olur, dilemediği şey olmaz]. Hakk'ın dilediği olur, dilediği mevcûd olur, dilemediği mevcûd olmaz. Ve bilkaderi hayrihi ve şerrini, bu kelâmın tefsiridir" buyurdular.

Bir müddet murâkıb olup [manevî tefekküre dalıp] tekrar sordular:

"Niçin geldiniz?"

"Zâtı âlinizle şerefyâb olmak için geldik. Zâtı âlinizle müşerref olmağa

"Ziyaret... Ziyareti bilir misiniz? Ben ziyaret bilmem."

Tekrar murâkıb olup gözlerini açtılar: **"Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âlihi Muhammed"** [200]dediler. Ondan sonra **"Allah sizi Zâtı-**

---

[200] **NE SURETLE SALÂVÂT-I ŞERÎFE GETİRİLMESİ ŞEYH ŞERÂFEDDİN kaddese'llâhü sırrahu'l azîz BUYURDU Kİ;**

Birçok Eshâb-ı Kirâm ve Sıddîk-ı Ekber Hazret-

na mazhar buyursun” diye du’â ettiler.

---

leri, Fahr-i Âlem Efendimize ne şekilde salavât getirilmesini sordular. Cenâb-ı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

“ALLAHÜMME SALLİ ALÂ MUHAMMEDİN VE ALÂ ÂL-İ MUHAMMEDİN VE SELLİM,” diye salât ve selâm ediniz” buyurmuşlardır.

Vird’de “SEYYİDİNÂ” ibâresi ilâve edilirse, ubûdiyyet (aşırı derecede kulluk) **neş’esi kalmaz. Fahr-i Âlem Efendimiz ise, ubûdiyyeti ihtiyar buyurmuşlardır** (seçmişlerdir). **Neş’e-i ubûdiyyeti her neş’eden çok severlerdi. Bu salavât-ı şerîfeyi tâlim buyurdukları mecliste hâzirûna hitâben:**

“Cenâb-ı Hakk beni abdiyyet (kulluk)**, saltanat ve nübüvvetle** (peygamberlikle) **tahyîr buyurdu (seçmemi istedi). Ben; ‘Yâ Rabbi, hakîkatte saltanat sana yakışır, bana abdiyyet ve nübüvvet ihsân buyur” dedim.**

“Sana, kendi saltanatımdan vereyim” buyurdular. Ben yine

“Yâ Rabbi, saltanat (kullar için) **ârızdır ve** (gerçekte ise) **sana mahsustur. Bana abdiyyet ve nübüvvet kâfidir” dediğimde; ‘Tahkîk, sana Süleyman Aleyhisselâm’â vermediğim saltanatı ve öncekilerin gıbta ettiği ve hasret kaldığı Makâm-ı Mahmüd’u verdim.” buyurmuşlardır.”**

(BURKAY Hasan Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. I, s. 16)

Fakir: “Du’âyı âliniz berekâtıyla inşâallah mazharı ismi Zât oluruz”

Badehu [sonra] bir hayli müddet gözleri kapalı murâkıb oturdular, sonra gözlerini açıp salavât getirdiler.

“Söyleyiniz erkekler!” buyurdular.

“Söyletiniz de söyleyelim efendim” dedim. Hiç cevap vermeyip yine murâkıb oldular, gözlerini açtıktan sonra tekrar salevât getirdiler. Fakîre

“Sizin taraflarınızda yangın var mı?”

“Bizim taraflar masun kaldı [yangından etkilenmedi) efendim.”

Hazret güldüler. **“Allah şifâ versin”** buyurdular.

Ondan sonra yine bir müddet murâkıb oldular, bâ’dehu gözlerini açıp yine salavât getirdiler.

Fakîr: “İnmemalkevnü fil hayâti ve hüve hakkun fil hakîka” [yani, “Dünyada varlığa ait ne varsa hayâldir, fakat hakikatte hakdır] dedim. Dikkatle dinlediler de **“Peki, peki”** dediler. Bâ’dehu:

“Çok sularınız var mı?”

“Var efendim”

“Kendi kendine akan sular var mı?”

“Bazen bulunur efendim” dedim. ,

Bunun üzerine Hazret, Fakirin Önüne doğru yüzü üzerine eğildiler. Bir müddet öyle durdular. Fakîr bâtınında [içimden] Cenâbı Mevlânâ Efendimiz ile mürşidim Esad Dede hazretlerine müteveccih oldum [gönlümü bağladım]. Bâ’dehu [sonra] kalktılar.

“İnneke meyyitün ve innehu meyyitun” [Sen de ölüsün, o da ölüdür]. Biz sükût ettik. Sonra buyurdular ki:

“Romatizma, romatizma derler... İnsan uyanık

iken gelir ise uyutmaz. Uyurken gelir ise uyandırır. Rum rum yapar.”[201]

“Romatizma hararet ister efendim”

“Biz harareti bulamıyoruz ki...”

Bir hayli müddet yine murâkıb durdular. Bâ’dehu gözlerim açıp salavât getirdiler. Sükût üzere oturduk. Bâ’dehu:

“Haydi oğlum! Ben abdest bozayım. Ben abdest almam, bozarım” buyurdular. Biz de ellerini öpüp kalktık. Huzurlarından çıktık.

5 Rebiülevvel 1338 (28 Kasım 1919)

Salim Efendi ile beraber Türbedâr Efendi hazretlerinin ziyaretine gittik. Yalnızdılar. Huzuruna girdiğimizde kendilerine yaklaşmamızı işaret buyurdular. Gayet yakın olarak diz dize önlerine oturduk. Hazret, Salim Efendi’ye **“Safâ geldiniz”** buyurdular.

Biz de “Safa bulduk efendim” dedik.

Salim Efendi: “Ben sensiz olamam, sen de bensiz olamazsın” dedi.

Hazret: **“Öyle ya!”**

Fakire hitaben: “Nerede tavattun ediyorsunuz?” Fakîr: “Hak’ta tavattun ediyoruz.”

“Tavassul mu ediyorsunuz [ulaşıyor musunuz]?”

“Evet efendim! Tavattun ve tavassul ediyoruz.” Gülerek fakire hitaben: **“Bu hoca kim?”** “Salim

---

[201] Ahmed Amîş Efendi konuyu romatizmaya bağlayarak edeb-i huzur-u mürşid konusunu izah kılmıştır.

Efendi.”

“Allah bu hocayı mertebesinde dâim buyursun.” Salim Efendi’ye hitaben, Fakîr için: “Bu efendi kim?”

Salim Efendi: “Bid’atün minnâ” [Bizden bir parçadır]. Bizim nurumuzdan Ahmed Avnî Bey. Posta müdür muavini.”

Fakire: **“Ben de Ahmed’im, sen de Ahmed’sin. Ahmed iki mi? Sen sensin, ben benim.”**

Fakîr: “Ahmed’in mim’i kalkınca ahad [bir] olur. O vakit bir olur.”

Hazret: **“Mim kalkar mı? Kalkar a! O vakit sen kalmazsın. Fakat bu vücûdunun kalkması lâzım gelmez. Vücûdunla beraber sen kalmazsın. O vakit Hak sende mahfî [gizli] olanın kim olduğunu bilirsin.”** [202]

“Vücûdda mahfî olanın kim olduğunu bilmekle beraber senlik vehmi kalıyor efendim. Vehim ise sultânı kuvâdır [kuvvetlerin sultanı].”

“Ben konuşurken yoruluveriyorum. Siz konuşun, ben dinleyeyim.”

Salim Efendi: “Söylemenizi bize intikal ettirin, söyleyelim ve konuşalım.”

Fakire hitaben: **“Oooo Nûrî Paşa! Söyle bakalım.”**[203]

---

[202] Ahmed Amîş Efendi… der ve sonra eliyle diline işaret ederek ve parmaklarını, diline değdierek, hal diliyle:

“Bundan ötesi söylenmez ki!”

[203] Ahmed Amîş Efendi burada bir zuhururata işaret etmiştir. Fakat ne olduğunu o kişilerde anla-

yamışlar. O günün olaylarına bakınca Nuri Paşa ve Mustafa Kemal hakkında şu bilgileri buraya koymak uygun olur zannediyorum.

[Kuvay-ı Milliye'nin tohumları, Kasım 1918'de müttefik düşman filolarının Boğaz'a girmesiyle atılmıştır. Kuvay-ı Milliye bir şahsın değil, bir milletin eseridir. Bu milletin içinde Mustafa Kemal de vardır, Sultân Vahidüddin de vardır. Düşman toplarının Saray'a çevrildiğini gören Vahidüddin ve Osmanlı kurmayları, bütün gayretlerini, Anadolu'ya gönderilecek bir komutanla bağımsızlık tohumlarının yeşertilmesi için harcamışlardır. Nitekim **Osmanlı kurmayları Mart 1919'un bir gecesinde Erenköy'de yaptıkları bir toplantıda liderliğin Nuri Paşa'ya mı, Miralay Re'fet Bey'e mi yoksa Çanakkale'de göz dolduran Mustafa Kemal'e mi verileceğini tartışmışlardır.** Sadrazam, Mustafa Kemal Paşa'yı Padişah'a götürmüş ve askerlerin istediği insan olarak takdim etmiştir. Sami Bey ve Harbiye Nâzırı Şâkir Paşa, Mustafa Kemal'in Cumhuriyetçi olduğunu ve Hânedânı devre dışı bırakabileceğini hatırlatmışlarsa da, Padişah önemli olanın Hânedân değil vatan ve devlet olduğunu ifade etmiştir. İşte bu şartlar altında 9. Ordu Kıtaları Müfettişi kisvesiyle Anadolu'ya gönderilmesi kararlaştırılan Mustafa Kemal ile Sultân Vahidüddin defalarca özel olarak görüşmüşlerdir.] (Bardakçı, Murad, Şahbaba, Osmanoğullarının Son Hükümdarı VI. Mehmed Vahidüddin Han'ın Hayatı, Hatırları ve Özel Mektupları, İstanbul 1998, sh. 413, 416)

[Müttefik Devletler'in İstanbul'u işgalinin aka-

binde, işgalden yakınmakta ve devletin bekası için endişelerini izhâr etmekte olan ihvanına Mehmed Sâbit Efendi:

"Hadi, hadi üzülmeyin! Biz o işi Selânik'li, mâvi gözlü bir sarışına havâle ettik. O bu işin üstesinden gelecek" demiş.

Üsküdar Emetullâh Gülnûş Vâlide Sultan Camii (Yeni Câmi) baş imâmı ve geçen yüzyılın en büyük tâlik hat ve ebrû üstâdı **Necmeddin Okyay Hocaefendi**'den (1883- 1976) neşet eden ve bunu te'yid eden bir başka rivâyeti de hocanın kıymetli talebesi Prof. Dr. Ali Alpaslan nakletti:

"Sâbit Efendi bâzen Necmeddin Efendi'nin Toygar'daki evine uğrarmış. 1919 yılında bir gün gene bir ziyâretinde, Necmeddin Efendi:

"Amca, düşman dretnotları Dolmabahçe'nin önünde. Ne olacak bu memleketin hâli?" diye sorunca Hazret:

"Sen merak etme! Ben bu defa işimi mâvi gözlü bir Selânikli ile halledeceğim" diye cevap vermiş. Necmeddin Hoca:

"Ben bunu bir yerlerde söylersem, bana gülerler mi acabâ?" diye sorunca, Sâbit Efendi buna celâllenerek, Necmeddin Efendi'ye:

"Şimdiye kadar sen benim yalan söylediğimi hiç gördün mü?" diye çıkışmış".] (ÖZEMRE, 2007), s.21

[I. Cihân Harbi sırasında bir gün Eyüp'de Şeyh Murad Buhârî Dergâhı'ndaki bir sohbette, İlm-i Nücûm'daki bilgisinin enginliğini bilenler, Çanakkale Harbi esnâsında şöhreti artmış olan Mustafa

Salim Efendi: “Efendim, Nûrî değil, Avni;.”

Hazret: **“Avnî mi?”**

Fakîr: “Efendim, zâtı âlilerinin teveccüh buyurdukları Nûrîliği kabul ettim.”

“Kabul etmeseydin ne olacaktı?”

“Hiç bir şey olmayacaktı. Şu kadar var ki, tevcihi âlilerini [yüksek teveccühünüzü] kemâli hoşnûdiyle [büyük bir memnuniyetle] kabul ettiğimi arz ediyorum.”

“Pek âlâ! Dışarıda soğuk var mı?”

“Hayır efendim.”

“Rahmet var mı? Kış ortası derler, geldi mi?”

“Hayır efendim. Hararet var.” **“Yaaa!”**

Biraz murâkıb olup, ba’dehu salavât getirdiler. Sonra da **“Lâ ilahe illa hüve’r Rahmân” [Rahman olan Allah’tan başka ilâh yoktur]** buyurdular. Ondan sonra: **“Ben hep böyle söylüyorum. Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed.** [Allahım! Muhammed aleyhisselâma ve onun ailesine, soyuna, ehli beytine selâm olsun!] **İşte bu üç kelime. Gecegündüz bunları söylüyo-**

Kemâl'in zâyiçesini (horoskop'unu) çıkarıp âtisini istihrâc etmesi için Eşref Efendi'ye destûr vermesini Seyyid Abdülkâdir Belhî'den istirhâm etmişler. O da destûr verince, Eşref Efendi, hemen oracıkta, birkaç saat süren hesaplar sonunda şu neticeye varmış:

"Eğer bu zât gönlünü mânâ âlemine çevirirse: Velî; eğer dünyâya çevirirse padişah makamına sâhib olacaktır".] (ÖZEMRE, 2007), s.27

rum. Bunları okuyorum."

Fakire ellerini uzattılar. Tuttum. Oturdukları mahalde doğruldular: **"Tubâ, tûbâ, tûbâ derler.**[204]

---

[204] **ŞEYH ŞERÂFEDDİN BİNGÖL KADDESE'LLÂHÜ SIRRAHU'L AZİZİN RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN HİCRETİNDE ZUHUR EDEN HALLERDE "TÛBÂ" NIN SIRRINA ŞU ŞEKİLDE İŞARET EDİYOR.**

"Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm, emr-i Hakk üzere Risâletmeâb aleyhisselâm Hazretlerine nâzil olup, Mekke-i Mükerreme'den ayrılmak ve Medine'ye gitmek için emr-i İlâhî sâdır olduğunu ve tebliğ için geldiğini Resûlullah'a arzetti. Ve bu hicret dolayısıyla Cenâb-ı Hakk, gerek Risâletmeâb Hazretlerine ve gerekse ilâ yevm-ül kıyam (**kıyamete kadar)** gelecek bilumum efrâd-ı ümmetine ihsân edecek olduğu fezâil ve atâyây-ı ilâhiyye'nin kâffesini ve hatta her bir fert için hâsıl olacak fazileti dahi beyân buyurdu.

Hicretle memur olduğu gecede Resûlü Ekrem aleyhisselâm Hazretlerine Cibrîl-i Emîn tekrar tekrar nâzil oldu. Resûlü Ekrem aleyhisselâm da, Cibrîl aleyhisselâmın böyle tekrar tekrar nâzil olmasından mutlaka bir Emr-i Hakk olacağını idrak etti. O gecede Mekke'de, cin tâifeleri Resûl-ü Ekrem aleyhisselâma zarar ve ziyan vermek için toplandılar. Maksatları, fırsat bulurlarsa Resûlü Ekrem aleyhisselâmı helâk etmek idi. Bu cin tâifeleri de **Harka'z -Zenâdil** denilen tâifeden olup, dokuz yüz bin kişi vardı. Ve yedi yüz bin kişi de Mâridler'den

vardı. Beş yüz bin kişi de Gaffâriyetler'den vardı. Bu cinler insan şekline girip Kureyşilerln müşrikleriyle ve kâfirleriyle sık sık görüşüyor ve Resûlü Ekrem aleyhisselâmı Mekke'den tard-u ihraç **(atmak, çıkarmak)** için türlü türlü hileleri öğretiyorlardı. Resûlü Ekrem aleyhisselâmın idamı veyahut nefyi **(sürgün edilmesi**), veyahut ölünceye kadar hapse atılması; bu üç fikir üzere Kureyşiler'in ileri gelen takımlarını Daru'n -Nedve denilen şûrethâneye"[204] toplamak tedbiri de cin taifelerinin telkini ve ilhâmı ileydi. Cenâb-ı Hakk Teâlâ, Cibril aleyhisselâm vasıtasıyla Kureyşiler'in kararını ve cin tâifelerinin içtimâlarını bildirdi. Seyyid-i Kâinât aleyhisselâm Hazretlerinin kalbine biraz hüzün ve keder ârız oldu. Bu, kendi vatanını terk ederek diyâr-ı gurbete gitmek icap ettiğinden veya kendi vücûd-u saâdetlerine o küffâr-ı Kureyş'ten bir zarar dokunacak diye düşündüğünden de değil; ancak ümmet-i merhûmenin (***müslümanların***) halini düşünmekden ârız oldu. Ol gece Mekke'ye gelip toplanan cin tâifelerinin adâveti, ilâ yevm-ül kıyam gelecek ümmetine karşı da dâim ve bâki olduğundan, bu muzur ve kuvvetli mahlûkların şerrinden ümmetimi nasıl muhafaza edeceğim ve bunlara karşı ümmetimin hali ne olacak diye tefekküre daldı. Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm, Seyyid-i Kâinât'ın hüzün ve teessüfüne muttalî olunca dedi ki:

"Yâ Muhammed!

Cenâb-ı Hakk sana, Ebu'l -Beşer Âdem aleyhisselâma, Neciyyullah Nuh aleyhisselâma, Halîlul-

lah İbrahim aleyhisselâma, Kelîmullah Musa aleyhisselâma, Rûhullah İsâ aleyhisselâma ihsân buyurulmamış olan husûsî inâyet ve meskeniyyeti ihsân buyurdu. Neden mahsûn ve mükedder oluyorsun?" Resûlü Ekrem aleyhisselâm buyurdu ki:

"Yâ Sefîr-ül a'zâm! Benim düşüncem ve kederim şudur ki, ben dâr-ı dünyadan intikal ettikten sonraki asırlarda dünyaya gelecek olan efrâd-ı ümmetin halini düşünüyorum. Bu tâife-i cin ve bu düşmanlar, onlara tasallut ederse, bunların şerrinden nasıl kurtulurlar. Efrâd-ı ümmetimden çok kimseler, bunların adâvetinden çobansız kalan davar gibi mahvolur ve helâk olur diye düşünüyorum. Yalnız kalan ümmetim bunların şerrinden ne suretle halâs yolunu bulacaklar diye tefekkür ediyorum. Bu düşmanlar ümmetimin üzerine saldırıp, efrâd-ı ümmetimi dâr-ül kerâmetten mahrum edecek fitne ve fesâda sevke- decekler diye korkuyorum."

O halde Resûl-ü Ekrem aleyhisselâmın üzerinde bulunan hüzün ve teessüf haline Cibril aleyhisselâm da duçar oldu. Hatta bilcümle melekler de aynı hale mâruz oldular. O hüzün ve teessüfle Cibril aleyhisselâm, evâmir-i ilâhiyyeyi telakkî etmek için durulacak olan makâm üzerinde Hakk Teâlâ Hazretlerine Habib-i Ekrem aleyhisselâm Hazretlerinin halini arzetti. Biraz sonra Resûlü Ekrem aleyhisselâmın huzuruna geldi ve dedi ki:

"Yâ Resûlullah! Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretleri sana ve senin refîk-i hâsın olan Sıddîk-ı Ekber'e

selâm etti. İlâ yevm-il kıyâm ümmetinizden olup, hücre-i suğrâ ve hücre-i kübrâ ile müşerref olacak olan ricâlullah ve ekâbir ümmetinize de selâm etti. Sonra bana emretti. İlâ yevm-ül kıyâm bi'set ve risâletinizi tasdik edip, ümmetliğe kabul edeceğiniz bilcümle efrâd-ı ümmetinizi huzûrunuza davet etmek için, bu ümmet-i merhûmenin içinden en zayıf olan ümmetinizi de ve ümmetinize hâdim olacak ricâl ümmetini de göstermek için emretti."

Emr-i Hakk üzere Cibrîl aleyhisselâm, bilcümle efrâd-ı ümmetin zerrelerini davet ederek huzûr-u Resûlullah'a dizdi. Ve her tâifeyi kendine mahsus makâm ve fazilet itibâriyle, derece derece olmak üzere Resûlullah'a takdim ve arz etti. Resûlü Ekrem aleyhisselâm, Sıddîk-ı Ekber ile kalkıp beraberce, bir koyun sürüsünden, zayıf olan koyunlarını seçer gibi en zayıf ümmetlerini tefrîk ettiler (ayırdılar). Sonra ekâbir ricâlullah hazerâtından bir kaç zâtı davet ederek, birer tâife olarak taksim ve tevzî etti. Herkese, **"Bu sana gösterdiğim ümmetin haline ve işlerine bakacaksın"** diye emir ve tavzîf buyurdu. Sonra Cibrîl aleyhisselâm, o ricâlullah ve havâs ümmetten doksan dokuz zâtı, Resûlullah aleyhisselâm Hazretlerine takdim etti. Ve dedi ki:

"Yâ Muhammed! Bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın, kırk bin enbiyâ ve mürselîn-i kirâm hazerâtına bağışlamış olduğu rahmet ve inâyet (lütuf), **kendilerine ihsân edilmiş olan ricâlullah'tır. Ve havâs ümmetinizdir. Ulu'l Azm hazerâtına muhsûs olan inâye-**

tin fazîletine de müşterek olan ricâlullahtır. Bu inâyet, dâr-ı dünyaya gelip, orada ifâ edilecek cihad ve vezâif-i ubûdiyyet üzere değildi. Sırf Mevhîbe-i İlâhiyye (Allah vergisi) **olarak vücutlarına ruh nefh olunurken, beraberinde bu inâyet de bunlara ihsân edilmiştir. Yâ Muhammed, bu sana gösterdiğim doksan dokuz ricâlullahtan birisinin bir nefesi sayesinde, efrâd-ı ümmetiniz, o düşmanların şerrinden yedi sene emîn olurlar. Ve onların şerrinden yedi sene emîn olacak gâyret-i ilâhiyyeye** (Allah uğrunda çaba gösterme kabiliyetine) **mazhâr olurlar. Bu kuvve-i kudsiyyeye mâlik olan ricâlullah, Allah'ın emirlerine en ziyâde dikkat gösteren büyük peygamberler: Hz. Nuh, Hz.İbrahim, Hz. Musâ, Hz. İsâ, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ümmetinizin içinde bulunduğu için, o kadar mahzun ve mükedder olmamanız gerekir. Cenâb-ı Hakk böylece sana arzetti."**

Resûlü Ekrem aleyhisselâma, Cibrîl aleyhisselâm'ın tebşîrâtı üzerine teselli ve itmi'nân-ı kalb hâsıl oldu. Ümmetini, o düşmanlarından kurtaracak hâdimlerin, ümmetin içinde bulunduğuna kanâat hâsıl oldu. Cibrîl aleyhisselâm dedi ki:

"Yâ Muhammed! O ricâlullaha mahsus olan yedi fazîlet vardır ki, başka evliyâ ve ricâlullaha nasip olmamıştır."

BİRİNCİ FAZÎLET : Cenâb-ı Hakk onlara, kendilerini vücûde getirmezden mukaddem (önce), velâyet-i ulyâ ***(yüce evliyalık)*** makâmını tevcîh ve ihsân buyurmuştur. Halbuki başka evliyâlarına

velâyet, hilkatten ***(yaratıldıktan)*** sonra ihsân buyurulmuştur.

İKİNCİ FAZÎLET : Cenâb-ı Hakk onların zerreLrini halk ve icâd buyurduğu lâhzadan itibaren, Resûlü Ekrem aleyhisselâm ile içtimâ ve mülâkât-ı beriyye ***(toplanıp karşılıklı konuşma)*** hâsıl oluncaya kadar, Resûlullah aleyhisselâmın ümmetini hatmederek duâ ve münâcaat ediyorlardı. Bu ricâlin zerre-i şeriflerinden sâdır olan bir münâcaat üzere efrâd-ı ümmetten kırk bin kişi ehli saâdete ilhâk ediliyordu.

ÜÇÜNCÜ FAZÎLET: Cenâb-ı Hakk zerrelerini halk ve icâd ettiği zamandan itibaren her gece yedi bin kere Kur- ân-ı Kerîm'i hatmederlerdi. Hatm-i şeriflerini dinlemek Meleü'l -A'lâ nâm makâm-ı mübârekde bulunan melâike-i kirâma kuvvet ve gıda idi.

DÖRDÜNCÜ FAZÎLET: Kendileri dâr-ı dünyaya teşriften itibâren her yirmi dört saatte semâdan nazil olacak yirmi dört bin belâ ve mesâibe ve arzdan hâsıl olacak yirmi dört bin musîbetten dahi ümmet-i Muhammed'in selâmeti için münâcaat ederler. Ve o münâcaat sayesinde, o kadar belâlardan ümmeti-i Muhammed selâmet bulurlar. Husûsen Haremeyn-i Şerifin ***(Mekke ve Medine***) ahâlisine bundan başka hizmette bulunurlar.

BEŞİNCİ FAZÎLET: Kendilerine karşı zerre miktarında olsun râbıta ve muhabbet eden ve dirhem kadar olsun kendilerine hizmet eden efrâd-ı ümmete Resûlü Ekrem Hazretlerinin maiyyetinde Bedir ve Uhud ve Hendek muhârebelerinde bulu-

nan mücâhidin-i kirâma olan sevabı ve fazîletini temine selâhiyettar olmaktır. Ve o fazîleti de, dâimî kalacak fazîlet nevinden kılarlar.

ALTINCI FAZÎLET: Yüz yirmi dört bin enbiyâ-ı mürselîn-i kirâm hazerâtından, müddet-i ömür ve hayatlarında, gerek kendi zâtlarına ait olsun, ve gerekse ümmet ve kavimleri hakkında olsun, ne kadar münâcaat sâdır olmuşsa kâffesine (tümüne) vâkıf olurlar. Ve icâbında, Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretlerine onların yaptıkları şekilde münâcaat eder ve o yüz yirmi dört bin enbiyânın münâcaatını bir lâhzada hatmetmeğe muvaffak olurlar. Halka nasîhata başladıkları zaman, bilcümle enbiyâların üzerine nazil olan gayret, birden bire onlara nâzil olur.

YEDİNCİ FAZÎLET: Her vakt-ül imsakta ümmetin, birinci neferden başlayıp kâffesini zikreder. Ve her şahsın ismini zikrederek, münâsip hidâyet ve saâdeti Cenâb-ı Hakk'tan niyâz ederler. Bu ümmet-i merhumeyi bir saat zarfında hatmedip ikmâl ederler. Bu ekâbir evliyâullah, münâcaata başladıkları zaman Cenâb-ı Hakk, kâfir ve müşriklerden bile gadabı ref (kaldırır) ve tahfîf eder (hafifletir). Ve o münâcaat üzere efrâd-ı ümmete Asr-ı Saâdeti'nde bulunup Resûl aleyhisselâma imân ve itbâ etmiş kadar fazîlet hâsıl olur. Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm diyor ki.

"Yâ Muhammed! Bu gece gibi, Harem-i Şerîf, Harka'z -Zenâdil ve diğer tâife-i cinnin hücumlarına mâruz kaldığı zamanda bu zikrettiğim ricâlullah, Medine-i Münevvere'de tesis edilecek olan

Mescid-ül Kubâ'da içtimâ ederler. Ve bilumum ümmet-i Muhammed ve ehl-i imânın saâdet ve selâmeti için pek mukaddes hidamât (hizmetler) **ifâ ederler. Bu ricâlullahın asrında bulunup, bunlara itbâ ve muhabbete muvaffak olan efrâd-ı ümmetinize, TÛBÂ, SÜMME TÛBÂ, SÜMME TÛBÂ** (güzellik, iyilik, hoşluk; sonra iyilik, hoşluk; sonra…) **ve müjdeler olsun."**

Bu '**TÛBÂ**' kelimesini, Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm yüz yirmi dört bin kere tekrar buyurdu. Bu kadar çok tekrar edilmesinin hikmet ve sebebini de zamanımızın ricâlullahından birisi beyân buyuruyor:

"Bu ricâlullâh-ül kerâmeye, itbâ etmeğe, emirlerine devam etmeğe ve hizmetine muvaffak olan kimseye, yüz yirmi dört bin kere Cihâd-ı Ekber fazîletine muâdil (eşit) **fazilet verilir.**

Resûl-ü Ekrem aleyhisselâm Hazretleri, bu ricâlullah hazerâtından kendi ümmetlerine ve husûsan zuafâlarına (zayıflarına) hidemât-ı mukaddeseyi (mukaddes hizmetleri) müşâhede buyurunca müsterih oldu. Ve Ce- nâb-ı Hakk'a hamd-ü senâlar etti.

O ricâllullahın zerre-i şerifleri Resûl-ü Ekrem aleyhisselâma dediler ki:

"Yâ Resûlallah, yâ Rahmeten li'l -Âlemîn-i Ersel- allah! Cenâb-ı Hakk bizi Âdem'den vücûda ibrâz (*meydana çıkardığı)* ve ihraç buyurduğu lâhzadan itibâren gerek zerrelerimizden ve ervâhımızdan (*ruhlarımızdan*)**, ve gerekse ecsâdımızla** (vücudumuzla) **beraber ruhlarımızdan sâdır olacak bilcümle hidemâtın** (hizmetlerin)

Ömür uzunluğu imiş. Tûbâ limen tâle umruhû ve hasune ameluhû. Böyle uzayıp gidiyor.”

Ba’dehu yine murâkıb oldular, yine salavât getirdiler ve “Lâ ilâhe illa hüve’r Rahmân” buyurdular. Ellerini uzatır vaziyetinde bulunmakla Fakir ellerini öptüm. Salim Efendi de öptü.

Kalktık. Kalkarken: **“Ben umûma [herkese] du’â ederim. Başka bir şey elimden gelmez. Cümleniz için du’â ediyorum”** buyurdular. Ba’dehu huzurlarından çıktık.

9 Nisan 1336 (6 Nisan 1920)

17 Recebülmürecceb 338 ve 9 Nisan 336 Cum’a (6 Nisan 1920) günü Türbedâr Efendi Hazretleri’nin ziyaretine Salim Efendi (merhum) ile birlikte gittik. Hazret **“Hoş geldiniz, safâ geldiniz!”** buyurdu. Biz de “Hoş bulduk, safâ bulduk, efendim” dedik.

Hazret:

“Veâyetün leümü’lleyl,Neslehummhu’nnebâra (,..)Veküllün felekin yesbehûn’a (Yasin: 37-40)[205]kadar tilâvet buyurdu. Sonra “Ve kâlûlhamdü

---

faziletini ümmetinize bağışladık. Kabul buyurunuz.”

Resûl-ü Ekrem aleyhisselâm son derece memnûn oldu ve memnûniyyetini izhâr buyurdu ve bu hediyeyi de kabul buyurdu. “ **(BURKAY Hasan Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. I, s. 166-172)**

[205] Onlara bir delil de gecedir; gündüzü ondan

lillâhillezi sadekanâ va'dehû (...)kıylelhamdü lillahi Rabbilâlemin (Zümer; 74-75) [206] kadar okuyup tekrar "Ve âyetün lehümülleyl, neslehu …." okudu. Yâsînı şerifin sonlarına doğru geçti. Sonra tekrar bu âyetten başladı. "Ve küllün fi felekin yesbehûn.." a kadar birçok defa tekrar etti. Biz de huzurdan kalktık. Bu hal, belki üç çâryek devam etmişti. Hazret 9 Mayıs 1336 tarihinde, yani bundan tam bir ay sonra intikâl buyurdular. 130 yaşında idiler. (?)

Kaddesenâllâhu biesrârihi 'azzamellâhu zikrahu ve nefa'anâ bifiiyûzâtihi yâ hüvelMuîn" (Allah bizi onun sırlarıyla kutsasın. Allah zikrini azîz etsin. Feyizleriyle bizleri faydalandırsın. Ey Muîn olan Allah!)

---

sıyırırız da karanlıkta kalıverirler. Güneş de yörüngesinde yürüyüp gitmektedir. Bu, güçlü ve bilgin olan Allah'ın kanunudur. Ay için de sonunda kuru bir hurma dalına döneceği konaklar tayin etmişizdir. Aya erişmek güneşe düşmez. Gece de gündüzü geçemez. Her biri bir yörüngede yürürler. (Yasin: 37-40)

[206] Onlar: "Bize verdiği sözde duran ve bizi bu yere varis kılan Allah'a hamdolsun. Cennette istediğimiz yerde oturabiliriz. Yararlı iş işleyenlerin ecri ne güzelmiş!" derler. Melekleri, arşın etrafını çevirmiş oldukları halde, Rablerini hamd ile överken görürsün. Artık insanların aralarında adaletle hüküm olunmuştur. "Övgü, Alemlerin Rabbi olan Allah içindir" denir. (Zümer; 74-75)

RASÛLÜLLAH sallallâhü aleyhi ve sellem EFENDİMİZE GETİRİLEN SALÂVATLA CENNETTEKİ MAKAMLAR NEDEN ARTAR?

Abdülâziz Debbağ kaddesellâhü sırrahu'l azîze Abdullah b. Mübarek sordu ki:

— Efendim, neden cennetteki makamlar Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvat-ı şerife ile artar da tespih ve benzeri zikirlerle artmaz?

O'da şu cevabı verdi:

— **Çünkü cennetin aslı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin nûrundandır.** Çocuk nasıl babasına içten bağlılık duyar ona müştak olursa, cennet de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin nûruna öylesine müştaktır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem anıldığında cennet bu zikri işitince âdeta çırpınıp ona doğru uçmak ister. Çünkü o nurun suyuyla sulanır.

Şeyhim bu cevabı verdikten sonra yemine iştiyak duyan bir hayvanı misal olarak verdi ve şöyle buyurdu:

Hayvan yemine çok istek duyuyor, kendisine arpa ve benzeri yem getiriliyor, bu sırada o hayvan olduğundan çok daha aç bir vaziyettedir. Yemin kokusunu alınca ona doğru süratle yaklaşır, yem ondan uzaklaştırılınca da peşine takılıp ulaşıncaya kadar takip eder. Cennetin çevresinde bulunan melekler de böyledir, onlar de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin zikriyle meşgul olurlar, Ona salât ü selâm getirirler. Cennet de bu zikre son derece iştiyak duyar, ona

doğru yürür ve her cihette bu zikir bulunduğu için genişlemeye başlar. (İşte cennetin artması, onun böylece genişlemesi demektir). **Eğer bu konuda Allah'ın irâdesi ve engellemesi olmasaydı cennet, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz hayatta iken dünyaya çıkar ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem nereye giderse o da onunla birlikte olurdu. Ne var ki Allah onu dünyaya çıkmaktan men'etmiştir, tâki gayz yolu üzere Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize iman edilmiş ola.**

RASÛLÜLLAH sallallâhü aleyhi ve sellem VE ÜMMETİ CENNETE GİRDİKLERİNDE

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz ve O'nun ümmeti cennete girdiğinde cennet onlarla ferahlık duyar ve onlar için genişledikçe genişler. Öylesine bir sevinç duyar ki bunu sınırlamak mümkün değildir. Diğer peygamberler ve onların ümmetleri girdikleri zaman ise cennet bir çeşit büzülür kalır. Bunun sebebi sorulunca şu cevabı verir:

"Ne ben sizdenim, ne de siz benden..." Diğer ümmetlerin peygamberleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizden istimdat etmeleri sebebiyle bir ayırım meydana gelir.

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvat-ı şerife herkesten kesin olarak makbul tutulur." diyenlerin bu iddiası hakkında şeyhimden işittim, şöyle buyurdu:

— Şüphe yok ki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvat-ı şerife amellerin en üstünüdür. Hem salâvat, cennetin çevresin-

deki meleklerin zikridir. Bu salâvatın bereketiyledir ki melekler her defasında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi andıklarında cennet artar da artar, genişler. Melekler de bir an olsun onu anmaktan boş kalmazlar; böylece cennet de durmadan genişler. Onlar bir nev'i cenneti çekip dururlar, cennet de onların arkasından akıp gider, durmadan genişler. Sözü edilen melekler tesbihlere geçinceye kadar bu hal sürüp gider. Ama melekler de, Cenâb-ı Hak cennet ehline cennette tecelli edince ancak salâvattan tesbihe geçiş yaparlar. Cenâb-ı Hak cennet ehline tecelli ettiğinde melekler bunu müşahede edince artık tesbihe başlarlar ve cennet de yerinde durur, artık genişlemez. Eğer o melekler yaratıldıkları zaman tesbihe başlasalardı cennet genişleyip artmazdı. İşte cennetin bu kadar genişlemesi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin bereketiyledir.

Yapılan her salâvatın mutlaka kabul olunacağını kestiremeyiz. Ancak tertemiz zattan, temiz bir kalpten yapılan salâvat mutlaka makbuldür. Çünkü salâvat-ı şerife tertemiz zattan çıkınca gösteriş, kendini beğenmişlik gibi hastalıklardan uzak ve sade olarak çıkar. Bu tür manevî hastalıklar çoktur, ama tertemiz olan zatta bulunmaz, temiz bir kalpte de yeri yoktur. İşte hadîs-i şeriflerde:

" KİM LÂ İLAHE İLLALLAH DERSE CENNETE GİRER" mealindeki sözün manası budur. (Buhari)

Şöyle ki: Bunu söyleyen zat tertemiz olur, kalbi de temiz bulunursa, o takdirde bunu her türlü riyadan uzak ihlâs üzere söylemiştir. Bununla beraber yegâne hükümran olan Allah Teâlâ'nın satvet ve kahrına, kulun kalbinin Onun iki parmağı

arasında bulunduğuna ve bu kalbi dilediği gibi çevirdiğine, kötü amellerini ona süslediğine, o kadar ki bu hâlinin kendisi için en uygun hal bulunduğunu zannetmesine baktığında, anlarsın ki, Allah Teâlâ'nın düzeninden ancak dünya ve âhirette zarara uğrayanlar güven içinde kendini hissedebilir (vurdum duymaz olur). (Salih kullar ise Hakk'ın düzenini hatırlar ve kendi bulunduğu hâlin uygun olduğunu sanmaz, daha iyi olmaya çalışır). Allah Teâlâ daha iyisini bilir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhimizin salâvat-ı şerifenin kabul olunması hakkındaki sözlerinde hiçbir şüphe yoktur. Nitekim bu birinci mesele hakkında sâlih âlimlerden Seyyid Muhammed bin Yusuf Es- Sünûsî (Allah ondan razı olsun) den sorulmuş, soran şöyle söylemiş:

"Fukahâdan bazısı, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvat herkesten makbuldür ve her hâl ü kârda reddolunmaz," demişlerdir.

"Siz bu hususta ne buyurursunuz?" Bu soruya Es-Sünûsî Hazretleri şu cevabı vermiştir:

— **Şâtibiyye şârihi Ebû İshak da böyle bir soruyla karşılaşmıştır. Eğer salâvat getirenin mutlaka salâvatının kabul olunduğunu kestirip atarsak, o kimsenin hüsn-i hatime (ömrünün sonunun iyi hal üzere kapandığı) üzere bulunduğunu da kestirmek gerekir. Hâlbuki bir adamın ömrünün sonunun iyi veya kötü olacağı meçhuldür, bu hususta âlimlerin ittifakı vardır.**

Böylece Şeyh Muhammed bin Yusuf bu konuda iki müşkülün bulunduğuna dikkati çekmiştir ve bunları birer cevapla cevaplandırmaya çalışmıştır.

Gerçekte ise bu iki müşkül bir takım ihtimallerdir, akla dayanmaktadır, şeriatta delili yoktur. O halde bilinmeyen bir kabul babında bu iki müşkül kabul olunmaz, ancak şeriat yönünden bilinirse kabul olunur.

Birinci Cevap:

Salâvatın kabul olunmasının manası, Cenâb- ı Hak salâvat getiren kimsenin hüsn-i hatimesine hükmetmişse, kader çizgisini öyle hazırlamışsa, o takdirde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize vermiş olduğu salâvatın sevabını makbul bir ölçüde bulur. Bunda hiç şüphe yoktur. Çünkü Allah Teâlâ'nın fazl u keremi sonsuzdur. Ama diğer iyilikler böyle değildir, çünkü onların kabul olunacağına dair bir güvence yoktur, sahibi iman üzere bile ölse. Bu cevap üzerinde durmak gerek. Çünkü böyle bir ayrım tevkifidir, ancak şeriat ile bilinebilir. O halde böyle bir ayrımın doğru olduğuna dair şeriatta bir nass bulmak ve bu hususta üstün gayret sarf etmek lâzımdır. Eğer böyle bir nass bulunursa mes'ele halledilmiş sayılır. Bulunmadığı takdirde aklî yoldan yürümekle şer'î mes'eleler çıkarmak, şeriatta olmayanı akıl ile ortaya koymak şeriata müdahale sayılır. Aklın şeriata dahli olamaz.

İkinci Cevap:

Salâvatın kesinlikle kabul olunmasının manası şudur: Salâvat eğer sahibinden Resûlüllah'a olan sevgiyle çıkarsa, o takdirde onun kabul olunduğu kesinlikle söylenebilir. Sahibi âhirette bundan yararlanır. Bu yararlanma azabın hafiflemesi şeklinde olsa bile.. Eğer Cenâb-ı Hak ebediyen azâbda kalması hususunda bir hükümde bulunsa bile yine de

hafifleme söz konusu olabilir. Şeyh Sünusî bu cevabı belirttikten sonra **Ebû Leheb**'in durumuyla kıyas yapıyor. Şöyle ki: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin doğruluğunu müjdeleyen cariyeyi hürriyetine kavuşturması sebebiyle ebedî azab içinde kalmasına rağmen her pazartesi bu sebeple azabı hafiflemiş oluyor. Tabii bir sevgiyle yararlanma meydana geliyorsa, mü'minin varlık âleminin efendisi Muhammedi (sallallâhü aleyhi ve sellem)i sevmesinden nasıl bir yararlanma meydana gelmez?

.....

Hafız Süyûtî Ed-Dürerü'l-Müntesire Fi'l-Ahâdîsi'l - Münteşire adlı eserinde:

"Ümmetimin amelleri bana arz olundu; onlardan makbul ve merdud olanlarını buldum, ancak bana olan salât müstesna" mealindeki hadîs üzerinde açıklama yaparken diyor ki: Bu hadîsle ilgili herhangi bir senedi tesbit edip bulamadım. Temyizü't-Tayyib Minel-Habisi Fîmâ Yeduru Alâ Elsinetin Mine'l-Hadîs kitabının sahibi ise şöyle diyor:

"Her amelde makbul ve merdud olanı vardır, ancak bana getirilen salâvat müstesna. Çünkü o makbuldür, merdud değildir."

İbn Hacer bu hadîs için **"zayıftır"** demiştir. Seyyid Semhurî, El-Gammaz alâ'l-Lemmaz adlı kitabında, yukarıda belirttiğimiz hadîs üzerinde tahlilde bulunurken İbn Hacer'in bu hadîsin zayıf olduğunu kaydetmiştir. Et-Temyîz kitabının sahibi de bu hadîsin hadîs olmayıp Ebu Süleyman-ı Dârânî'nin sözü olduğunu söylemiştir. Gazali bu hadîsi İhya adlı eserinde merfu' olarak belirtmiştir. Şeyhimiz ise,

"Ben böyle bir hadîse vâkıf olamadım, Ebû Derdâ Hazretlerine aittir," demiştir. Ebû Derdâ'dan yapılan rivayete göre şöyle demiştir:

"Allah'tan bir hacetinizin yerine getirilmesini istediğiniz zaman, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize salâvat ile başlayın. Çünkü Cenâb-ı Hakk kendisinden iki hacet istenildiğinde birini yerine getirmekten, diğerini de reddetmekten çok daha keremli ve merhametlidir." Yâni her iki isteği de kabul buyurur. (Salâvatı herhalde kabul edeceğine göre onunla birlikte diğer hacetin de yerine getirilmesine imkân verip onu da kabul eder.) [207]

İşte sen bu rivayet ve delilleri anladığın takdirde, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvatın mutlaka makbul olmadığını öğrenmiş olursun. **Evet, kabul olunması daha çok umulur ve zan babında bunun daha çok medhali vardır. (Söylenecek çok söz vardır.)** Allah Teâlâ daha iyisini bilir. [208]

---

[207] Şeyhimizden maksadı, El-Makasidü'l-Hasene sahibi Ebûlhayr Şemsüddin Muhammed bin Abdurrahman bin Muhammed es-Sahavî'dir. Seyyid Semhurî'nin hadîste şeyhidir.

[208] Kaynak: Abdülaziz Debbağ trc: Celal YILDIRIM Kitab'ül İbriz [Kitap]. - İstanbul: Demir Yayınları, 1979. – 2.Cilt, c.II, s.507-513

HATIRALAR

- Kuşadalı hazretlerine nakl-i kelâm olundukta buyurdular ki:

"Kuşadalı hazretleri, Hz. Pîr Nasûhî (kuddise sırrûhu'l-âlî)'yi ziyâret kasdıyla bir gün Üsküdar'a âzim olmuşlar. Berâberlerinde Zeyrek'teki Kilise Câmii kayyımı Hacı Efendi bulunur imiş. Kayıkla Kız Kulesi civârına geldiklerinde,

"Hacı! Edebini takın. Zîrâ Hz. Pîr"in köyüne yaklaştık." buyurmuşlar. Hânkâh-ı şerîfe vusûllerinde cümle kapısının önünde ayakkabılarını çıkarıp, mest ile içeri girerler imiş. Ne zamân Hz. Pîr Nasûhî ve Hz. Mevlânâ'nın esâmî-i mübârekeleri yâd olunsa alınlarında bir damar zuhûr edip vecd zuhûra gelir imiş ve **"Bunların esâmî-i şerîfesi mesmûum olunca kendimi gâib ederim."** buyururlar imiş.

(Hüseyin Vassaf Efendi diyor ki:) Hz. Fâtih türbedârı Amiş Efendi merhûmda da bu hâli gördüm.(Hânkâh-ı şerîfe vardıklarında cümle kapısının önünde ayakkabılarını çıkarıp, mest ile içeri girerler imiş.)

Ahmed Amîş Efendi'nin ziyâretine gitdim. Benim evlâd-ı Pîr'den olduğuma muttali' oldukta, vecd zuhûra geldi ve bana hitâben,

"Sen mîrâsyedisin, senden korkarım." dediler. Dahası var, fakat bu kadar elverir.[209]

---

[209] (VASSAF, et al., 2006), c.IV, s. 83

- Ahmed Amîş Efendi Tırnovada bir camide imam bulundukları sıra da fazlaca alkol almış ve sokakta düşmüş bir şahsın etrafına halk toplanmış kendisine hakaret ederler. Bunu gören hazret:

“Onu benim sırtıma bindirin evine götüreyim” buyurur ve adamı sırtlayıp evine yatağına taşır. Adam sabah uyandığında anasından bir hayli şikâyetler işitir ve çok mahcup olur ve şöyle der:

“Tevbeler olsun bir daha içmeyeceğim!..” Adam gerçekten bu felaketten kurtulur. Ahmed Amîş Efendi’ye bağlanır.

- Rüştü Bey ile beraber bir gün Ahmed Amîş Efendi’nin huzuru saadetine gittik.

“Ulan bana boza getirdin mi?” buyurdular. Ben de

“Getireyim efendim” dedim.

“Boza der demez aklınız bozacı dükkânına gitmesin. Mürşid ne demek istiyor onu anla, sözünü anla, onlar boş söylemezler.” Ben de

“Evet, efendim “ve mâ yentiku an-il-heva” dedim.

Mübarek şahadet parmaklarını ağızlarına götürerek işaretle **“sus”** buyurdular.

“O yalnız Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme mahsustur. Mürşidler hakkında da öyledir. Biz ihvânımızdan böyle söz sudurunu severiz. Lâkin herkesin yanında söylenmez.”

- **Şeyhim bana dedi ki**

“Allah’tan korkar mısın?

“Hayır”**dedim.**

“Benden korkar mısın?”

"Senden korkarım dedim." **Ben de;**

"Efendim ben ne senden korkarım ne de Allah'tan korkarım çünkü sizden bana zarar gelmez ki."

- Mahdumu âlileri Ali Bey'e hitaben;

"Ali bana bu benim, babamdır, bu benim hocamdır, bu benim şeyhimdir" diye hizmet edeceksen hizmet etme" buyurdular.

- Bir gün huzuru saadetlerine girdim, kalabalık idi. Ellerini öpüp ihvânı araladım, oturdum.

"Vakti saadette bir gün sahabeden birisi gelip huzuru saadette oturan ashabı aralayıp oturdu, bu günde aynıdır, buyurup

"Biz bir an zikirden hâli değiliz." Bir sayha ile

"Allah" dediler. Bu da,

" vele zikru'ilâhi ekber" [210]**Allah'ı zikretmek en büyük (ibadet) 'tir."** buyurdular.

- Bursa Lisesi Fransızca muallimi Nevres Bey'den rivayet:

Benim şeyhim derdi ki,

"Ahmed birisi senin yanında benim aleyhimde bulunursa beni müdafaa etme buyurdu." Nevres Bey içinden

"Ben bu naneyi yiyemem" diye geçirince Ahmed Amîş Efendi Efendi Hazretleri derhal

"Ben de şeyhime Efendim ben bu naneyi yiyemem dedim. Şeyhim bana sen bu naneyi yiye-

---

[210] Ankebut, 45

mezsen sen de benim dediğim gibi adam olamazsın." buyurdu.

- **"Biz, bizim lafımız olduğu zaman sıkılıp kaçandan korkarız**" buyurdular.

Bende (Nevres Bey) içimden hakikaten böyle bir hali kendisinde gördüğüm bir arkadaşı düşündüm.

"Eyvah bizim arkadaş helak oldu dedim." Derhal Efendi Hazretleri

"Eh eh korkma ona da bir zat tecellisi yapar, kurtarırız." buyurdular.

"Ellerini göğüslerine vurarak bu (Ahmed) ism-i zikretsinlerde aleyhim de bulunsunlar" buyurdular.[211]

---

[211] Zikrin hakikati nedir sorusuna verilecek cevap **"iki dili birleştirmektir."**

[Bu manayı namazda Fatihada إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"Ancak Sana kulluk eder ve yalnız Senden yardım dileriz." ayeti okunduğunda kendisine **"Ey yalancı"** denilen ehlullâhdan birinin hali bunu teyid eder. Muhakkak dil ile söylenen söz hak sözdür. Fakat söylenirken kalpten gelmemiştir. Allah Teâlâ'nın vücudu hakkâni vücud ile mevcud olduğunu (bulmuş ve bilmişken) hangi şey seni O'ndan başkasına meylettirebilir. Onun için mukaddes yönden ona **"yalancı"** denilmiştir. Buradan bilinmelidir ki;

"(Kim) Allah Teâlâ'nın muhabbetini, marifetini ve tevhidini iddia ediyor ve Allah Teâlâ'dan baş-

- Hazreti Ali kerremallâhü veche buyurduki,

"Dünyada iki şeyden korkmam. Biri Allah takdir ettiği, diğeri de etmediği şeyden." Bunu bir yerden okudum. Ahmed Amîş Efendi Efendim Hazretlerine arz ettim. Buyurdular ki

"Allah'ın takdir etmediği vukua gelmez, takdir ettiğinden korkmak da küfürdür."

- Bir gün ashabdan Hz. Rebîa radiyallâhü anh Hazreti Fahri Âlem Efendimize sallallâhü aleyhi ve selleme

"Ya Rasülülallah, Rebîa bendeniz rica eder ki fakir haneyi teşrifle cemaatle namaz kılasınız." Hazret Peygamber Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem

"Peki ya Rebîa geliriz." buyurdular.

Bir gün mescidde edayı salatten (namaz kılındıktan) sonra

"Ya Rebîa sana geleceğiz" buyurdular ve hane-

---

kasına meylediyorsa, ona niçin "yalancı" denilmesin."

(Tefsiru'l-Fatiha ve'd-Duhâ /Çelebi Halîfe Cemâl-i Halvetî)]

Maraşlı Ahmed Tâhir Efendi buyurdu ki;

"Zikir çektirmek şeyhin kuvvetine, kâmilliğine bağlıdır. İsmi şeriflerden hangisini söylersen olur. Hatta şeyh kâmil olunca (taş, taş) diye zikir çektirse, işler gene olur. Müritlerinden birisi Kuşadalı Hazretlerine sormuş; onlar da (Günde 15 defa İbrahim çeksen sana kâfi) demişler.

yi Rebîa'ya teşrif buyurdular. Eshabı kiram da gelirler. Hazreti Peygamber Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem Hazreti Rebîa'nın radiyallâhü anhın gösterdiği odada cemaatla nafile namaz kılarlar. Ba'desselat (Namazdan sonra) duyan ashap ta gelirler. Hazreti Rebîa taam hazırlar. Hazreti Rasulullah Efendimiz sohbet buyururlarken ashapta bir zat **"keşke filan da bulunsaydı"** der. Orada bulunan ashabden diğer biri

"Hayır, o münafıktır" der. Rasul Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem

"Öyle deme!" buyururlar. Sohbete devam ederler. Birinci zat yine **"keşke filan da bulunsaydı"** der, diğer zat da

"Hayır, o münafıktır" der. Onun üzerine Hazreti Fahri Âlem Efendimiz

"HAYIR, ÖYLE DEME, LA İLAHE İLLALLAH" DİYEN CENNETE GİRER buyururlar. Üçüncü defa aynı surette tekrar eden muhavere üzerine...

"Öyle deme, la ilahe illallah diyenin cesedine Allah ateşi haram kıldı." buyururlar.

- Kuşadalı Efendimizden;

Şeyhim dedi ki;

"Ahmed ayı ol ayı." Ürkdüm. Sonra döndü:

"Yani zurnacı nasıl çalarsa ona ayağını uydur. Ayının otuziki türküsü varmış onun da hepsi ahlat (yaban armudu) üzerine imiş, Talip de böyle olmalı."

- (Nevres Bey) Bir gün huzur-ı saadetlerinde yalnızdım.

"Efendim ahrette de böyle birleşip konuşacak

mıyız?” dedim.

“Ulan Allah Allah, birde birleşmek olur mu?” buyurdular.

- (Nevres Bey) Yine bir gün huzurda iken kademi saadetlerini tutarak

“Ulan Kur’an’daki “ve’l-teffeti’s-sâku bi’s-sâk ,” [212] O burasıdır” diye topuklarını gösterdiler, ben de hemen tutup öptüm, hafifçe bir tokat lütfettiler.

- Şükrü Bey’in rahatsızlığı esnasında uğradığım korkudan dolayı huzur-ı saadetlerine girdiğim zaman

“Amirin emri ile hareket ettiğini bilsene” buyurdu. Sol omuzuma vurarak **lâ havfün aleyhim ve lâ-hüm yahzenûn**, [213]

- Makbule Hanım huzuru saadette iken yine huzurda bulunan Süreyya Bey,

“Efendim ben yağan kara dur diyorum, duruyor... şöyle ediyorum, böyle ediyorum” diye söyler. Efendimiz de

“Ben de kimsesizlere merhamet ederim” buyurdular.

- Makbule hanımefendiye gitmeleri için müsaade buyurdular. Hemen huzurdan ayrılmamak

---

[212] Kıyâmet, 29; **“ Ayak ayağa dolaştığı zaman” bilir misin?**

[213] Bakara, 38 **“ Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir.**

ve dayanamadığı sohbeti mübarekede devam edebilmek üzere gecikirken Süreyya Bey,

“Efendim benim saçmalarımı dinlemek istiyordur,” der. Efendimiz de;

“onun senin saçmalarını dinlemeye ihtiyacı yok” buyururlar.

- Yine bir gün hanımefendiye, **“Seni ağlatmam”** buyurdular.

Efendi Hazretleri Aziz Sultanımızın teşriflerinde Nusret Hanıma;

“Ben herkesi affettirdim, yalnız sen kaldın.” buyururlar.

- Azizimiz, Sultanımız, Efendimiz türbede iken bir zat gelir, Efendimize müteveccihen namaza dururlar. Orada bulunan ihvâna

“Bu zat işi doğru yaptı amma git kıbleyi düzelt.” buyururlar.

- Kuşadalı Efendimin müridanından birisi adalardan birine kaymakam tayin edilir. Oradan

“Efendim buranın ahalisi gavur, hayvanları domuz” diye yazar.

“Ben de beni onlarda da görsün diye gönderdim.” buyururlar.

- Ahmed Amîş Efendi anlatıyor.

Şemseddin Paşa Bükreş’te iken

“Efendim, öyle zamanlar oluyor ki dünya işleri ağır basıyor âhiret işlerini ihmal etmek zorunda kalıyorum. Bazen de âhiret işleri ağır basıyor, o zaman da dünya işleri aksıyor! İki karpuz bir kol-

tuğa sığmıyor efendim!, diye Kuşadalı Efendim Sultana müracat ederler. Azizimiz Efendimiz de

“İki karpuzu bir etsin.” buyururlar.

- Bütün hocalardan elif okudum, (Seyyid Muhammed) Nurul arab’dan bütün okudum.

- Bosnevi Hacı Muhammed Efendimiz Hazretlerine pirdaşlarından birisi dil uzatırlarmış. Müşarünileyh bir gün

“Azizimizin ihsan buyurduğu geri alınmaz yalnız söylemesin” buyururlar. O anda o zatın dili tutulur.

- Şemseddin Paşa türbede Kayserili Mehmed Tevfik Efendi Hazretlerini görerek

“Efendim türbede bir zat var, kimdir?” diye sormuşlar. (Ahmed Amîş Efendi için)

“O benim vekilimdir. Bedelimdir. Bedel mübeddelü mislin aynıdır” buyurmuşlar.

- Nevres Beye;

“Sen imam ol, Şemseddin de sana cemaat olsun, yabancı değil ya...”

- Ahmed Naim (Babanzâde) Beyefendi rüyalarında Hazreti Azizi görmüşler,

“Nevres benim kutbumdur” buyurmuşlar.

- Remzi Efendiyi huzura götürdük, iltifattan sonra Ahmed Amîş Efendi

“**innemâ yahşa’llâhe min ibâdihi’l-ulemâu.** [214] ayetini okumuyoruz. Her fırsatta bilirim innemâ yahşa’llâhe min ibâdihi’l-ulemâu, kıraati de vardır.

Allah alim kullarından haşyet eder. Haşyet eder de titrer mi? Padişahın vezirini sayması gibi sayar” buyururlar.

- Ahmed Amîş Efendi;

Bir gün başlarını kaldırıp **“ben yazı tahtası değilim**” buyurdular.

“Benim verdiğim Ali Paşa vergisi değildir.”

- Bir gün Mehmed Efendimize

“Şu şeyi sana vereyim mi?” buyururlar.

“Ver Efendim.” dedim.

“Bana kim karışır ulan?”

- Mehmed Efendimiz bir gün;

“Efendim benim Allahu ekbere kanaatim yok.” derler,

“Öyleyse hadsiz, hududsuz, kenarsız, sınırsız, Allah de.” buyururlar.

- Mehmed Efendi kalben keşfinin açılmasın istemişler.

“O zaman keşif meşif ne olacak, sen bana bak, ben sana bakayım” buyururlar.

- Ahmed Amîş Efendi buyurdu ki;

“Beni senin elinden yine sen kurtarırsın.”

---

[214] Fâtır Suresi, 28

- Halil Efendi'ye;

"Ulan karışma, ben bu sazı bozuk düzen de çalarım."

- Bir gün huzura giren birisi Azizimiz Efendimize birtakım tefevvühatı na-lâyıkada (Dil uzatma. Münâsebetsiz söz söyleme) bulunur. Hazret;

"Oğlum beni sana yanlış anlatmışlar." buyurur. Bu kadarı bile çok gördü, akabinde;

"Bir zat gelip esnayı kelamında Kuşadalı Efendimizin huzuru saadetlerine birisi gelip birçok namuvafık (uygunsuz) tefevvühatta bulunur. Hazret hiç itiraz etmeyip ellerini göğsüne vurarak eyvah buyururlar," dedi.

- Mahdumu âlileri Ali Bey'in vefatı üzerine kabirlerinin mahallerini tayin zımnında ihvân arasında münakaşa olurken bazılarının Efendi Hazretlerine de bir yer ayıralım mütalâası geçer. Huzura giren Nevres Bey'e daha kapıyı açar açmaz

"Onların kabri teslim-i ruh ettikleri mahaldir" buyururlar.

- Nevres Beye;

"Bizim tarikimiz Nuh Gemisi gibidir," buyurdular.

"Ben de binenler selameti bulmuştur" dedim.

"Evet binenler selameti bulmuştur."

- Nevres Beye;

"Şeyhim beni çingenelere dövdürdü. Çingene-den dayak yiyen pezevenk de kibir mi kalır?[215]

- Mehmed Efendi rivayet etti.

Bir gece Asım beye gidiyordum, yatsıya yakındı. Hazreti Aziz'e Hafız Paşa Caddesinde, Kumrular mescidine yakın bir yerde rast geldim.

"Nereye gidiyorsun" diye sordular.

"Asım Bey'e gideceğim" i söyledim.

"Selam söyle" buyurdular. Sonra anladım ki Efendi Hazretleri Karagümrük'ten geliyorlarmış. O gün buyurdular ki evkafdan maaşım geldi, geç vakitte eve geldim, kapıyı çaldım,

"Beni yemeğe beklemeyin" dedim. Karagümrüğe gittim, bizim bakkalın evini buldum ve borcumu verdim. Ben de bu parayı sana ödemezsem bana haramdır dedim. Bakkal kilisede vaaz eden papaza;

"Papaz Efendi, seninkiler lafta kalıyor, Müslümanlar yapıyor. Parayı evime kadar getirdi" demiş.[216]

---

[215] **PEZEVENK:** Farsça, **"pejvend"**den bozma bir kelime olup, kadın tüccarlığı yapan, fuhuş pazarlamacıları için kullanılan bir tâbirdir. Bu münasebetle, özellikle, tasavvuf ehli yol göstericiler, rehberlik yapanlar için bu tâbir kullanılmıştır. Hattâ medih olmak üzere **"koca pezevenk"** tâbiri de kullanılır. (Prof. Dr. Ethem CEBECİOĞLU, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, maddesi)

[216] Bakkal yahut diğer birine borcunuz olursa aylığınızı alır almaz borcunuzu ödeyiniz. Çünkü bu

- Nusret Hanım bir gün kerimesi (kızı) Ayşe Hanımla birlikte huzuru saadete giderler,

“Efendim bülbülünüz hastalandı” der. Aziz Sultan;

“Ya öylemi? Sen hasta mısın buyururlar.” Ayşe Hanımda

“Hayır, efendim, hasta değilim” der, bunun üzerine Aziz Sultan

“Bak benim bülbülüm hastalığı kirletmiyor” buyururlar.

- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Huzura girdim, içimden;

“Efendim ben bu Müslüman düşmanlarına karşı çalıştım. Şahsi menfaat gözetmedim. Sen sahibi zaman değil misin? Nasıl olurda senin bir bendeni, bi-gayri hak bu herifler sürüyorlar da sen beni kurtarmıyorsun?

Aziz Sultan ihvâna karşı sohbet ederken sözünü kesti ve fakire bakarak;

“Allah’ın senin alnına yazdığı şeyin men’ine Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bile kadir değildir. Ben buna kâni olamadım,” kalben yine teveccüh ettim; Bu sefer de yine bendelerine tevcihi hitap buyurarak şu ayeti tilavet buyurdular.

“ İnneme ‘n-necvâ mine ‘ş-şeytani li-yahzüne ‘llezine âmenû” [217]“

---

para ile bir iki el devreder ve kâr eder. Eğer parayı vermezseniz haramdır.

[217] Mücadele, 10; اِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ

Ben yine kani olmadım, yine yüklendim, bu defa da;

“Gam, gam, ba’de gam, kambur üzerine kambur verir” buyurdular. Yine kâni olmadım, bu defa da

“ Leyse bi-dârrin lehum şey ‘en illâ bi iznillâh”[218]

Buna da kâni olmadım. Bu defa Ahmed Amîş Efendim gayet şiddetle

“in yensurkümullâhe fe-lâ galibe leküm.” [219] **Allah yardım ederse size kimse galebe edemez. Allah sana yardım etmiyor, fazla lafa lüzum yoktur, gideceksin.**

- Mahdum-ı âlîleri Ali Bey’in nutk-ı âlîleri

Anayım ben kim doğurdum anamı

Yine anamdan doğup ben doğurdum atamı (anamı)[220]

اٰمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْـًٔا اِلاَّ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

(Gizli toplantılar, inananları üzmek için şeytanın istediği şeydir. Allah'ın izni olmadıkça şeytan onlara bir zarar vermez.)

[218] Mücadele, 10;

[219] Âl-i İmran, 160

[220] Arif-i billah ve vâsıl-ı illallah Selanikli Hacı Ali Örfi kaddese’llâhü sırrahu’l azîz Hazretlerinin seyri sülükde etvar-ı bedia ve üslub-ı güzideyi cami gazelleri de bu beyte benzer.

Babam da ben baba iken baba doğurdu anamı

Anam da meme emerken anam doğurdu babamı

- Hastayım Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz yanımda oturuyorlardı.

“Ben, aman Ya Rasûlüllah, aman Ya Rasûlüllah” diyordum, yanına gelenler beni sayıklıyor zan ediyorlardı.

- Hasta idim. Doktorlar geldiler, muayene ettiler, yavaş sesle beş dakika kadar yaşar, yaşamaz dediler (Hastanın yanında en hafif lisanla bile konuşmayınız çünkü işitir). Ben bunun işitince kendi kendime

“tu ... sana çatal bıçak Ahmed herkes senin öleceğini biliyor da senin haberin yok...”

O anda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

“Sen daha huzurda bulunacaksın” buyurdu, ben kalktım, oturdum ve bana pirzola getiriniz dedim. Doktorlar da kaçtılar.

- (Nevres Bey) Bir bayram günü Beykozlu Ali Bey ile birlikte (Ahmed Amîş Efendi’min) devlet-

---

Babam anamı doğurdu, anam babamı büyüttü.
İkisi de birlik idi talâk etmezden evvel anamı
Böyle bir zâde-i mâder değilim sanma ben ebter
Babamla ahd ettim ol demki doğursun o anamı
Babam bana veled dedi her emrine mütekidem
Anama mahrem dedi görmedim vech-i anamı

(Bu gazeli Şeyh Hacı Maksud Hulusi Piriştinevi şerh etmiştir).

hanelerine gittik. Ellerini öptük. Kendileri odadan aşağı indiler, bahçeden iki çiçek koparmışlar, getirdiler, birisini bana birisini de Ali Bey'e verdiler.

"Tu ... gördün mü bunu senin için, bunu da bunun için koparmıştım. Patlayıp durma seninki sana gelir buyurdular" (Beykozlu Ali Bey'e buyurdular).

- Rus vapuru ile Hicaz'a gidiyordum, vapurun davlumbazında namaz kılmak istedim. Yolcular **"sakın oraya çıkma, kaptan seni denize atar,"** dediler. Ben kaptana müracaatla ve işaretle orada namaz kılmak istediğimi anlattım. Kaptan müsaade etti. Ertesi sabah birde baktım bir Rus tayfası omuzunda peşkir, elinde ibrik yanıma geldi. Her ne kadar ısrar ettimse de kabul etmeyerek kendisi dökerek abdest aldım. Vapurda su sıkıntısı vardı. Kaptan bana bir sürahi su gönderdi. Hemen bir fincan buldum. O suyu herkese dağıttım.

- Bir gün Efendi Hazretlerinin huzuruna gittim, efendim açım dedim, keselerini çıkarıp bana uzattılar.

"Efendim öyle istemem hem içim aç hem gözüm aç" dedim.

"Ulan köftehor ben seni öyle de doyururum böyle de." buyurdular.

- Bir bayram günü bayram namazını, ba'de'l-eda türbede ziyaret gittim. Türbeden çıktılar, ben de beraberdim. Cami etrafında nöbet bekleyen askerler nöbetlerini bitirmiş gidiyorlardı. Türbenin Akdeniz cihetindeki zincirli kapıdan geçti-

ler. O zaman Hazret-i Aziz şöyle buyurdular;

“Siz camide iken bunların beklediği nöbet senin yetmiş senelik ibadetinden efdaldir.”

- Bursa ‘da Şerbetçi Ahmed Efendi’nin rivayetiyle;

Bir gün huzurda iken Hazreti Azizimiz tarafından

“Ahmed, tanbura çalar mısın?” buyurdular (Aynı zamanda kendileri dımbır dımbır diye terennüm buyurdular),

“düzeyim deme ha koparırsın, nasıl bulursan öyle çal.”

- Yorgancı Tırnovalı Nuri Usta, Ömer’ül Halveti Hazretlerinden Hazreti Azizle pirdaşmışlar. Bu zatın irtihalini haber vermek üzere huzura giren yorgancı Hacı Efendi’ye - daha bir şey söylemeden-

“Nuri Ustanın vefatını haber vermeye geldin, O kendi kuşağını kendi sıktı, hayatını aldı. Azrail’e canını vermedi.” buyururlar.

- Yine Ahmed Efendi ‘den

İhvandan Firuzağalı Hasan Efendi anlatmışlar,

“Birçok ehlullaha hizmet ettim. Sonra, Yarabbi beni öyle bir zata ulaştır ki emirlerini söylemeden ben yapayım” dedim. Duam kabul oldu. Hazreti Azize mülaki oldum. Hakikaten içimden su vereyim gelir, kalkıp veririm buna mümasil birçok arzu buyurdukları hizmetlerini şifahen buyurmadıkları halde yapardım. Bir gün birkaç arkadaş hendeseden bahs ettik, kalktım huzura geldim, gelirken vapurumuz diğer bir vapurla hemen müsademe

edecekti (çarpışacaktı). Ben korktum, huzura girer girmez.

“Ulan ben sana öl demedim mi?” buyurdular. Biraz sonra murakabe vaziyeti aldılar. Bize de bir uyku hali geldi. Birde baktım ki beş altı deniz gördüm. Hazreti Aziz elimden tutarak o denizleri birer birer derken ikişer ikişer, üçer üçer ve en nihayet hepsini birden atlattılar. Kendime geldim. Bizde Aziz murakebe vaziyetini terk buyurmuşlar. Fakire bakarak

“Ulan Hasan bu, senin görüştüğün hendeseye benziyor mu? Buna ehlullah hendesesi derler.” buyurdular.

- Firuzağalı Hasan Efendi rivayetiyle;

İhvandan Mustafa Efendi’nin haremi (eşi) vefat eder. Arası biraz geçtikten sonra nefis galebe edip bir kadın getirip hem-bezm (muhabbet; yiyip içme) olmak ister. Kadın yatağa yatar, Mustafa Efendi de kadına yaklaşmak isteyince birde bakar ki yatakta hazret yatıyor. İki üç defa bu vak’a tekrar edince hemen parasını verip çıkar. Bir buçuk ay kadar huzura gidemez. Ondan sonra bir gün Hasan Efendi huzura girdiklerinde

“Oh oh Mustafa, Mustafalar ... olur.”

“Benim ihvândan bir Mustafa vardı, çok haşarı idi, külhanda bir akşam beni düzeyazdı” buyurur. Sonra da diğer ihvâna bakarak

“Akrabanızdan biri vefat etmiştir, gidip cenazesini kaldırınız” buyururlar.

- Salih -Omurtak- Paşa,[221] Tekirdağ yöresin-

---

[221] **Orgeneral Salih OMURTAK Paşa**

1889 yılında Selanik'te doğdu. 1907 yılında Harp Okulu'nu Teğmen rütbesi ile bitirdi. Aynı yıl girdiği Harp Akademisi'ni 1910 yılında bitirerek Kurmay oldu. 1920 yılına kadar çeşitli karargâh ve birliklerde görev yaptı. 22 Ocak 1920 'de görevle geldiği Ankara'da kalarak Milli Ordu'ya iltihak etti. 1926 yılına kadar çeşitli birliklerde komutanlık yaptı. 1926 yılında Tümgeneral (Mirliva), 1930 yılında Korgeneral ve 1940 yılında Orgeneralliğe yükseldi. Tümgeneral rütbesi ile 8 nci Kolordu Komutanlığı, Korgeneral rütbesi ile 9 ncu ve 3 ncü Kolordu Komutanlığı görevlerinde bulundu. Orgeneral rütbesinde Yüksek Askeri Şura Üyeliği, Genelkurmay II nci Başkanlığı ve 1 nci Ordu Komutanlığı yaptı. 29 Temmuz 1946 tarihinde Genelkurmay Başkanlığına atanarak 8 Haziran 1949 tarihine kadar Genelkurmay Başkanlığı yaptı. Rahatsızlığı nedeniyle 1 Ocak 1950 tarihine kadar sıhhi sebepten izinli bulundu. Yüksek Askeri Şura Üyeliği görevinde ikeni, 6 Temmuz 1950 tarihinde isteği ile emekli oldu.

Fransızca, Almanca bilir. 23 Haziran1954 tarihinde Hakk'a yürüdü. Ankara'da Devlet Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Bir Hatırası

19 Mayıs 1934 yılında bir darbe yapan Bulgar Ordusu, kurdurduğu geçici hükümet sayesinde Hitler Almanyası'nın safında yerini almış, Bulgaristan Türkleri arasında yaygınlaşan **“Turan Gençlik**

ve Spor Cemiyetleri Birliği"ne karşı polis takibatına geçip işkence ile öldürmeler çoğalmıştı. Ayrıca Bulgar köylerinden teşkil ettikleri çetelerle toplu katliama başlamak üzereyken, Türk istihbaratı bu haberi Atatürk'e iletir.

Atatürk de, o sıralarda Trakya'da askerî tatbikat yapmakta olan 3. Ordu Komutanı Salih Omurtak Paşa'ya, biraz Bulgar sınırını ihlâl ederek Bulgarlar'a gözdağı vermesi konusunda talimat verir. Yağmurlu bir gecede akşamdan Bulgar sınırını sapa bir yerden geçen askerimizin öncü birlikleri, sabah ortalık aydınlandığında Filibe yakınındaki Hacıilyas (Pırvomay) kasabasına varmışlardır. Önce kendi askerleri sanan Bulgarlar, hava iyice aydınlanınca, Filibe'ye doğru ilerleyen birliklerin Türk askeri olduğunu fark etmişler ve olay Bulgar kralına iletilmiş.

Telefona sarılan Kral III. Boris, Atatürk'le yaptığı görüşmede, **"Ekselansları acaba Bulgaristan'a harp mi ilân ettiniz?"** diye sorar telâşla. Atatürk,

"Neden böyle bir şey yapalım ki!" deyince, Kral Boris:

"Askerleriniz Filibe önlerinde ve Sofya yönünde ilerliyorlar!" diye cevap vermiş. Atatürk

"Yolu şaşırmışlardır, Kral Hazretleri, şimdi olayı tetkik eder, Haşmetmeaplarına malûmat arz ederim" diyerek teselli etmiş ve Salih Omurtak Paşa'ya:

"Maksat hâsıl olmuştur, geri dönün", talimatı gönderilmiştir. Bu gözdağı üzerine, Kral hemen duruma el koymuş ve kitle halinde yapılması

de vazife yaptığı yıllarda, Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin ününü duymuş. Sonra, İstanbul'da olduğu günlerde bir gün, Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin ziyaretine giderek:

"Hocam, demiş, beni de dergâhınıza kabul edin!." Paşanın iç halini okuyan Ahmed Amîş Efendi;

" Olur, demiş, hay hay!. Fakat, ters giden bir şey olursa biz adamı vururuz haa!. Haberiniz ola!." Salih Paşa;

"Olsun efendim",

"Tabii, eyvallah!. Elbette!. Bizim orduda da böyledir bu!", diyerek intisab etmiş. Bu sözüde öyle bir espiri zannetmiş.

Meğer Salih Paşa epey hovarda bir adammış. Bir gün yine bir yerlerde hovardalığa soyunduğu bir anda, görünmeyen bir elden paşanın belinden aşağıya vızır vızır kurşun yağmaya başlamış.

Bu esrarengiz kurşunlanma içinde önce kendinden geçen, sonra kendine gelen Salih Paşa, bakmış ki bedeninde kurşun murşun yok ama, belinden aşağısına boşaltılan o manevi kurşunların tesiriyle bir müddet felç de geçirmiş. Sonra Ahmed Amîş Efendi'nin söylediği kelamın hakikatinin ne olduğunu görmüştür.

- Nevres Bey'le Beykozlu Ali Bey bir gün Aziz Sultanı ziyarete giderler ve giderken

"Kıyamet ne ise bize tarif buyursun" diye konuşurlar. Huzura girdiklerinde;

---

plânlanan Türk katliamı da durdurulmuştur.

“Kıyamet içlerin dış, dışların iç olacağı gündür.” buyururlar.

- Ahmed Haliloğlu Beyefendi’nin rivayetiyle;

Ahmed Amîş Efendi Balkan Savaşında Bulgar askerlerinin Edirne’yi de işgal ettiğini, Selimiye Cami’ni topa tuttuklarını Çatalca önlerine geldiklerini ve İstanbul’unda düşmek üzere olduğunu anlayınca akşamüzeri saat beş altı gibi türbeyi kapatır Kayserili Mehmet Tevfik Efendi’yi yerine bırakıp;

“Dar’ul Hilâfe’ye Bulgarları mı sokacağız” der ve gece vakti seccadesinin üzerinde tazarru kapısının tokmağına sarılır. Öyle bir hal alır ki gözünden yaşlar sağnak sağnak boşalmakta, sırtından ter oluk oluk akmaktadır. Sık sık çamaşır değiştirmek zorunda kalır. Üstünden çıkan çamaşırları sıksanız suyu çıkacaktır. Yeni çamaşırları giyer ve yine seccadesine döner. Dudakları kıpır kıpır yalvarış halindedir. Sabaha kadar devam eden tazarru, dua ve niyazlar dergâh-ı ilahide kabule şayan olmuş; naz makamındaki bu velinin duasına icabet edilmiştir. Ayağında çarığı, matarasında suyu, torbasında azığı kalmamış Osmanlı Askerleri ne olduysa birden şahlanır ve Dar’ul Hilafeti Bulgar işgalinden kurtarırlar.

- Hafız Bekir Efendi’den rivayetle;

Bir gün Doktor Talat Bey’le birlikte rahatsızlıklarına müteessifane haber aldığımız Hazreti Aziz’in devlethanelerine gittik. Kapıyı Cici açtı. İsimlerimizi söyledik, arz ettiler, gelsinler buyurmuşlar. Huzura girdik, kendilerini kesbi afiyet etmiş bularak mesrur olduk. Derecesi 43’e çıkmış. Nafiz Paşa’yı ge-

tirmişler, muayene ederek;

"Allah sizlere ömür versin, hasta artık gitmek üzeredir" dedi. Kendisini kovdum, evdekilere "böyle söylenir mi?" dedim. Derken Hazreti Rasül Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem, Hazreti Ömer radiyallâhü anh ve Hazreti Osman radiyallâhü anh ile birlikte zuhur ederek şuraya oturdular.

"Size bir kadın lahana turşusu suyu getirecektir, red etmeyin için" buyurdular. Hakikaten ertesi sabah bir hanım kapıyı çalarak Efendi Hazretlerine ilaç getirdim, **"lahana turşusu suyu getirdim"** dedi. Evden almamak istediklerini işittim, getir getir dedim, içtim. 43° hararet hemen 37° ye indi buyurdular. Sonra da doktora (Talat Bey) tevcih-i hitap ederek; **"doktor, sakın şeyhime iyi geldi diye her hastaya lahana turşusu suyu tavsiye etme"** buyurdular.

- Hoca Efendimiz Hazretlerinden rivayetle;

"Ben o pezevenge haber gönderdim." Dedim ki:

Memuriyetin ne ise onu elinden geldiği kadar yap. Aklının ermediği yerde erenden sor, başka şeye parmağını sokma dedim. O dinlemedi gitti, karışdı şimdi pezevenk odasından odasına korkusundan gidemiyor.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün Ömer'ül Halveti Hazretleri abdest alacaklardı. Su dökmek üzere ibriği almaya koştum. Benden evvel Bulgar Ayvaz ibriği kaptı. Ben almak istedim. Bırak buyurdular ve aynı zamanda Bul-

gar'a bir nazar buyurdular. Gece oldu, benim odamın kapısı çalındı. Baktım bir Bulgar,

"Büyücü müsünüz bizim ayvaz deli oldu" dedi, gittim baktım.

"Allah, Allah" diye zikrediyor.

- Bir gün Makbule Hanım kerimesi Nusret Hanımla huzura girer. Hazret-i Aziz rahatsızlarmış. Doktorlar zatürre demişler. Hanımlar müteessirlermiş. Büyük hanıma hitaben

"Korkma, merak etme, hastalık bu vücudda hükmünü icra edemez, size merhameten duruyorum" buyururlar.

- Akrabaları arasında Kuru Nimet Hanımın dayısının kızı dargın iki kişiyi öyle yapar, böyle yapar barıştırırmış. Bir gün hasta imiş,

Bu hanım rüyada Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz mübarek yedi şeriflerini takbil (öpmek) etmişler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz de

"Senden bu hastalık gitsin, selamette ol." buyurmuşlar. Filhakika hanım iyileşmiş ve yed-i şerifin mübarek kokusunu şimdi her yerde duyuyorum diyormuş.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle, Mehmed Efendi Hazretlerinden;

Bir gün Efendi Hazretleri

"Abdulehad Nuri'ye git benden selam söyle" buyurdu, ben de gittim türbeye yaklaştığımda türbedâr kapıyı açtı, bana

" Buyurunuz." dedi. Kendisi girmedi. Ben girip

" Kutbul-arifin, gavsu'l vasilin biraderiniz Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin selamı var." dedim. Onlar da

" aleykümselam ve aleyhisselam" buyurdular.

- Hacı Necip Bey huzura ilk gidişlerinde;

"Ne istiyorsun?" buyururlar.

"Dua isterim" dedim.

"Camiye git, yetmiş bin kişi dua ediyor."

"Efendim, Bursa'dan Halil Efendi'den selam getirdim dedim."

"Ya" ... buyurdular. İhvanı sordular

"Zikir ediyor musunuz" buyurdular. İsmi zâtı (Allah) telkin buyurdular.

"Orada Hancı İsmail Ağa vardır. Benim sarhoşum. Ben onun hanında misafir kaldım, tanıyor musun?"

"Evet efendim" ...

"Ona selam götür."

"Tuzcu Hasan Efendi'yi tanıyor musun? Pazar yerinde tuz satar. O bize Tirnova'da ilahi okurdu. Güzel sesi vardı, tanıyor musun? Ona da selam götür. Ilıcalara giderken yolda kahve satar, iki kolları yok İbrahim vardır, onu da tanır mısın? Ona da selam götür." buyurdular.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün huzurda bulunuyordum. Namık Kemal Bey'in **Vatan Yahut Silistre"**sinde askerlerin

"Allah muinimiz olsun" sözlerine karşı Abdullah Çavuş'un

"Allah'ın işine karışmayacağız, yoluna gideceğiz" dediğini arz ettim, ellerini vurarak **"tam söz**

budur” buyurdular

- Şerbetçi Ahmed Efendi biraderimiz rivayetiyle;

Bursa’dan araba ile dönerken arabacı uyumuş, arabada yolun kenarına gelmiş, lakin o uyumamış, selametle geldik, buyurdular.

“Bursa’da iki eli bilekten kesik İbrahim Ağa namında bir zat varmış. Ona gider misiniz” buyurdu.

Bak biz Rumeli’de kahveye üç arkadaş oturup kahve ısmarladık. Diğer bir arkadaş geldiği zaman ben kahvemi o zata verirdim. Öyle hoşlanırdı ki gönlünü alırdım buyurdular. **“ li-key lâ te ‘sev alâ mâ-fâteküm ve lâ tefrahû bimâ etâküm.”**[222]

“ Elinizden bir şey giderse yerinme, bir şey gelirse sevinme” buyurdular. Ben de gayri ihtiyari

“Efendim bu Allah mertebesidir.” dedim.

“Evet Allah mertebesidir.” buyurdular. ve

“Bunu birini yaptım, birini yapamadım” buyurdular. Lakin hangisini yapamadım buyurduklarını hatırlamıyorum.

- Hoca Efendimiz rivayetiyle Halil Efendi merhumdan Azizimiz Sultanımıza biattan birkaç gün sonra huzurlarına girdiğimde

“Nihaksızsın, nihakın yok” buyurdular ve bunu

---

[222] Hadîd, 23 **“Bu, kaybettiğinize üzülmemeniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmamanız içindir. Allah, kendini beğenip öğünen hiç kimseyi sevmez;”**

birkaç defa gidişimde tekrar buyurdular.

- Hoca Efendimiz Hazretlerinden rivayetle;

Meşrutiyetin ilanında Mehmed Efendimiz Hazretlerini birtakım kendini bilmezler rencide ettiklerinden huzura geldiklerinde Aziz Sultan

“Cenab-ı Hak yerden taşları alır, gökten yağdırır. Nitekim ümem-i salifede olmuştur. Ne yapalım Allah “ Fe-câsû hilâle ‘d-diyâr ve kâne va’den mef’ûle.”[223] deyiverdi.

“Memleketine git, gel deyinceye kadar otur.” buyurdular. Mehmed Efendi Hazretleri de köylerine giderler. Üç sene kadar kalırlar. Bir gün o civarda bir tepede bulunurken Azizimiz huzur ile **“Gel”** diye işaret buyururlar. Hemen **“Ben İstanbul’a gidiyorum.”** diye veda ederken, efrad-ı aileleri gitmemeleri hakkında ısrar ederler, dinlemezler. İstanbul’a gelirler. Huzura girdiklerinde

“Daha vakit de vardı. Seni benim misafir etmekliğim lazım gelirse de evin müsaadesi olmadığından seni Hasan’a misafir edeyim” buyururlar.

“Orada nasıl geçindin” diye sorarlar.

“Efendim evvela bilezik, küpe gibi ziynetleri, sonra halıları ondan sonra bakırları sattık.” deyince

“Desene Allah’ın keyfini getirdin” buyururlar.

- Aziz Sultana Ömer’ül Halveti Hazretleri

---

[223] İsrâ, 5 **“Onlar memleketlerinizde her köşeyi kontrollerine alacaklar...”**

“Ahmed bana çarşıdan iki horoz al, gel” buyururlar.

Hazreti Aziz’de birisi iki, diğeri bir kuruşa horoz alıp getirirler. Ömer’ül Halveti Hazretleri horozların birini bir eline diğerini de diğer eline alarak

“Ahmed bunların hangisi iyi?” buyururlar.

“Efendim, bunu iki kuruşa diğerini bir kuruşa aldım.” derler. Ben sana ne soruyorum, sen ne söylüyorsun buyururlar. Tekrar hangisi kötü derler. Üçüncüde yine Hazreti Azizimiz

“Efendim, ne bileyim bunu iki kuruşa bunu bir kuruşa aldım.” buyururlar. Onun üzerine Hazreti Ömer’ül Halveti Kaddesellâhü sırrahu’l azîz Hazretleri tebessüm buyurarak

“Ahmed buna kötü, şuna iyi deseydin, seni dergâhtan kovardım.” buyururlar.

- Tırnova’da iken omuzlarında iki kova ile saadethanelerine su getirirlermiş ve Kâmile Hanımın bezlerini de bazen bizzat çeşmede yıkarlarmış. Bir gün çeşme civarında bulunan bir zata selam vermişler, o zat işitmemiş

“Çeşme taşının bana reddi selam ettiğini işittim.” buyururlar. Bunun üzerine Mehmed Efendimiz;

“Efendim nasıl oluyor?” diye sorarlar. Vakti gelince anlarsın buyururlar.

- Mehmed Efendimiz Hazretleri buyurmuşlar ki;

“Ulan, her gelen beni senin gibi anlasa yakamı paçamı yırtarlar.”

- Bir gün **"araba getir"** buyurdular, arabayı getirdim. Baktım aranıyorlar.

"Efendim ne arıyorsun?" "Ulan, Cici araba parası koymamış."

İçimden **"Efendim, hâlikiyet yok mu? Yarat"** diye yüklendim. O esnada minderin altını kaldırıp iki çeyrek çıkardılar. **"Ha, ulan burada imiş."** buyurdular.

"Vekil!, vekil! Dünyada, ahrette senden ayrı değilim, beni meydana sen çıkardın."

- Bektaşi Şeyhlerinden birisi dervişi ile beraber Fırat kenarında balık tutup kızartıp yerlerken dervişin gönlüne

"Efendim teşrifi beka buyururlarsa yerine kim gelir diye bir hatıra gelir. Hazret bu vakayı sana kim haber verirse ona yapış." buyurur. Aradan seneler geçer. Hammamî Hazretleri ihvânı ile Çamlıca taraflarında bir tenezzühe çıkarak yemekten sonra zikirederek hitamında o civarda bulunan mezkûr Bektaşî fakirini yanlarına çağırarak

"Fırat kenarında filan zamanda yediğimiz balıkta yanımızda bulunan fakir değil miydi" diye kulağına söyleyince derhal ayaklarına kapanıp bende olmuşlardır.

- Avni Bey'in kardeşi Abdullah İstanbul'da askerlik ediyordu. Bir gün Mehmed Efendi Hazretleri havaların sıcak olması münasebetiyle Abdullah'a birkaç gün geceleri sen türbede yatar mısın? buyurdular. Abdullah da yatarım dedi ve yirmi gün kadar geçtikten sonra **"Abdullah, sen artık işine bak, ben yatarım**" buyurdu ve sonra fakire hita-

ben **“Hoca burada yirmi gün terledi, Azrail’e can vermesin** buyurdular (ne lütuf).

- Mehmed Efendi Hazretleri buyurdular ki,

“Bir gün huzurda bulunuyordum. Bir çocuk Kur’an okuyorlardı. Diğer bir adam geldi. Camekânın kapısını açık bırakarak türbeye girdi. Badezziyaret yine kapıyı açık bırakıp gitti. Çocuk kalkıp ve o adamın hareketine kızar gibi yaparak kapıyı kapadı. Hazreti Azizimiz

“Şu adamın istidatsızlığına ve şu çocuğun istidadına bakın.” buyurdu.

- Beykozlu Ali Beyden;

Amcam Miralay Hasan Bey’i maiyetindeki Kaymakam Salih Bey jurnal eder. Amcam da üzüntüsünden felce uğradı Hazreti Azizimiz’e teşriflerini rica ederek fakirhaneye getirdim. Evde diğer bir odada Hasan Bey’in kızı son nefesinde yatıyordu. Hasan Bey’in odasına girdiler ve secdeye kapanarak biraz durduktan sonra hastayı yukarı kaldırın buyurarak diğer hastanın odasına teşrif buyurdular. Hâlbuki biz kendilerine ondan hiç bahsetmemiştik. Ve kızcağıza;

“Pelte yapacak mısın?

“Evet efendim.”

“Kendi elinle getirecek misin?”

“Evet efendim.”

“Ben börek de isterim.”

“Peki efendim.”

Efendi Hazretleri teşrif buyurdular. Komşumuzda bulunan bir kız çocuğu vefat etti, bizim kızcağız kurtuldu. Jurnal eden Salih Bey kapısının önünden

geçerken orada bulunan Hüseyin Bey'in çavuşuna;

"Bey nasıl oldu?" diye sorar. Çavuş da

"Elhamdülillah iyileşti" der.

"Bekle onun müddeti kırk gündür, kırk gün sonra ölür" der. Lakin üç gün geçmeden kendisi öldü gitti.

- Hoca Efendimiz Hazretleri;

Bir gün Efendi Hazretleri huzuru Hazreti Aziz'de cünbüşleşirken Cici Sultan içeri girmiş.

"A! ayol ne oluyorsunuz" demiş. Hazreti Azizimiz de

"Biz Vekil ile görüşürken dünya ve ahireti unuturuz." buyurmuşlar.

- Bir gün Firuzağalı Hasan Efendi huzurda iken kapı açılır, içeri bir hamal girip baştürbedâr burda mıdır? der. Hazrette

"**Başı yok, kıçı burdadır.",** buyururlar,

"Ne istiyorsun?"

"Efendim, su getirdim, nereye koyayım." Onun üzerine Hasan Efendi'ye,

"Hasan efendi bunu eve götürüver" ve Hasan Efendi fıçıyı kendi götürmek ister. Hamal vermez. Eve gelip te fıçıyı indirince Hasan Efendi hemen arkalığı kapıp benim de hizmetim olsun der, fıçıyı arkasında taşır. Dönüşte hamal

"Bu zat sizin nenizdir?" Hasan Efendi de

"Bizim efendimizdir, huzurlarında mütenaim (nimetlenen) oluruz" der.

"Acaba ben de gelsem kabul eder mi?" der,

"Evet" der. Hamal türbeye gelince

"Ben abdest alayım" der. Hasan efendi huzura

girer.

“Hasan, hamaldan hoşlandın mı? Apartalım mı?” buyurur. Hamal gelipte mübarek ellerini öpünce elinden tutup huzurlarında oturturlar.

“Ben ne dersem sen de onu söyle” buyururlar.

“Nasara” buyurur, hamalda

“nasara.”

“Celese”

“celese”

“feteha”

“feteha”

buyurduktan sonra bir nazar buyururlar. Hamal “Allah” deyip mağşi aleyh olur (bayılır), biraz sonra hamal sahve (uyanınca)gelince,

“Ben seni sevdim, sen de beni sevdin mi?” buyururlar. Hamal da

“Sevdim efendim” der.

“Sen ara sıra buraya gel.” buyururlar. Altı ay sonra da işini ikmal ile memuren memleketine gönderirler. Hamalın ismi Şizo’lu Osman imiş.

- Firuzağalı Hasan Efendi Hazreti Nurularab’ın mahdumları Hacı Şerif Efendi ile Kerim Efendi dergâhında iken inkişaf hâsıl olmuş, bazı uygunsuz hal görmüşler. Şerif Efendi

“Kalk Hasan bir daha bu dergâha girmen olmaz” demişler, Hazreti Azize gelmişler.

İlim irfan demektir.
İrfan Hakkı bilmektir.
Eğer Hakkı bilmezse
Ha bir kuru emektir.

- Ahmed Amîş Efendi anlatırdı;

Hammamî Tevfik Efendimiz Hazretleri bir gün ihvânı ile birlikte Kağıthanede teferrüce çıkarlar. Beş on gün kalırlar. O zaman Karyağdı Tepesinde de Bektaşi canlarından bir zat varmış. Orada tepeye çıkar demlenirmiş ve bu zevata da **"hay huyenlar"** dermiş. Bir gün Hazret abdest alıp o Can'ın bulunduğu tarafa doğru gider ve onun kulağına birşeyler söyler. O can hemen Hazretin ayaklarına kaparak

"Vallahi budur, billahi budur, bundan başka yoktur." diyerek biat eder ve o dergâhı terk ederek Hazrete kul olur. Sordukları zaman 45 sene evvel şeyhin alemi cemali teşrif buyururken senin kulağına kim

"Taşı nur, toprağı nur, kâmil ölmez, kabdan kaba taşınır" sözünü söylerse senin sülükun onun elinde biter buyurdu. 45 senedir buna muntazır idim."

- Bir gün Makbule Hanım kızı Nusret Hanımla birlikte huzura giderler, giderken de iki hevenk üvez [224] götürürler, huzura bırakırlar.

"Evkaftan bana haber gönderdiler, Efendim sen Süleyman Bey, İstanbul'da azizanımızdan istekte bulunup Kütahya'da yalnızım, konuşacak, görüşecek kimse yok, bana bir ihvânımızı gönderseniz" derler. Bir müddet sonra Mustafa Özeren Sultanımız Kütahya'ya tayin olurlar, Kütahya'ya vardıklarında bir müddet (9 gün) Süleyman Bey'in evinde

---

[224] Hevenk: Bir ipe geçirilmiş veya birbirine bağlanmış yaş yemiş veya sebze bağı

kalırlar, sohbet ederler. Süleyman Bey, 1940-1945 yılları arasında Kütahya'da bulunan Mustafa Özeren Sultanımıza

"Beni burada sırlamadan seni bir yere göndermem." derler. Nitekim Süleyman Bey vefat eder, Özeren Sultanımız Süleyman Bey'i kendi elleriyle defnederler. İhtiyarladın, yerinize bir vekil tayin edin, etmezseniz biz tayin edeceğiz. Düşündüm, onların tayin ettikleri benim işime gelmez, ben kendime vekil tayin ettim.

"Elvekil ke-l asîl, vekil aslının aynıdır. Türkler bunu bilmez." buyurunca Makbule Hanım,

"Efendim, kimse sana vekil olamaz" demiş. Sonra Hazreti Aziz Nusret Hanım'a

"Git, türbede benim vekilim vardır. Çağır lakin Vekil Efendi de haa!" buyurmuşlar. Nusret Hanım, türbeye girip Mehmed Efendimize; Efendim çağırıyor der.

"Kız senin Efendin kimdir?" buyurur. Nusret Hanım

"Efendim işte" der. Müşarün ileyh de hemen koşar, huzura girer, al bunları eve götür." buyurur. Müşarün ileyh de hevenklerini birini bir eline diğerini diğer eline alır. Bu sırada Hazreti Azizimiz Sultanımız mübarek ellerinin ayalarını yere tevcih buyurarak sağa sola meyi ederek müşarün ileyhe nazar buyurunca Mehmed Efendimiz de neşelenerek iki tarafa raks ederek epey müdded mecbubu neşe ile pür zevk ve neş'elenir.

"Vekil, vekil; beni meydana sen çıkardın. Dün-

yada, ahrette senden ayrı değilim," buyururlar.[225]

Kayserili Mehmed Tevfik'in Ahmed Amîş Hazretlerine intisabı bizzat kendilerinden rivâyeten Nevres Bey tarafından naklolunduğu na göre;

Mehmed Tevfik (Kayserî) Hazretleri bir gece rüya görürler. Rüyada Ayasofya ile Sultanahmed Camisi arasında büyük bir kalabalık toplanmış, tellallar

"Hazret Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kurban olacak kimse yokmu?" diye bağırışıyorlar. Hemen Kayserili Aziz, kalabalığın arasından sıyrılıp:

"Ben varım" diye çıkıyor. Bunun üzerine münâdîler Mehmed Efendiyi kalabalığın ortasında kurulmuş bir tahtın önüne getiriyorlar. Elinde kılıç

---

[225] Mehmed Tevfik Efendi Hazretleri, Sultan Abdülhamid Han'ın sofra hizmetlerini görmekte bulundukları sıralarda gönül muhabbeti ile meşgul olmuşlar, bilahare Sultan Abdülhamid'in tahttan ayrılmasını müteakip saray erkânı ve personel dağılmıştır. Mehmed Efendi ise, zaman zaman iltifatlarına mahzar olduğu Ahmed Amîş Efendinin tavsiyesi üzerine bir ara Kayseriye git mişler ve bir müddet sonra dönmüşlerdir. Kayseri dönüşü Ahmed Amîş Efendi Hazret kendilerine hal hatır sorduklarında şu cevabı verirler:

"Efendim, tencere iki ise birini sattım, yatak iki ise birini sattım, bağı da tefeciye verdim sonra geldim!". derler.

Ahmed Amîş Efendi kendisine:

"İyi yapmışsın" buyururlar.

tutan ihtiyar bir zat:

“Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kurban olacak sen misin?” diye soruyor.

“Evet, benim” cevabını alınca, elindeki kılıçla Kayserili Azizi kurban ediyor. Ertesi gün Fatihe yolu düşen Mehmed Efendi Hazretleri, türbeden içeri girince kendisini mânâ âleminde kurban eden zâtı karşısında ansızın buluveriyor ki, bu zât Ahmed Amîş Hazretlerinin tâa kendi leridir!.. Ahmed Amîş Efendi Hazretleri ise:

“Gel bakalım Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kurban olan!” deyiverince iş anlaşılıyor ve Kayserili Aziz’de böylece aradığını buluyor. Derhal mübarek elini öpüp kendilerine teslim olmuştur.

- Cafer Beyefendi’den rivayetle;[226]

Harbiye Mektebinde ilk defa sınıf arkadaşım küçükten beri tanıdığım Kazım Bey delaletiyle Ahmed Amîş Efendimizin Türbedeki zaviyesinde ziyaret şerefine nail oldum Cemaline nazar ettim öyle bir halde müşahade ettimki o ana kadar ve halada bu güne kadar hiçbir insanda o neş’e-i kemali göremedim. Tahminen 35 yaşlarında ateşi aşk ile yanmakta olan beyaz sarıklı bir hoca hazreti türbedârın dizlerine kapanmış muttasıl ağlıyor ve feryadı derununu göz yaşlarıyle izhar ediyordu. Oda gülerek kendisini okşuvor mukabil sevgi, ve muhabbetler ishar ederek bu münasebetle

---

[226] “Emekli Binbaşı olup 1953 yıllarında Bilecik İnönü nahiyesinde mütemekkinen sakinlerindendir.

“Evliyaullah said miyim şaki miyim” diye ağlarlar buyurdular. Hayalimde tam manasıyle yer etmiş olan bu ulvi manzara hiç bir vakit hatıramdan silinmemiş ve daima aynı ile baki kalmıştır.

- Cafer Beyefendi’den rivayetle;

1325 Rumi (1909) senesinde Evronoszâde Sami Bey delaletiyle kendisine intisap ettiğim zaman fakiri bendelige kabulü sırasında şu sözü sarf etmiştir.

“Bunuda köy namına alalım” buyurdular. Bu sebeple Cafer Bey İnonü nahiyesinden bir türlü ayrılamamış ve orada sakin kalmıştır,

- Cafer Beyefendi’den rivayetle;

1328 (1912) senesi İşkodrada muhasarasında bulunduğu zamanlarda bana bir hal arız olmuştu. İçimden Allah ile mücadele ediyordum. Şöyleki;

“Ey ulu Kudret bende ne kuvvet varki iyi veya kötü olabileyim. Bütün kudret ve kuvvet senindir. Sen yardımcım olmaz isen ben ne yapabilirim diyordum.”

Bir Sene sonra tekrar İstanbul’a geldim. Ahmed Amîş Efendimi ziyaretim esnasında yanında diğer muhatap ve ziyaretçileride vardı. Birden bire bir ayet okudu ve dedi ki;

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِالْوَعِيدِ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ
لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ

“Allah dedi ki: ‘Benim katımda çekişmeyin; size bunu önceden bildirmiştim. Benim katımda söz değişmez; Ben kullara asla zulmetmem’

der."[227] dedi ve yüzünü bana dönerek gülümsedi anladım ki kaşifi kulub olan Halifeyi Rasul razı derunuma vakıf ve benim halimi bana söylüyordu.

- Cafer Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün Mehmed Efendi hazretleriyle birlikte huzuri mürşide giderek elini öpüp oturduk. Derhal bilmünasebet düşünerek

"Bir müminin yetmiş bin mümine şefaati vardır. Benim ise yetmiş kere yetmiş bin mümine şefaatim olacaktır." buyurdular.

Aynı zamanda elinide başına kadar kaldırdılar.

Huzurlarından çıktıktan sonra

"Mehmed Efendi gördünüz mü efendi hazretleri elini başına götürdü bu işaret sizi kabul ve şefaatlerine mazhar buyurduklarına delalet eder" buyurdular.

"Haza min fazli rabbi"[228]

- Kazım Birön Beyefendi'den rivayetle;[229]

(Bu hatıra Hazret ile 1311 rumi (1895) senesinde Mektebi harbiyeye girdiğim zamanda vaki oldu.)

Ahmed Amîş Efendi'min Fadlı kemalini Manastır'da Askeri idadi mektebinde iken işittiğim ve kendisini görmek istediğim hazret ile ilk mülakatta huzuruna girdiğimde elini öpmeyerek mensup

---

[227] Kâf, 28-29

[228] Bu Allah Teâlâ'nın büyük lütfudur.

[229] Kazım bey Emekli binbaşı olup 1953 yılında Bilecik vilayeti merkezinde mütemekkiren sakindir.

olduğum tarikati halvetiye usulü üzere avcunun içini öptüm. Derekap (arkasından) elimi yakalayarak

"Sen kimsin be" diye sordu. Hüviyetimi tesbit ederek Manastır'dan yeni geldim diye cevap verdim. Kaşifikulub olan bu sultani alişan o zaman ki mücahedatımın temamen aynını ifade buyurarak bana hitaben

"Geceleri teheccüt namazına kalkarak karanlık yerlerde kuru tahtalarda Allah'ı zikir eylemekten ise benim gibi pamuk şilte üzerinde zikir yapsanız daha iyi değil midir?"

"Bian şart Allah Teâlâ'yı bilmek ilme'l yakîn, ayne'l yakin, hakk'al yakîn ile bilmek lazımdır."

"Şimdi seninlen biraz kelimeyi tevhit zikrine devam edelim." diyerek kendisini **"lailaheillallah"** diyerek zikir etmeğe başladı, fakirde ihfaen (içimden) devam ediyordum. Birkaç defa tekrar eyledi tekmil vücudum sanihay feyzinden duçari imbisat oldu. [230] Vücudunda gayri ihtiyari bir sallanma hareketi baş gösterdi bu kadarcık bir vakfe bile bizi canlandırmağa kâfi geldi.

Odasında ziyaret için gelenler bizim gibi Harbiye Mektebi talebelerindendi. Onlara sordu.

"Siz de efendiyi tanıyor musunuz?" onlarda cevaben

"Hayır, yeni gelmiş bilemiyoruz." dediler. Bunun üzerine baha hitaben

"Benim bir tahririm var sen onu bilirmisin?" diye sordular ve fazla tafsilata ve izahata lüzum

---

[230] Hayat veren feyzinden genişledi

görmeden sözünü kestiler ve elini öperek ayrıldık.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Çok geçmeden bir gece rüyamda gözlerimin ağrılı olduğunu gördüm manada ihtiyar bir zat sordu.

“Gözlerinin tedavisi için bir tabibe müracaat etmedin mi? (Manevi gözlerimi)

Kasıt ve murat ederek sordu

“Hayır, etmedim dedim.”

“Geçen hafta gittiğin Fatih türbedârına git ve söyle o tabibi haziktir senin gözlerini şifayap eder” buyurdular. Bunun üzerine gittim ve Türbede huzurlarına girdim rüyamı kendilerine söyledim.

“Rüyada görülen zatın kim olduğunu bilebilir misin?” diye sordu.

“İhtiyar bir zat idi” diyebildim. Güldüler,

“Öyle ise diz dize gelde dua edelim şifalar isteyelim” buyurdular ve arapça olarak bir dua okuyrak bana türkçesi münfehim oldu. (anladım)

Yanında bulunan kişiler “âmin” dediler. Ve bana hitaben günlük **vakit buldukça 30 istiğfar 50 salavat-i şerife çekmekliğiimi ve arada kendilerini ziyaret etmemi tembih buyurdular.**[231] Artık muntazaman ziyaretine gidiyordum.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Günlerde bir gün benden karpuz istedi Fatih Camii havlusunda küme halinde satılmakta olan

---

[231] Mürşid mürşid olursa bu kadarı da yeter. Olmazsa zikir çek çek dur, ne faide olur ki;

karpuzlardan bir tane seçtirerek aldım ve götürdüm eve götür bırak ve gel dedi Öyle yaptım huzuruna geldiğimde bana hitaben;

"Elin oğlu karpuza bir bakınca tanır ve eliyle sıkmaksızın olgununu seçer sende böylece yapabilirmisin" buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün huzuruna bir fakir gelmişti sadaka istiyordu içimden geçti ki; "bana emretse ben versem" bana hitaben;

"oğlum iki kuruşunuz varsa bu fakire ver" buyurdular, sevinerek verdim.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün bana sordu.

"Üzerinde giydiğin elbise kimindir? Sana kim verdi?

O zamanın usul ve kaidesinece

"Padişah verdi, onundur" dedim.

"Cebindeki para kimindir?"

"Padişahındır dedim."

"İcabında kanını onun uğrunda feda edeceği ne dair sizin birde yemininiz vardır onuda yapacakmısın?" dedi **"hayhay"** dedim.

"O halde kurulacak senin neyin kaldı be diye" buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün bana hitaben

"Talime çıkıyor musunuz?" diye bana sordu. Mektebi harbiyede talebe bulunduğumuzdan

"her gün çıkıyoruz" diye cevap verdim.

"Taburun hep birden yürüdüğünde ayakların rap, rap diye zikreylediğini işitiyor musun?" diye buyurdular.

Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Yine günlerden bir gün huzura girdiğimde

"Kazım sen Arnavutça bilirmisin" diye sordular. Cevaben

"Bilmem efendim" dedim. Hazret

"Bir arnavuda sordum kiuşt nedir?" cevaben "bu imiş" diye söyledi."

"Kurbalara dikkat ediyor musun bunlar hep bir ağızdan "bu imiş" "bu imiş" diye nasıl bağırıyorlar" buyurdu.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün huzurda sohbetlerini dinliyordum. Beni daha ziyade kendi arka tarafına alır ve muvacehesinde bulundurmaktaydı. Çünkü O'nun yüzüne baktıkça -gayri ihtiyari cezbeleniyordum. Sohbet bitti herkese yol verdi sıra bana gelmişti. Fakat huzurlarında diz oturmak mutat olduğu için dizlerim uyuşmuş idi bir türlü kalkamadım o vakit gülümsedi

"ayaklarını kapıya doğru uzat, başını da dizime koy dedi" uyuşukluk geçince gidersin. Bu teklif canıma minnet idi mürşit dizinde başımın kaldığını hiç hatırlamamıştım. İstediğim oldu emirleri gibi yaptım dizlerimin uyuşukluğunu gidermeğe çalışır iken başımı mübarek eliyle bol bol okşadı bana muhabbeti ilahiyenin yüksek tadını veriyordu. Biraz sonra ayağa kalktım ve mübarek ellerini öperek gözüm yaşlı ayrıldım.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Harbiye mektebi üçüncü sınıfına geçerken İkinci vatanımız kabul ettiğimiz Rumelinde eski üçüncü ordu merkezi "Manastır" şehrine sılaya gittim. Orada iki arkadaşım vardı. Biri Recep Fehmi, diğeri Niyazi Beylerdi. Bir gece evvel Recep Fehmi Efendi bir rüya görmüş bize anlattı. Yine bu üç arkadaş bir mesire mahallinde hep beraber gezerken, kurşun yağmuruna tutulmuşuz yanımızdan kurşunlar geçerken bizlere hiç bir şey olmuyormuş. O sırada bir zat peyda olmuş. Recep Fehmi Efendi'ye hitaben

"Korkmayın sizlere bir şey olmaz, sahibiniz yerde gökte kuvvetli ve çok büyük bir zattır" demiş.

O akşamüzeri birleşerek Manastır'ın şehir Altı nam mesiresine gittik. Bir yerde mola vererek tarafımızdan bir ilahi okundu ve akabinde zikrullaha başladık. Karşımızdaki tarlanın içinde birçok mandalarda var idi. mandaların başlarını saga sola oynatarak bize müşareketle zikrimize onlarında iştirak ettiklerini görüyorduk. O sırada silah sesleri duyuldu. Kurşunların uzaktan atılmasına rağmen yanımızdan vızır vızır geçiyorlardı.

Niyazi Bey zikirden fariğ olmuş ve bizlere hitaben

"Hepimiz vurulacağız, aşağıya hendeğe girelim bize siperlik yapar ve hemen uzaklaşalım" diye bağırdı. Ve öylece yaptık. Allah Teâlâ'nın izniyle bizlere hiç bir zarar olmadı. Meğer kurşunlar ciheti askeriyenin endaht (silah talimi) mahallinden geliyormuş. Bizim bulunduğumuz yeri tutuyormuş. Recep Fehmi Efendi'nin rüyası ayniyle zuhur etti.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün arkadaşım Veli Ağa ile mektebi harbiyede talebe iken sohbet arkadaşım idi. Bu zat ile birlikte ve diğer üç arkadaşı da dâhil olmak üzere Edirnekapı sur haricine yakın bir medresede sakin münzevi Ahmed Efendi namında birinin ziyaretine gidiyorduk.

"Veli ağa son zamanlarda, Cibali de odunculuk yapan Veli baba namıyla maruf idi. Bu zat ile yolda giderken bizden biraz ileride diğer üç arkadaşı, gidiyorlardı. O sırada güzel bir koku duydum. Bu kokukun nereden geldiğin araştırmakta iken, arkadaşım Veli ağa seslenerek

"Biraz geri kal" dedi. Avucunun içini koklattı aynı zamanda gögsün da açtı kokladığim rayihayı tayibenin aynını veriyordu. Dayanamıyarak "bu güzel kokuyu bende isterim" dedim. Cevaben

"Bu rayihanın membaı hazretin vücudu mübareklerindedir ve oradan isteyiniz" dedi. Bundan sonra Ahmed Amîş Efendi Hazretin ziyaretine gittiğimde elini öperken bu rayihayı tayibeninde geldiğini duyardım. Bu rayihadan

"Banada ver" diyemedim ve isteyemedim. Hazretin temerküz eden vo gittikçe çoğalan yüksek muhabbet bana herşeyden üstün geliyordu.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Zabit çıktıktan sonra Rumeli'de çok kara günler geçirdik. Arnavut ihtilâli, Bulgar ihtilâli, ilânı hürriyet, Balkan harbi gibi ardı arası bitmeyen tükenmeyen azim ihtilâller ve harplar içinde yaşadık. Bu keşmekeşte İstanbul'a gitmek yasağı konuldu-

ğumdan artık çaresiz bu muhitte haşır ve neşir oluyorduk. Bunlardan uzun boylu bahsetmeyeceğim. Yalnız küçük bir kısmını hatırat kabilinde-yazarak geçeceğim.

1319 (1903) Bulgar ihtilâlinde Soroviç şimendifer (Demiryolu) köpüsünü bir bölükle muhafa etmeğe memur oldum. Sağ ve soldaki istasyonlarda bulunan Karakollarımız Bulgar eşkiyası tarafından birer birer baskına uğradı sıra bizim bulunduğumuz Şimendifer köprüsünü bombalanmasına gelmiş idi. Köprünün münaasip mevkilerinde pusular ve istihkâmlar tertip edilmişti. Geceleri uyku yok idi, Hazreti Azizin ruhaniyeti mürşidanelerine teveccüh sırasında manada uyur uyanık bir halde zuhur ederek

“Korkuyor musun be..” diye sordular.

“Korkma korkma birşey olmaz buyurdular.” Hakikaten o gece sabaha karşı Bulgar eşkiyası bir cemmigafir (çoğunluk) halinde köprüyü berhava etmek (havaya uçurmak) için geldiler ise de basiretkâr bulunmamız ve istihkâmlarda yapılan yaylım ateşler ile eşkiya dayanamayarak ve bir şey yapamadan kaçıp ric’at eylediler.

Hazretin **“Bizi her an kendi manevi varlığında bulursun”** sözünün birinci işareti zuhur etti artık ferahladım.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Birinci Harbi umumide Trabzon’da Jandarma karakol kumandanları mektebi müdürü idim. Seferberlik vukuunda Trabzon depo taburu kumandanı oldum. Trabzon ve havalisinde icra kılınan Rus harbi safahatını gördüm. Muharebe sona erince

binbaşılığa terfiimi beklerken Yüzbaşılık rütbesinden emekliliğim icra kılındı üzüntü ile İstanbul'a geldik. O sırada Hazreti Ahmed Amîş Efendi'min damadının damadı Naim Beyin hanesinde ikamet buyuruyorlardı. Bir gün huzuru mürşide dâhil oldum. Kendileri teveccühte idi. Fakirde karşısında diz çökerek oturdum ve içimden iç durumumu hikâyeye başladım. Hemen mübarek gözlerini açtılar ve bana hitaben

"Git kapının süpürgeliğinde dur, oradan söyle biz her yerden işitiriz." buyurdular. Öyle yaptım ve orada yine içimden söylüyordum.

"Beni erken emekliye sevkettiler yaşım henüz hizmete müsaittir. Hiç olmazsa binbaşılık ile emekliliğe sevkedilse idim daha rahat bir emekli maaşına nail olur evladı iyalimi daha ferih ve fehur beslerdim." demekliğim üzerine Ahmed Amîş Efendi'm bulunduğu yerden üç defa;

"Sâlavat" diye emir buyurdular. Bu üç salavatı beraberce çektik:

"Allahümme salli ala Muhammedin ve ala âli Muhammed" akibinde öyle bir

"Hû" çekti

"Yer gök inlesin ve arkana bakma git." Buyurdular. İş bu emir üzerine yüksek sesle bir **"Hû"** çektim ve arkama bakmayarak hatta elinide öpmeyerek ayrıldım ve gittim. İçimden bu dileğimin husule geldiğini bana sırren ima edlliyordu. Artık bundan sonra kendi razı derunuma tabi olmuş idim. Ertesi gün bir istida yaparak Jandarma Müfettişi umumisi General Folon'a (Fransız Generali-

ne) gittim ve dilekçemi verdim. General Folon beni Edirne Mülhaklığın[232] dan tanıyordu. Alay kumandanım idi. Üç gün sonra kendisini görmekligimi bildirdi. Benim bu suretle vaki olan müracaatımı haber alan ve beni emekliye sevkeden Şube müdürleri General Folon'a girmek için üç gün sonra kapısında beklerken kendi odalarına çağırarak beni tekrar vazifeye alacaklarını söylediler ve bir muvafakat senedi aldılar ve yarın daireye gelmemi bildirdiler. Ertesi gün daireye gittiğimde iradeyi seniyesi çıkmış ve emekliliğimin hiç olmamış gibi sayılarak tekrar Trabzon alayına sevk ve istidamımı bildirdiler ve emri resmiyeyi elime verdiler. Bunun üzerine General Folon'a verdiğim dilekçemin takibinde sarfınazarla doğruca Trabzon'a müteveccihen hareket eyledim.

Trabzon alay kumandanı bizimle Pontüs eşkiyasının tenkili [233] hususunda ciheti askeriyeyle müştereken takibatta bulunmamızı emreyledi. Tabur merkezi Maçka kazası idi. Bu kazanın İslam ve Hiristiyan kariyeleri heyeti ihtiyariyelerinin merkebe celbi ile tarafımızdan nasayıhı müessirede bulunulması ve eşkiyanın istiman eylemek suretiyle hükümete teslim olmalarını daha ziyade faideli olacağını göz önünde tutarak hemen harekete geçildi. Merkezi kazadan gelen heyeti ihtiyariyelere nasayhi lazime icra ediİmekte ve eşkiyanın tes-

---

[232] Mülhak: isim, askerlik Bir asker karargâhında subay yardımcısı.

[233] Düşman veya zararlı kimseleri topluca ortadan kaldırma.

lim olmaları için kendilerine 20 gün gibi az bir müddet içinde arkasının alınması tebliğ edilmekte idi. Cenâb-ı Hakk'a binlerce hamdu senalar olsun. İşbu müddet dolmadan gayri müslim eşkiyalar birer birer ve çete halinde silah ve teçhizatlarıyle birlikte kaza merkezine gelerek teslim oldukları görüldü. Durumu Maçka kazası kaymakamı vilayete bildirdi. Vilayet bunların silahlarının alınarak kendilerinin hudut dışı çıkarılmak üzere merkezi vilayete sevklerini ve teslim olan İslam çetelerinin de tüfekleriyle beraber Ankara cephesine sevk ve yollanmasını emir buyurdu. Verilen emir ifa edildi. Az zaman sonra eşkiyanın arkası alındı ve böylelikle Trabzon mıntıkası Pontüs eşkiyasının istilasından kâmilen temizlenmiş oldu. Bu suretle Erzurum Trabzon yolu açılmış ve ordudan Jandarma alay kumandanlığına bir takdirname gönderilmesine karşı alay kumandanı benide Binbaşılığa terfi ettirilmek üzere inha eyledi.[234] O sırada vilayetlerin İstanbul ile alaka ve muhabereleri kesilmiş olduğundan Mustafa Kemal Paşa'nın iradeyi milliyesiyle Trabzon taburuna Binbaşı olarak terfi ettirildim. Bir müddet sonra merkez Trabzon taburunun kadrosunun lağvi ile Bayburt tabur kumandanlığına yine bununda lağviyle Erzincan müstakil tabur kumandanlığına tayin edildim. Erzincan'ana ulaşmamdan bir sene kürt eşkıyasının takibatında bulundu Birinci İmraniye hadisesi namıyla yad olunan iş bu isyanda mutasarrıf Ali Rıza Bey'in hakimane

---

[234] İnha: Resmî bir göreve atama veya bir üst aşama için yazılan yazı:

tetbirleri sayesinde eşkiyaların Erzincana girmeleri tehlikesi de bertaraf edildi. Bir zaman sonra jandarma dairesince kadro düzenlemeleri icra kılınmış ve 25 seneyi ikmal edenlerin emekliliğinin yapıldığı bildirilmişti. Tarafımıza tekrar Binbaşılık rütbesinden emekliliğe sevkedildiğim resmen bildirildi, **Hesap ettim 3 seneyi geçmiş idi. işte üç salavâtın sırrı hikmetini bu suretle anlıyorum** ve tekrar emekli olarak İstanbul'a ulaşınca Sevgili azizimiz Hazreti Ahmed Amîş Efendi'min bir sene evvel irtihali dar-i beka buyurduğu haberini kemali teessürle öğrendim. Fatihteki medfeni mübarekesine giderek ziyaretlerinde bulundum ve pek acı gözyaşları döktüm. Cenâb-ı Hakk şefaatlarını ve yardımlarını üzerime sayaban buyursun. **Rahmetullahi aleyhi ve rahmeten vâsiaten.**

- " Bir hafız bir gün Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin huzurlarına giderek;

"İçimden doğdu, size bir Kur'an okuyayım Efendim." demiş. Onlar da: Hafız, bir nokta, iki nokta, üç nokta" demişler. Hafız; **" Evet"** demiş. Sonra,

" Üç nokta, iki nokta, bir nokta" demişler. Hafız gene:

" Evet" demiş. Devamla: **" İki nokta, bir nokta"** demişler. Hafız,

"Evet" demiş. Ellerini vererek

" Haydi, git" demişler ve işini halletmiş.

Efendim:

"Onlar bazen dolarlar, saçacak yer ararlar, neresi olursa saçıverirler."

"O zaman olurdu, ama şimdi pek olmaz. Zira o

zaman harman zamanı idi, şimdi başak zamanı, hafız'a olan da işin harmanı."

- Ahmed Amîş Efendi türbede otururken bir genç yanından geçereken sordu;

"İsmin ne?" dedi genç cevaben;

"İsmail" dedi

"İsmail gibi kurban olabilecek misin?" dedi.

- Sultan Abdülhamid devrinde, Sarayda da vazife yapan Türbedâr Mehmed Tevfik Efendi bir gün pazardan iki tavuk almış, Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine götürerek:

"Hangisini pişireyim efendim? diye arz-ı niyaz etmiş. Ahmed Amîş Efendi Hazretleri de:

"Hangisi daha iyi ise onu pişir!" deyince, Mehmed Tevfik Efendi:

"Efendim, birini kırk paraya, ötekini elli paraya aldım!" demekle yetinmiş. Ahmed Amîş Efendi yine aynı şekilde:

"Oğlum, hangisi daha iyi ise onu pişir!" deyince,

"Efendim, birini kırk paraya, ötekini elli paraya aldım!" diye cevap vermiş.

İşte bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi Hazretleri:

"Aferin oğlum! Hakkın mahlûkları arasında ayırım yapmamayı öğrenmişsin!"

- Ahmed Amîş Efendi, 100 yaşını geçkin bir ihtiyar olduğu için söz arasında ısınmaktan bahseder ve **"iyi bir kürk olsa ısınırım",** buyururlar.

Bu kadarcık ima ve işaret üzerine üstâd derhal

çarşıya giderek muhtelif neviden ve cinsten üç kürk getirip önüne kor. Üstâd, bunun üzerine aralarında şöyle bir konuşma olduğunu söylerdi:

"İşte efendim üç kürk. Bu 50 lira, bu 30 lira, bu da 25 liralıktır", dedim. Bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi;

"İstemem, götür."

Dedi. İlk arzu ile bu red karşısında hayrette kaldım. Fakat sebebini de sormadım, soramadım ve bunda elbette bir hikmet vardır diyerek emirleri üzerine kürkleri götürüp sahibine geri verdim.

Aradan bir kaç gün geçti, yanına gittim. Bana:

"MECDİ; CEHENNEMİN MÜDDETİ KAÇ SENEDİR BİLİR MİSİN?"

"65,000 SENEDİR."

dediler. Başka bir gün de durup dururken yine bu suali irad buyurdular. Fakat bu sefer müddeti **6,500** seneye indirdiler. Esasen birçok mutasavvıflar hep bu yolda giderler, sözü hep böyle etrafta dolaştırırlar.

Bu sırada mebusluk, memurluk ve ticaret gibi bir meşgalem de olmadığından İstanbul'u terk ile memleketim olan Balıkesir'e çekildim. Orada yerleşir yerleşmez bu sefer Balıkesir'i de terk ile Mısır'a gitmek arzusu bende belirdi. Bunun tedarikleriyle ve tedbirleriyle zihnen meşgul iken bir gün Balıkesirin meşhur meczubu **İsmail**, evin kapısını çalarak:

"Uzun yola, uzun yola. Haydi... Hayırlı ola!"

diye seslendi, geçti. Hâlbuki ben kararımı henüz aileme bile açmamıştım. **Meczup İsmail**'in de bu ihbar ve ihtarım duyunca artık kat'î kararımı vererek, âdeta hükümet kuvvetiyle cebren memleket-

ten çıkarılıyormuşum gibi alelacele ailemi, çocuklarımı alarak hep birlikte Mısıra gittik.[235]

Abdülâziz Mecdî Efendi, Mısıra gider gitmez 1914 Cihan Harbi de patlak yermiş, yollar kapanmış, orada maişetini ticaretle ve bilhassa uzun senelerdenberi yapmış ve alışmış olduğu zahire ve un ticaretiyle temine mecbur kalmıştır.

Yabancı bir muhitte kendisini tanıtıncaya ve memleketin ticarette gidişini kavrayıncaya kadar hayli sıkıntı çekmiş, fakat çalışmış, muvaffak olmuş ve **6,5 sene** bu vaziyette Mısırda kalarak; nihayet Türkiye'de mütareke olunca İstanbul'a gelmiş ve tabiî ilk evvel ziyaret ettiği zat yine mürşidi Ahmed Amîş Efendi olmuştur. Elini öpüp de halini ve başından geçenleri anlattıktan sonra aldığı izahattan:

---

[235] Şeyh Bürhaneddin dermiş:

"Meczuba elinizden gelen her yardımı yapınız. Faydasını görürsünüz. Fakat kendi ile konuşmaktan bir fayda göremezsiniz. Çünkü maneviyatınız denk değildir."

Abdülâziz Mecdî Efendi de, derlerdi ki:

"Bu türlü meczuplar kendiliklerinden hiç bir şey yapamayıp kuvvetli bir velî bunların iradesini selbederek bu hale gelmişlerdir; bunların söyledikleri sözler ve gösterdikleri fevkalâde haller kendiliğinden değil o velîden akseder, binaenaleyh bunlardan bir şey beklemek, bir şey ummak doğru değildir. Şu kadar ki kendilerin sataşmamak, eziyet ve hakaret etmemek lâzım gelir. Şayet edilirse meczubun değil, onu idare eden velînin sillesine çarpılmak korkusu vardır."

Cehennemin müddetinin 65;000 sene oluşudan bahsedişi, kedisinin 6,5 sene mürşidinden uzak yaşadığına ve bu suretle bir cehennem hayatı geçireceğine işaret olduğunu, yani mürşidinin kendisine kırılarak **"SEYAHAT CEZASI"** verdiğini ve buna sebep de kürkleri önüne serdiği zaman onların fiyatını söylemiş olmasından ileri geldiğini anlamıştır.[236]

---

[236] [Cehennemin de ömrünün sayılı ve sınırlı olduğuna inanan Süheyl Ünver yukarıda sözünü ettiğimiz Amerika hatıralarını içeren **'Cehennemnâme'** defterinin başlangıç sayfasına şu notu düşmüştür: Bunu naçizane olarak **('Cehennem altı bin sene sonra yıkılır'**) buyuran Tırnovalı Ahmed Amiş Efendi Hazretlerinin ruh-i âlilerine takdim edebim"

Cehennemin ömrü üzerinde naklettiği bu söz aslında Ahmed Amiş Efendi tarafından Abdülaziz Mecdî Efendi'ye Mısır Seyahati hakkında söylenmişti. Süheyl Ünver ise kendi cehennemini Cenab-ı Hakk tarafından görevlendirilmesine bağlamaktadır. Onun sözlerini zikredecek olursak:
"... Ben öyle bir cehennemde uzun müddet (380 gün) Cenab-ı Hak tarafından memur imiş gibi yaşadım ve onun için cennete mekik dokudum. Birçok ruhi inkişaflar oldu. Anladım ki çok defa cehennem azap yeri değil, bir pişme yeri. Tam pişip de Hakkın lûtfuyla buradan kurtulabilenlerin tadına doyum olmayacak gibi... Cehennem ve onun azapları bir gün kalkar. **Devresini geçirenler de zaman zaman cennetin ebedî lûtfuna karışır. Ama ilâ-nihâye cehennemde değildir**"] (SAYAR, 1994),

Dûçar olduğu bu cezadan, dolayı mürşidine karşı zerre kadar kırgınlık duymak şöyle dursun bilâkis daha ziyade feyiz vermek için böyle yapmış olduğunu üstâd söylerdi ve Mısırdan dönüşünde bu feyzi umduğundan çok fazla aldığını da sözlerine ilâve ederdi.

Abdülâziz Mecdî Efendi, vakit vakit bu hâdiseyi tekrarlar ve izah ederken derlerdi ki:

“Ben bu kadar gizli kapaklı söz söylemem. Çok kere muhatabımın idrakine ve kabiliyetine göre açık da söylerim, Fakat bu yol, yani mürşidle müridin teması keyfiyeti barutla pamuğun bir arada bulunmasına benzer. Bazan hiç bilinmeyen bir sebepten dolayı barut birdenbire ateş alıverir.”

Bu ateş alış müridin lehine olduğu kadar aleyhine de çıkabilir. Yani mürşidin nelerden hoşlanmadığı, ne gibi şeyleri beğendiği bilinemez. Ani bir hareketi kalbiyye her şeyi altüst edebilir ve neticesinde mürid ya manen olur yahut manen ölür. Binaenaleyh her zamanda, her temasta ve her hitapta, mürşidin karşısında son derecede dikkatli, uyanık ve tetik davranmak lâzım gelir.

Abdülâziz Mecdî Efendi, 6,5 sene Mısır’da bulunduğu halde asla siyasetle uğraşmamış, oraya muhtelif tarihlerde her biri bir suretle sığınmış olan muhalif fikirli Türklerle de temas ve ihtilât etmemiş ve kendi başına sessizce ticaretle uğraşmıştır.

Mısırda bulunan Türklerden en ziyade görüşüp konuştuğu başlıca iki kişidir. Birisi; Abdülhamid’in

---

s.408

uzun müddet Şeyülhislâmlığını yapmış ve o sırada Mısıra çekilmiş olan **Cemaleddin Efendi**, ötekisi de Mısır Hidivinin saray hocası ve imamı **Gümüşhaneli dergâhı şeyhi Dağıstanlı Ömer Ziyaeddin Efendi**'dir.

İşte bu yola gidişlerinden dolayıdır ki Umumî Harpte Türkler İngilizlerle harp halinde bulunduğu ve bu yüzden Mısırdaki Türk tebaası esir sayılıp kamplara sevkedildiği halde üstada ne İngiliz, ne de Mısır hükümeti bu bapta bir müşkülât göstermemiştir.

Fakat dindar oluşu, ulema kisvesini taşıyışı, hele Arab dilini bütün fesahat ve belâğatiyle konuşabilmesi yüzünden Arap âlimleriyle vakit vakit camilerde ve hususî toplantılarda buluşur ve dinî mübahaseler ederlermiş.

Abdülâziz Mecdî Efendi, Arab âlimlerinin biz Türklerden çok mutaassıp ve daha inhisarcı olduklarını söylerdi. Meselâ ne zaman Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bahsetseler

"nebiyyüna el'arabî" (Peygamberimiz Araptır) derlermiş.

Bu sözü Arab âlimlerinden sık sık işiden ve tabiî içerleyen üstâd; günün birinde son olarak bir daha işidince kızarak ve sabredemiyerek hemen ilâve etmiş;

" Allah'ımız da Türktür."

Bu haklı mukabele' üzerine görüşüp konuştuğu Mısırlılar **"nebiyyüna el'arabî"** sözünü bir daha ağızlarına almamışlardır.

Sunullah Gaybî'nin şu beytinide hakikati açık söylemekteki tehlikeyi anlatıyor.

Sunullah Gaybî Kaddesellâhü sırrahu'l azîz bu-

yurdu ki;

"Başımız meydana koyduk, keşf-i esrar eyledik;."

"Enbiya-vü evliyanın ketmettiği mâna budur!"

Abdülâziz Mecdî Efendi derdi ki:

Bir gün mürşidim Ahmed Amîş Efendi:

"Mecdî, sakın sırrı fâş etme!"

dedi.

"Acaba bir şey mi yaptım?" diye korktum. Benim korkumu gidermek ve bir hakikat bildirmiş olmak için buyurdular.

"Edemezsin ki, edilemez ki, ruhunu ortaya at, faş et anlat bakalım. Edemezsin, O'da öyledir".

Bu tenvir ve irşâddan mülhem olarak, Mecdî Efendi derlerdi ki,

"Cenâb-ı Hak sırrı vahdetin gizlenmesini ister ve bu işi mahdut kulları ile idare eder, irşâd ve idlal kendisindendir."

- Albay Şerafeddin Uğurluteğin'de rivayetle;

Ahmed Amîş Efendi Hazretleri bir gün, müridân ve muhibbanıyla bir yerde sohbet ediyormuş.

Bir albay gelmiş, ulaştırma albayı, Ahmed Amîş Efendi'yi çok seven, ama harâbâtî bir adam. Başka kimseye zararı dokunmayan, kendini harab eden bir harâbât adamı. Gelmiş, elini öpmüş, diz çökmüş oturmuş, mahviyyet içinde. Sohbetten nasibini alarak, bir müddet sonra destur alıp çıkıp giderken, Ahmed Amîş Efendi:

"Ulan aygır, hadi git bugün de ne halt edeceksen et bakalım! Benden sana izin!", demiş.

Bu harâbatî albay, boyun büküp bel kırarak, derin bir huşu içinde huzurdan çıkıp gidince, hazretin etrafındaki derli toplu dervişler:

"Efendim, demişler, nasıl olur bu? Bu harabât aygırının haramatına destur verdiniz adeta siz!.."

Müridan ve muhibban böyle söyleyince, zamir¬lerin kâşifi, büyük veli Amiş Efendi:

"Siz", demiş,

"O haytanın zâhirine bakmayın! Dışı bozuk ama, içi pırlanta onun!.. Çamura düşmüş bir cevher o!. Nasıl olsa edecek o haytalığı!. O çamurla işi bitmedi daha onun!. Bizim destur vermemizin sebebi, onun yükünü hafifletmek içindir!."

- Nakşî-Hâlidî meşâyihinden **Mehmed Esad Erbilî** (1847-1931) Muaviye'ye ihtirâmı ile tanınan biri idi. 1930 sonlarına doğru, bir vesiyle gene Muaviye'yi göklere çıkarmış olduğu Sâbit Efendi'nin kulağına gidince, Hazret'in büyük bir celâliyetle: **"Ben bu kürdü burada bırakmam"** dediğini ve aradan bir ay geçmeden Şeyh Esad Efendi'nin tevkif edilerek İstiklâl Mahkemesi'nde idam talebiyle yargılanmak üzere Menemen'e götürülmüş olduğunu Eşref Efendi nakletmiştir. Şeyh Esad Efendi İstiklâl Mahkemesi'nde idama mahkûm olmuş, cezâsı müebbed hapse çevrilmişse de tedâvî edilmekte olduğu Menemen Askerî Hastahânesi'nde 4 Mart 1931 târihinde Hakk'a yürümüştür.

Mehmed Sâbit Efendi, Eşref Efendi'yi bir gün: **"Eşref'im, kalk! Seninle bir zâtı ziyârete gideceğiz"** diyerek Fâtih Türbedârı Ahmed Amîş Efendi'ye götürmüş. Ahmed Amîş Efendi Sâbit Efendi'yi görünce ayağa kalkıp ellerini göğsüne kavuşturmuş; Sâbit Efendi de aynı ihtirâm duruşunu izhâr etmiş. Her ikisinin de sessiz ve sözsüz bir yarım saat kadar durumlarını muhâfaza etmelerinden

sonra Ahmed Amîş Efendi'nin huzurundan ayrılan Sâbit Efendi:

"Eşref'im gördün mü? Ne can bir zât, değil mi!" demiş. Eşref Efendi'nin Ahmed Amîş Efendi'ye muhabbet ve hayranlığı da işte böyle başlamış.

Bir gün Eşref Efendi Ahmed Amiş Efendi Hazretlerini ziyâret etmek üzere Seyyid Abdülkâdir Belhî'ni yanından ayrılırken, Hazret onu:

"Eşref'im, Ahmed Amîş Efendi zamanın Kutbu'dur" diyerek îkaz etmiş. Eşref Efendi'ye böyle nereden geldiğini soran Ahmed Amiş Efendi ise, onun Murat Buhârî Dergâhı'ndan geldiğini öğrenince, hörmetle: **"Eşref'im, Seyyid Abdülkâdir Belhî Hazretleri zamanın Kutbu'dur"** demiş.

Mustafa Düzgünman'ın rivâyetiyle, Eşref Efendi genç iken bir gün Sâbit Efendi:

"Eşref'im; fakîr Amerika'ya gideceğim" demiş. Aradan bir müddet geçtikten sonra bir başka gün de: **"Eşref'im ben artık Amerika'ya gidiyorum"** dediğinde Eşref Efendi Sâbit Efendi'nin dizlerine kapanmış: **"Sultânım fakîri bırakıp da gitmeyin!"** diye ağlayarak yalvarmış. Hâl-i hayatında Amerika'ya gitmemiş olduğuna göre, Sâbit Efendi'nin bu sözleriyle neyi îmâ etmiş olduğu bugüne kadar hep spekülâsyon konusu olmuştur.[237]

- Aktar Sâim Efendi'nin büyük oğlu Ahmed ağabey (doğ. 1917) bir gün Hafız Eşref Ede Efendi'ye:

---

[237] Amerika'nın kuvvet kazanacağına işaret edilmiş olabilir. (ÖZEMRE, 2007), s. 22-25

"Amcacığım, siz Türbedar Ahmed Amîş Efendi, Seyyid Abdülkâdir Belhî, Mehmed Sâbit Efendi gibi çok büyük zâtlara yetişmiş, nazarlarını almışsınız. Bu zevât göçtüklerinde ben daha çocuk yaşında imişim. Ne olurdu ben de onların nazarlarına mazhar olsaydım!" diye serzenişte bulununca, Eşref Efendi celâllenerek o fevkalâde nâfiz nazarlarını Ahmed Düzgünman'a dikip:

"Evlâdım, bu zevâtın nazarlarına mazhar olmuş olan nazarları gördün ya!" diyerek onu ikaz etmiş.

Attâr Dükkâm'nda Eşref Efendi'ye: **"Yahu amcacığım! İnsanı dilhûn eden bu Kerbelâ vak'ası niye vuku bulmuş ki? Bunun hikmeti nedir?"** diye soran Ahmed Düzgünman:

"Evlâdım Kerbelâ vak'asının zuhurunun hikmeti hakîkî müslümanların sahtelerinden tefrik edilmesi içindir. Bak sen de Kerbelâ'nın bahsi geçince nasıl elem duyuyor, nasıl muzdarîb oluyorsun!" cevâbını almış.

Yine Ahmed Düzgünman, bir gün Eşref Efendi'ye:

"Amcacığım, Kur'ân-ı Kerîm'de Hazret-i Ali hakkında hiç âyet var mıdır?” diye sorduğunda:

"Evlâdım Mâide sûresinin 55. âyeti Hazret-i Ali hakkında inmiştir" cevâbını aldığını beyân etmektedir.[238]

---

[238] Bu âyetin meâli: **"Sizin velîniz: evvel Allah, sonra Resûl'ü, sonra o îmân etmiş olanlardır ki namaza devâm ederler ve rükû hâlinde zekât verirler"** şeklindedir (Orijinal Elmalılı Hamdi Yazır

Niyâzi Sayın Kerbelâ'dan söz açıldığı zaman Eşref Efendi'nin gözlerinin kıpkırmızı kesildiğini ve mutlaka birkaç damla yaşın sakallarına süzüldüğünü hatırlamaktadır. Ayrıca, Eşref Efendi'nin Fasîh Ahmed Dede'nin : [239]

Bu mâtemde olan, derd ile hicrâna devâ olmaz.
Bu feryâd-ı Hüseynî'dir. Buna uşşâk, nevâ olmaz.

Hasan ile Hüseyin'dir ol Resûl'ün kurretü-l aynı,
Sevenler âl-i evlâdın eşiğinden cüdâ olmaz.

Tevellâsın, teberrâsın bilen uşşâka aşk olsun!
Tarikatta budur erkân; buna illâ ve lâ olmaz.

Vukuât-ı Hüseyn-i Kerbelâ'mn mâtemengîzi

---

meâli). Abdülbâkı Gölpınarlı **Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli** (Remzi Kitabevi, İstanbul 1958) başlıklı eserinin 2. cildinin LIX. sayfasında bu âyetin açıklaması bâbın da aynen şöyle yazmaktadır:

"Bir gün, mescide bir yoksul gelmiş, Allah için bir şey istemişti. Namazda bulunduklarından, hiç kimse bir şey verememiş, yoksul da **“Ya Rabbî, Tanık ol! Peygamber'in mescidine geldim, bana bir şey veren olmadı**” demişti. Bunun üzerine Hz. Ali kerremallâhü veche, rükûda iken elini uzatmış; yoksul, parmağındaki yüzüğü alıp gitmişti. Bu âyet Ehl-i Beyt imâmlarına, Sa'labî'ye, Taberî'ye Ebû Bekr-el Râzî'ye göre bu olay üzerine inmiştir".

[239] Fasîh Ahmed Dede (hyt. 1699): Galata Mevlevîhânesi hazîresinde medfûn, melâmî-meşreb, Ehl-i Beyt-i Resülullâh âşığı, dîvan sâhibi ve hattât bir mevlevî dedesidir.

Semâ vü hâme[240] vü savt ü hurûf ile edâ olmaz.

Fasîhâ, nüh felek yâkut ü rümmân[241] ile pür[242] olsa,
O mihr-i âlemin bir katra kânına bahâ olmaz.

şeklindeki gazelini inşâd ederken, bu sefer, hüngür hüngür ağlamış olduğuna şâhit olduğunu da beyân etmektedir.[243]

- Necmettin Okyay Hoca Eşref Efendi'den kendisini Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'ye götürmesini çok istermiş. Ama bu arzusunun bir türlü gerçekleşmediğini görünce bir gün Eşref Efendi'ye târizde bulunmuş. Bunun üzerine Eşref Efendi, Şeriat tarafı ağır basan Necmeddin Hoca'ya:

"Birâder; sen orada konuşulanlara şâhit olsan bizim küfrümüze kail olursun" demiş.[244]

- Hammami Muhammed Tevfik Efendi Kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdular ki;

''Kamil Velilere makbul hediye ahde vefadır.''

Ve´s-selamü ala men ittebeal Hüda

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

---

240 Hâme: Kalem.
241 Rümmân: Nar.
242 Pür: Dolu.
243 (ÖZEMRE, 2007), s.39-42
244 (ÖZEMRE, 2007), s.44

“Ben seni sevdim,
Sen de beni
sevdin mi?”

Ahmed Amîş Efendi
Kaddesellâhü sırrahu’l azîz

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem
buyurdu ki;

“Değerli insanın değerini, ancak değerli insan bilir.” [245]

[245] Şihâbu’l Ahbâr, 729

KAYNAKÇA

Abdülaziz Debbağ trc: Celal YILDIRIM Kitab'ül İbriz [Kitap]. - İstanbul : Demir Yayınları, 1979. - Cilt I-II.

AKIN Ali HZ. Ebû Tâlib ve Tarihte Gizli Kalmış Gerçekler" [Kitap]. - İstanbul : Sakaleyn, Ağustos 2007.

BARKÇİN Savaş Ş. Ahmed Avni KONUK [Kitap]. - İstanbul : Klasik Yay. , 2011.

BİRÖN Em. Binbaşı Kazım Sohbetname Ahmed Ammiş Efendi [Kitap]. - Bilecik : [s.n.], 1953.

BURKAY Hasan Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010 .

Carl VETT trc: Prof.Dr.Ethem CEBECİOĞLU, Kelâmi Dergâhından Hatıralar(İstanbul - 1925) [Kitap]. - Ankara : [s.n.], 1993.

CEBECİOĞLU Prof. Dr. Ethem Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü [Kitap].

ERDEM Ahmed Fatih Sertürbedârı Ahmed Amiş Efendinin Kelâm-ı Alilerinden Zaptedilen Bazıları [Kitap]. - Ankara : İSBN: 975-7852-85-6, Tarihsiz.

ERGİN O. Nuri Balıkesirli Abdülazîz Mecdî Tolun Hayatı ve Şahsiyeti [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 1942.

GÜRLEK Dursun Ayaklı kütüphaneler [Kitap]. - Kubbealtı-İstanbul : [s.n.], 2005.

KOÇ Mustafa “ Bâleybelen, Muhyî-i Gülşenî,

İlk Yapma Dil, İlk Kutsal Dil” [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2005-Klasik Yay..

KÖKSAL M. Asım İslam Tarihi [Kitap]. - İstanbul : Köksal Yayınlar.

Muallim Cevdet Müderris Ahmed Naim [Kitap]. - İstanbul- Ülkü Matbaası : [s.n.], 1935.

ÖZDAMAR Mustafa Ahmed Amîş Efendi [Kitap]. - İstanbul : Kırk Kandil, 1997.

ÖZEMRE Ahmed Yüksel Üsküdar'ın Üç Sırlı’sı [Kitap]. - İstanbul : 3. baskısı Kubbealtı Neşriyât, 2007.

SAYAR Ahmed Güner A. Süheyl Ünver Hayat, Şahsiyeti ve Eserleri [Kitap]. - Ötüken-İstanbul : [s.n.], 1994.

TOYGAR Ömer Lutfi Muhabbet Üzerine [Kitap]. - İstanbul : Seçil Ofset, Ocak-2009.

VASSAF Osmanzade Hüseyin ve hzl. Prof.Dr. Mehmet AKKUŞ- Prof.Dr. Ali YILMAZ Sefine-i Evliya [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2006.